

TAHMİS-İ DERVİŞ AZBÎ

DİVAN-I MISRÎ

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

AZBÎ BABA kaddese'llâhü sırrahu'l azîz [1]

Asıl adı Mustafa Ahmet Efendi mahlası **"Azb= عذب"** [2] olup Kütahyalı'dır. Doğum tarihi ile ilgili hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır İlköğrenimini ve medrese tahsilini Kütahya'da yapmıştır. Daha sonra bilgisini arttırmak için İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'la geldikten sonra Dergâhı Âliye saray çavuşluğu ile görevlendirildi. Aşağıda onun, hemen hemen birbirinin tekrarı olan kısa hayat hikâyesinin geçtiği yazma ve basma kaynaklardaki kayıtlar verilmiştir:

"Mustafa Dede el-Kütahyavî el-Rûmî el-Sûfi min-halifei'ş-şeyh Niyazı el- Mısrî el-mütehallis. Be Azbî el-müteveffâ sene-i 1160"[3]

"Türkî hû Mustafa Dede el-Kütahyavî el-müteveffa sene-i 1160"[4]

"Mustafa Efendi (Derviş Azbî) : Dergâh-ı Alî çavuşlarından iken Niyâzî Mısrî Hazretlerinde gördüğü kemal eserlerine bakarak hizmetini

---

[1] (EROL, 2002), s.3-30 den istifade edilmiştir.

[2] **Azb**: Tatlı, lâtif, hoş ve şirin olan yiyilecek ve içilecek şey. Fazla susuzluktan yemek yemeği terketme. Men'etme. Feragat.

[3] (Bağdatlı İsmail Paşa, *Hadiyyât al-Ârifin, Esma al-Müellifîn ve Âsârü 'l-Musannifin*, İstanbul, Maarif Basımevi, 1955 : II, 446);

[4] (Bağdatlı İsmail Paşa, Keşf ez Zünün Zeyli, M.E.B, 1947, s. 225);

bırakmış, adı geçen zâta intisâb etmiştir. Doğum yeri Kütahya'dır. 1160'ta vefat ederek Üsküdar'ın Nerdüban Köyü'ndeki Şahkulu Dergâhı'na defnedilmiştir. " [5]

"(Mısrî'nin Edirne'de bulunuşu anlatılırken)... hükümet tarafından Azbî Çavuş isminde bir muhafız yanma tefrik olunmuştur... Azbî Çavuş Hz. Mısri'ye refakat ettikçe kemâlâtına meftun olup arz-ı nispet etmiş ve emrine münkad olmuştur... Hizmet yönünden nâil-i lutf olup hilâfet almıştır. Erenköy'ünde Merdivân kariyesindeki Bektaşî dergâhında seccâde-nişîn olmuşdu. Orada medfundur. " [6]

"Mısrî Rodos'a sürülürken yolda zincirlerini silkip atar ve denize atlar. Kendisini götüren Azbî çok korkar. Bu arada denizde beyaz bir ata binmiş bir er, parmağıyla Azbî'ye susmasını işaret eder. Rodos'a geldiğinde Azbî, Mısrî'yi limanda bulur." [7]

Azbî, Niyâzî Mısrî'yi 1083/1673'te Rodos'a sürgüne götüren görevli memurdur. Yanında bulunduğu süre zarfında ondan etkilenmiş ve kendisine İntisap etmiştir. Bu intisap etmede bütün kaynaklar hemfikirdir. Ancak seyr ü

---

[5] (Mehmet Tahir (Efendi), *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınları, İstanbul,
2000 : 1 , 128)

[6] (Vassâf: V, 85),

[7] (Kamil BEKİ, *İbrahim Rakım Efendi, Vâkıat-ı Niyâzî Mısrî (İnceleme-Metin)* Bursa Uludağ Ü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997, s. XX)

sülûkunu onun yanında tamamlayıp tamamlamadığı, ondan hilafet alıp almadığı hususu tartışmalıdır. Eğer Mısrî'nin Rodos'a ilk sürgünü olan 1673'te onunla beraber olduğu varsayılırsa, Mısrî'nin Hakk'a yürüyüş tarihi olan 1104/1694 tarihine kadar birlikte olmaları muhtemeldir. Bu da yaklaşık 21 yıl süre eder ki, bir sâlikin seyr ü sülûkunu tamamlaması için yeterli bir süredir. Dolayısıyla ondan hilâfet almış olması gerekir.

Mustafa Kara, Azbî'yi Mısrî'nin 9. Halifesi olarak göstermektedir.[8] Mısrî'nin ölümü üzerine İstanbul'a gelen Azbî, bugün İstanbul Üsküdar'a bağlı Merdivenköy'de bulunan **Şahkulu Sultan Bektaşi Dergâhı**'nda post-nişîn olur. Burada **"Babalık"** makamına kadar yükselir.

Baba kelimesi Şii ve Sünni tasavvuf çevrelerinde ortak kullanılan bir unvandır. Kalenderiyye Haydariyye ve Bektaşiyye gibi Şii meşrepli tarikatlara mensup şeyhlerle onların halife ve dervişlerine baba denildiği gibi Çiştiyye Kübreviyye ve Nakşibendiyye gibi Sünni tarikatlara mensup bazı şeyhlere de bu unvan verilmiştir. Baba; Bektaşi, Kalenderi ve Haydari gibi tarikatlarda şeyh yerine kullanılan ibaredir.

Kimi kaynaklara göre 1149/1736'da kimilerine göre ise 1160/1747'de Hakk'a yürümüş ve adı

---

[8] (Mustafâ KARA, *Bursa 'da Tarikatlar ve Tekkeler I, II* Bursa, Uludağ Yayını 1993, s. 183)

geçen dergâhta sırlanmıştır. Bu İki farklı tarihin verilmesinde ve hangisinin kabul edileceği hususunda kesin deliller yoktur.

Divan'da Azbî'nin sırlanışına İmam Mustafa tarafından düşürülen tarih 1149'dur. Bu tarih, yine divanda geçen eserin yazılış tarihini gösteren 1160 tarihiyle ortadaki çelişkiyi daha da artırmaktadır.

Târih-i imâm Mustafa ez-berâ-yı vefat-ı Hazret-i

Hanedana eylemiş cân bahş nedimi çâr-yâr
Bir elinde top u çevgân bir elinde zü'lfekâr
Hem 'Alî kurbânıdır hem sıdk ile teslimdir
Hazret-i'Azbîdir ol kim eylemiş uzlet karâr
Bî-vefa dehrin elinden nice zehri nüş edip
İsteğiyle azm-i ukba eyledi bu aşikâr
Şâh Mansûrun çerâğın yandırıp pir aşkına
Hizmetini cân ü dilden eyledi leyl ü nehâr
Hem hulûs-ı kalble bir ferdi dil-gir etmedi
Vârını âlemlere mebzul edip kıldı nisar
Hâtifü'l-ğayb fevtine târihini kılmış tamâm
Sene bin yüz kırk tokuzda eyledi azm-i güzâr

Eserin telif tarihinin verildiği (21-5) aşağıdaki beyite göre eserin yazılış tarihi 1161 'dir. Bu beyitte verilen tarihin doğruluğunu kabul edersek ölüm tarihinin de 1160/1747 olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü tarihin geçtiği bu şiirin Azbî'nin kendi düşürdüğü tarih olması ihtimali fazladır. Hicri takvimin miladiye çevrilişinde, arada

1 yıl fark olabilmektedir,

Azbî cihanda gel bir eser ko
El-hattı bâkî ve'lömrü fanî (1161)

Azbî'nin hayatıyla ilgili geri kalan bilgileri Divan'ından elde edebilir. 39 numaralı şiirden onun, muhtemelen şâir olan **"Hakir"** ve **"Râvî"** mahlaslı iki oğlunun olduğunu tespit edebiliyoruz. Ayrıca **Şahkulu Sultan Bektaşi Dergâhı**'nda bulunan bir mezar taşındaki "Azbî Dede-zâde" İbaresi bu mezar taşının oğullarından birine ait olduğunu göstermektedir.

Yine şiirlerinden birinde ifade ettiği üzere **Elvan Çelebi**'ye de intisap etmiştir. Bektaşi geleneğinde **"pîr-i sânî"** olarak kabul edilen Balım Sultan'a da bağlılığını bu beyitte ifade eder.

Bu dem Elvan Efendi mürşidimdir
Balım Sultân nazarıyla diriyim

Azbî, Niyâzî Mısrî'nin DÎvanı'ndaki Türkçe şiirlerin tamamım tahmis ederek Türk Edebiyatı'nda eşine az rastlanır bir eser ortaya koymuştur. Bu, hem tasavvufî olarak hem de şâir olarak Mısrî'den etkilendiğini gösterir. Divan'da da ona bağlılığını ve sevgisini ifâde eden söyleyişler yer alır.

Bu kuş dilinin remzidir vücûdum onun şehridir
Mısri vücûdum mısrıdır Niyâzî'dir sultân bana

Azbî Hakk'dan toluyum has bâğçenin gülüyüm
Niyâzî'nin kuluyum cânımdır mihmân bana

Etkilendiği bir diğer şair de Hüseynî'dir. Hüseynî, 16.yy.'da yaşamış bir Bektaşî ozanıdır. Edirneli olup geçimini helvacılıkla kazandığı için Helvacı Hüseyin adıyla tanınmıştır.

Divan'da Hüseynî'nin bir gazeli terbî, bir gazeli de tahmis edilmiştir.

Eserleri

"Divan-ı Azbî/ Azbî Baba Derviş Mustafa"

çeşitli kütüphanelerde 18 adet nüshası vardır. Bu nüshalar arasında müellif nüshası bulunmamaktadır. Umumiyetle pek çoğunun istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Divanda toplam 248 adet manzume mevcuttur. Nüshaların pek çoğunda bu sayıda şiir bulunmamaktadır. Divan Arap veya Latin harfleriyle basılmamıştır.

Divanı Tahmis-i Niyâzî-ı Mısrî

Mısrî'nin Divan-ı İlâniyât'ında bulunan Türkçe gazelleri baştan sona tahmis ettiği divanıdır. Türkiye kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunmakla beraber H.1284 yılında eski harflerle "Kütüphâne-i Âmire"de basılmıştır. Bu eserde Mısrî'nin 142 ilâhinin tahmisi vardır. [9]

---

[9] Süleymaniye Kütüphânesi, Tahmis-i Divan-ı Mısri / Mustafa Dede-Kütahyalı- Azbi (1284) Hacı Mahmud Efendi 894,35 003620

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Tahmis-i Derviş Azbî Divan-ı Mısrî / Derviş Mustafa Azbî T811.2 1284 H./1868 - Osmanlıca Kitaplar -

Şerh-i Gazeli Mısrî

Bu eser Niyâzî-ı Mısrî'nin ***"ezelden nâr-ı aşkla ben yana geldim cihan içre"*** matlalı gazelinin şerhidir. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Kitaplığı no: 3056’da bulunan bu eser, 43 varaktır.[10]

Not: Tahmisde bulunan Niyâzî-i Mısrî kuddise sırruhu’l-azizin beyitlerini açıklamada kullandığımız ilâhileri esas aldık. Çünkü hafızlarda iki türlü okuyuş olmasın. Diğer bir hususta “ânın, ..dum, …sun, -ke -u, vb.” edat ve eklerde günümüz Türkçesi hafif derecede kullanıldı.

[10] (EROL, 2002)

1

Oldu nokta bâ-i bismillahda kenzi Hûda
Zahir ve batından el çek yokluk ola var sana
Kayd-ı ukbadan ve fenâdan dön yüzün benden yana
Ey gönül gel gayriden geç aşka eyle iktida,
Zümre-i ehl-i hakîkat anı kılmış mukteda.
Kılsam irfana zevrak [11]aşkla âlem dürur
Dilberi aşktır onun aşk sırrına mahrem dürur
Vâkıf-ı esrarı âlem ehl-i aşk âdem dürur
Cümle mevcudat-u malûmata aşk akdem dürur,
Zira aşkın evveline bulmadılar ibtida.
Küllü şey'in yerciu [12] karz-ı hasen [13] vermiş olur
Mahzen-i sırrı ilâhî âdem-i kâmil olur
Aşk ile her kim memâta [14] erse ol bakî kalır
Hem dahi cümle fena buldukta aşk baki kalır,
Bu sebebden dediler kim aşka yoktur intiha.
Mâsiva dağının eder aşk zerresi mahv-i garik[15]

---

[11] **Zevrak:** Kayık, sandal. Mekke'de yapılan ve içine zemzem koymaya mahsus olan kap, ibrik

[12] وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ ***"Bütün işler O'na döndürülür."*** Hud, 123

[13] **Karz-ı hasen:** Sadece Allah rızâsı için verilen ödünç. Faizsiz verilen borç.

[14] **Memat:** Ölüm. Ahirete göç etmek.

Eyleyen iksir aşkdır hârayı [16] *akik*[17]
Şâh-ı aşkın bendesi haktır ona haktır tarik[18]
Dilerim senden Hüda'ya eyle tevfıkın refik,
Bir nefes gönlüm senin aşkından etme gel cüda.

Sığmadı âlemlere aşk, aşka sığmaz kıyl'ü kâl [19]
Âlem hâl-i bilirsen olmaz aşk içre hayal
Hem celâlindir cemâlin hem cemâlindir celâlin
Masiva-yı aşkının sevdasını gönlümden al,
Aşkını eyle iki âlemde bana aşina.

Hızr elindeki tasarruf himmetidir aşkın
Devlet-i hicranda bulmak minnetidir âşıkın
Menzili birlikte olmak vuslatıdır âşıkın
Aşk ile tamuda olmak cennetidir aşıkın,
Lik cennette olursa tamudur aşksız ona.

Evveli hu âhiri hû kâinâtın aslı hu'y
Ehli aşk kelâmî oldu cümle hâyi hu'y
Gel âşık ol Azbi ya sırrı hüdâdan sırrı duy
Ey Niyazi Mürşid istersen bu yolda aşka uy,
Enbiya vü evliyaya aşk oluptur rehnüma.

---

[15] **Garik:** Suda boğulmuş.

[16] **Har:** Yıkılmış, hedmolmuş.

[17] **Akik:** Meşhur ve kıymetli, ekseriya kırmızı renkte olan ve yüzük gibi şeylere takılan taş. Hicaz vilâyetinde bir vâdi. Yolunu yaran gür su.

[18] **Tarîk:** Yol. Tarz, usûl. Vâsıta. Meslek. Bir maksada nâil olmak için icrâsı lâzım olan husus veya bu hususların hey'et-i mecmuası.

[19] **Kîl-ü kâl:** (I ve A, uzun okunur) Dedikodu.

2

Duyunca sırrı ednâ ona hünkâr olur peyda
Gelirse sahn [20]-ı irfanda veli her-kâr[21] olur peyda
Gâhi Esmâ-i cebbâri gâhî [22] gaffâr olur peyda
Zihi[23] kenz-i hafî ki ondan gelür her var olur peydâ,
Gâhi zulmet zuhur eder, gâhi envar olur peydâ.

Olupdur kendinin mülkî cihanın tahtla tacı
Yine kendi haracın ol verir ondan alur bacı[24]
Yine öz varlığın varlık ile etti ta raci [25]
Zihî derya-yi vahdet kim kesilmez hergiz emvacı,
Bu kesret âlemi ondan doğup naçâr olur peydâ.

Olursa sende bir ikrar olur yüzbin nihân[26] ızhâr[27]
Anâsır perdesin kaldır olam dersen ülü'l-ebsar
Bilindi yüzbin esmânın içinde gizlidir ikrar
Ne sihr-i bü'l-acebdir kim bu yüzden görünür ağyar,
O yüzden gayrı yok tenha gelir dildar olur peydâ.

---

[20] **Sahn :** Tabak; yemek; tercih; güzel kız; piliç Tabak, plaka, plaket, şilt, isim... Avlu. Cami ve medreselerde umumun toplanmasına mahsus üstü kubbeli yer.

[21] **Her-kâr:** Bütün işler

[22] **Gâh (i):** Ara sıra

[23] **Zihî:** Zehî "Şu, bu" mânasına gelen müennes işaret zamiri.

[24] **Bâc:** f. Vergi. Kudretli hükümdarın zayıf olan hükümdardan aldığı vergi. Eskiden halktan alınan öşür veya haraç ve gümrük vergisi. Renk. Çeşit

[25] **Raci:** ***sıfat, eskimiş (ra:ci) Arapça*** Geri dönen. Dokunan, ilgilendiren, dayanan.

[26] **Nihan:** f. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. Sır.

[27] **İzhâr:** açığa çıkarma, ortaya koyma, gösterme, belirtme

Kimi zevk u safa üzre kimine yâr olur mâtem
Kiminin gözüne zerre görünmez bu fenâ alem
Acep sırrı ilâhidir gelen, gelen âdem giden âdem
Taşınur günde yüzbin can âdem iklimine her dem,
Gelür yüzbin dahi ondan bulur imar olur peydâ.

Zevâlin gösterir birbirine her bir kemâlinde
Kemâli gizlidir yârin cefâsıyla zevâlinde
Nice arz-ı hüner eyler hayâliyle visâlinde
O yüzden görüben ayan döner şem'-i cemalinden,
Felekler de görüp anı döner edvar olur peydâ.

Eğer bildinse kâmil sen cihanda her rumûzât-ı[28]
Eğer duydunsa sen sırrı ilâhîden mulâkâtı
Cehâlet içre pinhândır[29] *ânın cümle kemâlât-ı*
Dışın içe hayalatı, için dışa zuhuratı,
Birinden ol birine tuhfeler her bar olur peydâ.

Kimin dûr eyledi çârh-i sitem[30] *aviz*[31] *muradınca*
Yine evvel gelen geldi dilâ[32] *ağyar ardınca*
Niçün halk eyledi bilsin müsemmâsın yaradınca
O devriyle gelüptür Enbiya, Mürsel meratibce,
Gâhî mü'min zuhur eder gâhi küffar olur peydâ.

Kamu sırrı münderic oldu hakikat nokta-i yâda
Nice sırlar nihan eyler müsemma lâ da illâ da[33]
Edüptür nakşi ukbayı sarây-ı vechi dünyâda

---

[28] **Rumuzat:** remizler, işaretler, ince nükteler.
[29] **Pinhan:** f. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir
[30] **Çarh:** Çark, tekerlek. Felek, gök, sema. Ok yayı. Elbisede yaka. Tef. Devreden, dönen. Çakır doğan. Talih
[31] **Aviz:** f. Asılan, asılı bulunan.
[32] **Dilâ:** f. Gönül, kalb, niyet. Cesâret, yürek.
[33] لا da الا da

Tecelli eyledikçe ol sarayı sırr-ı ahfada,
Bu suret âlemi içre satı pazar olur peydâ.
Bu yolda âşık müsteban hakikat oldu çoktan çok
Derûnu dilde ey aşık müsemmâ verdini[34] *gel kok*
Eğer sen var var dersen sana olmaz bûyu kaddin yok
Onun zâtına gayet sığmaya hergiz nihayet yok
Onun için herbir isminden gelüp ber-kâr[35] ***olur peydâ***
Sonunda kahr eder her kim görürse ondan ihsânı
Bilir miktarını zerre eğer baki eğer fânî
Anı ahir zeyl eyler ederse arz-ı ünvânı
Cemali zâhir olsa tiz celâli yakalar anı,
Görürsün bir gül açılsa yanında hâr olur peydâ.
Keramât mûcizât her ne sudûr etse bu âlemde
Eğer zahir eğer batın hutûr etse bu âlemde
Bir adını kes eğer arz-ı umûr etse bu âlemde
Bu sırdandır ki bir kâmil zuhur etse bu âlemde,
Kimi ikrâr eder anı, kime inkâr olur peydâ.
Gedâsın habbeye muhtaç eğer dersen ki ben bayım
Taam sekri[36] *terdir sevadın*[37] *kim olur sâim*
Anâsır kalâsı içre özün şah ile kâim
Veli arif celâl içre cemâlini görür dâim,
Bu haristanın içinde ona gülzar olur peydâ.
Kimine dost olur düşman kimi düşmanı yezid âna
kimisi yüzbin illetle çıkar bir düşmana yâne
Kimisi iki çeşmiyle[38] *gelir buruca*[39] *seyrane*

---

[34] **Verd:** (Vürd - Vird) Gül
[35] Ber-kâr: f. Her iş üzere, üzerine,
[36] **Sekr:**(Sekir) Sarhoşluk
[37] **Sevad:** Karaltı. Uzakta karaltı halinde görülen kalabalık. Ekseri insanlar. Şehir. Kasaba. Karye. Köy. Karartı. Yazı karalama
[38] **Çeşm:** f. Göz. Ayn. Dide.

Ne sırdır kim iki kimse nazar eyler bu ekvana,
Biri ancak görür dârı, bire deyyar olur peydâ.
Nizâm-ı âlem âdem bu dem emr-i şeriattır.
Ne hikmettir bu sırrı zâhid çü zillet ayn-ı devlettir
Kamû zıllı hayal ancak hakikat özüne hikmettir
İçi ummânı vahdettir yüzü sahrayı kesrettir
Bu yüzden görünür ağyar içinde yâr olur peyda
O kim tefsire kâdirdir görürse noktada mâna
Özün fark eyleyen Hakktır bilir mi lâ sını illâ[40]
Umûru kaydı ukbâdan fenâdan çek elin cana
Görür ol genc-i mahfiden*[41] *nice zâhir olur eşyâ,
Bilür her nakş-ü suretten nice esrâr olur peydâ.

---

[39] **BÜRUC:** (Burc. C.) Burç, aslında âşikar şey mânasına gelir. Her bakanın gözüne çarpacak şeklide zâhir olan yüksek köşk mânasına da kullanılmıştır. Bunlara teşbihen veya zuhur mânâsıyla semâdaki bir kısım yıldızlara veya bazı yıldızların toplanmasından meydana gelen şekillere ve farazi suretlere burc denilmiştir. Bilindiği gibi yıldız kümelerini felekiyatçılar muayyen bâzı suretlere benzeterek her mevsim ve ayda göründükleri şekillere göre isimlendirmişlerdir.Bunların altısı şimal (kuzey) altısı cenub (güney) cihetinde olarak oniki burç kabul edilmiştir. Bu burçların bulundukları sahaya da mıntıkat-ül burûc ismi verilmiştir. Burçların isimleri Hamel, Sevr, Cevzâ, Seretan, Esed, Sünbüle, Mizan, Akrep, Kavs, Cedi, Delv ve Hut'tur.

[40] لا sını الا

[41] **Genc (Gencine)**: f. Define, hazine. Gömülü hazine. Kenz: **mahfi:** gizli.

İki âlemde bil Azbî iyi olmazmış ikilikten
Teşebbih hakla haktır geçen da'vayı benlikten
Olan ef'âl iblisdir bugün benlikle senlikten
Alan lezzatı birlikten halâs olur ikilikten,
Niyazi kande baksa ol hemân dîdâr olur peydâ.

3

Ey din ve imân isteyen besdir demi insan sana
Kendi özün şâh isteyen şayet ola mihman sana
Ey gevher[42] kân[43] isteyen kân ola Hakk irfan sana
Ey derde dermân isteyen yetmez mi derd dermân sana,
Ey râhat-ı cân isteyen kurbân olandır cân sana.

Terket fenâya zarlığın kesbet bekâ hünkârlığın
Bul lezzetin ikrarlığın anma adın inkarlığın
Bil menzilin tayyarlığın[44] fehmet sözün attarlığın[45]
Yağma edersin varlığın gider gönlünden darlığın,
Mahveyle sen ağyarlığın yâr olisar mihman sana.

Haktır rumuzu kün[46] fe kâne[47] bâtıl meğer bâtıl olan
Haktır sözüm ikrâr u imân bu hak söze etme gümân[48]
Murgi [49] dile ten âşiyan in tu cevab mürselan[50]
Sermâye bu yolda heman teslim olur buna inan,
Sıdk ile Allâh'a dayan etmez mi gör ihsân sana.

---

[42] **Gevher:** f. Akıl ve edeb. Asıl ve neseb. Elmas, cevher, mücevher. İnci. Bir şeyin künhü ve esası. Hakikat. Noktalı olan harf.

[43] **Kân:** f. Bir şeyin menbaı. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse

[44] **Tayyar:** Uçan. Uçucu. Uçma kabiliyeti olan. Havaya kalbolup gaib olan.

[45] **Attar:** (Itr. dan) Güzel koku veya iğne iplik gibi şeyler satan

[46] **Kün:** Cenâb-ı Hakkın "Ol, Olsun" mânâsındaki emri.

[47] **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

[48] **Mân:** Men (vezin gelişi)

[49] **Mürg:** f. Merg. Kuş.

[50] ***in tu cevab mürselan***: senin için gönderilen cevap

Uçurma kuldan yazını müşgin[51] *elif yaz yazını*
Pişir kurtar kim sözünü alçağa indir tizini[52]
Sultana et niyazını Mısrî bilir her râzını
Tevhide tapşur özünü kimseye açma râzını,
Şeyh izine tut yüzünü Şeyhin yeter bürhân sana.

Hal bulmayan sır bulamaz davayı irfân kılamaz
Kul olmayan hân olamaz ağlamayan hem gülemez
İrfâna cahil gelemez birlik gibi iş olamaz
Eyün kişi yol alamaz maksûdunu hergiz bulamaz,
Bekle maârif kapusun yüz göstere irfân sana.

Gel mihneti ferdâyı ko ikrâh ile takvayı ko(y)
Geç arş ile âlâyı ko Âdem ile Havva'yı ko
Hem bay ile ednâyı kohem cennet-ül me'va i ko
Dünyâ ile ukbâyı ko ûlâ ile uhrâyı ko,
Var ol kuru sevdâyı ko matlab yeter Sübhân sana.

Tebdil edip inkârını koy yerine ikrârını
Dost ile özünde yârini fâş[53] *eyleme esrârını*
Aşka değiş her kârını at namus ile ârını
Candan talep kıl yârini ver canı bul didârını
Yok eyle kendi vârını kim var ola cânan sana.

Her işinden ferağ olur masivâdan irağ olur
Derviş olan alçağ gözü yaşı ırmağ [54] *olur*
Vücudu dağ ve dağ olur aşk ile yüzü ağ[55] *olur*
Çürüklerin hep sağ olur zehrin kamû bal yağ olur,
Dağlar yemişli bağ olur cümle cihân bostân sana

---

[51] **Müşgîn:** f. Misk kokulu, miskli. Siyah şey.
[52] **Tizî:** f. Çabukluk, tezlik. Keskinlik. Sıklık.
[53] **Faş:** Meydana çıkmış. Yayılmış. Anlaşılmış olan
[54] **Irmak:** Büyük akarsu, doğrudan doğruya denize dökülen nehir
[55] **Ak:** beyaz

Gerçi gezer çoktur veli sümbülü görür görmez gülü
Çün gül Yakub'dur bülbülü her şeyde var kudret
Herkes dedi Hakk'a beli,[56] *birlikte lâl olur*
Güçtür katı Hakk'ın yolu dergâhı hem gâyet ulu,
Sıdk ile olmazsan kulu etmez yolu asân sana.

Gir bende-i Haydar isen dâim hay hay Haydar isen
Aşk ile yek Kanber isen dehre me envâr isen
Cevr ile dilber der isen zâr fakir kemter isen
Kulluğa bel bağlar isen şâm-u seher ağlar isen,
Sular gibi çağlar isen tiz bulunur ummân sana.

Varlığı hep ata gör yokluğa ayak basa gör
Kalbini pak eyleye gör hubb-i sivâ hep gidegör
Sırrına sırrı kata gör külli sivaya atagör
Bülbül oluben öte gör gül gibi açıl tütegör,
Aşk oduna can atagör gülzâr olur nirân sana.

Gel masivâdan çek elin kalbin ola Azbi çü pak
Zahid sülük ehlini gör çün mâsiva eylerde
Aşk ehli olmaz hem helak candan elin kıl iştirak
Yüzün Niyâzi eyle hâk derd ile kıl bağrını çâk,
Kalbin sarâyın eyle pâk şâyet gele Sultân sana.

[56] **Beli:** f. Evet.

4

Vechin oldu dostum "İnnâ hedeyna" " kul kefâ" [57]
Buldu yüzondört kitab bu nûru vechinden ziyâ
Vech-i bâki sûretindir verdi Hakk neşv ü nema[58]
İki kaşın arasında çekti hatt-ı istiva,
(Allemel esma) yı ta'lim etti ol hattan Hüdâ.
Sende gösterdi kemâlin halka rabb'ül âlemin
"Hâzihî cennât-i adn, fedhûlûha halidîn" [59]
Bu sebebden Âdemi tarh eyledi huld-ü berin[60]
Zat-ı ilme Mustafa, esmaya Âdem'dir emin,
İkisinden zâhir olmuştur ulûm-i enbiya.
Kıldı Âdem'de emânet ayn-ı esrâr cümle
*Emr-i **"Vescüd vakterib"*** [61] *hem oldu izhar cümleten*
Görünür bir âyineden ağyar ile yar cümleten
Zat-u esmâ vü sıfat ef'âl-u âsar cümleten,
Her zamanda bir velinin vechine bunlar ziya.
Mektebi irfâna gel gir kesb-i irfan kılasın
Arif kâmil olup hem nehy-i münker kılasın
Hızr elinden âb-ı hayvan nûş edüp can bulasın

---

57 اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ ***"Şüphesiz ona yol gösterdik;"*** (İnsan, 3)

58 **Neşv ü nemâ:** büyüme ve yetişme, gelişme.

59 جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ***"İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri!"*** (Tâhâ, 76)

60 **Huld-u Berin:** Ebedilik Cennet-i

61 وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ***"Sen secde et, Rabbine yaklaş."*** (Alak, 19)

Secde eyle Âdem'e ta kim Hakk'a kul olasın,
Eden Âdem'den ibâ Hakk'dan dahi oldu cüdâ.
Kenz-i la-yefna yı bilmez kandedir illa fakir,
Bahr-ı bipayanı bulmaz etmeyen terk-i siva.
…..
Ucb ile şeytan olur zahid giyerse ger harir[62]
Görünür lâşî gözüne olsa ger yüzbin….
Zulmet içre âb-ı hayvân-ı bulan olmuş emir
Sureta gördüler Allah diyeni olmuş fakir,
Sandılar Allah fakirdir kendilerdir ağniya.
Yâne bilsin kendisini Hakk'a sırdaş olmayan
Hazret-i İsâ gibi Mehdiye gardaş olmayan
Hal esrârı ne bilsin hâle haldaş olmayan
Ravza-yı hadrayı bilmez Hızr'a yoldaş olmayan,
Ab-ı hayvan-ı bu zulmü görmeyenler sandı mâ.
Vakt-i şâdî derdi gam ferdâyı hicran ma- medâ [63]
Evliya ve enbiyâda münderic bây-i gedâ
Hâk[64] *bâd*[65] ***ateş*** *ile* ***âb***[66] *cem olunca sırrıma*
Bil ki seddeyn iki kaş İskender ortasındadır,
Cem'i cem-ül cem ile feth oldu ebvâb-ı Hüdâ.
Mahzen-i esrara her vâr eyleyen bu Mısrî-i
İkilikten bulmadı âr eyleyen bu Mısrî-i
Azbi'yi haktır deyü ikrâr eden bu Mısrî'yi
Kande bulur Hakk'ı inkâr eyleyen bu Mısrîyi,
Zâhir olmuşken yüzünde nûr-i Zât-ı Kibriyâ.

---

[62] **Harir:** İpek. İpekten yapılmış. Harâretli. Sıcak.
[63] **Meda:** Mesafe, nihâyet. Son.
[64] **Hâk:** f. Toprak.
[65] **Bâd:** f. Yel. Rüzgâr. Soluk. Nefes
[66] **Ab:** f. Su. Mc : Yağmur. Letâfet, güzellik. İtibar. Irz, nâmus. Vakar. Cilâ. Keskinlik.

5

Peykânın[67] oldu âşina şekvâ[68] idim senden sana
Cahımıza [69]lutfun atâ kâmillere cevrin seza
Zâr etmede dil mübtela nâdan bula zevk-u safa
Ey çarh- ı dûn nettim sana hiç vermedin râhat bana,
Güldürmedin önden sona ah mihnetâ vah mihneta

İmkân irşad etmedin bir kande istinad eden
Âlemde hoş âd etmedin ben kemteri yâd etmedin
Ma'muru berbâd etmedin virânı âbad etmedin
Bendinden âzad etmedin, feryâdıma dâd etmedin.
Bir dem beni şâd etmedin ah veyletâ vah veyletâ.

Doldu cihâna galgalem[70] hem andelibe hoş kelim [71]
Dil yâreli kemter kulum hem mâlik kemter pulum
Müşkül olmuştur ahvalim hiçbir bulur yoktur halim
Erişmedi dosta elim Rahmân'a varmadı yolum
Çıkmadı başa menzilim ah gurbetâ vah gurbetâ

Hem yemeyim hem içmeyeyim yârime nâgah[72] edeyim
Subh-u mesâ hiç durmayım dehre özüm mâh[73]

---

[67] **Peykâ:** f. Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönen. Seyyare. Haber ve mektup getirip götüren.

[68] **Şekva:** Şikâyet, âciz kaldığını ve zayıflığını haber vermek. Su kabının ağzını açmak

[69] **Cah:** (Câhe) f. Makam, mansıb. Kadr, itibar

[70] **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek

[71] **Kelim:** (Kelime. C.) Kelimeler, kelâmlar, lâkırdılar.

[72] **Nagâh:** f. Birdenbire, ansızın, hemen. (Nâgeh, nâgehan, nagehâne, nagehânî)

[73] **Mah:** (Meh) f. Senenin onikide birisi. Yirmisekiz, yirmidokuz, otuz veya otuzbir günlük zaman. Gökteki

edeyim
Hal edeyim müşkülümü virdimi Allah edeyim
Mecnûn veş âh edeyim Ferhâd veş vâh edeyim,
Bu virdi her-gâh edeyim ah hasretâ vah hasretâ.

Yüz vermeyim ağyarıma yâr olayım ol yârime
El komayım pazarıma yâdım vâre dildârıma
Ayak basıp ben kârıma yâr olmadım ol yârime
Varmazsa yolum şeyhime, sarmazsa merhem yâreme,
Olmazsa çâre derdime ah hayretâ vah hayretâ".

Sunsun bana tasıyla sem [74]içeyim ânı hâşa diyemem
Ey dilber kân-ı kerem senden olur her derde em[75]
Cevrin safâdır derd diyemem düzâh[76] gamımdan yanığım
Kârımdürur derdile gam gitmez başımdan hiç elem,
Gülden cüdâ bir bülbülüm ah firkatâ vah firkatâ.

Aşk-ı sorup bilenlere satın olurmuş galgale[77]
Gel râzını[78] açma ele, evvel değilip sonra güle
Azbî-i Niyâzi kıl bülbül olursa sen güle
Yanar Niyâzî derd ile hiç kimse yok hâlin bile,
Nâlân olup girdi yola âh rıhletâ vâh rıhletâ

---

ay. Kamer.

[74] **Semm:** Zehir, ağu

[75] **Em:** medicine, remedy ilaç, deva, çare

[76] **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet.

[77] **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek.

[78] **Râz:** f. Gizli sır, saklı şey. Mimar. Marangozların işini tanzim eden.

6

Gel evi akl-ı maada[79] geç maaş[80] gafletinden dâna[81]
Ne denlü arz-ı lütf etse sonunda cevr eder câna
Cihanda âkil ü dâna geçerken olma gel şeyda[82]
Uyan gafletten ey gâfil seni aldatmasın dünyâ,
Yakanı al elinden kim seni sonra kılar rüsvâ.
Niçin ruhu rezil ettin gözettin bu teni sevdin
*Hevâyı şehvete uydun **sen**i kodun **ben**i sevdin*
*Cihanda sevmedin bir yâr seni ve kâh **men**i [83] sevdin*
Ne sandın sen bu gaddârı ki tâ böyle anı sevdin,
Anı her kim ki sevdiyse dinini eyledi yağmâ.
Nedendir sende bu ucbu ve riya ey zahidi devran
Meseldür kendüye eyler kişi yahşi eğer isyan
Niçin isyan edip dersine uydurdu beni [84] şeytan
Adâvet kılma kimseyle sana nefsin yeter düşmân
Ki asla senden ayrılmaz ömür âhir olunca tâ.
Kanî ol bizim evvelde ki kıldın Hakk'a ikrarı
Yüzün yere koyup ey dil kosun yeridir inkârî
Nice fehm ettin ol yeri nice terk ettin ağyari
İşittin Hakk Rasûlünden nice âyât-u ahbârı,
Veli nîdem ki kâr etmez bu öğütler sana aslâ.

---

[79] **Maad:** (Meâd) (Avdet. den) Âhiret. Dönülüp gidilecek yer. Dönüş. Ahiret işleri. Uhrevi işler
[80] **Maaş:** Geçinilecek dünya.
[81] **Dânâ:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim.
[82] **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal
[83] **Men:** f. Ben. (Farsçada birinci şahıs zamiri)
[84] **Ben:** (Bak: Ene) t. Psk: Şuurlu kişiliğimiz.

Bu kibir ve kin ile her dem ola Mervânla[85] gönlün
İçinden merhamet gitmiş dolu tuğyanla gönlün
Kadem bas bizim rindâne dola irfânla gönlün
Bu zâhir gözünü örtüp bana tut cân ile gönlün
Ki her bir sözün içinde duyasın cevher-i manâ.

Fenâ ender fenâ içre fenâyiden ola gör kim
Bu dem gel mebde-i sırrı maaddan sen duya gör kim
Hadis-i men arafnâke rumûzundan dola gör kim
Kelâm-ı Mustafâ zevkin dimâğında bulagör kim
Muadil olmaz ol zevke hezâran "men ile selvâ."

Niçin yok yerlere Azbî kılarsın ehli zârî[86]
Niçindir ism-i âzamda çü bildin ism-i settarı[87]
Yerine şadlık gelsin çıkar gönlünden efkârı
Kemâl-i devlet istersen oku ayât-ı Kur'ânı
Ki her harfin içinde var Niyâzî bin dürr-i yektâ

---

[85] **Mervan:** (ara.) er. - Emevi sülalesinin mervan kolu.

[86] **Zari:** f. Ağlayıp sızlama. Hakirlik ve itibarsızlık.

[87] **Settar:** (ara.) er. - örten. Günahları örten, Allah.- Allah'ın isimlerinden "abd" takısı alarak kullanılır. abdüssettar.

7

"La tahâfû"[88] *"irciî"*[89] *çün oldu mevlâdan nida*
Zât-ı lâ yefnâsı[90] *yarin eyledi arzı lika*[91]
Sana da fakr-i fenâ'dan görüne ayni gına
Hatm-i cem-il mürselinin fahrıdır fakr-u fenâ,
Hatm odur kim bir ola yanında hem şâh-ü gedâ.

Duymanın âdın o kim bilmez ânı Hakk aç eder
Kimine verir muradın ânı sâhibi tâc eder
Kimine verir fenâ'yı[92] *bâkî' den ihrâç eder*
Devlet-i dünyâ seni bir rütbeye muhtac eder,
Devlet oldur sana her bir rütbeden vere gınâ.

Ger veliyyullâh isen arz-ı kerâmet eyleme
Vuslat-ı yâr arzuyı zevk cennet eyleme
Özünü fark eyle besdir[93]*gayra minnet eyleme*
Kâb'e Kavseyni ev-ednâ da ikâmet eyleme,
Zât-ı baht nûruna yan, bul makâm-ı müntehâ.

---

[88] قَالَ لَا تَخَافَا اِنَّنِى مَعَكُمَا اَسْمَعُ وَاَرَى ***"Buyurdu ki: Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm."*** (Tâhâ, 46)

[89] اِرْجِعِى اِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً *"O, senden, sen de O'ndan hoşnut olarak Rabbine dön!"* (Fecr, 28)

[90] **Lâ-yefna:** Bitmez, tükenmez. Fenaya gitmez. Yok olmaz

[91] **Lika:** Kavuşmak. Rast gelip buluşmak. Görüşmek. Yalnız görüşmek. Yüz, sima, çehre.

[92] **Fena:** (Beka'nın zıddı) Yokluk. Yok olma. Geçici dünya. Geçip gitme. Tas: Kendi varlığından geçmek. Kötü. Devamlı olmayan. Çok kocamış olmak

[93] **Bes:** f. Kâfi. Yeter. Yetişir. (Allah bes, gayri heves)

Geç bu hırsı nefse uyma aç kanaat kapısın
Arif isen ruz u şeb [94] *pek bekle mihnet kapısın*
Kamil olmaksa muradın yıkma hizmet kapısın
İzzet istersen yürü var bekle zillet kapısın,
Ateş-i a'dâ ile kayna olunca kimya.

Gel müsemmâya erince inle esmâdan usul
Hem erenlerde bulunmaz çâr unsur[95] *sağ ve sol*
Zahir ve batında teslim olmadan yok doğru yol
Belki Mûsâ'yı telemmüz eylese etmez kabûl,
Hızr ile hem-râh olan kes eylemez çün-u çerâ

Azbî bu ten gülşeninde zeyn olan dağ üzre bağ
Geç bu ak ile karadan bir ola yakın ırağ
Yakdı abdal-ı ilâhî tekye-i ten'de çırağ
Mısrîye hatm-il makâmat oldu herşeyden ferâğ,
Zâhir u bâtında kalmadı ebed illâ Hüdâ.

---

[94] **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.
[95] **Çâr:** f. Dört. Cihâr **Çâr Unsur:** Ateş- su- hava- toprak

8

Hû deyü feryâd edersin mâsivâdan şöyle bil
Kim Kemal içre ayandır ru'yet[96] *tâban*[97] *cemil* [98]
Çün rıza içre habîbi buldu İsmail Halil
Dersin aklından alursun bil sana olmaz delil,
Dersini var Hakk'dan al kim ilmin ola reh-nümâ.

Gâhîce Gülşen olur bu sûret zindânı bana
Gâh olur rûyi [99] *rakibden görünür canan bana*
Sıfatın gösterdi dehrin afet devran bana
Habs için geldi, gelür ıtlâk için fermân bana,
Evvelki kahr, âhiri ihsân eder Sultan bana.

Otuz iki harfde harfi çâr ile Kevser seçer
Üçyüz altmış babın her sırra binbir içer
On iki burcun rumûzun ayn ile gâf lâm seçer
Erbâin'im çün tamâm oldu dahi on gün geçer,
Hatm olur menzil merâtib can olur canân bana.

Padişah olmak cihâna mihnettir sâlikin
Özünü fark eylemek Hakk devletidir sâlikin
Menzili ukbâ ve fâni menzilidir sâlikin
(Kâb-e kavseyn-i ev-ednâ) *zilletidir sâlikin* ***(üçyüz ellidir bilin)***
Doğdu gün mağribden açtı zulmet-i Sübhân bana.

Sığmadı Hakk akl u fikre ve zannu hisse ve meşrebe
Hem dahî sığmaz imâna olmaz kemal mezhebe

---

[96] **Rü'yet:** Görmek, bakmak. İdare etmek. Göz ile veya kalb gözü ile görmek. Akıl ile müşahede derecesinde bilmek, idrak etmek, tefekkür etmek, düşünmek. Araştırmak

[97] **Taban:** f. Işıklı. Parlak. Parlayan güneş.

[98] **Cemil:** Güzel. Cenab-ı Hakk'ın isimlerinden biri

[99] **Ru (Ruy):** f. Yüz, cihet. Sebep. Çehre

Verdiler altın licam[100] çün sultan bindi merkebe
Geldi Hakk batıl firar etti dolaştı mağribe
Zâhir oldu gizli sırlar verdi Hakk bürhan bana.

Nâz edersem bin niyâz eyler bana Cibril Emin
Hüccetidir a'yeti "İnnâ hedeynâ mürselin"
Olmaya benden kimesne râh-ı aşta kemterin [101]
Oldum İsmâil gibi teslim-i Hakk etti hemin,
İki bin yüz dahi yetmişbeşte bir kurban bana.

Hoş gazâ-i Ekber sırrı şehâdettir bu koç
Hazret-i Cercis[102] dahi olsa rivayette bu koç
Yetmiş iki millete aynı emanettir bu koç
Anladım zebh -i azîme bir işârettir bu koç,
Hem beşârettir gele Yahyâ ile mihmân bana.

Hirmen-i [103]âlemde her ne bulsa yermeziz zaman
Aç gözün gafil kulak tut dem bu demdir bu zaman
Zâhir ve batında Azbî Hakk sözümdür her zaman
Halkı âlem dediler İsâ'ya Mısrî bir zaman,
Dahî bundan özge mâ evhâ dedi Kur'an bana.

---

[100] **Licam:** (Ligâm) f. Dizgin. Gem.

[101] **Kemterîn:** f. Pek âciz ve güçsüz. Çok hakir. En küçük, en âşağı. Pek çok noksan veya eksik

[102] **Cercis:** aleyhisselâm : (Circis) Taberi tarihine göre: İsâ aleyhisselâmdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriatı ile amel etmiş olan bir nebidir. Yedi sene içersinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, müteaddid defalar öldürülmüş ve mu'cize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helâk edilmiştir. En sonunda yine Cercis aleyhisselâm şehid edilmiştir.

[103] **Hirmen:** f. Harman

9

Aşk meyinden hayranım hayr ender hayran bana
Hem dermandır her derdim, hem derttir derman bana
Hem cevâhir kendiyim hem cevherdir kân bana
Bahr içinde katreyim bahr oldu hayrân bana,
Ferş içinde zerreyim arş oldu seyrân bana.

Eyledim ikrar bu dem gitti hep şerrin güman[104]
Lahmin lahmî[105] *olup yâr ile kaldım ben heman*
Olalı kevn-i mekan geçmedi asla zaman
Dost göründü çün ayân kalmadı bir şey nihân,
Tûfân olursa cihân bir katre tufân bana.

Fikri rıza içreyim Hakk ederse meskenim
Ne ölüyüm ne diri kabri tene medfenim
Zahir u batın hemân görünkü ankâ benim
Sûrette nem var benim sîrettedir ma'denim,
Kopsa kıyâmet bugün gelmez perişân bana.

Âbid ve hem fâsıkın lâ'sıyım illâ'sıyım
Anla elif dersini Harici'nin[106] *la' sıyım*
Nokta-i bayım veli her noktanın basıyım
Kâf-ı dil Ankâsıyım sırrın âşinâsıyım,
Endişeler hâsıyım ad oldu insân bana.

---

[104] **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

[105] **Lahm:** Et. Her şeyin içi ve üzeri. Bir işi sağlam kılmak. Kırık şeyi kuyumcunun yapıştırması. Lehimlemek. Bir yerde ilişip kalmak

[106] **Haricî:** Dışarıya âit olan. İçeriye âit olmayan. Dış ile alâkalı. Ecnebiye âit. Zorba ve âsi olan. Seyyid olmadığı halde seyyidlik iddia eden. Vaktiyle Hazret-i Ali Kerremallâhü veche'ye âsi olan fırka-i dâlle ashabından herbiri. (Bak: Havaric Vak'ası)

Harf-i otuz ikide harf-i biri bir bilen
Er olur erden bugün postunu pek bekleyen
Himmeti Mısrî ile Azbî edip eyleyen
Niyâzî'nin dilinden Yûnus durur söyleyen,
Herkese çü can gerek Yûnus durur cân bana.

10

Essalâ hûbân[107] gönülden bâd-ı aşkâ essalâ
Essalâ her kim satarsa vâr-ı aşka essalâ
Essalâ herkim girerse kârı aşka essalâ
Essalâ her kim gelür bazâr-ı aşka essalâ,
Essalâ her kim yanarsa nâr-ı aşka essalâ.
Aşkla zillet onda hor iken mamur olup
Hayr ile şerden elin yuv cümle senden dûr olup
Dâhi kahrından habîbin ruz-u şep mesrur olup
Essalâ dâr-ı Enel-Hak'da bugün Mansûr olup,
Can u bâşından geçen berdâr-ı aşka essalâ.
Dört huruftan bir bilir kâmil cevâbı gelüp
Kuşdilin â'lâ[108] bilir ol sırrı duyup sır söyleyüp
Bu tasavvuftan okursun dersini ezberleyüp
İbn-i Edhem gibi tâc ü tahtını terk eyleyüp,
Soyunup abdâl olan hünkâr-ı aşka essalâ.
Zâhir u batın gedâlık ola ayni şah gibi
Ceset vücudu her gönül abdaldır siyah gibi
Bahr-i aşka ten sefine dil ona melah[109] gibi
Kendini odlara atan şol Halilu'llâh gibi,
Cân u dilden bülbül-i gülzâr-ı aşka essalâ.
Evvel ve ahirde bir söz olmaya gerçek yalan
Her ne söz kim söylenir Hakk'tan nihan olmaz ayan
Azbi râhı aşka girdi varını yağma kılan
Varlığı dâğın delüp Şîrin iline yol eder,
Ey Niyâzî söyle ol mi'mâr-ı aşka essalâ.

---

[107] **Huban:** f. Güzeller, iyiler
[108] **Â'lâ:** üstün, yüce, çok yüksek, kıymetli.
[109] **Melah:** f. Çekirge

11

Hem ebu'l vakit olmadan ibn-i vakit ol bî-nikab[110]
Geçe gör havf-ı recâdan[111] *ver rızae lillaha tâb*[112]
Arif-i billâh olan insana eyle intisab
İster isen ma'rifette olasın âli-cenâb,
Ehl-i irfan eşiğinde yüzünü eyle türâb.

Ziynet-i dünyaya mağlup olmasın akıl ve dilin
Menzilin âlide derken ola esfel menzilin
Mâl-i hulyanın[113] *hesabı etmesin per-hâm bilin* [114]
Çok da verme kendini dünyâya bir dem çek elin,
Döndüremezsin beğim katî ağırdır bu dolâb.

Çünkü hacet yok imiş iksir teshir etmeye
Oldu hem "nahnü kasemnâ"[115] *kısmetidir etmeğe*
Çün değilsin zerre-i tedbirle tağyir [116] *etmeye*
Bu harâbı niceler çalıştı ma'mur etmeğe,
Bir yanın ta'mir ederken bir yanı oldu harâb.

Niceler pervâne meseli can verir şem'a[117] *yanıp*
Niceler mestâne oldu âb-ı vuslattan kanıp

---

[110] **Nikab:** yüz örtüsü, peçe, perde, örtünme.

[111] **Havf ve reca:**Korku ve ümid. (Hem yaşama ümidi, hem de ölüm korkusu. Yahut, affedilmesi ümidi veya cehenneme gitmek korkusu.)

[112] **Tâb:** Güç ve kuvvet

[113] **Mal-i hulya:** f. Vesvese, kara sevdâ, kuruntu, boş hayaller

[114] per (F.) پر .kanat. kuşların iri tüyü, yelek. **Ham:** (F.) خم .eğik eğri, bükük.

[115] نَحْنُ قَسَمْنَا ***"Biz taksim ettik."*** (Zuhruf, 32)

[116] **Tağyir:** değiştirme, başkalaştırma, bozma.

[117] **Şem'a:** Işık, çıra. Nur. Muma batmış fitil.

Teşne[118]*-kân*[119] *ehl-i tehâluk*[120] *ceset vücudun usanıp*
Çok seğirtti gaflet ehli bu serâbı su sanıp,
Bulmadılar hiç biri bu sahrada bir katre âb.
Padişah olmak dilersen muğni zillette ol
Meskeni vahdette eyle sureta kesrette ol
İki âlemde dilersen izzet ve devlette ol
Bir zaman yüz verme dünya ehline uzlette ol,
Akl u fikrin bir yere cem'et yüzüne çek nikâb.
Kimseye gösterme vechin yâre kılma hoş-güman[121]
Kim yılanı nâkilandır [122]*başı ki küfrü iman*
Bir ola yanında hicri [123] *derd-i gam ıssı ziyan*
Göz kulak dil kapıların bağla muhkem bir zaman,
Ola kim Hakk-dan yana gönlünden ola feth-i bâb.
Ahdin üzere bu dem sahib-kadem[124] *dil ayık ol*
Sohbet-i rahmana gel gir nutku Hakk'tan natık ol
Her ne işitse kulağın dinle Hakk'tan, sâdık ol
Ger ölümden kurtulam dersen yürü var âşık ol,
Döne döne aşk oduyle cism ü cânı kıl kebâb.
Yedi dürlü meyle [125] *doldura gele gülden kâseyi*
Bezm-i [126] *aşkta yâr sunarsa sana gülden kâseyi*

---

[118] **Teşne:** f. Susamış. Mc: İstekli, çok arzulayan, heveskâr.
[119] **Kân:** f. Bir şeyin menbaı.
[120] **Tehalük:** (C.: Tehâlükât) (Helâk. dan) İstekle atılma. Tehlikeye aldırış etmeden, birbirini çiğneyecek gibi koşuşma
[121] **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe
[122] **Nakilan:** nakledenler
[123] **Hicr:** ayrılık
[124] **sahib-kadem:** Sabit ol
[125] **Mey:** f. şarap, içki. (Bak: şarab)

Bir nefes dilden bırakma al gönülden kâseyi
Gir bu derd meyhânesine koma elden kâseyi,
Hiç yürek kanından özge âşığa yoktur şarâb.

İki âlemde olup aşık dilâ[127] *ağlayasın*
Sende Hakk zahir duruken Hakk deyü bekleyesin
Fî-emânillâh[128] *sadâsın bilmeyip tınlayasın*[129]
Himmetin dâim bu olsun kim Hakk'ı anlayasın,
Hakk'ı bilmekten yeğ olmaz iki âlemde sevâb.

Gel inat ehlinden olma zâhida yayını as
Cenneti irfâna gel gir olma hem ehli maas [130]
Hazretullahâ ancak kul olandır abd-i has
Ger azâb-ı âhiretten bulmak istersen halâs,
Arif ol ki cehl odundan kopısar cümle azâb.

Azbi pirim Hazret-i Mısrî Efendi hoş haber
Böyle bulmuştur kelâm izzetullâh eser
Seni sana kasdeder bildirmeye Hakk'tan meğer
Bu Niyâzî kendinden demez bu sözü ey püser,
Hep anı söyler duyarsın gökten inen dört kitâb.

---

126 **Bezm:** f. Sohbet meclisi. Muhabbet yeri. Yiyip içme, îş u nûş. Meclis.

127 **Dil:** f. Gönül, kalb, niyet. Cesâret, yürek. Mandıra, ağıl.

128 **Fî-emânillah:** Allah Teâlâ'ya emanet ol

129 **Tınla:** f. çınlamak, çıngırdamak, tıngırdamak, çınlatmak, çıngırdatmak, tınlamak

130 **Maas:** Ayağın siniri çekilip büzülmek. Ayağın eğri olması.

12

Sure-i seb'ul mesânî[131] çünkü oldu dört kitap
Kalmadı âlemde zahir ehl-i demde iztırab
Çün ziya verdi hakikat şemsi âlem buldu tâb
Aç gözün dildâra bak ref oldu yüzünden nikâb,
Zulmeti sürdü çıkardı ara yerden âfitâb.
Hakkı Hakk'tan Hakk bilip Hakk'ı seçegör
Hubbu fâniden geçip şehr-i bekaya göçegör
Olmadan bunda sıratı mâsivayı geçegör
Şol "sakâhüm Rabbühüm" hamrın lebinden içegör,
Katresin nûş eyleyen uşşâk ebed görmez azâb.
Zevk-i cennet nehyi münker her sevabın aslıdır
Cehl-i zulmet içre düzâh[132] her azabın aslıdır
Akl-ı kâmil bu hayat içre hitabın aslıdır.
Otuz iki harfi bildin dört kitâbın aslıdır,
Safha-i vechinde yazılmış kamû bî-irtiyâb.
Gel gönülden geç bırak zâhirde âlem cehlini
Feyz alan sırrı Hüdâ'dan arz eder mi fazlını
Mihneti dünya içinde hak bilen Hakk vaslını
Mekteb-i irfâna gir oku bu ilmin aslını
Gör ki nice derc oluptur bu ilimde dört kitap.
Şâdîlikden pâkî yok ol yar içre olma melul
Eğlemek istersen ey dil ilm-i hikmetten usul
Mekteb-i irfana gel gir eyle bu pendim kabul
Her ne okursan çün otuzikiden taşra değil,
Yüzünün metnini şerh eder okuyan fasl-ü bâb.

---

[131] **Sure-i seb'ul mesânî**: İki defa nazil olan ve yedi âyetten ibaret bulunan Fâtiha Suresi. Mükerrer okunup tekrarlanan.
[132] **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet

Kendini ednâ[133] *bilen kes eylemez arz-ı neseb*
Duy hakikatten bu pendi [134] *eyle insandan edep*
Cân-u dilden sırrı Hakk'ı Lâyezalî[135] *kıl talep*
Her ne söz kim söylenür âlemde Türki yâ Arab,
Tut kulağın kim sanadır cümle dillerden hitâb.

Şâdîlik[136] *vaktinde Azbî gelecek efkâra bak*
Ten gözüyle âlemi ruhu gözet Hünkâra bak
Yum gözün inkâra bakma aç gözün ikrara bak
Her ne kim görür gözün ondan cemâl-i yâre bak,
Çünkü gitti ey Niyâzî kalmadı asla hicâb.

---

[133] **Ednâ:** en küçük; en âdi, en aşağı, en alçak.
[134] **Pend:** f. Nasihat, vaaz, öğüt
[135] **Lâ yezalî:** Zevalsiz olana ait, sonu olmayanla ilgili.
[136] **Şad:**f. Sevinçli, ferahlı, memnun, mesrur, şen, bahtiyar.

13

Hayli talep kıldım menzilgehim[137] *savm-u salât*[138]
Oldu karargâhım hemin âlemde hoş hac ve zekât
Gördüm yüzüm bunda âyan mir'âtım[139] *oldu kâinât*
Oldum çü mahv-ı mahz-ı zât, buldum vücûdumdan necât
Ben içmişem âb-ı hayât, irmez bana hergiz memât.

Çıktı gönülden cümle mal u menal[140] *bâkî fena*
Benden bana oldu sefer geldi Habib[141] *benden yana*
Dostu ayan gördüm dedim Elhamdülillâh dâima
Ben dost yolunda vârımı terkeyledim önden sona,
Küfr ile îmândan geçüp a'yânda bulmuşâm sebât.

Geldim ise gittim ise âdemdenim bilmem halel[142]
Hakk'a bedel oldu kamu[143] *bende olan tul-u emel*[144]
Hakk'dan doludur her yanım benden bana gelmez zelel[145]
Her kande baksam görünür gözlerime sırr-ı ezel,
Her şey ulaşup Hakk'ına çıktı aradan kâinât.

---

[137] **Menzilgâh:** konak yeri. Kalınan yer.
[138] **Savm-u salât:** Oruç namaz
[139] **Mir'at:** Ayine. Ayna. Meşhur bir cins lâle
[140] **Menal:** Yetiştirme, nâil olma, kavuşma. Ele geçirilen şey. Nâil ve sahib olunan şey.
[141] **Habib:** (Hubb. dan) Sevilen. Sevgili. Seven. Dost. Loved man
[142] **Halel:** Bozukluk. Eksiklik. Başkası tarafından verilen zarar. İki şeyin aralığı. Boşluk. Açıklık.
[143] **Kamu:** (Kamuğ) t. Hep, bütün, tamamen.
[144] **Tul-u emel:** Bitmeyen istek. Hiç ölmeyecek gibi dünyaya dalmak ve düşünmek.
[145] **Zelel:** Eksiklik

Kahr u safadan geçmişim dost ile ülfet bulalı
Kesrette[146] vahdet[147] eyledim vahdette kesret bulalı
Can tahtına geçtim bugün sırda muhabbet bulalı
Dost ile ben dost olalı zevk ile işret bulalı,
Zayf-i mükerremdir bu can hep yediğim kand-i nebât.

Tas tas zehirler yut rahat bulunca mihneti
Çektim hezar[148] derd ü bela devlet[149] duyunca zilleti
Yar ile buldum sohbeti her yerde kıldım ışreti [150]
Halvette ettim rıhleti, kesrette buldum vahdeti,
Bâzarda düzdüm halveti rûz-u şebim îyd ü berât.

Aşktan haber alan kişi kevserden eyler çün vuzu[151]
Savm u salât hac ve zekât Tevhidi ona tuttur diru[152]
Tarzem[153] ona gedalardan geda aslım ululardan ulu
Gördüm bu âlemler kamû benim vücûdumla dolu,
Bir olmuş uçmağ ve tamû cümle bana olmuş sıfât.

---

[146] **Kesret:** Çokluk, sıklık. Bir şeyin ekserisi ve muazzamı. Bolluk.

[147] **Vahdet:** Birlik. Yalnızlık. Teklik. (Kesretin zıddıdır.) Edb: İfade esnasında mevzuun haricine çıkılmaması, maksad ne ise yalnız ondan bahsedilmesi, sözün dallandırılıp budaklandırılmaması.

[148] **Hezar:** f. Bin. (1000) Pek çok. Bülbül.

[149] **Devlet:** ***isim Arapça devlet*** 1 . Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan teşkilâtlanmış millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık. **Büyüklük, mevki.**

[150] **İşret:** içki, içki içme, sarhoş edici içki kullanma.

[151] **Vuzu:** Abdest alma. Abdest suyu. Abdest.

[152] **Dir:** (C.: Dırâ'- Duru') Cevşen. Cenkte, muharebede giyilen zırh.

[153] **Tarze:** şekil, suret

Elhamdülillah sâdhezar [154]*Hüdâ'yi hûb*[155] *bilir*
Gelen gider giden gelir olan olur kalan kalır
İkrar-ı iman ahd-i iman yahşi yaman Hakk'tan gelir
Her ne yana kim eğilem ol yane her şey eğilür,
Olmuş Niyâzî hep senin sâyelerin sitt-i cihât

---

[154] **Sadhezar:** f. Yüzbin.
[155] **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut. Muhafaza ve imsâk.

14

Onsekiz bin âlem içre devr eder zât sıfat
Onsekizbin kâinâtın şerhin eyler beyyinât
Gizlidir bir nokta içre onsekizbin kâinat
Sırr-ı Hakk'ı nicesi fâş eyleyem ben, ey sikât,
Kânı ancak remz ile etmiş beyân ehl-i nikât.
Şah olan elbet beyandır kim gedâsın arturur
Cevrine razı olana dost vefasın arturur
Kişinin ahsen[156] *iddiası aşinâsın arturur*
Her ne denlü âşikâr etsem hafâsın artturur,
Ol ayân iken anı örter delâil beyyinât.
Âlemi şems-i hakikât kaplamıştır ser be ser[157]
Hey ne âdemdir ki âdem eyleye özden haber
Arzuyı vasl dilber eyleyen müşrik meğer
Anı tevhid eylemez illâ ki şirk ehli eder,
Vahdet-i Hakk'ı duyanın dili lâldir aklı mât.
Bais zevk u selâmet muayyende efkâr durur
"Leyse fi'ddâr"[158]*dır "velâ gayri"*[159] *beyan deyyar*[160] *durur*
Cümle eşcarı[161] *nebata fer*[162] *veren gülzar durur*
Her ne kim fevkal-ulâ taht-es-serâda var durur,
Zât-ı vâhiddir veli göründü nice bin sıfat.

---

156 **Ahsen:** En güzel. Çok güzel.
157 **Serbeser:** f. Baştan başa
158 Dünyada (şey) yok.
159 (Başkası yok) o vardır
160 **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi
161 **Eşcar:** (Şecer. C.) Ağaçlar
162 **Fer:** ***isim Farsça fer*** : Parlaklık, aydınlık. (gözde) Canlılık, Kuvvet, nüfuz.

Masiva kaydından âli cehl nefret yok durur
Terki dünya devletinden özüne devlet yok durur
Hakk'tan ayrı zahir ve batında suret yok durur
Zâtı birdir lîk evsâfına gâyet yok durur,
Gör bu fânusu ki onun şem'i oldu nûr-i zât.

Azbiyâ sıdkı rızadır hem imânın şulesi[163]
Hem dahi Musa yüzüdür "len terâni"[164] *şulesi*
Nuru Pak Mustafa'dır her zamanın şulesi
Ey Niyâzî Âdem oldu çün cihânın şu'lesi,
Bahş olur Âdem deminden âleme rûh-ul hayât.

---

[163] **Şule:** Alev, yalım

[164] لَنْ تَرَينِى : *"Mûsa bizim tayin ettiğimiz vakte geldi ve O'na Rabbi tekellümde bulundu. Dedi ki: "Ya Rab! Bana zâtını göster, Sana bakayım. (Cenâb-ı Hakk da) Buyurdu ki:* ***"Sen Beni katiyyen göremezsin.*** *Fakat dağa bir nazar et, eğer yerinde durabilirse sen de Beni görebilirsin." Hemen Rabbi dağa tecelli edince onu parça parça etti. Mûsa da baygın bir halde düşüp kaldı. Vaktâ ki ayıldı, dedi ki: "Seni tenzih ederim, Sana tövbe ettim ve ben imân edenlerin ilkiyim."* **(Araf, 143)**

15

Zerre iken şemsi cihan hünkârıdır varidât
Olmuş heva gerçek yalan ikrar eder varidat
Her ne olur pinhan[165] ayan âsârıdır varidat
Can kuşun her zamân ezkârıdır vâridât,
Akl u hayâlin hemân efkârıdır vâridât.

Muammar [166] üstaz[167] ezel mamur eder berbadını[168]
Yokta yok imiş yok deyü mahveylemiş icadını
Dört yanın hep kıtlık olur hor görürsün üstadını
İşidicek Hakk adını duydu cânım hub dadını,
Bildim kamu âriflerin esrârıdır vâridât.

Havfi recâdan geç gönül hayr eylemez ehli hazer [169]
Vuslat ona olur helal ol dilde kem yoktur keder
Ehl-i ticaret kendidir yolcu gibi yola gider
Sıdk ile gönlüm sever görmeğe hem cânım iver,
Onun içün kim Hakk'ın envârıdır vâridât.

Elif gibi doğru olanın düşmanı hiç olmaz onun
Çok kıldı âh u inin hem yanında kalmaz
Talip Hakk olmasa dil hiçbir işi olmaz onun
Ol dürr-i yekdânenin kadri bilinmez onun,
Bu dil-i vîrânenin mi'mârıdır vâridât.

Muradımı bulmak için gezmiş idim çün derbeder
Ben yetmiş iki milletin hem üstüne kıldım sefer
Binbir esma binbir huy göründü meğer

---

[165] **Pinhan:** f. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir.
[166] **Muammer:** Ömür süren. Çok yaşamış. Uzun ömürlü, bahtlı.
[167] **Ustaz:** lihat: ustadz, ustad
[168] **Berbad:** f. Harap. Kötü. Virâne. Bozuk. Perişan. Telef ve helâk olmuş.
[169] **Hazer:** Çekinme. Zarar verebilecek şeyden kaçınma. Korunma. (Takva ehli)

Gerçi kütüp çok yazar ilm-i ledünden haber,
Cümlesi bir bahçedir gülzârıdır vâridât.
Ârife düzah gamı cennet olurmuş kamu
Cahile cennet olur cehlile cümle tamu[170]
Kalbin pak eyleyip paklaki eyle şuru[171]
İlm-i Füsûs'la tamu odları söyünür kamu
Onun yerinde biten ezhârıdır vâridât
Yar gelir yâr ile rûyi zemin
Sırrımı bilmek için sırrıma Hakk'tır emin
Çünkü benim serseri[172] *Azbî fakir kemterin*[173]
Muhyiddin ü Bedreddin ettiler ihyâ-yi din,
Deryâ Niyâzî Füsûs enhârıdır vâridât.

---

[170] **Tamu:** (Aslı: Tamuğdur) Cehennem
[171] **Şuru':** Başlama. Mübaşeret etme.
[172] **Serseri:** f. Ötede beride gezen, başı boş. İşi gücü olmayıp boşta dolaşan, haylaz, derbeder, avare. Boş söz
[173] **Kemterîn:** f. Pek âciz ve güçsüz. Çok hakir. En küçük, en âşağı. Pek çok noksan veya eksik

16

Hakikat âlemin idrak edüp arzuyu Tevhid et
Müdâm ezberin Hû et heman gel hu'yı tevhid et
Gece gündüz medid[174] durma tavaf kuy-i[175] tevhid et
Yakup aşk oduna cânı meşâmın bûy-i tevhid et,
Kamûya yek nazar birle şuhûdun rûy-i tevhid et.

Yine bugün gelür bir gün geceni mâmezâ [176] sanma
Gedâ meşreb olan şâh eder ânı canım geda sanma
Gel anla mebdei[177] sırrı maadı[178] sen heva sanma
Şu mâhiler gibi kendini deryâdan cüdâ sanma,
İhâta eylemiş her yana bak sûy-ı tevhid et.

Değiş ismin dahi cismin vürud [179] et arş-ı tahkik
Vücudundan geçir cismin vücud et arş-ı tahkik
Kamudan yüzünü döndür sücud et arş-ı tahkik
Salınma câh-ı taklide suûd et arş-ı tahkîka,
Sana senden sefer eyle seni sen dû-yi tevhid et.

---

[174] **Medid:** Devamlı. Çok uzun süren. Uzatılmış. Çekilmiş.
[175] **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt
[176] **Mameza:** Geçen veya geçmiş şey. Geçmiş zaman. Mazi
[177] **Mebde:** başlangıç baş taraf başlama, kaynak, kök, temel, esas.
[178] **Maad:**(Meâd) (Avdet. den) Âhiret. Dönülüp gidilecek yer. Dönüş. Ahiret işleri. Uhrevi işler
[179] **Vürud:** Geliş. Gelme. Vârid olma. Gelip yetişme. Suya gitme. (Verid. C.) Toplar damarlar. Siyah kan damarları

Nasip olmuş ezelden çün[180] *sana cünbüş*[181] *ayin*
Hakikat köyüne mâh [182] *ol mekânanın olmaya pervin*[183]
Bekâdan fâniye şah ol görün âlemlere miskin
İzâfâtı bırak gözden açılsın dîde-i Hak-bîn,
Temâşâ-yı cemâl-i şâhid-i dil-cûy-i tevhid et.

Bu dersi nâzin[184] *zibâ*[185] *gelipdir hâtıra hergâh*[186]
Bana bu şeş cihat[187] *ile çâr unsur*[188] *oldu kıblegâh*[189]
Çün Azbî hazır u nazır ola bir yerde bir Allah
Salât-ı ehl-i kurbun kıblesidir "Semme vech-ullâh"[190]
Niyâzî durma dâim secde-i ebruy-i tevhid et.

---

[180] **Çün:** f. Gibi. Zira, çünki, madem ki. Nasıl, nice.
[181] **Cünbüş:** Zevk, eğlence. Hareket, kımıldanma. Uta benzer bir çalgı. (Doğrusu: Cünbiş'tir
[182] **Mâh:** ay.
[183] **Pervin:** f. Ülker denilen yedi yıldızın tamamı
[184] **Naz:** f. Bir şeyi beğenmeyiş, şımarıklık. Beğendirmek maksadiyle kendini ağır satmak. Celb-i muhabbet için edilen nezâket, letâfet ve zarafet.
[185] **Ziba:** f. Güzel, süslü, yakışıklı.
[186] **Hergâh:** f. Her vakit, her an, her zaman
[187] **Şeş:** altı; **cihât:** (Cihet. C.) Cihetler, taraflar, yönler (Altı yön)
[188] **Çar unsur:** Dört unsur
[189] **Kıblegâh:** f. Kıble tarafı. Kıblenin bulunduğu yer.
[190] ***"...Nereye yönelirseniz Allah Teâlâ'nın yüzü orasıdır."*** (Bakara, 115)

17

Kamu derdin devâsıdır şerîat
Tarîki dost devasıdır şerîat
Fenânın hem bekâsıdır şeriat
Serây-i din esâsıdır şerîat
Tarîk-i Hak hedâsıdır şerîat
Kul eylerim gedâyı şahı Hakk'a
İletir kullarını hergâh Hakk'a
Yakîn eyler dil gümrâhi[191] *Hakk'a*
Budur evvel kapu dergâh-ı Hakk'a
Ki yolun ibtidâsıdır şerîat
Bununla geçilir bir yüce eller
Bununla aşılır bir yüce yollar
Bununla pür[192] *ziyadır paslı diller*
Dahi bununla hatm olur bu yollar
Bu râhın intihâsıdır şerîat
Aziz olsun azize izzet eden
Müdâmı [193]*kesret içre vahdet eden*
Fakiri lutfa layık devlet eden
Sırat-ı müstakîm'e davet eden
Münâdîler nidâsıdır şerîat.
Bizi çalmış [194] *mehakke* [195] *merviyetidir*[196]
Hüda'nın nehyi münkeri hikmetidir

---

[191] **Gümrahî:** f. Sapıtma, doğru yoldan çıkmış olma.
[192] **Pür:** f. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır) Sâhib, mâlik
[193] **Müdamî:** Devamlı olarak şarap içen.
[194] **Çalma:** vurma
[195] **Mahakk:** Mehenk. Ayar taşı.
[196] **Merviyat:** (Mervi. C.) Rivayet olunmuş şeyler. Kulaktan kulağa söylenerek gelmiş olan sözler

Günahkâran[197] sezâyı[198] cennetidir
Şeriat enbiyânın sünnetidir,
Kamûnun ihtidâsıdır şerîat.

Gânîdir ismi her muhtaç içinde
Yazılmış noktası sirâc[199] içinde
Iyandır [200] Hakk yüzü emvâc içinde
Hüdâ'nın leyle-i Mi'râc içinde,
Habîbine atâsıdır şerîat.

Elinde zü'l-fekârı hak Ali'nin
Yezidin katlidir kârı velinin
Atâsı bu kerim zü'l celilin
Yirmi üç yıla dek Cebrâîlin
Ona vahy-i Hüdâ'sıdır şerîat.

Çü efâli nebi'dir lutfu hilmin
Hıtâb-ı erini dinle kelîmin
Selâmet ol oku ismin selîmin
Cihânda çoktur envâ-i ulûmun
Kamûsunun hümasıdır şerîat

Bu erkânı mükemmel gütmek[201] için
Büyüklük varlığına yetmek için
Sırat-ı müstakime gitmek için
Bu nefs-i kâfiri katletmek için
Hakk'ın hükm-i kazâsıdır şerîat.

---

[197] Günahkârlar

[198] **Sezâ:** f. Lâyık, münasip

[199] **Sirac:** Işık. Lâmba. Fener. Mum. Kandil. Şevk veren şey. Güneş ve ay mânâsına veya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme "Nur saçan" meâlinde verilen bir isimdir..

[200] **İyan:** (Bak: Ayân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

[201] Önüne katıp sürmek için

Gülistan içre müştak ona güller
Bu remzi anlamaz illâ ki iller
Maarif kapısın hal ehli bekler
Cihâd-ı ekber eden ehl-i diller,
Kulûbunun safâsıdır şerîat.

Hakikat serveri [202]*sultan olunca*
Bulunur ona bende bend olunca
Maariften olur hisse duyunca
Tarîkat kârbânının önünce,
Önünde onun livâsıdır şerîat.

Mecâzi aşkla mecnun u şeyda[203]
Müsemma[204] *oldu ona ismi Leyla*
Metânetlik[205] *içre saklı mevlâ*
Şerîattan velî yâd olmaz asla,
Velînin âşinâsıdır şerîat.

Hakikatten urur dem cümle zerrât[206]
Sakın ilerisini lücâc[207] *zen mât*
Nice yüz gördü iş bu künhü[208] *merrâtı*[209]

---

202 **Serverî:** f. Başlık, başkanlık, serverlik, reislik. Ululuk

203 **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal

204 **Müsemmâ:** isimlendirilen, isim sâhibi.

205 **Metanet:** Sağlamlık. Kavilik. Sözünden ve kararından dönmemeklik. İnsanın, fikrinde sabır, azminde kavi ve akidesinde rüsuh sahibi olması.

206 **Zerrat:** (Zerre. C.) Zerreler. Pek ufak parçalar. Moleküller.

207 **Lücc(e):** Engin sular. Gümüş. Ayna. Kalabalık cemaat

208 **Künh:** Bir şeyin aslı, cevheri, mikdarı. Dip. Kök. Özü, nihâyeti, vechi. Vakit, zaman

209 **Merrat:** Kerrât. Kerreler. Birçok def'alar.

Şerîatle durur arz u semâvat
Bu bünyânın binâsıdır şerîat.
Uyup nefse dinini etme berbad[210]
Pişman olma sonra etme feryad
"Etîullah"[211] *remzin anla ol şad*
Ne bilsün şer'i pâki ehl-i ilhad
Hakîkat nûr ziyâsıdır şerîat.
Safayı cevri bir sebak [212] *bil*
Eden bir, eyleyen bir, işi çok bil
Gözün ne görürse onu Hakk bil
Ziyâ olmaz ise nûru da yok bil
Hakîkatla kıyasıdır şerîat.
Muhammed olmasa olmazdı dünya
Muhammed olmasa olmazdı ukba
Ona gel bende ol kıl emrin icra
Cihâna bir velî hiç gelmez illâ,
Elinde onun âsâsıdır şerîat.
İtaat eyledi Hakk'tan her emre
Bitirdi ademe tâş taze meyve
Oluptur zahir ve batında cennet
Dahî başında tâcı, şâl-u kisve
Hem eğninde abâsıdır şerîat.
Budur kavli Ali'nin Kümmelinin

---

[210] **Berbad:** f. Harap. Kötü. Virâne. Bozuk. Perişan. Telef ve helâk olmuş.

[211] قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ***"De ki: "Allah'a ve Peygambere itaat edin". Yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah inkar edenleri sevmez."*** (Âl'i İmran, 32)

[212] **Sebak:** (C.: Esbâk) Ders. Yarış. Koşu yapanların aralarında koydukları ödül

"Nefahtü fîhi min ruhi"[213] *delilin*
Budur pendi Hüdâ şîrî[214] *Ali'nin*
Hakîkat cânıdır ancak velînin,
Canından mâadasıdır şerîat.

Bu macun mürettep[215] *olmaz iz'ân*[216]
Sıfat-ı âdem var rûhu hayvan
Anâsır şeş cihetle etse tuğyan
Karâr etmez beden olmayıcak can
Hakîkatın bekâsıdır şerîat.

Bu râzı[217] *fehm eden ankâ gibidir*
Tarikat kâmil halva[218] *gibidir*
Maarif kenzi la-yefnâ[219] *gidir.*
Hakîkat dilber-i ra'nâ gibidir
Onun zerrîn libâsıdır şerîat.

Çün âlem gizlidir âlemler içre
Ki hoş sohbet nihandır bir dem içre
Demiyle âlem ile âdem içre

---

[213] ***"onu düzenlediğim - insan şekline koyduğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın"*** Hicr, 29

[214] **Şir:** f. Aslan. Süt.

[215] **Müretteb:** Tertib edilmiş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş, sıralanmış. Kasden uydurulmuş. Tayin edilmiş. Bir şey, bir yer için ayrılmış. Sonradan kurulmuş

[216] **İz'an:** Basiret. Anlayış. Teslim olup itaat etmek. Akıl. Zekâ. İnanç. İdrak. Bilmek. (Bak: Dimağ)

[217] **Raz:** f. Gizli sır, saklı şey. Mimar. Marangozların işini tanzim eden

[218] **Helva:** Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı.

[219] **Lâyefna:** Bitmez, tükenmez. Fenaya gitmez. Yok olmaz

Sakın soyma anı na-mahrem içre
Yüzün suyu hayâsıdır şerîat.

Sana nazır çü mevlâdır muhakkik
Görünen çünkü eşyadır muhakkik
Ki cazib ruy-i mevlâdır muhakkik
Hakîkat arş-ı âlâdır muhakkak
O arşın üstüvâsıdır şerîat.

Bu eşârî okuyup hem yazanın
Fakiri kemteri her mübtelânın
Bu ben Azbî fakiri bi-nevânın[220]
Cem-i Enbiyâ vü Evliyânın
Niyâzî rehnümâsıdır şerîat.

[220] **Bî-neva:** f. Zavallı, nasibsiz, muhtaç, çaresiz

18

Bülbül olup gülzar çağırıram dost dost
Tâ tapmışım yâre çağırıram dost dost
Tanrı muradım vere çağırıram dost dost
Bakup cemâl-i yâre çağırıram dost dost,
Dil oldu pâre pâre çağırıram dost dost.

Yâr ile yâr gelmişim yârimi yar bulmuşum
Ağlamışım gülmüşüm gönlümü hub[221] *bulmuşum*
Bahri gama dalmışım dürr-i yetim[222] *olmuşum*
Aşkın ile dolmuşam zühdümü yanılmışam,
Mest-i müdâm olmuşam çağırıram dost dost.

Cismimi hem cân ede cânımı cânan ede
Aklımı hayran ede sabrımı kurban ede
Her ne kim ferman ede derdime derman ede
Mescid ü meyhânede hânede virânede,
Kâ'be'de puthanade çağırıram dost dost.

Sîne sîne[223] *yaksa dağ olsa şerâba yasağ*[224]
Bu sözümü sanma lag [225]*âşıka gamı ferağ*[226]

---

[221] **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut.

[222] **Dürr-i yetim:** f. Sadef içinde tek olan inci. Mc: Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

[223] **Sîne:** göğüs, sadr, kalb.

[224] **Yasak:** ***isim*** Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet.

[225] **Lag:** Lâtife, şaka. Oyun **Lagv**: Faydasız çirkin söz. Köpeğin ürkmesi. Deve avazı. Rağbet olunmayan nesne. Hükümsüz. Kaldırmak. Hata etmek. İbtâl etmek

Yakmasa yanmaz çerağ[227] bir bana yakın ırağ
Sular gibi çağ-u çağ dolaşırım dağ u dağ,
Hayran bana sayr-u sağ çağırıram dost dost.

Çağırıram Ya-Nasip! Derdime yârim tabib
Olmuşam aynî[228] habîb, yâre olalı rakîb[229]
Aşk ile hayran olup bana sırdır garib
Geldim cihâna garib, oldum güle andelib,
Her dem ciğerim delib çağırıram dost dost.

Çağırıram Ya Mücib! Genc-i Hüdâ'yı[230] açıp
Şehr-i sivâdan[231] kaçıp akı karadan seçip
Aşkın şarabın içip Hakk ile Hakk'a kaçıp
Dünya gamından geçüp yokluğa kanat açup,
Aşk ile dâim uçup çağırıram dost dost..

Dersen Hüdâ kandedir[232] ikilik kandedir
Kahr ile külhandadır, zevkle gülşendedir
Canla ten zindedir, meskeni miskindedir.
Aradığım candadır canda ve hem tendedir,
Bilür iken bendedir çağırıram dost dost.

Cânıma cân dilberim dostumu dost severim
Dilde budur ezberim ki ona sahn-ı[233] perverim[234]

---

[226] **Ferag:** Vaz geçmek. Hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek. Boşaltma.
[227] **ÇERAG:** f. Işık. kandil. Lâmba. Mum. Kutlu, mutlu. Otlak. Mer'a. Otlama. Tekaüd. Talebe
[228] **Aynî:** (arap.) er. 1. ayn'a ait. 2. pınar, kaynak, göz.
[229] **Rakîb:** Gözeten, bekleyen. Her şeyi görüp gözeten, kontrol eden Allah Teâlâ.
[230] **Genc-i Hüdâ:** Allah Teâlâ hazinesi
[231] **Şehr-i sivâ:** Boş, Allah Teâlâ'dan başka şeyler
[232] **Kande:** Nerededir?
[233] **Sahn:** Kırma. Kesr.

Gah güler gah ağlarım bahr ve yerim dağlarım
Gökler gibi dönerem gün gibi dolanırım,
Devr ile eğlenirem çağırıram dost dost.
Azbî Mısrî kolundan ayrılmaz yolundan
Kemteriyim kulundan kemteriyim kelbinden
Solundanım sağından sağındanım solundanım
Geldim o dost ilinden koka koka gülünden,
Niyâzî'nin dilinden çağırıram dost dost.

[234] **Perver:** (Pervar) f. "Besleyen, yetiştiren, velinimet, koruyan" mânâsında birleşik kelimeler yapılır.

19

Kakül müşkînin eyler buy'i reyhâniyle bahs
Gamze-i huner yerin eyler tığ-ı[235] *berrâniyle*[236] *bahs*
Bu sözüm doğru haberdir kalma sultaniyle bahs
Bağrım pür-hûn eder şol çeşm-i mestâniyle bahs,[237]
Dağıtır aklımı şol zülf-i perişân ile bahs.

Hamdülillâh ki döğüştüm aşka cümle arzımı
Eyledim kuy-u[238] *Habibe can ve dilden azmimi*
Bir yana atmada geldim mal ve mülkü izzimi
Leblerin feyzine mu'tad eyledin çün ağzımı,
Dilemez kim eyleye şol âb-ı hayvân ile bahs.

Kulunum kurbanım tek ey meh-i envâr senin
Ruz u şeb kıldım gönülde ismini ezber senin
Sineme dağlar yığındım aşkına birbir senin
Dürr-ü yâkut-ı dehânın seveli dilber senin,
Gelmez oldu dile hergiz la'l-ü mercân ile bahs.

Kimsede bulmadı asla sende bu dil bulduğun
İstemez aşıklar içre isminin anladığın
Bana mı oldu cihanda sana yârin kıldığın
Cümle fitne kaşın ile kirpiğinden olduğun,
Bilen eder mi cihandan nefs ü şeytân ile bahs.

---

[235] **Tîg:** f. Kılıç, seyf
[236] **Berran:** f. Kesen, kesici, keskin
[237] **Bahs:** bir şey hakkında etrafıyla söz söyleyip, hakikati araştırmak, söz etmek, konuşulan şey.
[238] **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak.   Yol. Semt.

Kıble-i hakk'al yakini ehli sacid[239] anlasa
Sırrı tevhidin rumuzun ehl-i tevhid anlasa
Ona her gün ıyd[240] olurdu zevki abid[241] anlasa
Şol ruhunla hattının sırrını zâhid anlasa,
Kürsî üzre eylemezdi küfr ü îmân ile bahs.

Ayn-i hicranı safâdır başka küfrü imanı
Masivadan hayr ile şer eylesin ıssı ziyanı
Vech-i zatındır kıyamet hem veray kün[242] fe kan[243]
Pertev-i nûr-i cemâlin aksidir şems-i cihân,
Ne münâsib ide ol nûr mâh-ı tâbân ile bahs.

Adem olan adem erdi dem'le adem sırrına
Her safâdır çün bedel alemde matem sırrına
Azbî ancak ermek ister bud [244] alem sırrına
Zerre iken sen Niyâzî Rûh-i âzam nûruna,
Haddini bil kılma ol şems-i dırahşân ile bahs.

---

[239] **Sacid:** Secde eden, Allah Teâlâ'nın huzurunda başını yere koyarak dua eden. Hâdis meâli: ***"Bir kulun Rabbine en yakın olduğu an: O'na secde ettiği zamandır."***

[240] **Iyd:** bayram. Bayram günü.

[241] **Abid:** İbadet eden. Zâhid. Çok ibadet eden. Köle

[242] **Kün:** Cenâb-ı Hakkın "Ol, Olsun" mânâsındaki emri.

[243] **Kâne:** (Kevn. den) İdi, oldu...mânasında, fiilin geçmiş zamanı.

[244] **Bud:** f. Varlık

20

Fehm[245] *edip tahkik ilmin şanı bulmazsa ne güç*
Talip dürrü yetimin kânı[246] *bulmazsa ne güç*
Vay ona dertli olup dermanı bulmazsa ne güç
Can bu ilden göçmedin cânânı bulmazsa ne güç
Yârini terk etmedin yârânı bulmazsa ne güç.
Kıl u kâl zevk sanur hicran olursa kişinin
Sırrı gaybiye dilberin mihman olursa kişinin
Her nefesde hem demi Lokman olursa kişinin
Sûreti insan içi hayvan olursa kişinin,
Taşlar ile döğünüp insânı bulmazsa ne güç.
Doğruluk ile elif veş[247] *sırda seyran gizlidir*
İstikâmet kıl elifte onunda irfan gizlidir
Mana-i harf elifte mağz-ı [248] *kur'an gizlidir*
Âdemin gönlü evinde bahr-ı ummân gizlidir,
Daimâ susuz gezüp ummânı bulmazsa ne güç.
Gel bu dersimden sebak ol arif isen hem ulu
Cümleden el çek uzun tut kibri kendinden ol ârî[249]
Arif olan dârı Hakk'ta ruz u şeb[250] *mihmân*[251] *olur*
Şol fakîr olup gezenlerde hazine dopdolu,
Say'edip ol kenz-i bî-pâyânı bulmazsa ne güç.

---

[245] **Fehm:** anlamak; anlayış, zihnen kavrayış.
[246] **Kân:** f. Bir şeyin menbaı. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse.
[247] **Veş:** Gibi (mânâsına teşbih edatı.) Mah-veş Ay gibi.
[248] **Mağz:** öz, iç.
[249] **Ârî:** Pâk, pislikten uzak. Hür.
[250] **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.
[251] **Mihman:** f. Misafir

Her nefesde hacc-ı Ekber eyleyen kurban eyler
Kısmetin Hakk'tan olan ruhu İsâ'yi devran olur
Arif olan dârı Hakk'ta ruz u şeb mihman olur
Fakr-i fahrî devletine erişen Sultân olur,
Fakr-i tâmme erişip Sultânı bulmazsa ne güç.

Çâr kitab-ı fehm[252] *eden can sırrı ferdinden olur*
Bülbüle sanma terahhum [253] *dertli verdinden*[254] *olur*
Sabreden kahr-ı cefâya şah-ı merdan olur
Herkesin derdine dermânı yine derdindedir,
Derdinin içindeki dermânı bulmazsa ne güç.

Masivadan pak olan dil bâkî kalmaz fânidir
"Küllü şeyin yerciu"dur Hakk Hakk'ın mihmanıdır
Iyd-u Ekber oldu Azbî durma dost seyranıdır
Bunda gelmekten murat çün kim Hakk'ın irfânıdır,
Ey Niyâzi kişi ol irfânı bulmazsa ne güç.

---

[252] **Fehm:** anlamak; anlayış, zihnen kavrayış.
[253] **Terahhum:** Merhamet etme, acıma. Şefkatte bulunma, esirgeyip besleme.
[254] **Verd:** (Vürd - Vird) Gül

21

Ey! deyin kimdir ki derde çünkü olmaz ilaç
Gel özün bir şaha kul et umma bin derde mizac
Barekallah hup cemâlin oldu manend[255] sirac[256]
Hep güzeller arasında buldu hüsnün çün revâc,
Cem olup uşşak bir bir sana eyler ihtiyâc.
Sâlik esrâra birdir dostum küfr u iman
Hayr ve şerden fark eden mevlayı eyler neyin güman[257]
Her sözüm aşk ehline ayni hayat cavidan[258]
Hüsn içinde bu ne şehliktir ki şâhân-ı cihân,
Can verirler yoluna ya kande kaldı taht ü tâc.
Tekye-i[259] fakri fenâda her sıfattan soyunup
Zahir u batın olur pak âbı aşkıyla yunup
Mehri[260] ruyun ehli aşka kâh doğup kâh dolanıp
Nice zahmetler çeküp üftâdeler vaslın umup,
Akibet dermân yerine derdini kıldını ilâç.
Ger özün kurban edersen mürşidi hazıklara[261]
Akibet mestânelikle[262] erilir ayıklara

---

255 **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi
256 **Sirac:** ışık; lâmba, fener.
257 **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe
258 **Câvidâne:** f. Câvidân, ebedi, sonsuza âit, sonsuza müteallik.
259 **Tekye:** f. Zikir veya ders için toplanılan yer. Dervişlerin meskeni ve mâbedi. Yaslanılacak, dayanılacak şey. İtimâd etmek, dayanmak.
260 **Mehr:** Aşk, şefkat, muhabbet. Güneş. Huk: Mihr. Evlenme muamelesinde erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli
261 **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehassıs.

Lutfu ihsanın sezadır sevdiğim sadıklara
Ni'met-i vaslın atâ kılsan n'ola âşıklara,
Hân-ı fazlından ne gider doysalar ger cümle âç.

Akibet bir gün erenler kanalar bu hizmete
Çekilir özün ileri ve dûş[263] *olursa himmete*
Ger özün mu'tad[264] *ederse Azbî zevku farka*
Ey Niyâzî eremezsin ölmeyince vuslata,
Adet oldur Yâr ilinde cân alurlar hüsne bâc.

[262] **Mestane:** Sarhoşcasına. Sarhoş bir kimseye yakışır surette.
[263] **Dûş:** f. Omuz. Ketif. Dün gece. Âlem-i menâm, rüya âlemi. Mütesadif ve mütelâki olan.
[264] **Mu'tad:** Âdet. Âdet edilen iş. İtiyad edilen. Alışılmış olan.

22

Geçe gör kibri riyadan bul ferah
Hem taharet [265] tevhidin olsun silah
Daima kârın ola savm u salah[266]
İster isen olasın ehl-i felâh,
Kulluk eyle bi'l gadatü ve-r'revâh.
Hakk evine kibirle dolmak neden
Kendini teşviş[267] işe salmak neden
Daima giryan [268] ve zâr[269] olmak neden
Dünya ile bağlanıp kalmak neden,
İstemez misin ki bulasın necâh..
Kârın olsun "Essalâtü ve's-selâm"[270]
Gel meded, olma gönül ehl-i zalam[271]
Ettiğin izhâr olur ruz[272] kıyam[273]
Nefs-ü şeytandan emin olma müdâm,
Âdetin olsun gece gündüz salâh.
Nur ile ey dil için envar gerek
Ayine-i[274] ruhun için sana dilber gerek

---

[265] **Taharet:** Temizlik. Nezafet. Temizlenmek. Fık: Habes, necaset denilen maddeten en pis şeylerin veya hades denilen şer'î bir mâninin zevalidir
[266] Burada namaz anlamında kullanılmış olsa gerek.
[267] **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma.
[268] **Giryan:** f. Gözyaşı döken. Ağlayan.
[269] **Zar:** f. İnleyen, sesle ağlayan. Zayıf, dermansız
[270] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme salâtü selam
[271] **Zalâm:** Karanlık. Zulmet.
[272] **Ruz:** f. Gün, Gündüz.
[273] **Kıyam:** ayakta durma, ayağa kalkma; ayaklanma; ölümden sonra tekrar dirilme;
[274] **Ayine:**ayna, görüntü.

Dilde ismin dilberin ezber gerek
Yola gidersen sana rehber gerek,
Hem yanında düşmana lâzım silâh.

Ruz u şeb tevhid zât-ı ile gel
Hem sıfatından sebaklar [275] *söyle gel*
Hem tecelliden teselli etse gel
Zikirle tevhide ererse gönül,
Ma’rifetle bula sadrın inşirâh.

Hakkı Hakk’tan göster aşk cezbesi
Onsekiz bin âlem oldu lem’ası[276]
Hakk olur Hakk’ın yine bir zerresi
Açılup gönlü gözünün perdesi,
Hayretinde eyleyesin çok siyah.

Kapısında bendedir şah, habeş[277]
Hâkiyaya[278] *ola arş ve tâb*[279]*-ferş*[280]
Gözüne zerre görüne misli[281] *arş*
Göresin doğmaz dolanmaz bir güneş,
Gicesi yok dâimâ olmuş sabah.

---

[275] **Sebak:** (C.: Esbâk) Ders. Yarış. Koşu yapanların aralarında koydukları ödül

[276] **Lem'a:** ışık, parıltı, parlama, parıldama.

[277] **Habeş:** Afrika'nın Kızıldeniz sâhili güneyinde müstakil bir memleket. Bu memleket ahalisinden olan. Beyaz ve siyah arasında koyu esmer adam. Köle

[278] **Hakî:** f. Toprak rengi. Toprakla alâkalı **Hakiyan:** (Hâki. C.) İnsanlar, nev'-i beşer, dünya halkı

[279] **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

[280] **Ferş:** Fer. Yeryüzü. Döşeme. Döşeyiş. Yaymak. Yayılmak. Döşenmiş şey.

[281] **Misil:** (Misl) Benzer. Eş. Nâzır. Tıpkısı

Mâri[282] *nefsim havl-i*[283] *arşı kuçmağa* [284]
Cennet-i irfana gevher saçmağa
Cennetin Azbî kapısın açmağa
Ey Niyâzî dost iline uçmağa,
Her kelâmın oldu nûrdan bir cenâh.

---

282 **Mari:** koca
283 **Havl:** Güç. Kuvvet. Muhit, etraf. Yıl, sene. Tahavvül, inkılâb. Geçmek. Bir hâlden bir hâle dönmek. Rücu etmek. Sıçramak. Hile.
284 **Kuçmak**(t):Kucaklamak, sarılmak, deraguş etmek.

23
Özünü nefsinden eyle gel ırah[285]
Olasın iki cihanda yüz ferah
Kim ola yarin Hakk'tan salah[286]
Ey karındaş bir sözüm var tut sımâh,[287]
Zikre meşgul ol sakın olma irâh.

Bir haberden nakşolur[288] *yüzbin haber*
Zâhirinden bâtınından her keder
Def olur elbette elbet hep gider
Kim ki zikre gice gündüz sa'y eder,
Nûr-i gönlünde ediser irtisâh.

Müşkülü mümkün murada ere ol
Hakk cemâlin kande baksa göre ol
Aşk yolunda cümle varın vere ol
Şol gönülde kim devama ire ol,
Ermez onun sîretine infisâh.

İptidası[289] *vuslatın zillet olur*
Evveli zillet sonu rahmet olur
Mihneti ahir[290] *ona vuslat olur*
Âşka düşüp râhat-ı mihnet olur,
Derd-i yâr ile eder dâim surâh.

---

[285] **Irâk:** (Irah)Su kenarı. Kökler, asıllar, bünyadlar. Uzak.
[286] **Salah:** Bir şeyin en iyi hâli. Rahatlık, sulh, iyileşme, düzelme, iyilik.
[287] **Sımah:** Kulak deliği, kulak.
[288] **Nakş:** Bir şeyi çeşitli renklerle boyamak. Resim. Tezyin etmek. Bedene batmış dikeni çıkarmak. Bir şeyin esasını araştırmak. Yaymak. Suda ıslanmış hurma. İpekle, sırma ile işleme. Mc: Hile
[289] **İbtida:** Baş taraf. Evvel. Başlangıç. En önce, başta.
[290] **Âhir:** Biten. Hitam bulan. Sonra gelen. Son. Sonraki

Azbî sen varsın ezelden yâr ile
Bulmadı kimse gınâyı[291] *var eyle*
Havb [292] *geçersin iniler iken zâr ile*
Ey Niyâzî âkibet ol yâr ile
Vahdet eder darlık olur insilâh.

[291] **Gınâ:** zenginlik, yeterlik, tok gözlülük.
[292] **Havb:** Fakir ve muhtaç olmak.

24

Zahidin savmı hevası kıldı Hakk'tan anı yâd
Gel sözü ariften anla arif ol kalma inad
Her zaman aşık yüzünden feth olur müşkül murad
Müşkülüm var size ey Hakk dostları, eylen reşâd,
Kim cevâbın vere olsun Hakk katında ber-murat.
Zahidin destinde[293] sanma hücceti burhanı yok
Gönlü miskindir onun gerçi veli mihmanı yok
Ol ne âlemdir ki onun talep seyranı yok
Ol ne kesrettir ki onun haddi yok pâyânı yok,
Kesret içinde ne vahdettir ki ona yok idâd.
Biri ayık biri sermest biri sekran üç bölük
"Yevme tübla"da[294] göründü ehli iman üç bölük
Ne sebepten oldu eyâ[295] ruh-i insan üç bölük
Çoktur envâı bu halkın biri insân üç bölük,
Biri ehl-i hayme, birisi kurâ, biri bilâd.
Ârife bu sırrı emânet çün olunmuş ey hoca
Hakkı özünü Hakk'tır salât-ı Hakk görünmüş ey hoca
Bu rivayet âşıka Hakk'tan sunulmuş ey hoca
Üç bölükten üç bölük dâhi bölünmüş ey hoca,
Biri kâfir, biri mü'min biri ehl-i inkıyâd.
"El imânu hubb'ul-vatan"[296] dır gel remzi anla gel

---

[293] **Dest:** f. El, yed. Mc: Kudret, fayda, nusret, galebe. Düstur. Tasallut. İkmâl. Âlî makam. Meclisin şerefli yeri

[294] يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ***"Gizli işlerin ortaya çıkarıldığı günde."***

(Tarık, 9)

[295] **Eya:** f. Acaba mânasına nidâdır. "Hey, ey" gibi çağırma, nidâ, seslenme edatı olarak da kullanılır.

[296] "Vatan sevgisi imandandır."

Gel maarif kapısında meskenet[297] *kıl bekle gel*
İş bu nakli gûş[298] *edip a'lâ mesâil anla gel*
Kangısı Hakk'dan irağ olmuş bunların söyle gel,
Kangısı kâdir ki Hakk emrine eyleye inâd.

Hakk hakikatte şeriat bu yokuş düzler nedir?
Zahidâ cananı bu can her nefes özler nedir **?**
*İşitir kulak ağız söyler gören gözler nedir***?**
Hakk'ın iken her tasarruf bu abes sözler nedir?
Nefs ü şeytân dediğin kimlerdir eylerler fesâd.

Emr u nehyi münker üzere bendelik kalmak nedir?
Çâr unsur[299] *şeş cihatla*[300] *hoş-safâ bulmak nedir?*
Ona rahminden beyandır yok iken doğmak nedir?
Dünyâ vü ukbâ dahi hem haşr ü neşr olmak nedir?
Bunları bildir bana hem ne dürur mebde meâd.

Zahir u batın ne dersem kendi ahvâlim denir.
Gerçi Hakk adildir illâ zalime zalim denir
Herkesin efâline Mevla veli âlem denir.
Ahirette cennet i nirân ü berzâh kim denir?
Bunların aslı nedendir olısar yevm'üt-tenâd.

Kamilin başı belâlı câhilin fazlı nedir?
Kâmilin ikrârı haktır câhilin cehli nedir?
İşbu halkın her biri bir bend ile bağlı nedir?
Kahr-ü lûtfun illeti bir demenin aslı nedir,
Bu ikinin vahdeti midir acep râh-ı sedâd.

Ehli aşkın maksadı dost sevmede vuslatımdır
Vuslatın aslı niçin yok oldu bu hikmetimdir.
Ehli dünyanın rumuzu devlet zilletimdir.

---

[297] **Meskenet:** Miskinlik. Tembellik. Uyuşukluk. Bitkinlik. Beceriksizlik. Fakirlik. Yoksulluk.
[298] **Guş:** f. Kulak. Mc: İşitmek.
[299] Dört unsur: Toprak-su-hava-ateş
[300] Altı yön

Yani râhat ayn-ı mihnet, mihneti râhat mıdır,
Cümleden râzı mıdır Hakk ber târik-i ıttırâd.
Arife vechi[301] *Hüdâ her yerde zahir görünür.*
Yek nefesde ol güzel elvan libaslar bürünür.
Yâri talibler bulunca bulmayanlar yerinür.
Hakk Teâlâ'dan yakın insâna bir şey yok denür,
Lik bildir kim dürur Allâh ya kimdir ibâd.
Geç hevâdan dinle pendim içegel aşk câmını
Hem "etîullah" [302] *remzin anlayup tut emrini*
Gel uyandır arif isen çeşmi canın fehmini
"Men aref" le "mâ remeyt-e iz remeyte" remzini,
Fark ede gör mümkün ise ber-sebîl-i infirâd.
Hakk Habîbin fikridir çünkü devâ her derde bu
Hamdülillâh oldu zikrim "Ya Habib" her yerde bu
Azbî'nin Mısrı vücudu Mısrıya her yerde bu
Müşkülü çoktur Niyâzî'nin veli biri de bu,
Zâhid anlasa Hakk'ı zühdü neden olur kesâd.

---

[301] **Vechî:** (Vechiye) Yüz ile ilgili.

[302] قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ***"De ki: "Allah'a ve Peygambere itaat edin". Yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah inkar edenleri sevmez."*** (Âl'i İmran, 32)

25

Dil u cân sırrını bekler Muhammed
Cemâlin görmek isterler Muhammed
Nidâyı men aref eyler Muhammed
Yine dil na'atını söyler Muhammed,
Dil ü can mülkünü toylar Muhammed.

Bana genci [303] musalla[304] olsa mesken
Görür çeşmim haccımı ayn-i mesken
Fedâ kılsam yolu ki can ve hem ten
Ne kâdirim seni meth etmeye ben,
Kemâhi methi Hakk söyler Muhammed

Her emri kün fe kânsın[305] cümle mahlûk
Kamuya bahşu cansın cümle mahlûk
Atayı din ve iman cümle mahlûk
Sen ol sultân-ı kevneynsin ki mahlûk
Senin medhinde âcizler Muhammed.

Neler çektin hakikatsın bu ilde
Bulunca ehli sıdkı iş bu ilde
Hüdanın fiilidir fiilin kerimide
Giyip hil'at-ı "levlâk"ı giyip
Düşüptür sâye serviler Muhammed,

Fenâ âb-ı hayat oldu sözünden
Bekâ zevki bulundu Hakk izinden
Seçilmez Hakk özü Hakk'tır özünden
Alır şems-ü kamer nûru yüzünden,
Saçın "vel-leyl"-i yeldalar Muhammed.

---

[303] **Genc (gencine):** f. Define, hazine. Gömülü hazine. Kenz

[304] **Musalla:** Namaz kılınan yer. Cami avlusunda cenaze namazı kılmaya aid yer.

[305] **Kün fe kân:** Ol dediği olur

Cemâlin kıbledârı ruh-efza[306]
Çü bildim kâmetindir iş bu topî[307]
Gözündür sırrı "Sübhânellezi esrâ"[308]
Kaşındır "Kâb-e kavseyn-i ev-ednâ",
Dürründen açılır güller Muhammed.

Kapında kemterin şah yeminidir[309]
Senin derdin hezâran derde ümittir
Ayağın toprağı misk-i Hint'dir
Leb-i la'l-i dehânın ma'denidir,
Lisânın vahyi Hakk söyler Muhammed.

Temâşâ eyledin vahyi Hüdâyı
Özünden eyleyen Hakk'tan nidayı
Gülam[310] *kemter ettin enbiyayı*
Şu vaktin kim çıkıp gezdin semâyı,
Seni iclâle geldiler Muhammed.

Senin için zar ederdi bu dil anda
Senin kadrini ezel bildim ben anda
Nebiler oldular sana kul anda

---

306 **Efza:** f. (Sonlarına eklenen kelimelere) Artıran, çoğaltan mânasını verir. Meselâ: Hayret-efzâ: Hayret verici, hayret artıran.

307 **Top(t):**Hep, tekmil, büsbütün.

308 سُبْحَانَ الَّذِى اَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الاقْصَا الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اَيَاتِنَا اِنَّهُ هُوَالسَّمِيعُ الْبَصِيرُ ***"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah Teâlâ noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir."*** (İsra, 1)

309 **Yemin:** Sağ taraf, sağ el

310 **Gulam:** Esir, hizmetçi, köle.

Seni şâhı âlem kılıp ol anda,
Kamûsu ümmet oldular Muhammed.

Eğer sen cürmünü[311] Azbî bilirsen
İnayetler[312] hidâyetler bulursun
Adâlet bize nazır olursa
Ne noksan ire câhına kılursan,
Niyâzî'ye şefâatler Muhammed.

[311] **Cürüm:** :suç, isyan, günah.
[312] **İnâyet:** yardım, lütuf, medet etmek.

26

Ben sanırdım yârim ağyar olmuşum Yâ Rab Meded
Dil harap mest mest-i efkâr olmuşum Yâ Rab meded
Bir gül iken külli[313] pür-hâr[314] olmuşum Yâ Rab meded
Zûlmet-i hicrinle bîdâr olmuşum Yâ Rab meded,
İntizâr-ı subh-ı didâr olmuşum Yâ Rab meded.

Nâzeninim küllî varımdan geçip giydim aba[315]
Ve âlihi hayranın oldum derd mendim müptela
Akl u fikri sabrımı yağmaya verdim dilberâ[316]
Gülşen-i vaslın nesîmin irgürüp bâd-ı sabâ,
Andelîb-i bâğ-ı gülzâr olmuşum Yâ Rab meded.

Hâkk olur Hâkk'tan temaşa âşık dâna[317] garib
Özünü fark eylemeyenler çağırır Mevla garib
Kimseler kuy'unda[318] dostum olmasın sevdâ garib
Kalmışam zindân-ı cism içre bugün tenhâ garib,
Bu kafeste rûz u şeb-i zâr olmuşum Yâ Rab meded.

Kendi özüm fehm etmezem ki olmuşam efkâr-mest
Hazret-i Allah'ı sevdim sûretâ dilber-perest[319]

---

313 **Külli:** bütüne mensup parçalardan ve fertlerden meydana gelen, umumî, bütün, çok fazla.

314 **Pür:** f. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır) Sâhib, mâlik. **Hâr:** f. Diken.

315 **Abâ:** Ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas. (Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde bu libası giyerlerdi.)

316 **Dil-ber:** f. Gönül alan, kalbi çeken. Güzel, dilber

317 **Dânâ:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim

318 **Kuy:** f. Karye, mahalle, sokak. Yol. Semt

319 **Perest:** (C.: Perestân) f. Tapan, tapınan, taparcasına seven.

Şişe-i namusu ârı eyledim çünkü şikest[320]
Şol şarâbı kim anı sundun bana rûz-i Elest,
Ol zamandan mest-i hûşyâr olmuşam Yâ Rab meded.

Âlemi pür çünbüşüyle nazlı yarin çünbüşü[321]
Ehl-i aşkın iki âlemde bitermiş her işi
Yaktı yandırdı firâkın âteşi ben dervişi
Her ne varsam yakar bu cânımı aşk âteşi,
Yana yana külli püryan olmuşum Yâ Rab meded.

Tıflı[322] *ruh söyler ki ben her oynuna bâdaş* [323] *edem*
Sohbet-i hâs ile yârin sırrına sırdâş edem
Dilbera evvel senin her haline haldaş edem
Vahdet ilinde seninle yâr idim noldu bana,
Kesret içre bend-i ağyâr olmuşum Yâ Rab meded.

Eyledi uryan ser-mest dilberim sırrın beni
Bende mahfî oldu lâ-şek[324] *zahidâ sırrı nebi*
Azbi'ye Hakk'tan görüründü oldu sırrı ebî [325]
Bu Niyâzî düştü varlık câhına Yûsuf gibi,
Al elim kurtar ki nâçâr olmuşum Yâ Rab meded.

---

320 **Şikest:** f. Kırma, kırılma. Kıran. Yenilme, mağlubiyet.
321 **Cünbüş:** Zevk, eğlence. Hareket, kımıldanma. Uta benzer bir çalgı. (Doğrusu: Cünbiş'tir)
322 **Tıfl:** Küçük çocuk. Her şeyin cüz ve parçası. Batmaya yakın güneş. Kıvılcım.
323 **Badaş:** f. Mükâfat
324 La-**şek:** şüphesiz.
325 **EBU:** Peder, baba, ata,

27

El-amân ey bendegân dil-nüvâz [326]
Zatın oldu âsiyâna [327] *çâre-sâz* [328]
Eyleriz sana niyaz tul-i [329] *dıraz*[330]
Yâ İlâhî sana senden el'ıyâz,
Sensin âhir cümlemize müsteâz.
Din ve hem iman senindir şüphe yok
Herkese ihsan senindir şüphe yok
Bendeyiz her an senindir şüphe yok
Derd senin dermân senindir şüphe yok,
Derdli kullara yine sensin melâz.
Her tecelliden gelir maksudumuz
Zahiru batında sen mevcudumuz
İkrema-i ihrama [331] *ma'budumuz*
Cem-i fark eylegil meşhûdumuz,
Cem-ul cem inden bize ver iltizâz.
Düşmanını dostundan alıp kaldırır
Âşıka her gizli sırrı bildirir
Ağlayan biçâreyi ol güldürür
Zevk-i küllî pâdişâhım ol durur,
Bize tevhidin ola dâim melâz.

---

[326] **Dil-nüvaz:** Gönül okşayan
[327] **Asiyana:** isyan edenlere
[328] **Çâre-sâz:** f. Çâre bulan
[329] **Tul:** Boy. Uzunluk. Ömür ve hayat. Uzamak. Zaman çokluğu. Çokluk, bolluk.
[330] **Dıraz:** f. Uzun.
[331] **İkrema-i ihrama*:*** Bize ikram ve merhamet eden

Hem latîf, hem hasîb,[332] *hem Habib*
Ey! olan biçâreye hemdem[333]
Azbi'nin verdi bu deryamın garib
Bu Niyâzî bendeni etme garîb,
Eyle gel tevhid-i sırfda onu şâz.

[332] **Hasîb:** Cömert kimse. Hayır sahibi ve eli açık adam. Bolluk yer, ucuzluk.
[333] **Hem-dem:** f. Canciğer arkadaş.

28

Kimisi güle bülbül olup zâre gelirler
Pervâne gibi aşka düşüp yâne gelirler
Azâde iken âlem efkâra gelirler
Şunlar ki görüp yüzünü bu dâra gelirler,
Ol ahde vefâ eyleyüp ikrâra gelirler.
Kiminin özünü bunda bilirler onda buluptur
Bunda seni fehm eylese göz anda buluptur
Aşkın haberin anlamayan münkir[334] *oluptur*
Anlar ki ezel gözleri saçında kaluptur,
Bunda seni hiç bilmeyüp inkâra gelürler.
Zahid sana çün kısmet imiş kâl-i ilâhî[335]
Abdala[336] *dahi kısmet imiş şâl-ı ilâhî*
Her kime nasip oldu ise hâl-ı ilâhî
Çeşmin kadehin nûş eden abdâl-ı ilâhî,
Ol aşk ile bu âlemi devvâre gelirler.
Derdine senin kim ki bugün uydu sataştı
Deryâ-yı muhît[337] *oldu özü âlemde taştı*
Bir hane[338] *ki aşkın haberi geldi ulaştı*
Zülfün teline anda kimin gönlü dolaştı,
Mansûr gibi meydâna girüp dâra gelirler.
Kamil yine bu aleme kamil gelir evvel

---

[334] **Münkir:** inkâr eden, kabul etmeyen, inkârcı, görmezden gelen.
[335] **kâl-i ilâhî**: İlâhî söz
[336] **Abdal:** evliyâdan ziyâde nûraniyet kazanmış ve bir anda bir kaç yerde görünebilen zatlar, dünyai alâkasını kesen ve Allah'ın sevgisiyle yoğrulmuş kişiler.
[337] **Derya-yı Muhit:** ihâta eden, her şeyi kuşatan ve her şeyi içerisine alan; etraf, çevre; büyük deniz, okyanus.
[338] **Hane:** Meyhane.

Bunda seni bildi ise eğer ol bilir evvel
İcrayı emir eylemede ol kılır evvel
Şol dâneleri gör biter eşçâr olur,
Sırrıyle içinden yine esmâra gelirler

Bu eğer remzi arif isen can ile bil-kıl
Bülbülü niçin râz u efgân ettire hoş-kıl
Vaktında neden çuşa gelir çağlayuben Nil
Her tohumu neden aldın ise eksen anı bil,
Her cinsi yine bittiği eşçâre gelirler.

Zahid sana bu pend-i hakikat eser etmez
Mevcut yine mevcut görünür kahr ile yetmez
Nar tohumunu niçin nar verir eyvanına [339] yetmez
Hiçbiri izinden çıkıp âher yola gitmez,
Her birisi bir yol ile bazâra giderler.

Her biri niçin sırrı Hakk'a olmadı layık
Münkerine münkirdir olur çünkü münafık
Sadık yine çün sadık olur aşkla sadıka
Yoları ne var ayrı ise hep sana âşık,
Cümle seni ister sana didâre gelirler.

Gel muhtasar et Azbî yeter tûl [340] tırâzi [341]
Zâr etmede hâl ehli göz etmede nâzı
Dûr eyleyüben gezse gönül Şam Hicâzı
Elbette bu bağ içine kim girse Niyâzî,
Hârın gezüp evvel sonu gülzâre gelirler.

---

[339] **Eyvan:** f. Köşk. Büyük salon. Büyük sofa. Divanhâne
[340] **Tûl:** Uzatma
[341] **Tıraz:** f. " Süsleyen, donatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

29

Eğer zahir eğer batın gönül hak haseb[342] *halindir*
Kemalin hem zevalindir zevalin hem kemalindir
Celâlin ile cemâlin hep bilindi ber-kemalindir. [343]
Soyup bin pâre eden şişe-i kalbi celâlindir,
Yine her pâresinden görünen rûy-ı cemâlindir.

Zebun [344] *etti beni derdi* ***elif lâm*** *ile bu hem* ***mim*** (الم)
Onun için aşıka oldum veya ey dilber ***mim cim*** (جم)
Uzaktır bana sultanım hakikat vacibu't-tekrim
Anınçün tığını çeşmin demâdem eksik etmez kim,
Yorulup yolda kalmaya o kim azm-i visâlindir.

Meded ey pür- cefâ dilber yeter oldu gel insaf
İnayet eyle insaf et ve dâim ayn'l-iltâfa[345]
Özüm mehri [346] *cihânbânıdır* [347]*zıyasın salmıştır etrafa*
Nicesi baksun etrâfa ya ahkâfa yahut Kâf'a,
Şu Anka kim onun gönlü nazargâh-ı hayâlindir.

Yüzün münkirlere dostum ıyân olmaz kemâyindir [348]
İşitildin yüzün vasfın, gözüm yaşı revâyındır[349]
Yüzün aşk ehline kıble özün canın imânıdır
Bulunmaz lâ-mekânîdir bilinmez bî-nişânîdir

---

342 **Haseb:** dolayı, cihetince, gereğince.
343 **Ber-kemal:** f. Mükemmel.
344 **Zebun:** f. Zayıf, güçsüz, âciz. Alışverişte aldanan.
345 **Ayn:** tıpkısı, tâ kendisi ; **Lütuf:** Rıfk ve nevâziş. İltifatla mülâyemet üzere muâmele eylemek.
346 **Mehr:** Aşk, şefkat, muhabbet. Güneş.
347 **Cihan-bân:** f. Cihanın bekçisi, dünyanın koruyucusu olan. Allah TeâlâHükümdar
348 Kemâyin: yay gibi eğri (gizli)
349 **Reva:** f. Lâyık, uygun. Meydana gelmek. Gidici

Hemin ancak sana kuldur senin ehl-i iyâlindir.
Oluptur dersimiz "küllün aleyhâ hâfiz"[350] eşya
Bize feyz ehlinden beyandır "sırrı mâ evhâ"[351]
Ayn ya bâ ile zâ (Azbi)dan olupdur âlemi kübra
Dağıldı "mim" ü "sad" ü "ra" (Mısrî) bozuldu nispet-i suğrâ,
Benim bu nispetim şimdi ne mâhındır, ne sâlindir.

350 اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ***"Hiçbir kimse yoktur ki, üzerinde bir gözetleyici olmasın."*** (Tarik, 4)

351 فَاَوْحَى اِلَى عَبْدِهِ مَا اَوْحَى ***"Allah o anda kuluna vahyedeceğini etti."*** (Necm, 10)

30

Kime ki sırrın gele yoktan ona var olur
İki cihandan geçer düşman ona yar olur
Meh [352] yüzünün şulesi[353] her kime izhar [354] olur
Aşkın kime yâr olur dâim işi zâr olur,
Dinmez gözünün yaşı yanar içi nâr olur.

Çünkü keremdir senin layık olan şanına
Maksudu hasıl olur kimin ki kıyar canına
Kellesini [355]top eder aşkla meydanına
Sevdâ-yı zülfün kimin takılsa gerdânına,
Mansûr gibi âkibet yolunda ber-dâr olur.

Yüzünü her kim görür canını meftûn eder
Bağrını püryan [356] edip didesini hun [357] eder
Zâr-ı zebun eyleyip halini diger-gun [358]eder
Leylâ-yı aşkın senin her kimi mecnûn eder,
Firkât oduna yanup her gice bîmâr olur.

Solunu hem sağ eder sağını hem sol eder
Bende olur şeyhına şeyhini ona yol eder
Kendi özün kendiye sanma ki ol kul eder

---

[352] **Meh:** f. Ay. Kamer. (Bak: Mah) Senenin onikide biri. Ay.

[353] **Şule:** alev, hiddet, parlaklık, alev kırmızısı, sevgili, göz ağrısı

[354] **Izhar:** açığa çıkarma, ortaya koyma, gösterme, belirtme.

[355] **Kelle:** f. Kafa, baş. Ekinlerde başak. Baş gibi yuvarlak olan nesne

[356] **Püryan:** f. (Bak: Biryan) **Biryan** f. Kebabın bir nev'i. Piran. Pürân

[357] **Hun:** f. Kan, dem. Öç, intikam, öldürme

[358] **Diger-gun:** f. Değişmiş, başkalaşmış, bozuk.

Varlık cibâlin kesüp dost iline yol eder,
Ferhatleyin gözünün yaşları pınâr olur.

Aşıkı kamil eden nokta yazan müşkindir[359]
Hem beni mest eyleyen şevkile zevkindir
Yere göğe sığmayan zevkıyla şevkindir
Şol İbrahim Edhem'i derviş eden aşkındır,
Derdine düşen şâhın tahtı târümâr olur.

Koymamışım gönlümü şüphe ve teşvişliğe[360]
Canla ben talibim derviş diler yeşilliğe
Sanma ki ben mâilim[361] *abâ*[362] *puşluğa*[363]
Bende ârı terkedip girdim bu dervişliğe,
Her kim senin aşkına düştüyse bi-âr olur.

Lutf u vefa isteyen hicran olur yerine
Dertler talip olan derman alır yerine
Kahr ile ülfet çeken ihsan alır yerine
Bu yolda cânın veren cânân alur yerine,
Aşk dükkânında onun canıyla bazâr olur.

Ey gönül at şevk ile her gümanı[364]
Zerreden vechin ayan eylemişim seyrânı
Adet edindi gönül aşk ile devranı
Ey dilber-i rûhânî al koma işbu cânı,
Sevdâna düşeliden dünyâ bana dâr olur.

---

359 **MÜŞK:** (Müşg) f. Misk. Misk kokulu

360 **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma

361 **Mâil:** Eğik. Bir tarafa eğilmiş. Eğri. Meyilli. Hevesli. İstekli. Düşkün. Benzer

362 **Abâ:** Ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas.

363 **Puşt:** (isim, kaba konuşmada Farsça puşt)1 . Eş cinsel erkeklerin cinsel zevklerine hizmet eden sapık erkek çocuk. 2 . Ağır ve kaba sövgü sözü.

364 **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe

Kande ki baksa gözüm yüzün olur seyranı
Nâ’ra-i [365] âhım kamu kapladı her meydanı
Azbî kılur ruz-u şeb aşkıyla devranı
Terk et Niyâzî seni, bul anda o Sultanı,
Her kim canından geçer ol vâsıl-ı yâr olur.

[365] **Na'ra:** (C.: Na'rât) Yüksek sesle uzun uzun bağırma.

31

Yine bildim yemâne [366] kasdın var
Bi-gümanım[367] zamane kasdın var
Lutf etmek için şana kasdın var
Ey sanem n'oldun cana kasdin var,
Bağrımı deldin kana kasdin var.

Sultan sultanı sultan elinde
Bildim kahr ile ihsan elinde
Ben bir âşıkım ferman elinde
Başım önünde cevkân elinde,
Çelmeden gayri ya ne kasdin var.

Esteğfirullâh cürmümü bildim
Âşıkım âşık olmağa geldim
Hicr ateşiyle yandım kül oldum
Beni gör n'oldum sararup soldum,
Vaslın umarken hicrana kasdın var.

Dertli uşşakı [368] ferdâya[369] saldın
Akıbet beni divane kıldın
Namus şisesin taşlara çaldın
Bu vücûdumu odlara yakdın,
Ben de bildim biryana kasdin var.

Hubbu masivâ hep gitti varım
Bâğ-ı vücudumda bir gül ararım
Senden oldu bil bu ağrım
Tiğ-i gamzenle doğradın bağrım,
Cism-u cânı kurbâna kasdin var.

---

[366] **Yaman:** 1.(güç, etki veya beceri) Alışılmışın üzerinde olan:2 . Kötü, korkulan:

[367] **Bîgüman:** Şüphesiz, doğru

[368] **Uşşak:** (Âşık. C.) Âşıklar

[369] **Ferda:** (far.) ka. 1. yarın. 2. gelecek zaman, ati. 3. ahiret, öbür dünya.

Fenâda ey dil ne bir yâr buldun
Hiç kimse demez ya bana ne oldun
Aşkınla beni divâne kıldın
Onmadık başım kavgâya saldın,
Pâdişâhım seyrâna kasdin var.

Azbî bendeni bağlattığından
Sinem-i aşkın dağlattığından
Gözüm yaşın çağlattığından
Bu Niyâzî'yi ağlattığından,
Anlanur kim ihsâna kasdin var.

32

Bahr-i nefesinde senâverlik [370] *eden can bî-haber*
Lutfu kahrından Hüdâ'nın ehl-i tüğyân[371] *bi-haber*[372]
Fî'l-meseli[373] *sırrı Hüdâdan ruhu hayvan bi-haber*
Kus-i rihlet çaldı mevt ammâ henüz cân bî-haber,
Asker-i a'zâya lerze düştü Sultan bî-haber.

Bunda her ne gördün ise onda da onu göre
Hayrı şerri yarin suâlin soralar bir bir vere
Taş toprak arasına bu vücud âhir gire
Günde bir taşı binâ-yı ömrümün düştü yere,
Can yatur gâfil binâsı oldu virân bî-haber.

Kim olursa kuş ibretle misafir bülbüle
Çün vücudu şehri içre düşe elbet galğale
Bunda her ne işledinse başına yarın gele
Dil bekâsın, dost fenâsın istedi mülk-i tenin,
Bir devâsız derde düştüm ah ki Lokmân bî-haber.

"Ente mevlâna ilâhî a'tağnâ ya rabbenâ"[374]
Sen inâyet kıl bana "Rabbî zalemna nefsena" [375]

---

[370] **Senaver:** f. Medheden, öven; Çam fıstığı kozalağı veya onun şeklinde olan. Çam fıstığı.

[371] **ehl-i tuğyan:** Allah Teâlâ'ya isyan eden, azgın ve sapkın kişiler.

[372] **Bî-haber:** Habersiz

[373] **Mesel:** Bir umumi kaideye delâlet eden meşhur söz. Ata sözü. İbretli ve küçük hikâye. Dokunaklı ve mânalı söz. Benzer. Misil. Delil. Hüccet.

[374] "Ey Rabbimiz! sen bizim mevlamızsın, Yâ İlâhî ikrâm et"

Onun için oldu virdim "Rabbenâ ve'ğfirlena" [376]
Bir ticaret kılmadın ben nakd-i ömr oldu hebâ,
Yola geldim lîk göçmüş cümle karbân bî-haber.
Ya Mücîbe'ssâilin [377] *Allah kerimdir Ya Habib*
Çünkü sensin her devasız müşküle hâze't [378]*-tabib*
Çün ümidim oldu vaslın "Rabbena" ile nasip
Çün "gel" oldu yalnız girdim yola tenhâ garîb,
Dîde giryân sine büryân akıl hayrân bî-haber.
Ömür ise gayet vefasız nefsim ise hilekâr
Vechi vardır âh u efgân eylesem leyl ü nehar
Bu sebebten akl u fikrim oldu cümle târ ü mar [379]
Azığım yok, yazığım çok yolda türlü korku var,

---

375 قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ***"Rabbena, dediler, nefsilerimize zulmettik, eğer sen bize mağfiret etmez, merhamet buyurmazsan şüphe yok ki husrâna düşenlerden oluruz"*** (Araf, 23)

376 رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ***"Rabbimiz! Bizi, inkar edenlerle deneme; bizi bağışla, doğrusu Sen, güçlü olan, Hakim olansın."*** (Mümtehine, 5)

377 **Mücib:** İcabet eden. Cevap veren. Sebeb kabul eden. İstenileni kabul eden, duâya cevap veren (Allah Teâlâ)
Sail(E): (Sual. den) Dilenci. Fakir. Soran. İsteyen. Akan, seyelan eden

378 **Haza:** Bu. Şu. O. Gr: İşaret zamiri

379 **Tar ü mar:** f. Dağınık, karmakarışık, perişan

Yolum alırsa n'ola ger div vu şeytân bî-haber.
İnkıyadım[380] zerrece yok Azbiya cürmümse çok
Bana Hakk'tan ola imdad ıssı [381] vermez kara ak
Düşmüşüm bir derde onun haddi payanı yok
Yol eri yolda gerektirir çağ ve çıplak aç u tok,
Mısrıyâ gel dedi sana çünkü canân bî-haber.

[380] **İnkıyad:** Boyun eğme. Muti olma. Teslim olma. İtaat etme. İmtisal

[381] **Issı/**ısı/isi(t):Sahip

33

Ebcedde olan noktai ba'dan haberim var
Amentüyü bildim ki bu ba'dan[382] *haberim var*
Mahruh [383]*dilden zevku safadan haberim var*
Âriflere esrâr-ı Hüdâdan haberim var,
Âşıklara dildâr-ı bekâdan haberim var.

Nefsin sıfatın şerh edemez bin yıl öğünün
Menzil alamaz kibir ile bin taşla döğünün
Derviş olamaz suretle hırka giyinenin
Ey firkât oduna yanuben bağrı delinen,
Gel kim yarane türlü devâdan haberim var.

Ukba ile fâniden ola hep ferağın[384] *kim*
İrfanla cennet ola düzah[385] *durağın kim*
Yol eri özündür gözün aç görür ağan kim
Gel ölü isen sözlerime tut kulağın kim,
Can bahş edici nefh-i nidâdan haberim var.

Bu tende bu dem kalmadı hiç zerre hased
Bir aşıkı dil hasta benim Hakk ede Meded
Ey bî-bedel[386] *ve lemyezel* [387]*ve ferd* [388]*ve ehad* [389]

---

[382] ب ba harfi

[383] **Mahruh:** Ayperi
[384] **Ferağ:** 1 . (bir işten) Vazgeçme, çekilme, el çekme, terk etme. 2 . hukuk (bir mülkü) Başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme:
[385] **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet
[386] Bedelsiz
[387] **Lemyezel:** zâil olmaz, bâkî, dâimî olan.
[388] **Ferd:** Tek, bir, yekta.
[389] **Ehad:** Bir olan, her bir şeyde birliği tecelli eden Allah Teâlâ

Âdem yüzü ol yâre mukâbil dedi Ahmed,
Bu sözde olan remz-u îmândan haberim var.
Kim ağlar ise derdinle zevk ile gülmüş
Varını yele verdi o kim sen şehî[390] bulmuş
Her kim ki senin âşkın ile aşık olmuş
Vechinde yedi Fâtihâ âyâtı yazılmış,
Âdemdeki âyât-ı Hüdâ'dan haberim var.
Gel Azbî heman deprede gör aşkla sazı
Tahkik elinin rehberidir aşkı mecazi
Hal ehline bu söz yetişir anla bu râzı [391]
Âdem'de bulup vasf-ı ilâhîyi Niyâzî,
Ol mecma-i evsâf-i amâdan haberim var.

---

[390] **Şeha:** f. Ey pâdişah! Ey şâh

[391] **Razı:** Hoşnud, rıza gösteren, kabul eden. Boyun eğen, itaat eden

34

"Mutû kalbe en temûtû"n âb-ı hayvan[392] andadır
Pertevi [393] nurî ilâhî vechi insan ondadır
Mebde-i sırrı maadı fehm et ol kân[394] andadır
Her neye baksa gözün bil sırr-ı Sübhân andadır,
Her ne işitse kulağın mağz-ı Kur'ân andadır.
Kâ'be'ye varamaz o kes kim şâm'ı hoş görüp kalur
Yol eri kalmaz çün elbet haylice menzil alır
Salik tiz-ru[395] olan can zerre-i mürşid bilir
Her şeye mahlûk gözüyle baksan ol mahlûk olur,
Hak gözüyle bak ki bî-şek nûr-i Yezdân andadır.
Arzuyu vaslı dilber her biri sevdâdır
Herkesin bir derdi var salikin mevladadır
Virdi hamranın[396] firakı bülbül şeydadadır
Kesret-i emvâca bakma cümle bir deryâ dürur,
Her ne mevci kim görürsün bahr-ı ummân andadır.
İzzeti sohbette bulmak sohbeti izzette hem
Firkati vuslatta bulmak vuslatı firkatte hem
Zilleti devlette bulmak devleti zillette hem
Vahdeti kesrette bulmak, kesreti vahdette hem,
Bir ilimdir ol ki kamu ilm-ü irfân andadır.
Ruyi dildârı görünce çehre-i a'daya[397] bak

---

[392] Ab-ı hayvan: Hayat suyu
[393] **Pertev:** (Pertav) f. Ziya, ışık. Atılma, sıçrama, hız
[394] **Kân:** f. Bir şeyin menbaı. Kuyu. Kaynak. Mâden ocağı. Bir keyfiyetin. (niteliğin) bol olarak bulunduğu kimse.
[395] **Tiz-ru**: Tez olan
[396] **Hamra:** (Müennes) Çok kırmızı, kızıl renk. Şiddet ve meşakkatli geçen yıl. Şiddetle olan ölüm. Arap olmayan cinsten. Yüzü kızarmış kadın.

Tâ müsemmaya erince ruz-u şeb esmaya bak
Yedi esmayı bilince gel yedi deryaya bak
İbret ile şeş cihetten görünen eşyâya bak,
Cümle bir âyînedir kim vech-i Rahmân andadır.

Nâ -murad [398]kalıp cihanda her murada eren ol
Ağlayan ağlatan oldur hem gülen güldüren ol
Alan oldur veren oldur hem bilen bildiren ol
Söyleyen ol, söylenen ol, gören ol, görünen ol,
Her ne var âlâ ve esfel bil ki cânân andadır.

Herkese kendiye öz özüdür şüphesiz
Hem etî'ullâh rumuzu pir özüdür şüphesiz
Her ne söz kim işitirsen Hakk sözüdür şüphesiz
Mazhar-ı tammı veli Âdem yüzüdür şüphesiz,
Künh-ü zâtı hem sıfâtı cümle yeksân andadır.

Vechi kâmilden ıyandır[399] kâmile levh u kalem
Yedi ayetle hakikat şerh eder Kur'ânı hem
Fehm eden bu remzi oldu hâcı –i beyt-ül haram
Haşr u neşr ile Sırât u dûzah u mâlik azab,
Hem dahi Rıdvân u cennet hûr u gılmân andadır.

Âşıkân bir zerre içre seyr eder cân mülkünü
Cân olan seyran eder elbette bütün mülkünü
Aradan kaldır yıkılsın Azbî sen ten mülkünü
Görünen sanma Niyâzî' nin heman sen mülkünü,
Gönlü bir virânedir genc-i pinhân andadır.

---

[397] **A'da:** En zâlim, en çok düşmanlık eden.
[398] **Na-murad:** f. Mahrum kalan, muradına eremeyen
[399] **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.

35

Bu sözümü cana yaz ehli dilin perveri
Büsbütün âlem geçer aşk yolunda kemteri
Ey şeriât rehberi ve mağfiret serveri
Ey târikat erleri ey hakîkat Pîrleri,
Bir haber verin ol bî-nişân kandedir.

Kandedir Hakk'ın ile kim dedi Hakk' bil
Kandedir yârin gülü kandedir âşk bülbülü
Kandedir sırrı Ali kandedir vechi veli
Kandedir dostun ili kande açılur gülü,
Dost bahçesi bülbülü gül-i handân kandedir.

Ey Hakkı birdir kimden aldın haberi
Kimdir olan Âdemin aklı ile rehberi
Kandedir sırrın nuru kandedir nurun feri[400]
Aradım bahr-u berri bulmadım ben bu sırrı,
Cism ü candan içeri gizli sultân kandedir.

Bende niçin bendeye bende olur bendedir
Küfrü ile sıdkın yeri söyle bana kandedir
Süret-i ahsen[401] *niçin erde değil zindedir*
Mademki can tendedir ten canla zindedir,
Amma nidem bilmedim câna cânân kandedir.

Azbi'ye mihmân olan sîne sîne can olan
Mümine ihsan olan kafire tuğyan olan
Bâis-i [402]*hicran olan dertlere derman olan*
Niyâzî' ye can olan sırrında sultân olan,
Din-ü hem imân olan ol bî-mekân kandedir.

[400] **Fer:** bir aslın neticesi, uzantısı.
[401] **Ahsen:** En güzel. Çok güzel
[402] **Bais:** (Ba's. dan) Gönderen. Sebeb olan. İcab ettiren. Yeniden yaratan. Ölüleri tekrar dirilten.

36

Aşk haberin cahile söyleme küfr eyleme
Sen özüne hidmet et el kapısın bekleme
İkrarını muhkem kıl her bir sözü dinleme
Ey gönül gel ağlama zâri zâri inleme,
Pîrden aldım haberi ol bî-nişân sendedir.
Sendedir Hakk'ın ili Hakk demiş Hakk'a beli
Sendedir canın gülü sendedir aşk bülbülü
Sendedir sırrı Ali sendedir vechi veli
Sendedir dostun ili sende açılır gülü,
Söyler bu can bülbülü gül-i handân sendedir.
Nefsi her kimin aklı ola rehberi
Nefs ile aklı nider Hakk'tan olan haberi
Sendedir Hakk'ın nuru sendedir nurun feri
Gezme gel bahr-u berrî kendinden iste sırrı,
Cism-ü câna hükmeden gizli sultân sendedir.
İkilikten geçüpte bir bildinse meskeni
Kaldın ise aşkla can gibi bakîyetini
Mahvettinse özünden gittiyse mâ-i meni[403]
Anladınsa sen seni, bildin ise cân u teni,
Gayri ne var ey gönül cân u canân sendedir.
Canla kim dinledi şiirini ben hayrânın
Ol dahî nûş eyledi katresini vicdânın
Azbî yüzünden oku manasını Ku'ânın
Ten tahtıdır bu cânın, can tahtıdır cânânın,
Ey Niyâzî şüphesiz ol bî-mekân sendedir.

---

[403] **Mâ-i meni:** Erlik suyu

37

Kimi hiç gelmeyip mekri âl eyler[404]
Kimisin güldürüp sâhibi mâl eder
Kiminin gözü yaşını sel eyler
Hakk'ın kullarını bâzı kul eyler,
Anı kul eylemez yine ol eyler.
Görenler yârini ağyar içinde
Olurlar şaduman[405] *efkâr içinde*
Bu remzi fehmeden deyyâr [406] *içinde*
Alan veren O dur bâzâr içinde,
Kimin bây ve kimini yoksul eyler.
Kimini aşkla kılmış o mecnun
Kiminin gözlerinden akıtır hûn[407]
Kimini eylemiş bin derde meftun
Kiminin bakırını eder altun,
Kiminin altunun kara pul eyler.
Kimin kılmış durur küfr ü gümanda
Kimin ikrar ile ahd ü imanda
Kimini rûz u şeb âh u figanda
Kimini güldürür dâim cihânda,
Kiminin âh u efgânın bol eyler.
Kiminin akıtır sükker [408] *dilinden*
Kiminin hep cihan aciz elinden

---

[404] **Âl:** Sülâle, soy, hânedan. Akrabâ ve taallukat. Yaz sıcaklarında su gibi görünen serap. Hile, tuzak
[405] **Şadüman:** (şâd-mân) f. Mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar
[406] **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.
[407] **Hun:** f. Kan, dem. Öç, intikam, öldürme
[408] **Sükker:** şeker.

Kiminin hiç kaza gitmez yolundan
Kiminin sevdiğin alur elinden,
Kiminin erini alır dul eyler.

Kimisi dâima kılmakta feryad
Kimisi bendeye bend olmaz azad
Kimini eylemiş izzetle dîl-şâd [409]
Kimine istemezken verir evlad,
Kimi ister ona yâd oğul eyler.

Kimini eylemiş derd ile şeyda[410]
Kimin bir habbe için halka rüsvâ
Kimini akılla kılmış tüvana[411]
Kimi bulmaz giye culdan abayı,
Kiminin atına atlas çul eyler.

Kimi muhtaç iken verir haracı
Kiminin derdi yok a'la mizacı
Kiminin derdi var bulamaz ilacı
Kiminin tatlı balın eder acı,
Kiminin acısın tatlı bal eyler.

Kimi mihnet bucağında eder razı
Kimi yar ile hem dem "leyse fî-d'dârı"[412]
Kimi mâlın gamma[413] *kimisi dinara*
Kimin bülbül eder güle kılur zâr,
Kimin pervâne-veş yakıp kül eyler.

Gönül bahr-i maânîye[414] *talip çık*
Cevâhir bul çıkarma alma boncuk

---

409 **Dil-şad:** f. Sevinmiş. Kalbi hoş olmuş
410 **Şeyda:** f. Tutkun. Divane. Çok sevgiden hâsıl olan hal.
411 **Tüvana:** f. Güçlü, kuvvetli.
412 Dünyada (şey) yok
413 **Gamm:** Keder, tasa, dert, elem, kaygı
414 **Bahr-i maânî:** Manalar Denizi

Hakikat katresin bul ona gir çık
Eder ak güneşin gâh kara balçık,
Kara bakçığı açar gâh göl eyler.
Kimisi zabtu rabtı eyler icra
Kimisi bende olmuş halka dâna
Kiminin yok elinde nesne asla
Kimi İsâ nefestir eder ihyâ,
Kimi Deccâl olup sağa öl eyler.
Kiminin hem demidir derd ü matem
Kimini eylemiştir reşâd [415] *u hürrem*[416]
Kimine sükkeri helvâ olur sem[417]
Çürüğü sâğ edip sâğı çürük hem,
Solu sâğ ve sâğı gâhı sol eyler
Gâhi âdem eder gâhi devi kerdem[418]
Gâhi iyi kem[419] *olur kâhi olur cim*[420]
Gedâyı cem[421] *eder gâhi gedâ hem*[422]
Ayağı baş eder, başı gâh ayak,
Dili kulak, kulağı hem dil eyler.
Ayırır bülbülü gâhi gülünden
Sular gülü gâhi bu can bülbülünden

---

[415] **Reşad:** Hak yolda yürümek. Doğru yolda olmak. Doğru yolu bulup ondan sapmamak. Aklın kuvvetli olması.

[416] **Hurrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

[417] **Semm:** Zehir, ağu

[418] **Kerdem:** Şişman ve kısa boylu olan adam.

[419] **Kem:** f. Az, noksan, eksik. Kötü. Fenâ. Ayarı bozuk. Fakir, hakir.

[420] **Cim:** Gulamperest olan kimse.

[421] **Cem:** toplama

[422] **Hem:** f. Birlikte, beraber olmak mânasını ifade eder.

Kimin malını alır elinden
Çıkarır gâhî yoldan nice yolcu,
Gahî yolcuyu göstermez yol eyler.

Biliriz münkeri bize inse senden
Bezer [423] olduk sofinin hevesinden
Göründüm şeş cihâtın haymesinden[424]
Anâsır ipliğin tab iğnesinden,
Geçirüp onu bu bunu şol eyler.

Cefâsı dilberin oddan beter od
Bu remzi bil yine yine oddan beter od [425]
Cehennemde meğer bulunmazmış od
Yeli gâhî letâfetle eder od,
Odu gâhî kesâfetle yel eyler.

Sana esma görünmezse müsemma
İki âlemde kaldın gitti a'ma [426]
Çi- fâyda [427] sonra kalsın âh u efzâ [428]
Hurûf-ı carre gibi cümle eşyâ,
Birbirine uzanıp el eyler.

Hüner maksuduna Azbî vusuldür
Hicab olan kişide bu gönüldür
Bu cennet dediğim kalbe duhuldür[429]
Bu sözün Yunus'u Mısrî değildir,
Lûgaz bunda muammâsın ol eyler.

---

[423] **Bezer :**Gevezelik, boşboğazlık, çok konuşmaklık.
[424] **Hayme:** Çadır.
[425] **Od:** t. Ateş, nar
[426] **A'ma:** Kör. Gözü görmeyen. Manevi körlük,
[427] **Çi:** (Çe) f. Ne? Nasıl? (Soru edatı) Taaccüb ve hayret yerinde de kullanılır
[428] **Efza:** f. (Sonlarına eklenen kelimelere) Artıran, çoğaltan mânasını verir.
[429] **Duhul:** İçeri girme. İçeri dahil oluş.

38

Sure-i seb-ul mesânî[430] vechinin şanındadır
Her ne var âlî ve esfel sırrı iz'ânındadır
Suret-i mahşer görürsün cümle seyranındadır
Kandedir cehl ile zulmet nefs-i su'bânındadır,
Kandedir ilmiyle hikmet bil anı cânındadır.
Bir bilir âşık olan can rahatı ile zilleti
Her işin bite özünden kutba etme minneti
Dersini gel Hakk'tan öğren at bu zahir hücceti
Zûlmet-i cehli bırak sen iste nûr-i hikmeti,
Cennetin zevkin dilersen cümle irfânındadır.
Yâr ile yardır özün sen ben dedin beyana sen
Çün şarabı sırrı içtin aşkla mestane sen
Mazharı Nur-i Hüdâ'sın şemine pervane sen
Sûreta bu harman-ı âlemde sen bir dânesin,
Mâ'na yüzünde ne kim var cümle harmânındadır.
Ölmedinse olmadın sen rahmetin mahrumusun
Alleme'l esma-i öğren fâninin kamusun
Kabri tende çünkü oldun rahmetin mahrumusun
Zâhirâ ahkâm-ı eflâkin velî mahkûmusun,
Bâtınâ ây gün felekler cümle fermânındadır.
Gel şeriattan kuşan tığın kibar [431]ol nefsine
Her ne emreylese aksin ile var ol nefsine
Çâr anasır kalasında hem karar ol nefsine
Al ele çevkân-ı zikri hem süvâr ol nefsine,
Kapa gör tevhid topunu çünkü meydânındadır.

---

[430] Fatiha Suresi

[431] **Kibar:** (ara.) ka. 1. duygu, davranış ve hareket bakımından ince, zarif, nazik, çelebi. 2. büyük cömert, asil, zengin. 3. şık, seçkin. 4. büyükler, ulular. 5. kibirli.

Sen siva deryasına ceyhun[432] *gibi akmayı ko*
Kimseyi kimseden alıp kimseye çıkmayı ko
Kendi özün idrake gel sen hem ili yıkmayı ko
Saykal ur mir'ât-ı kalbe taşraya bakmağı ko,
Sen sana bak cümle âlem halkı divânındadır.

Şeyhin izin bırakma Hakk izin bir hoş gözet
Dilberi görmek dilersen yüzün bir hoş gözet
Söylme halt [433]*kelâmı her sözün bir hoş gözet*
Bil ki vech-i Hakk'a mir'âttır özün bir hoş gözet,
Men aref sırrındaki ma'den senin kânındadır.

Çün sana "nahnü kasemna"[434] *remzi oldu*

---

[432] **Ceyhun:** (tür.) er. 1. orta asya'da Amu-derya'ya arap ve farslıların vermiş olduğu ad. 2. Tevrat'a göre cennetin 4 nehrinden biri.

[433] **Halt:**1 . Bir şeyi başka bir şeyle karıştırma. 2 . teklifsiz konuşmada Uygunsuz söz söyleme, uygunsuz iş yapma. 3 . teklifsiz konuşmada Uygun olmayan, beğenilmeyen şey: **Atasözü, deyim ve birleşik fiiller** :halt etmek; halt karıştırmak : halt yemek

[434] اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ***"Rabbinin rahmetini onlar mı taksim edip paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında Biz taksim ettik; birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık; Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha iyidir."*** (Zuhruf, 32)

rehnüma[435]
Dilberin cevri hakikat ehline ayn-ı vefa
Arif isen sırrını nadan verme Azbî'ya
"Küntü kenzen" remzini buldunsa sen Mısrîyâ,
"Külle yevmin hû" yu anla kim senin şânındadır.

[435] **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz.

39

Kal ile kıl [436]ehlinin hali perişan olur
Derdi hicre sabr eden malik derman olur
Pirine teslim olan kabil-i erkân olur
Derviş olan kişinin sözleri ümrân olur,
Sâlik-i Hakk olanın râhına bürhân olur.

Nefsine uyan kişi özünü şeytan eder
Yüzünü görsem diyen subhdem[437] efgan eder
Yokluğu her kim duyar özünü sultan eder
Her seher efgân edüp bülbülü hayrân eder,
Dideyi giryân edüp sinesi büryân olur.

Çünkü tecelli eder dostunu anar iken
Onun işi ah olur hem demi hicri figan
Kande bakar yârini anda görür ol ıyan[438]
Şem-i cemâle döner pervânedir âşıkûn,
Zanneder ol câhilün devriyle isyân olur.

Hırs iline şah olan nefse uyan kişiler
Valih[439] hayran olur âşkı tuğyan kişiler
Yok ile varlık eder sırra dolan kişiler
İlm-i ledün dersini ârif olan kişiler,
Hasta dil olanların derdine Lokman olur.

Kâmil olur şüphesiz ahd ile kulu güden
Kendi özün bir eder pirin yoluna giden

---

[436] **Kal u kîl:** "Dedi denildi" şeklindeki nakiller. Dedikodu, boş konuşmalar

[437] **Subhdem:** f. Sabah vakti.
[438] **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.
[439] **Vâlih:** Keder ve hüzünle aklı gitmiş, şaşırmış, hayrette kalmış.

Dilber imiş fark eden hayr ile şerri eden
Beyt-i dili pâk olur zikr-i Hakk'ı işiten,
Sabr-u karârı gider işleri devrân olur.

Azbî yüzün isteyen kande bulupdur senin
Kendi özün bilmeze kande kaluptur senin
İçi ile taşını[440] aşkın oluptur senin
Sanma Niyâzî özün derviş oluptur senin,
Derviş olan kişiler şöylece sultân olur.

[440] **Taşı:** Dışı

40

Hakk ile Hak olmak için ayn-ı vefa halvettedir
Pes bil anâsır habbesi rengin kıba [441]halvettedir
Gel geç bu ak karadan terk-i siva halvettedir
Bu halvete bakma güzâf zevk-u safâ halvettedir,
Halvetle kıl içini sâf nûr-i ziyâ halvettedir.

Kaydı fenâ ve bâki çün aradan evvel kaldırır
Sana hakikat sazını teslim eder Hakk çaldırır
Evvel seni çok ağladır ammaki sonra ki güldürür
Nefsini sana bildirir ölmezden evvel öldürür,
Yokluk yolunu duygurur fakr-u fenâ halvettedir.

Ak ve karayı önünden alır mekânsız bî-eser
Bin yıl çağırsın bak divanda sana olmaz nazar
Bu manayı her kim duyar verir hakikatten haber
Deryâ olup durmaz coşar talazlanup baştan aşar,
Kendisini bilmez şaşar aşk-ü hevâ halvettedir.

Bu âb u ateş hâk-i bad [442]verilip vaslın arar
Hem dağ ve sahra içre Nil ü Fırat eder leyl ü Nehar
Bu ne felek ins ü melek aşkınla buldu karar
Encüm ile şems-ü kamer âteşlere düşmüş yanar,
Yer oturup gökler döner arz-u semâ halvettedir.

Nâm-u nişânın kalmasın bildiklerin cümle bırak
Gel giy fenânın câmesin[443] ola fenâ sana durak
Âşk ehlisin gel ey gönül meydana gel yalın ayak
Aç gözünü ibretle bak birdir kamu yakın ırak,
Deprenmez olur dil dudak vasl u likâ halvettedir.

---

[441] **Kiba:** Süprüntü.
[442] **Âb u ateş hâk-i bad:** Su, ateş, toprak ve hava
[443] **Came:** f. Evde giyilen bol elbise. Elbise, çamaşır. Sevb, libas

Kâr eylesin derd u elem âlemde devlet isteyen
Canın verip vuslat alır hikmetle himmet isteyen
Meydana gel zilletle izzetle rif'ât isteyen
Firkâtte vuslat isteyen mihnette rahat isteyen,
Vuslatta işret isteyen ayş-ü bekâ halvettedir.

Gülşen bilirsen Azbi'ya âlemde zecr[444] külhanî[445]
Kulhanda kesret vahdetten eyle safây-ı gülşenî
Gafil yabanda gezme gel senden iste sen seni
Terket Niyâzî sen seni bir eyle gel cân-u teni,
Duysam diyen Hakk sırrını sırr-ı Hüdâ halvettedir.

---

[444] **Zecr:** Menetme, engel olma. Nehyetme. Zorlama, zorla yaptırma. Önleme. Sıkma. Kovma. Eziyet etme. Angarya olarak çalıştırma. Köpek balığı. Çağırma. Sürme

[445] **Külhani:** f. Serseri, çapkın, âvâre **Külhan:** f. Hamam ocağı. Hamamda su ısıtmak için ateş yakılan yer.

41

Dersi onun "leyse fî-'d-diyâr"ı[446] *olur*
Hemdemi yâri onun dildâr olur
Kesret içre yârana ağyar olur
Kim ki aşkın dârına ber-dâr olur,
Cümle uşşâk içre ol serdâr olur.
Olmasa ehli şeriat ahret
Merhamet Hakk'tan yeter Hakk merhamet
Ehl-i aşk eyler rivayet sende et
Bunda uşşâkı yakan od âkibet,
Nâr-ı İbrahim gibi gülzâr olur.
Arife bu söz iyandır ârifan
Ben tevekkül bendesiyim Hakk beyan
İbn-i vaktim bilmezem ıssı ziyanı
Bunda ağyâr kesretinden kurtulan,
Vahdet illerinde vâsl-ı yâr olur.
Derdine em[447]*bilmedin hazık isen*
Ehl-i derd olmakla layık isen
Dinle dersim aşık-ı sâdık isen
Korkma Tâmudan eğer âşık isen,
Bülbül olanın yeri gülzâr olur.
Pirinin sözü ile amil olanın
Devlet-i irfana nail olanın
Sırrı yezdân ile kâmil olan
Cennet-i irfâna dâhil olanın,
Kande baksa gördüğü didâr olur.
Bilmeyen Hakk'tan cevabı veremez
Gitmeyen maksuda asla eremez
Ol hakikat güllerini deremez

---

[446] Dünyada (şey) yok.
[447] **Em:**İlâç, merhem.

Gözsüz olanlar o yüzü göremez,
Anı gören hep "ulül-ebsâr" olur.

Bed- endiş [448]*kimse ile hâllenme kim*
Aklın ile kavlini[449] *kullanma kim*
Tellili dibalar[450] *giyip sallanma kim*
Dünyânın lezzâtına aldanma kim,
Bir gün ola cümle zehr-i mâr olur.

Çün nasihat dinlemezmiş ru-siyah[451]
Hem demi yâri olur hicriyle âh
Akibet bu saltanat ola tabah [452]
Sen gerekse ol cihânda pâdişâh,
Bir beş on günde o târümâr olur.

Hızır ola daim refikin hem rehin
Subhdem[453] *bekledim habibin dergehin*
Yüzünü görmek dilersen o mehin[454]
Tâc-ü tahtı kulluğuna ol şehin,
Verir isen devletin tekrâr olur.

Masiva bendine olma kayd u bend
Gel necasetten taharet kıl Meded
Kim ola adın senin ferd ü vahid
Ger kabul oldunsa şâh oldun ebed,
Kande böyle assılı bazâr olur.

---

[448] **Bed-endiş:** f. Kötü fikir sahibi, fena düşünen.
[449] **Kavl:** Anlaşma. Sözleşme. Konuşulan söz. Söz cümlesi. İtikad, delâlet. Tarif. İlham
[450] **Dîbâ:** f: ipekli kumaş.
[451] **Ru-siyah:** f. Kara yüzlü. Ayıbı olan
[452] **Tabah:** Kuvvet
[453] **Subhdem:** f. Sabah vakti.
[454] **Mah:** (Meh) f. Senenin onikide birisi. Yirmisekiz, yirmidokuz, otuz veya otuzbir günlük zaman. Gökteki ay. Kamer. sevgili

Bu sözümü arif olan okuryazar
Ehl-i hal yoklukta olmuş şehriyar
Cümle varlığın sen ile târumar [455]
İllâ tâc-u taht'a olmaz vasl-ı yâr,
Âdet oldur ona cân işâr olur.

Hayr ile şerri bilirsin mameza[456]
Ki tecelliden teselliden ola
Mısrî'den sana nasihat Azbî'ya
Kim ki kendin yoğ ederse, Mısriyâ,
Yokluğun tâ gâyetinde vâr olur.

---

[455] **Târümâr:** dağınık, karmakarışık, perişan
[456] **Mameza:** Geçen veya geçmiş şey. Geçmiş zaman. Mazi

42

Yezid [457]*mezid*[458] *doğar bir vasi' yerdir*
Bu dünya dedikleri zeyb[459] *bî ferdir*[460]
Münkir ezelden köreltmiş kördür
Erimiz erdir Pîrimiz Pîrdir,
Karamız nûrdur yerimiz Tûr'dur.
Her yerde zahir görmeyin piri
Zan eder başkadır şeytan piri
Kimine özünden yoksa haberi
İsteyen yâri izlesun Pîri,
Pîrden ayrılan Hakk'dan ayrıdır.
Mest u hayranım eğlenmez kârım
Sırsız bilmez zahid esrârım
Hakk'tan söylerim Hakk'tır güftarım[461]
Pîrdir envârım Hakk'dır etvârım,
Düşmanım bî-şek Hakk'dan ol dûrdur.
Taşradan ister dilde mihmânı
Kâmil geçinir gör şu seyranı
Kaplamış anı küfrün ısyanı

---

[457] **YEZİD:** (H: 26-64) Hz. Muaviye radiyallâhü anhın oğlu ve Emeviye Devletinin ikinci halifesi. Şam'da doğdu. Zamanında Kerbelâ hâdise-i elîmesin meydana gelmesine sebeb olandır.
[458] **Mezid:** yezidin tekrarıdır.
İlâveli tekrarlar, bir kelimenin başına ilâve ses veya bir hece getirilerek yapılır: *adam madam, ev mev; apaçık, büsbütün, dümdüz, kapkara, mosmor, yemyeşil* vb.
[459] **Zeyb:** (Zîb): Zinet, süs. Düzgün, iyi elbise.
[460] **Fer:** f. Işık, parlaklık, zinet, süs. Fazl ve vakar. İktidar; şevket, kuvvet. bir aslın neticesi, uzantısı.
[461] **Güftar:** f. Sözler, lâkırdılar

Şol ki Süfyânî arttı tuğyânî,
Oldur şeytânî bir gözü kördür.
Yerde gökte yok gözedir Hakk'ı
Zi-ruh bî-ruhsuz[462] durur Hakk'ı
Şeytana dönmüş ere, der Hakkı[463]
Azdırır halkı bezdirir Hakk'ı,
Kizbi çok sıdkı bindebir yokdur.
Hubbu sivâyı at er ol sende
Olma sa'[464] et yek-dil [465] efgende[466]
Azbî meyli koy dehri[467] ferzende[468]
Mısrî'nin dinde izzeti zinde,
Cümle millette Hamzavî hordur.

---

462 **Zi-ruh, bî-ruh**: ruh sahibi, ruhsuz
463 **Hakkı:** Hakk'a mensup kişi
464 **Sa** (-Sây) f. Sürücü, süren. f. Benzetme edâtı olan "âsâ" nın hafifletilmişidir. Meselâ: Anber-sâ Anber gibi.
465 **Yek-dil:**f. Bir, münferid gönül
466 **Efgende:** f. Yere atılmış, düşürülmüş. Yıkılmış, yıkık. Bozulmuş, tahrib edilmiş. Biçare, zavallı, düşkün.
467 **Dehri:** zamana bağlı olarak devre âit, zamanla ilgili
468 **Ferzend:** (C.: Ferzendân) f. Yavru. Çocuk. Veled

43
Olanlar âşkla fâni olur elbette meydanı
Bu rahın mest u hayranı verir esrarı vicdanı
Kimin kim vardır irfanı ol kadri insanı
O yolların mugeylânı âşıkların gülistânı,
Hicâzın yolu karbânı ne güzeldir, ne güzeldir.
Ayağı tozunu görmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Habibini can ile sevmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Onun vaslına ermek ne güzeldir, ne güzeldir,
Çıkıp hüccâc ile gitmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Yolunda cânı terketmek ne güzeldir, ne güzeldir.
Eden arz-ı kemâlatı bulur gönlünde ol zatı
Bulanlar aşkta halâtı bilir fenni[469] *kerâmatı*[470]
Bilen sırrı Makâlat'ı[471] *talep eyler cehâlatı*
O yolların riyâzâtı eritir hep hatî'âtı,
Visâlin haccı lezzâtı ne güzeldir, ne güzeldir.
N'ola kim âşıkım dersem sivanın[472] *leşkerin*[473] *kırsam*
Cemâlin bağına girsem açılmış güllerin dersem
Hakikat menzile ersem yoluna can u baş versem
Medine şehrine varsam Habîbin ravzasın görsem
Eşiğine yüz sürsem ne güzeldir, ne güzeldir.
Cefâsı yaktı dilleri bana güldürdü elleri
Kokar hakikat gülleri ağlar bu can bülbülleri
Hüdâ'nın bazı kulları gelir mahlûka yalvarı[474]

---

[469] **Fenn:** Hüner. Mârifet. San'at. Tecrübe. İlim. Nevi, sınıf, çeşit, tabaka.
[470] **Keramat:** (Keramet. C.) Kerametler.
[471] **Makalat:** (Makale. C.) Makaleler. Söz ve yazılar. Bahisler. Burada bahsedilen belki Hacı Bektaş'ın Makalatı olabilir.
[472] **Siva:** Başka, gayrı, diğer.
[473] **Leşker:** f. Asker.

Geçip ol yüce belleri çıkarsak başa yolları
Görünse Kâ'be illeri ne güzeldir, ne güzeldir.

Görenler nur-i siyah'ı olur aşıkların mâhı
Bulanlar doğruca râh-ı vücudunun olur şâhı
Figân u zâr edip gâhi nice ben etmem ahı
Nebilerin nazargâhı, Velîlerin karargâhı,
Görürsem Kâbetullahı ne güzeldir, ne güzeldir.

Gözüm ağlarken gülse her işi Azbî'nin bilse
Sivânın cündünü[475] *kırsa sinemde yâreler olsa*
Niyazî'ye nasip olsa varıp maksudunu bulsa
Bana yârim merhamet kılsa salınsa yanıma gelse
Safâ u zevk ile dolsa ne güzeldir, ne güzeldir.

---

[474] Yalvarmak
[475] **Cünd:** Er, asker. Ordu. Bir kimsenin yardımcıları. Şehir.

44

Rasülün şerini gütmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Netice ahdin gözetmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Fenâ ve bekâyı terk etmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Ey Allâhım seni sevmek ne güzeldir, ne güzeldir,
Yolunda baş ve cân vermek ne güzeldir ne güzeldir.

Dilî maksuda ermek gönülden ağlar iken gülmek
Ayağı izini görmek tozuna yüzünü sürmek
Visali dilbere ermek yoluna vârını vermek
Şol ism-i zâtını sürmek visâlin gülün dirmek,
Cemâl-i pâkini görmek ne güzeldir ne güzeldir.

Beyan olsa kamu sırlar bilinse cümle sözler
Eğer kışlar ve ger yazlar gönülse vaslını özler
Aradan kalksa bu nazlar murada erse dilbazlar [476]
Sürüp dergâhına yüzler döküp yaşı yere gözler,
Bir olsa gice gündüzler ne güzeldir, ne güzeldir.

Bu dehrin varına düşmek yoğu var ile değişmek
Dahî yar ile barışmak varıp menzile erişmek
Senin derdine sataşmak firakın narına düşmek
Visâlin derdine düşmek yanup aşk oduna pişmek,
Sonunda sana erişmek ne güzeldir, ne güzeldir.

Bu Azbî'ye cefa kılmak varıp bir gayrısın bulmak
Gözüm yaşını çağlatmak sinemi nâz ile dağlatmak
Var mı beni ağlatmak dahi ferdalara salmak
Niyâzî yârini bulmak yanında eğlenüp kalmak,
Varup bir ile bir olmak ne güzeldir ne güzeldir.

---

[476] **Baz:** f. Yeniden, tekrar oynatan, oynayan, geri ve arka tarafa doğru... gibi manalara gelir. Kelimenin sonuna veya baş tarafına getirilerek kullanılan bir "ek" dir. Meselâ: Ateşbâz : Ateşle oynayan

Dilbaz: Gönül ehli; 1. etkili ve güzel söz söyleyen. 2. etkili ve güzel (sözler, konusma tarzı)

45

Celâli kibriyayı vârına cebbâr olandan sor
Hüdânın ism-i settârın dahi settar olandan sor
Dil-i biçâre ki derdi dili bimar [477] olandan sor
Rumuz-u Enbiyâ-yı vâkıf esrâr olandan sor,
Enel-Hakk sırrını candan geçüp ber-dâr olandan sor.

Hazne-i hâceti doldur hedeften gözünü ayırma
Erince vaslı dildâre gece gündüz hemân[478] durma
Yapış dâmeni maksuda meded bi-ma'na[479] yorulma
Yürü var ehl-i tecridi alâik ehline sorma,
Anı cân u cihânı terk edüp deyyâr olandan sor.

Tariki aşkta ey çengi düdüğünü çalmak istersen
Heman bir özüne oyna dürüst kul salmak istersen
Vücudun kaydını çekme eğer var olmak istersen
Gâhi kahr-ü gâhi lutfun kemâlin bilmek istersen,
Fenâ ender fenâda yoğ olup hem var olandan sor.

Bu vechu'llâhı âdemden ihanet ehli anlamaz
Evi olsa sekiz cennet kasavet ehli anlamaz
Hakikat sırrını zâhit kabahat ehli anlamaz
Dilâ bu Mantık'ut-tayrı fesâhat ehli anlamaz,
Bunu ancak ya Attâr veyahut Tayyâr olandan sor.

Eşeklik etme yüklenme riyayı zahid u takvayı
Feragat eyle kavgadan veli buldun müsemmayı
Çü gördün Azbî mevlâyı müsemma sorma esmayı
Anadan doğma gözsüzler kemâhi görmez eşyâyı
Niyâzî vech-i dildârı ulül-ebsâr olandan sor.

---

[477] **Bimar:** (C.: Bimârân) f. Mariz, hasta, alil.
[478] **Heman:** f. Derhâl, hemen, acele olarak, çarçabuk, o anda
[479] **Bi-ma'na**: Manasız

46

Her ahdine sadıkların eğlencesi tevhid olur
Vaslına dil yanıkların eğlencesi tevhid olur
İhsanına layıkların eğlencesi tevhid olur
Hakk'ı seven âşıkların eğlencesi tevhid olur,
Aşk oduna yanıkların eğlencesi tevhid olur.

Zâr etmede can bülbülü arz olmakta Hakk'ın gülü
Eser onun için aşk yeli akar gözümden gam seli
Şeyhin görür Hakk'tan veli candan olur onun kulu
Durmaz isim sürer dili sorar müdâm doğru yolu.
Gerçek ere diyen belî eğlencesi tevhid olur.

Bilen hakikat sözünü yârinden dönmez yüzünü
Bulan gönül yıldızını bayram eder gündüzünü
Hakk eyler onun yüzünü bulur yolun düzünü
İzinden ayırmaz gözünü canla tutar sözünü,
Görmeğe iver yüzünü eğlencesi tevhid olur.

Meydanı aşkta şehri yâr cân ile hem başı kıyar
Çevkanla topu kapar "enel hakk" dava kılar
Doğru yolu daim sorar yarasına merhem arar
Halkın arasından çıkar tevhidi görmeye can atar,
Bülbül gibi daim öter eğlencesi tevhid olur.

Mâh ile sâlı [480]terk eder hayr u bali[481] terk eder
Berr [482] ile bahri terk eder ehli iyalı terk eder
Mal ü menâlin terk eder ehl ü iyâlin terk eder,
Eldeki kali terk eder eğninde şalı terk eder
Hâl ile kâlin terk eder eğlencesi tevhid olur.

Veli kapısın beklesin Allah gülünden koklasın
Kalbinde yâri yoklasın sırrı gönülden saklasın
Derdin kime ya söylesin bilmez ne edip hem neylesin

---

[480]**Mâh:** ay. **Sal:** Yıl, içinde bulunulan yıl.
[481] **Bali:** Eski, köhne.
[482] **Berr:** toprak, yeryüzü, yer

Dünya u ukbâ perdesin ardına atar cümlesin,
Ko mâsivâ eğlencesin, eğlencesi tevhid olur.
Kulu olur yoldaşının hiç yâri olmaz nâşının
Kaydı gerekmez başının din ü iman teşvişinin
Azbî gibi dilrişinin[483] *canla Hakk dervişinin*
Mısrî'ye uyan kişinin gider çürüğü işinin,
İçindeki can kuşunun eğlencesi tevhid olur.

[483] **Dil-riş:** f. Dertli, kalbi yaralı, gönlü yaralı.

47

Âh dil düz çeker sanma ki kalakana[484] değer
Böyle karşı komadın aşıka ah yânedir
Çünkü can almaz vermez ya niçin kâne değer
Esecek bâd-ı sabâ aklıma san şâne değer,
Zirâ ol esrâr-ı dil zülf-ü perîşâne değer.
Hali ahvali beyan her kişinin er kişinin
Çünkü averesi oldu görünen cünbüşünün
Rehi aşkında senin derdinle dervişinin
Leb-ü dendânı hevâsiyle akan gözyaşının,
Birisi mâ'nâda bin lü'lü ü mercâna değer.
Rehi aşkında senin olmayı dava kılanın
Bellidir her kişinin gerçi varmı yalanın
Aşık hasta dilin derdli canın alanın
Gam-ı hicrî ile âhı ona âşık olanın,
Çıkar eflâke iner tâ yedi nîrâna değer.
Tâc ile tahtı dağladı nice peyk [485] gurrelerinin[486]
Ola mı cahil ile farkı bu dem terrelerin[487]
Arkası çün yere gelmez bilirem harrelerin[488]
Yüzünün mihrine karşu dolaşan dürlerinin,
Birinin nûru nice mihr-i dirâhşâne değer.
Yüce gör kadrini sen aşkla etmek basanın
Birliğe postu döşer adettir pek basanın
Yüzünü görmeğe gel aşkla sen basanın

---

[484] **Kalak:** Can sıkıntısı. Gönül darlığı. Kararsızlık. Zahmet. Meşakkat
[485] **Peyk:** f. Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönen. Seyyare. Haber ve mektup getirip götüren
[486] **Gurre:** Parlaklık. Her şeyin başlangıcı.
[487] **terre (f) :**yeryüzü, toprak, kara, yer, dünya
[488] **Harre:** (C.: Hırâr-Hırârât-Harrun) Kara taşlı yer.

Eşiğinde baş urup sıdk ayağın berk basanın,
Başı arşa ayağı kürsî-i Rahmâna değer.

İşidir her ne desen fehm ile hayvan kulağı
Vardır âşıkta dilâ din ile iman kulağı
Kimde gem olsa şehâ hubbeli[489] irfan kulağı
"Limen-il mülk" nidâsın işiten can kulağı,
Anı cânından işitir yine cânâne değer.

Sırrı esrarı ilâhî bu dem dilde bulan
Eremez Kâbe'ye ol Şam'ı bulup yolda kalan
Bir olur aşıka çün hayr ile şer küfr ü iman
Ol nidâyı işitir "men arefe" vâkıf olan,
Lîk ol mâ'rifeti sanma her insâna değer.

Görüp ol yârini yârin göre yârin bilişe
Göre ol yârini ân dem ona yaran alışa
Azbî yarından erer yârini yarın görüşe
Sana bir cezbe Niyâzî ki o dosttan yetişe
Dükeli ins ile cinne olan ihsana değer.

---

[489] **Hubbe:** Dostluk.

48

İhsânı feravan et cennet yolunu göster
Hem sohbetim irfan et zillet yolunu göster
Gel derd ile derman et rahat yolunu göster
Yâ Rab bize ihsân et vuslat yolunu göster,
Sûrette koma cân et uzlet yolunu göster.

Ey Mâliki kudret sen kıl bendene kim şefkat
Feth ola bana hikmet ihsanına yok gayet
Lutfunla edip himmet halime ola rahmet
Eyledi hevâ gâret oldu işimiz âdet,
Dergâhın ulu gâyet kudret yolunu göster.

Meylimi safâdan kes yârimi cefâdan kes
Gönlümü nizadan kes hırsımı beladan kes
Kalbimi devadan kes zevk ile sefadan kes
Nefsimi hevâdan kes, kalbimi riyâdan kes,
Meylimi sivâdan kes halvet yolunu göster.

Lutfunla münasip kıl yolunda mücazip[490] *kıl*
Nâili merâtib[491] *kıl sırrına sahip kıl*
İhsanına vacip kıl aşkım dahi galip kıl
Candan sana tâlip kıl her tâate râğıp kıl
Bir Pîre musâhib kıl hizmet yolunu göster.

Bahşet dem-i İsâ'yı der görmeğe mevtayı[492]
Arzet bana câyı[493] *göster tene Mûsâ'yı*
Arz ile müsemmâyı geldim sana ağlayı
Tâ'lim edip esmâyı bildir bize eşyâyı,
Duymaya "Ev ednâ" yı hikmet yolunu göster.

---

[490] Cezbeli

[491] **Meratib:** Mertebeler. Basamaklar. Kademeler. Dereceler

[492] **Mevta:** Ölüler. Ölmüşler. Cenâzeler

[493] **Cây:** f. Yer, makam, mevki.

Kimde görüne deyyâr[494] derviş olur ahir-kâr
Zevk olur ona efkâr yâr olur ona ağyar
Göründü ona her var kim oldu ülü'l ebsar[495]
Hâr içre biter gülzâr, zâr içre doğar envâr,
Her şeyde tecellîn var rü'yet yolunu göster.

Yârin bula gurbette sahip-kadem ülfette
Âlim ede sohbette arif olan elbette
Azbî gam mihnette rahat bula zillette
Şu kim ola vuslatta, halvet bula celvette,
Bu Mısrî'ye kesrette vahdet yolunu göster.

---

[494] **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.
[495] Basiret sahipleri

49

Ânın kim yoksa salâhı kuru meydânı neylerler
Acep nefsinden acizler gam-ı şeytanı neylerler
Selâmet menzili çün kim fenâdır şânı neylerler
Bilenler vech-i cânânı bu cism ü cânı neylerler,
Görünse şemsin envârı meh-i tâbânı neylerler.

Niçin gizlenmedi belli sıfatından münafıklar
Görür heer yerde şerrin ehli Habibinden cüdalıklar[496]
Sülûk arsa-i aşkta vücudu gamla yanıklar
Bugünkü cennet-i irfâna dâhil olsalar uşşâk,
Yarınki va'd olan hûri veya gılmanı neylerler.

Ne sırdandır ki cinsi ile kişi eyler acep sohbet
Garibi vaslı dilberden beyandır âteşi garib
Kamu zerrat ile zâtın sıfatından ulu hikmet
Bugün âmâ olan yarın dahi âmâ olur elbet,
Açа gör cân gözün kim bî-basar nâdânı neylerler.

Neden içinde derc oldu ulûm-u hikmeti Mahmud
Niçin esma müsemmadır müsemma hücceti mevcûd
Niçin her yerde zahirdir hakikat cismi nâ-mevcud[497]
Sülûk ehline insan sohbetin bulmak durur maksud,
O sohbet kim bulunsa sohbet-i hayvânı neylerler.

Bulanlar merdi meydandır veli postun tarikçe
Veli der kim göründü ise hakikatten şeriatçe
Bulan ey dil tarikatte kemali sa'yi hizmette
Gönül duymazsa vicdân ile Allah'ı hakîkatçe,
Mücerred dildeki ilmi veya irfânı neylerler.

Elin çek böyle himmetten riya ve ucb ola onda
Kemal gösterse sohbetten riya ve ucb ola onda

---

[496] **Cüda:** f. Ayrılık. Ayrılmış.

[497] **Na:** Farsçada nefy edatıdır. Müsbet mânâyı menfi yapar. Kelimenin başına getirilir. Meselâ: Nâ-ehil

N'olur bu arzı hikmetten riya ve ucb ola onda
Ne hâsıl şol ibâdetten riyâ ve ucb ola anda,
Gider şirki gönülden Hakk'a kim tuğyânı neylerler.

Özündür Mescid-i Aksa sözündür "Gul kefa bi'llâh"[498]
Eğer hemrenk oldunsa hakikat hoş rasülüllâh
Görünür sana her yüzden okursun "fî emâni'llâh"[499]
Salât-ı ehl-irfân kıblesidir "semme vech-ullâh"
O veche kul olanlar tâat-ı noksânı neylerler.

Eğer ahının mevlâyı duyup hem-sâza[500] *uydunsa*
Sivâyi cismi hakkanî edip düşmanı duydunsa
O rûyun sırrına Azbî sen mahrem oldunsa
Niyâzî "küntü kenzen" sırrını kendinde buldunsa,
Süleymen tahtını, ya hikmet-i Lokmân'ı neylerler.

[498] Allah Teâlâ sana kafidir.
[499] Allah Teâlâ'ya emanet olun
[500] **Hem-saz:** f. Uyan, uygun, muvafık, münâsib. Arkadaş, refik, arkadaşlık.

50

Kimi İsâ der kimi Mûsa acep cahil nedir
Cümlemiz Allah bir der arada batıl nedir
Ehli hikmetten sual et alemle gafil nedir
Ey gönül Mecnûn kimdir zahiren âkil nedir
Gâhi habs u gâh ıtlak olmadan hâsıl nedir

Kim ki Hakk'ı tanıdı Hak olmadı ehl-i acep
Kimdir Allah'ın rızasın etmeyen eya talep
Kimdedir Hakk'ın umuru kimdedir emri celp
Bunca kavgalar ki oldu geldi geçdi gitdi hep
Bâ'is-i kavga nedür bildün mi hiç asıl nedir

Terk edip cahilliğini irfana fetva verdiler
Ehli aşkı başka hâlet içre çünkü gördüler
Her biri kulu bulup bir yere dirildiler
Zülfi sevdasıyla âlem birbirine girdiler
Vade-i bezm-i visale kim erer vâsıl nedir

Çünkü ol ruhu revanım[501] kıldı isbatı makam
Kıldı kendi ehli vecde eyledi arz-ı kelam
Kondular bir gayrı devre eyleyüp birbir kıyam
Etdi binyüz birde bin bir hikmetin cümle tamâm
Oldı tekmîl-i fazilet seyr edün kâmil nedir

Ömrü Nuh ve sabrı Eyyüp ve şehidi Yahya gibi
Hükmü Yusuf zâr-ı Yakup muciz Musa gibi
Azbî her yüzden göründü çün yed-i beyza[502] gibi
Meryem ü İsâ vü Mehdî Âdem ü Havva gibi
On iki yaşındadır Mısrî aceb hâmil nedir

---

[501] **Revan:** f. Giden, akıcı. Derhal. Ruh, can. Nefs-i nâtıka. Edb: Su gibi akıp giden güzel söz

[502] **Yed-i beyzâ:** Musa Aleyhisselâmın mu'cize olarak gösterdiği beyaz ve parlak eli. Bu tabir mecaz olarak keramet ve hârikulâde haller ve meziyetler hakkında kullanılır

51

Nice bir yahşi yaman söyleye bu il nice bir
Nice bir olmaya sen bendeliği al nice bir
Nice bir eyleyesin hayr işe ihmal nice bir
Nice bir mekr-ü hiyel nikbet-i Deccâl nice bir,
Nice bir ey dini yok mezhebi yok dâl nice bir.
Nice bir putun ola dinde bu hal ile nice bir
Nice bir şayi'[503] *ola halka bu ahval nice bir*
Nice bir kârın n'ola haltla [504] *ef'âl nice bir*
Nice bir adlü katl fitne-i ihyâ edesin,
Beni öldür sunayım boynumu gel çâl nice bir.
Âlemin halkına kalk nevale doldur dense
Köhne-i dünyayı alıp dinini öldür dense
Zülümle ahireti cenneti kaldır dense
Hükmü şer-i dahi kendine uydurdun ise,
Hâkimin hükmü yeter fitne ile âl nice bir.
Terk edip fıskı bugün taatıyla alışalım
Gel şeriatla seninle biricik buluşalım
Arsa-i Hakk'ta salât gürzünü gel salışalım
Hâzırım ben hünerin var ise gel görüşelim,
İlm-i Ledün okunu gürzünü gel sâl nice bir.
Zahida oldu cihanın şerefi gündüz ile
Görmüşem Hakk'ı bugün Hakk gözüyüm Hakk gözüyle
Azbî ya hemdem ola kimki netice öz ile
Şerr-i Deccâli def-i mümkün ola mı söz ile
Mısrıyâ var ise hâlin o yeter kâl nice bir.

---

[503] Şayi': (Şüyu'. dan) Duyulmuş, işitilmiş, şüyu' bulmuş, herkesçe bilinmiş.

[504] **Halt:** Karıştırmak. Münasebetsiz söz söylemek. Bir şeyi bir şeye karıştırmak. Hatâ etmek

52

Âşıkım eyler isem iftihar
Gördü gözüm çünkü yüzün âşikâr
Etme kerem eyle beni Şir[505] *mesar*[506]
Oldu yüzün subh-i senin ey nigâr,

اِنْفَجَرَ يَنْفَجِرُ اِنْفِجَارٌ

Oldu gönül şerha gibi yareli
Ben sır ile sır evine gireli
San[507] *ölüyüm sana gönül vereli*
Kalmadı bu dilde seni göreli,

اِصْطَبَرَ يَصْطَبِرُ اِصْطِبَارٌ

Sana yakın oldu iman küfr ile
Seni arar her biri bir emr ile
Yakar tenim hicr ü gamı kahr ile
Lutfedüp etme beni bin cevr ile

اِخْتَبَرَ يَخْتَبِرُ اِخْتِبَارٌ

Kimse senin karışamaz vermene
Mâil imiş can ile dil handene[508]
Kılma cefâ bend u efgendene
Sana atâlar yaraşur bendene,

اِفْتَخَرَ يَفْتَخِرُ اِفْتِخَارٌ

Bab-ı tevekkülde durup bekledin
Gerçi gönül hayli zaman inledin

---

[505] **Şir:** f. Aslan. Süt.
[506] **Mesarr:** (Meserret. C.) Sevinçler, meserretler. Sürurlar. Zevkler
[507] **San:** f. "Benzer, andırır" mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapılır.
[508] **Hande:** f. Gülme, gül

Bunca zaman oldu nedip neyledin
Yetmişe vardı yaş eyledin,
اِخْتَيَرَ يَخْتَيِرُ اِخْتِيَارٌ

Ferd ü ehad Azbî'ye birdir ehad
Zahir u batında ehad hem ebed
Lutfuna çün olmaya hadd ü ehad
İtme Niyâzî gedâyî meded,
اِنْتَظَرَ يَنْتَظِرُ اِنْتِظَارٌ

53

Ey gönül namusu arın kandedir
Şadumansın[509] âh u zarın kandedir
Vaslı yarsın elde varın kandedir
Ey garib bülbül diyârın kândedir,
Bir haber ver gülizârın kândedir,
Çünkü sen âşk ile berdâr [510] olmadın
Yok iline varuben vâr olmadın
Mâil yâri vefâdar olmadın
Sen bu ilde kimseye yâr olmadın,
Var senin elbette yârin kândedir.
Bilmedi hiç kimse hoş adın senin
Arttı günden güne feryadın senin
Âh u efgânın oldu mu'tadın senin
Aşk içinde kimdir üstâdın senin,
Bu senin sabr-u karârın kândedir.
Vahdet-i fehm eyleyip halvettesin
Bir enisin yok aceb hasrettesin,
Rahatı terk eyledin mihnettesin,
Gece gündüz bilmeyüp hayrettesin,
Yâ senin leyl-ü nehârın kândedir.
Cümle âlem mâil olmuş sözüne
Ne göründü güle karşı gözüne,
Ne büründü baktığınca özüne,
Kimse mahrem olmadı hiç râzına,
Bilmediler şeh-süvârın kândedir.

---

[509] **Şadüman:** (şâd-mân) f. Mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar.

[510] **Berdar:** f. Asılmış, yukarı kaldırılmış. Tutucu. İtaat edici ve ettirici. Meyveli. Meyve verici olan.

Azbî'i ağlar iken güldür diler
Gökte uçarken seni indirdiler,
Çâr-ı unsur bendlerine urdular,
Nûr iken adın Niyâzî dediler,
Şol ezelki itibârın kândedir.

54

Kimi inkâr eder beni kimi Yezdân görür
Kimi puthâne der beni kimi zıllı [511] *rahman görür*
Münkerlere put kendiyim ârif olan kur'ân görür
Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür,
Her ne görür kendi yüzün ger yahşi ger yaman görür.
Bu dilberi kân u kerem bu san'atı her bâr [512] *eder*
Hiç suçu yok bir kimsenin sorsak ona deyyar [513] *eder*
Görse beni bir ehli hal Hakk'tır bana ikrar eyler
Şol câhil-ü nâdânı gör örter Hakk'ı inkâr eder,
Kâmil olanlar kâmilin herbir sözü bürhân görür.
Nefsimledir cenkim gönül münkirlerle cidal [514]*değil*
Her ne ceza kılsın bana kimdir bana mahal değil
Ne zem olsam zarar değil ne medh olsam efdal değil
Medh ile zemmi âlemin kıymette bir hardal değil,
Hâr o durur harmanda ol buğdayı kor saman görür.
Umura [515] *nazar eylersen Hakk'tan onu anla dolu*
Can u gönülden zerrenin bekle kapısın ol kulu
Bir pirin tut dâmenini hizmet eyle anla yolu
Tuttu rikâbın ârifin nice salâtin-i ulu
Kâmil olan sultânı gör dervişi ol sultân görür.
Hayvanı görse bu gözün hayvanı ko insana bak
Olmak dilersen ehl-i aşk âşk ehline bir tane bak
Her gördüğün kemter kula arif isen merdane bak

---

511 **Zıllî:** Gölge ile alâkalı.
512 **Her-bar:** f. Her defa, her kere
513 **Deyyar:** Bir kimse. Ehad. Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.
514 **Cidâl:** sözle mücâdele, ateşli konuşma; muhârebe; cenk; kavga, mücadele, çarpışma, çekişme.
515 **Umura:** (Emir. C.) Emirler. İşler. Hususlar. Maddeler.

Dervişi Hakk yakmış iken anı yakan sultâna bak,
Hamam içinde dilberi görmez gözü külhân görür.
Kuş dilini fehm eyledi ki âşık kitabın okudu
Çünkü eminim âdemim Mevla sırrı bende
Azbî cevlân ederdin sen kevn u mekân hiç yoktu
Ol dilberin Mehdî adı sükker durur halka tadı,
Mısrî çeker bu mihneti ol râhatı Rahmân görür.

55

Gönlümde benim nefsle hayli kederim var
Dünyada dahi hırsla [516]yer yer eserim var
Bidim feleğin devrini ondan haberim var
Esmâ-i ilâhiyyede bî-had hünerim var,
Her demde semâvat-ı hurûfa seferim var.
Mevlâyı o kim bilmedi dini ebedi yok
Bir duzaha[517] düşmüş ki halasa mededi yok
Her kim ki Hakk'ı bilmedi onun ahadi [518] yok
Gönlüm göğünün yıldızıdır hiç adedi yok,
Her burçta benim bin güneş bin kamerim var.
Âşık olana hak nazarın vermese iz'an [519]
Devri feleği anlamayan devr ile hayvan
Derc oldu kamu âleme bu ilmile irfan
Âlimler ebced hacesi olmak olur âr,
Alçak görünen ebced'e âlî nazarım var.
Âdem yüzüne can gözünü açtı gelip bak
Hep bildiğini ârif isen cümle bırak yak
Mestane olan elbet eder keşfi "enel hakk"
Arş u semâvatı ulûmun budur el-hak,
Hem dahi zemininde tükenmez güherim var.
Fehm eyleyemez âşık olan zülümle kesri
Taş yağsa ne eder fehm edemez mucib zecri [520]
Her can bu dili anlayamaz epsem[521] ol Azbî

---

516 **Hırs:** Saklamak, Aç gözlülük. Tamahkârlık. Kızgınlık. Şiddetli istek, arzu. Azgınlık
517 **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet.
518 **Ahadî:** Tek, yalnız. Birlere âid, birlere mensub.
519 **İz'an:** Basiret. Anlayış. Teslim olup itaat etmek. Akıl. Zekâ. İnanç. İdrak. Bilmek
520 **Zecrî:** Cebren, zorlayıcı olarak.

Bununla bir oldu dem-i Îsâ ile Mısrî,
Gönlüme dahi ne gelirim ne giderim var.

[521] **Epsem**/epsera:Suskunç

56

Senden benim umduğum sanma bu gün vefâdır
Senden kim vefânla bana ayni cefadır
Senin bekâ sandığın vallâhî hep fenâdır
Vallâhi Deccâl senin emeklerin hebâdır,
Çalıştığın sihirler ha bir kuru kavgâdır.

Âyine-i kalbini etme paslı pür keder
Kaydı fenâyı unut bil bu iş muteber
Zevk-i fenadan bugün çek elini ey püser[522]
Muhittir Allâh seni her işin ol halk eder,
Mekr-i Hüdâ'dan sakın bal sandığın belâdır.

Olma ölü kişi hâk [523] *gibi özün toz et*
Bul bir kâmil ehli hal ikrar u iman kıl söz et
Nefsin ile rezil ruhunu gider bezet [524]
Müstedricün keydini keydin içinde gözet,
Kazma derin kuyuyu boyunca var kazadır.

Hırsla nefsin unut gele Hüda'nın cezbesi
Ruhu besle meded[525] *arşa çıka rutbesi*
Dokunmasın pek sakın sana siva güllesi
Hasmını da bir gözet var mı sana hilesi,
Bî-hod olandan sakın kim sâhibi Hüdâdır.

Lemâyı Hakk'tan sana çünkü eser çok ise
Âyine-i kalbi sil dilde keder çok ise
Sende eğer ey kişi ilm-i haber çok ise
Dud-ı kazzın askeri her ne kadar çok ise,
Beyzâya girince ol asker ona gıdadır.

---

[522] **Püser:** (C.: Püserân) f. Erkek çocuk, oğul.
[523] **Hâk:** f. Toprak. Turab.
[524] **Bezemek**(t):Süslemek,tezyin etmek. Bezenmek(t) Süslenmek.

[525] **Meded:** İnayet, yardım, imdad, eman. Eyvah.

Gel bu sivan eridir nara özün yakma kim
Âşık u mâşuk birdir anı iki sanma kim
Azbî biçâre-i Hakk'dan ayrı sanma kim
Çamurda sen Mısrî'yi çok gördükçe basma kim,
Mazlûma sen kıyarsın Allâh sana kıyâdır.

57

Âkil isen ey gönül bir teftiş eyle
Evvelince pirin dergahını bekle
Nefs haklar isen bendimi dinle
İnile ey derdli gönül inile,
Ehl-i derdin inleyecek çağıdır.

Döne yaşınla değirmen aşkla
Sana külhan ola Gülşen aşkla
Bulmaya çünkü fenâ ten aşkla
Gel timâr et yareni sen aşk ile
Yarelerin onulacak çağıdır.

Kim şeriat içre ol bilmez edep
Şol ki gafletle yatup etmez talep,
Gövdesinde yok mu ola canı aceb.
İşte vahdet gülleri açıldı hep,
Bülbülün efgân edecek çağıdır.

Gel edin bülbül idin sen bülbüle
Sen nedîm idin ezel ol şâh ile
İmtihân için gelip sen bu il'e.
İnlemek sana yaraşur derd ile
Hem gözün kan ağlayacak çağıdır.

Vaslı yari subhdem[526] *ister bu ten*
Yok kararı gönlümün bilmem neden,
Kasd eder bin pâre ola bu beden,
Var ise gitmek gerek bu areden,
Aslına azmeyleyecek çağıdır.

---

[526] **Subhdem:** f. Sabah vakti.

Oku azbî "ve hussile mâ fî's-sudur"[527]
Ey Niyâzî dünyâda etmez huzûr,
Şol kişi kim olmaya ehl-i gurûr,
Hakk'ı anla etmeden bundan ubûr,
Mevtin elçisi gelecek çağıdır.

---

527 وَحُصِّلَ مَا فِى الصُّدُورِ : ***"Kalplerde olanlar ortaya konulduğu zaman."*** (Adiyat, 10)

58

Bu "ene'l hakk" davasıdır bunda oynar başlar
Onun için göremez hurşid [528] yüzün huffaşlar [529]
Hak sözü etmez kabul münkir olan kallaşlar [530]
Âteş-i hicrinle can durmaz figâna başlar,
Kaynayup akar ol âteşle gözümden yaşlar.

Aslı fer'i kandedir gel sor beni yakan odun
Yerde gökte meskeni yok gör beni yakan odun
Âlemi ihrak [531] ederdi bil beni yakan odun
Zerresi zâhir olaydı ger beni yakan odun,
Âlemi uçtan uca yakaydı hep âteşler.

Herkesin halini beyan haktır kemâlin rütbesi
Yanında fânusu hayal içre hakikat şem'ası[532]
Âlemi kıldı ihata zât-ı Hakk'ın lem'âsi[533]
Harfe savte dokunaydı bu iniltim şemmesi,
İnler idi yer ü gök dağlar ile hep taşlar.

Âşıkın bir kârı var meydân içinde gizlidir
Hırka-i şalım gibi erkân içinde gizlidir
Küfrünle dinim benim iman içinde gizlidir
Âteşim yâşım iniltim cân içinde gizlidir,
Zâhirimde yok içimde hâsıl oldu yaşlar.

Nârıyım Nemrûd'un illâ Halîl'e zemzem
Bendedir sırrı Âdem Safî'den Ekrem
Yine sırrımdır benimle her demde hemdem
Bî-kesem bu âlem içre sırrıma yok mahrem,

---

[528] **Hurşîd:** f. Güneş. Afitab. Hur. Mihr. şems.
[529] **Huffaş:** Yarasa. Gece kuşu.
[530] **Kallaş:** Kalleş. Hileci, dönek.
[531] **İhrak:** yakmak, yandırmak, ateşe atmak
[532] **Şem'a:** Işık, çıra. Nur.   Muma batmış fitil.
[533] **lem'a:** ışık, parıltı, parlama, parıldama.

Bilmedi derdim benim ne kavm u ne gardaşlar.

Fani dünyanın diriğa[534] handesine[535] aldanan
Âlem-i süflide kaldı devletine aldanan
Kimi ender fenâdır buldu ulvîde mekân
Hâlime haldâş olan hem sırrıma sırdâş olan,
Cümle dağıldı başımdan kalmadı haldaşlar.

Lâ ve illâ dan gönül geç bundadır sırrı aceb
Ne kaçâr zahm-ı[536] habibden ne arar zahma[537] tabib [538]
Herkes bir güzele baksa yâr ayn-ı rakîb
Mahv-ı sırra düştü çün dil bunda ben oldum garib,
Yalnız kaldım tükendi kalmadı koldâşlar.

Nuru esrâr-ı hakikat zerreden yüz gösterir
Hak Süleymanı ararsın katreden yüz gösterir
Afitab-ı [539] tab-ı âlem [540] şem'adan yüz gösterir
Vech-i mutlak günde yüzbin çehreden yüz gösterir,
Yerde gökte anı yazar cümleten nakkaşlar.

Azbî'yi nefsinden alır lanet senin deyü racim
Bir elifle birbirine girdi cânâ ayn ve mim
Nâs-ı hâsın maksudu çün oldu lâm mim cim
Nicesi tâkat getürsün ona karşı Mısrî kim,
Adın işitmekle düştü halka bu savaşlar.

---

[534] **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!
[535] **Hande:** f. Gülme, gül
[536]**Zahm:** ehli ehlileşmiş, evcil 2. alışkın, munis 3. halim, mülayim, uysal, muti, yumuşak; boyun, eğmek
[537] **Zahm:** Yara, ceriha
[538] **TABİB:** (C.: Tabibân-Etibbâ) Doktor, hekim.
[539] **Afitab:** f. Güneş. Mc: Pek güzel. Çok güzel yüz.
[540] **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Âlem-tab : Dünyayı aydınlatan, âlemi ışıklandıran.

59

Cânımız kurbandır illâ tendedir cânânımız
Çünkü mihmân oldu dilde dilberi dermânımız
Bu sebepten fark olunmaz vâlih[541] *ü hayranımız*
Sırf içirdi bize vahdet câmını cânânımız,
Onun için bir nefes ayrılmadı mestânımız.
Düzahi [542]*cennet kim anlar zevk gülzardan bugün*
Dilber-i rana [543] *edenler nefs emmâreden bugün*
Yok ile ol kes değişti eldeki vârın bugün
Küfr-ü imân gussasından kurtulup Yâr'in bugün,
Şol ruh-i zülfünde bulduk küfr ile imânımız.
Sanmaki senden ve ondan yok gönül var şey umar
Ki çeşmim hayr ile şerden eyleyip yokta karar
Hamdülillah oldu tekmil u figan ve âh u zar
Lutf ile dün gice geldi bize teşrif etti Yâr,
Adın işitirken il oldu şükür mihmânımız.
Canıma minnet bilüben gelmişim nâdanlığa[544]
İtibar kalmadı zahid fenâ sultanlığına
Hânemizi hâli [545] *buldu yâr mihmânlığına*
Nice geldi cânı teslim eyledik kurbanlığa,
Hamd-ü lillâh kabul oldu bugün kurbânımız.
Râdeti [546] *cüzî ise var elde zahid müşrik*
"tü'tî'l-mülke men teşâ" [547] *dersi olmuş malik*

---

[541] **Vâlih:** Keder ve hüzünle aklı gitmiş, şaşırmış, hayrette kalmış.
[542] **Duzahî:** f. Cehennem'e mahsus, cehennemî, zebani.
[543] **Rânâ:** iyi, güzel, hoş, lâtif; pür ve revnak olan.
[544] **Nâdan:** câhil, haddini bilmez.
[545] **Hâli:** Tenhâ. Boş. Sahipsiz. Issız. İçinde bir şey olmama
[546] **Râde:** Faide, menfaat.

Belenli [548] *âlidir hakikât menzili çün salik*
Halk-ı âlem her dem okur "Küllü şey'in halikün",
Kendi okur dâimâ "İllâ vechehu" Subhânımız.

Sanma kim sohbet eder gönlüm seninle anlanır
Bu sözüm deme cihanda koş tenle anlanır
Hakk derim Hakk'ı söylerim gönlüm benimle anlanır
Bir aceb hatlar dürur gâh yazılur, gâh silinir,
Vech-i bâkî levhi üzre dâimâ â'yânımız.

قُلِ ٱللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ [547]
مِمَّنْ تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ تُولِجُ ٱلَّيْلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَتُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيْلِ
وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ
بِغَيْرِ حِسَابٍ

"De ki: Ey mülkün sahibi olan Allah Teâlâ´m!

Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden çeker alırsın ve dilediğini aziz edersin, dilediğini de zelil kılarsın.

Hayır, senin kudret elindedir. Şüphe yok ki, sen her şeye fazlasıyla kadirsin.

Geceyi gündüz içine tıkarsın, gündüzü de gece içine tıkarsın, diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkarırsın. Dilediğine hesapsız olarak rızık verirsin." (Âl-i İmran 26,27)

[548] **Belen:** iki tepe arasında geçit veren kısım, bel

Olmaya hemdem fenâda âşık dil mest ile
Gönlümüz hoştur cihanda nist'le[549] *ve hesti ' le*[550]
Azbî hoştur gönlümüz bir dostla bir post ile
Aşinâlık arttığınca ey Niyâzî dost ile
Arttı bezm-i vahdet içre günbegün seyranımız

[549] **Nist:** f. Değildir, yoktur.
[550] **Hestî:** f. Varlık. Var olma. Mevcudiyet.

60

Geçmişiz Mecnunluğu sirette Leylâ olmuşuz
Vasılı esrâr-ı yâriz ayn-ı eşya olmuşuz
Okuyan esma okur bizler muamma olmuşuz
Tâ ezelden biz bu aşk içinde rüsvâ olmuşuz,
İsmimizdir söylenen mâ'nada Ankâ olmuşuz.
Kalmışız kesrette kavga içre cana sandılar
Sohbet-i hâsımdır [551] ol meh zahid el-leylü ve Nehar
Kande baksam sevgili yârim görünüyor âşikar
Şol izâfât-u taayyün sofların giysek ne var,
Çünkü ondan soyunup ma'nen muarrâ olmuşuz.
Genc-i istiğnaya saldık postumuz sır bekleriz
Vasl-ı hakk'al yakîniz vârı yoğu neyleriz
Hamdülillâh kande baksa yâri seyran eyleriz
Mantık-at-tayr'ın lûgâtı muğlâkından söyleriz,
Herkes anlamaz bizi, bizler muammâ olmuşuz
Çün sırat-ül müstekimdir salike şeyhin izi
Nola hizmet arz ederse şeyhine salik yüzü
Şüphesiz onda hakikat açılır Ruşen gözü
Lafz u sûret cism ile anlamak isterler bizi,
Biz ne elfâzız ne sûret, cümle mâ'nâ olmuşuz.
Aynı erkânı bilmez olmatıp satir [552] uyup
Emr u nehyi münkeri fark etmeyen paslı kalıp
Kendi kaynar kendi oynar çıktığı yerde kalır
Katreler ırmağa, ırmak erdi bahre, cem olup,
Karışup birbirine hâlâ o deryâ olmuşuz.
Yaraşır âşıkların feryad ederse şânına
Âşıkın çünkü bakılmaz küfrüne imanına

---

[551] **Has:** özel, hususi, mahsus.
[552] **Satir:** Setreden, örten, kapatan. Günahları, kusurları örten.

Her kimin kim pertevi [553] canânı saldı cânına
Zerreler şemse, güneş erişti vahdet kânına,
Kalmadı aslâ taaddüd ferd-ü yektâ olmuşuz.

Sureti sırrı tarîki bellidir âyinede
Sûziş [554] cezbe Dilara hoş sâf sinede
Bellidir künhü[555] kanaat çünkü hatta handede
Her kesâfet kim izâfet gösterir âyînede,
Ol kudûret tozunu silüp mücellâ olmuşuz.

Herkesin iblis yüzünün vardır isi nefsidir
Çün elifden yaya dek Tahir habibin ismidir
Zât-ı esmâda tecelli hem müsemma cismidir
Zâhidin zikrettiği şol harf-i savtın resmidir,
Zâkir-u mezkûr zikre biz müsemmâ olmuşuz.

Mazi-i müstakbeli geçti vücuda kalmazız
Ehl-i hale kurbanız biz münkere râm olmazız
Biz tecelli kendiyiz zahid teselli bilmeziz
Sofunun şol hûy-u hâyi narâsından almazız,
Vasl-ı deryâyız biz, ol sesden müberrâ olmuşuz.

Âlem-i muayyende bir bil padişah kemteri
Yine yek[556] sözdür hakikat ayn-i irşadın sırrı
Âlem surettedir yârin cemâli pertevi
“Alleme’l esmâ”ya mazhar istersen gel berû,
Âdem u hem ona ta’lim olan esmâ olmuşuz.

Azbî’nin katline fetva bende versem deme kim
Gel muhibbi hânedân ol âşkı bulsam deme kim
Küfre erme vuslat-ı dildâra ersem deme kim

---

[553] **Pertev:** (Pertav) f. Ziya, ışık. Atılma, sıçrama, hız.
[554] **Suziş:** f. Yakma. Yanma. Dokunma, te'sir etme, etki yapma. Büyük acı. Yürek yanması
[555] **Künh:** Bir şeyin aslı, cevheri, mikdarı. Dip. Kök. Özü, nihâyeti, vechi. Vakit, zaman.
[556] **Yek:** f. Bir, münferid. Bir oluş, birlik.

Ten gözüyle Mısrî'yi sûrette görsem deme kim,
Zirâ biz ol Kâf-ı sûret içre Ankâ olmuşuz.

61

Hakk bir imandır her nadan bilmez
Lutfunu gören ağlar gülemez
Bî-nişan olur zât ve sıfattan
Bulan özünü, gören yüzünü,
Bir yüzü dahi görmek dilemez.

Hayr ile şerden haberdâr olan
Fâş etmez sırrı gerçektir yalan
Kesrette gezer vahdette duran
Vuslatta olan, hayrette kalan,
Aklın diremez, kendin bulamaz.

Biçâre gönül bir çâre umar
Âh eyler iniler dermânın arar
Dâima ağlar derdi olanlar
Her şâm u seher odlara yanar,
Hem benzi solar ağlar gülemez.

Hakk ilmin öğren hâzık[557] *olagör*
Mestane gözün ayık olagör
Künhü esrâra layık olagör
Âşık olagör, sâdık olagör,
Cehd eylemeyen menzil alamaz.

Azbî özünde Hakk'ı bulalı
Özünde özün sakla bul onu
Çeşmin yaşı akar bulalı
Meftûn olalı, mecnûn olalı,
Bu Mısrî dahi akla gelemez.

---

[557] **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehassıs.

62

Esrar sözü cahile kâmil gibi dinlemez
Hakikatin aslına masivadan ayrılmaz
Marifetin hak yüzü tarikatsiz görünmez
Şeriatin sözleri hakîkatsiz bilinmez,
Hakîkatin sözleri tarîkatsiz bulunmaz.
Oku gönül dersini ola veli muteber
Uyma sakın aklına gelmeye ruhuna hatar [558]
"Nahnü kasemna"[559] *dır aldın ise Hakk haberi*
Savm u salâtu zekât, günâh kirin mahveder,
Darb-ı zikir olmasa gönül pası silinmez.
Mürşide bel bağlayan izledi Hakk'tan izi
Tuttu cihan yüzünü zâhir gönül yıldızı
Bendesiyim veche var kim ki anlar bu sözü
Sil gözünü dön ondan bak göresin kendi özünü,
Hakîkatin güneşi doğmuş durur dolanmaz.
Gözle muvafık hevâ gamda kalır kimiler
Menzili cehd eyle gitse bulur kimiler
Zahir icadı halas niyete bulur kimiler
"Kavseyn"e erişince varır gelir gemiler,
"Ev-ednâ"nın bahrına hergiz gemi salınmaz.
Sermayesi sâlikin sa' ile bin emektir
Ona kitâb-ı kadim ıbretle felektir
Sensin seni götüren sanmaki ol semektir[560]
O deryâya dalmağa can terkin urmak gerek,
Cânına kıymayınca o deryâya dalınmaz.

---

558 **Hatar:** Tehlike. Uçurum, Emniyetsizlik. Korku.

559 نَحْنُ قَسَمْنَا ***"Biz taksim ettik."*** (Zuhruf, 32)

560 **Semek:** Balık.

Âşıka dilber ne gam eylese ger bu nâzı
Nakş-ı hayal eyleyen dilde görür hicâzı
Hakikatin piridir Azbî edem mecâzi
Bu sûretin libâsın ver gayriye Niyâzî,
Ol bahre dalar isen şâyet geri gelinmez.

63

Olmaz ankâ ile yek-dil mekes[561]
Cümlenin pâyinde âşık oldu pes
Subhdem Hakk'tan çağır Hakk ile ses
Vasl-ı Hakk olmağa eylersen heves,
Aşka ulaş gayriden gönlünü kes.

Âşkla çağlar idi derya dilâ
Âşkla yer gök durur kâim şehâ
Âşkla devran eder arz u semâ
Gayri nesne sanma aşkı zâhidâ,
Kendi cennetten oluptur muktebes.

Âşk yolunda varlığı ağyara ver
Cânını terk eyleyip cânane er
Kuşe-i hayrette sana kalma der
Cism-ü cânın ko yükün yükledi-ver,
Râh-ı aşka gidemez merkeb feres.

Ol ki âşktan gördü Hakk'ın zerresin
Tekye-i irfanda yaktı şem'asın
Kim ki bulduysa vücudun lem'asın
Tarfet-ül-ayn içre yakar cümlesin,
Ger dokunsa nâr-ı aşktan bir kubes.

Aşkla yansın dahi subh u mesâ [562]
Çün san âşkı Hüdâ'dır rehnümâ[563]
Zikr u fikrin ola Hakk'tan masiva
Kârıbândır bu halâik dâimâ,
Ehl-i aşk içinde olmuşlar ceres.

Hâbı gafletten gözün aç gel uyan
Tabiî ki sevdâ-i hâme[564] *yok uran*

---

[561] **Meks:** Durma, eğlenme, bekleme.
[562] **Subh u mesa:** Sabah-akşam
[563] **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz

Nokta-i sırrı ilâhide ıyan[565]
Onsekizbin âlemi tutup duran,
Kâf-u nûnun terkibiyle yek nefes.
Doldu Azbî'ye Hakk'tan iştiyak
Hakk yakîn oldubana sensin ırak
Mâsivadan yum gözün Mevlâya bak
Bağ-ı cennetde olursa oda yak,
Ey Niyâzî koma dilde hâr u has

[564] **Hâme:** f. Yontulmuş kalem.
[565] **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği

64

Buldum aradım geldim mürşid bana Kur'an imiş
Dostum diye çağırdığım benden yana seyranmış
Bu remzi ârif fehm eder puşide-i [566] *nâdanmış*[567]
Dermân arardım derdime derdim bana dermân imiş,
Bürhân sorardım aslıma aslım bana bürhân imiş.
Bir mürşide muhtaç idim yârdan haber sorsam deyü
Aklı hayal fikrimi dildârıma versem deyü
Sa'yi beliğ eyler idim ya vaslına ersem deyü
Sağ u solum gözler idim dost yüzünü görsem deyü,
Ben taşrada arar idim ol cân içinde cân imiş.
Hayli zamandır sevdiğim hicr u gamınla sayruyem[568]
Merğubiyem[569] *özcanımın halkın yanında horiyem*[570]
Zâhir u batında elhak Hakk özüme doğruyem
Öyle sanırdım ayriyem dost gayrıdır ben gayriyem,
Benden görüp işiteni bildim ki ol cânân imiş.
Oldu tevekkül hem rıza tesbihi âşık dervişin
Mahvi vücud etmen gerek batında zâhir teşvişin[571]
Hakk yoluna talip isen Hakk'tan ola her cünbüşün
Savm u sâlât u hac ile sanma biter zâhid işin,
İnsân-ı Kâmil olmaya lâzım olan irfân imiş

---

[566] **Puşide:** (Puşe) f. Örtülmüş. Örtü. Örtülü, gizli.
[567] **Nâdan:** câhil, haddini bilmez.
[568] **Sayruret:** (Sayr. dan) Bir hâlden diğer hâle intikal etmek. Bir şeyin bir şeye dönmesi. Olmak, edilmek. Vücud, kevn.
[569] **Mergub:** rağbet edilen, istenen, aranan, arzu edilen; bütün mahlukatın kendisinin rızâsını istediği Allah.
[570] **Hor:** f. Kıymetsiz, ehemmiyetsiz. Adi.
[571] **Teşviş:** Karıştırma. Karma karışık etme. Bulandırma.

Her ne tâlip eyler isen olur senin Hakk ilmin
Acep riyayı terk edip at bu fenâda emelin
Gelmez ise idrâke hayf[572] *zâtınla aslın senin*
Kande gelir yolun senin ya kande varır menzilin,
Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvân imiş.

Sanma olur vechi Hüdâ irfanla Hakk'al-yakîn
Bildi sülûk ile bilen nûru Hakk'ı ilm'el-yakîn
Kenz-i fenâ ola özün ola Hüdâ'ya hem nişîn[573]
Mürşid gerektir bildire Hakk'ı sana Hakk'al-yakîn,
Mürşidi olmayanların bildikleri gümân imiş.

Vaslı Habibe ermek ariflere devran budur
Cennette dîdâr isteyen zemzem bilir sohbet budur
İmâna gelmekliğin üzre Allah-ü a'lem [574]*söz budur*
Her mürşide dil verme kim yolun sarpa uğratır,
Mürşidi Kâmil olanın gâyet yolu âsân imiş

Herkes görüp işittiğini söyler sana bir bir durur
"hubbul vatan" [575]*manzumunun şerh beyân-ı bu durur*
Batın gözü görür onu sanma bu göz yüzü görür
Anla hemen bir söz durur yokuş değildir düz durur,
Âlem kamû bir yüz dürur gören anı hayrân imiş.

---

[572] **Hayf:** (Hayfâ) Emansızlık. Haksızlık. Zulüm. Cevr. (Vah vah, yazık, eyvah, yazıklar olsun meâlinde söylenir.)

[573] **Nişin:** f. "Oturan, oturmuş" gibi mânâya gelir ve başka kelimelerle birleşir

[574] **Allah-ü a'lem**: Allah Teâlâ bilir ki:

[575] ***"Vatan sevgisi imandandır."*** Sehavî, Makasıd: s.183; Semhudî, Gammaz: s. 60; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.77; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.189; Aclûnî, üTesf 1/413. Hadis hafızlarına göre bunun aslı yoktur.

Terk etme irfân sohbetin göster bize gel Hakk yüzün
İki cihanda bil özün ârif ola hem ak yüzün
Azbî vücudun Mısrî'dir gördün ise gör bak yüzün
İşit Niyâzî'nin sözün bir nesne örtmez Hakk yüzün,
Hakk'dan ayân bir nesne yok gözsüzlere pinhân imiş

65

Her biri bir yüzde tayran[576]*eylemiş*
Hâl-i âşkı perişân eylemiş
Bülbülün kârını efgân eylemiş
Her yeri hüsnün gülistân eylemiş,
Her tarafta bağ-u bostân eylemiş.
Bağlamış her harfi nun kâf ile
Âlemi bir eylemiş eltâf ile
Herkese eyle nazar insaf ile
Ziynet etmiş zîr-ü pes evsâf ile
Her sıfattan zâtın ilân eylemiş.
Münkirin kârı oluptur ihtimal
Zahidin kârı imiş bâri hayal
Âşıka her dem olur zevk u visal
Bunca evsaftan görünen bir cemâl,
Bir cemâli bunca elvân eylemiş.
Sırrı esmâ-i müsemma sandığın
Masivadır hubbu Mevla sandığın
Sureti eşyayı mana sandığın
Hep kitâb-ı Hakk'dır eşyâ sandığın,
Ol okur kim seyr-i evtân eylemiş.
Varı batındır selamet aynı zat
Sûret-i zâhirde çoktur müşkülât
Keşf olur bir zerre içre mümkünat
Hüsnünü izhâr eder cümle sıfât,
Zâtına insânı bürhân eylemiş.
Gördüğün dervişe bakma câna bak
Onu idrak bahşeden sultana bak
Mürşidi kâmil görüp sübhâna bak
Hakk'ı istersen yürü insâna bak,

---

[576] **Tayeran:** (Tayrân) Uçuş. Uçma.

Şems-i zât yüzünde rahşân eylemiş.

Hakk'a vuslat pir yüzünden görünür
Ehl-i hâl hal izinden görünür
Ârife mevlâ sözünden görünür
Hakk yüzü insân yüzünden görünür,
Zât-ı Rahmân şeklin insân eylemiş.

Kıldı efkârı çeşmini pür-hun[577] onun
Âb-ı zemzemle vücudun yuğ onun
Aklı fikri aldı dehrî[578] dûn[579] onun
Nice görsün şems-i vechin çün onun,
Zâhidi a'mâ ki tuğyân eylemiş.

Cinsine arz etme takvayı şeha
İblis merdude[580] dönmüş kuyuya
Bilmez eyvallâh sözün cahil dilâ
İçini almış onun zerk ü riyâ,
Gönlünü şeytân perişân eylemiş.

Künhüne vasıl olucak arifin
Arif isen vechine bak ârifin
Hakk özüdür gördüğü yok arifin
Her nazarda gördüğü Hakk ârifin,
Her görüşte nice ihsân eylemiş.

Her kime pirden atâ ihsan ola
Feyzi Hakk ondan gelip mihman ola
Kendi rabbi nefs olup sultan ola
Hakk'ı anlamak değil âsân ola,
Adetâ Hakk böyle erkân eylemiş.

---

577 **Pür-hun:** Kan içinde. Kan dolu
578 **Dehri:** zamana bağlı olarak devre âit, zamanla ilgili
579 **Dûn:** Aşağı, alçak. Kolay. Zayıf. Gölgeli. Aşağılık. Altta, aşağıda.
580 **Merdud:** Reddolunmuş. Kabul edilmemiş. Geri döndürülmüş. Kovulmuş.

Hakk'a ulaş hile-i nefsden kesil
Ola eşki çeşmi misli aynı sebil
Yana âşk tennuru[581] içre akl u dil
Sâlik erince kemâle şöyle bil,
Yüreğin baş bağrını kan eylemiş.

Azbî'nin hâli yamandır zevk ile
Merd u meydan hünerdir şevk ile
Geldi bu meydan âşka aşkı ile
Anlayınca Zât-ı Hakk'ı zevk ile
Bu Niyâzî nice seyrân eylemiş.

---

[581] **Tennur:** (C.: Tenânir) Tandır. Fırın

66
Ne sa’nat gösterir üstad onu haddin rahim etmiş
Tekebbür câmesin her kim gir onu racim etmiş
Kimin cebbâr u bed efâl [582] kimin tab-ı selim[583] etmiş
Gözet sun-i kadîmi kim kimin halkın azîm etmiş,
Tamam halka olan, fiilin, dilin, gönlün kerîm etmiş.
Kimisin habbeye muhtaç kimin sahib-i serir[584] etmiş
Kimin pür akl-ı eflatun kimin dehre emir etmiş
Kimini nefs-i gaddare eli bağlı esir etmiş
Kimin bed nefsi bed ef’âl-u bed hûyu zamîr etmiş,
Kahr evsâfına mazhar kılup anı leîm etmiş.
Veli ki hûr [585] sultandır bir âşık olsa ger şair
Mutahhar âşık ol epsem [586] tekellümden olur zahir
Hakikat arsası içre olan kahir olur kâfir
Ne kim takdir edüptür Hakk olur elbette ol zâhir,
Ne tedbir edevüz ana ki takdîrin hakîm etmiş.
Severler can ile yâri ederse cevr incinmez
Eder bin can ile hizmet ne olsa emre incinmez
Hakikat ehli cahil görürsün köre incinmez
Velî ârif olan lutfa sevinmez kahre incinmez,
Eyü kim cümleten halka âtâsın ol amim etmiş.
Nümâyan [587]oldu her yerde şeriâtle görür kim Hakk
Önünde rehnümâ [588]olmuş tarikatle görür kim Hakk

---

[582] **Bed efâl**: Kötü fiil
[583] **Tab-ı selim:** Salim tabiatlı
[584] **Serir:** Tahta karyola. Üzerinde oturulan yüksekçe yer. Taht
[585] **Hur:** f. Güneş, şems
[586] **Epsem**/epsera:Suskunç
[587] **Nümayan:** f. Görünen, aşikâr olan, gözükücü olan. Parlayan.
[588] **Rehnüma:** f. Yol gösteren. Kılavuz.

Cihânı pür ziya eden hidayetle görür kim Hakk
İkisin bir bilüp doğru hakîkatle görür kim Hak,
Anınçün birini kahhar edip birini halîm etmiş.

Sana Hakk'tan sual olsa cevâb-ı şâfii [589]bilmezsin
Rumuzu mâ-arafnâ'yı[590] özün tahtında görmezsin
Sen Azbî ***"lahmüke lahmî"*** *[591]sözün remzini bilmezsin*
Ne hâsıl ey Niyâzî Cennet-i irfâna girmezsen,
Tutalım Hakk yerin anda senin dâr-ı-naîm etmiş.

[589] **cevâb-ı şâfi:** Yeterli, ikna eden cevab
[590] Seni hakkıyla bilemedik
[591] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Hz. Ali kerremallâhü veche hakkında "Etin etimdir" buyurduğu hadise işaret edilmektedir.

67

Kendini aşk ehline zahid niçin eyler çün has
Münkire derki ikrar ederken maazallah ne has
Razi olmuştur bu kavle cümleten nâs u havâs
Bu tabiat zulmetinden bulmak istersen halâs,
Gel riyâzetle arıt bu cism u cânı çün rasâs

Seni lâyık mı ede mağlup dilâ her bâr nefs
Fark eder senden diriğa [592] yâr ile ağyar nefs
Fil-hakikât çünkü birdir "leyse fi'd-diyâr-ı nefs"[593]
Nice mecruh eylediyse rûhunu emmâre nefs,
Sen de gürz-i zikrile dön başına eyle kısâs.

Hükmüne her kimin kâil oldu hakka hâlimin
Bende-i ednâsı oldu hamdülillâh âlemin
Kimse mahrum olmadı hayfa benim ahvâlimin
Her ne vaktin gâlip olsa kes gıdâsın zâlimin,
Gece gündüz cünne-i tevhidi kıl sana menâs.

Âteşi aşk ile âşka sen yâne gel ey gönül
Bâde-i feyz ezelden iç kanâ kıl ey gönül
Düşman ile dostuna iyi sana gel ey gönül
Uzlet-i halk ihtiyâr et sen sana gel ey gönül,
Tâ bulasın uzletiyle Hakk katında ihtisâs.

Zerre kadar kalmaya kalbin içinde hem keder
Çün budur âlem içinde zahir u batın haber
Hem duyar sırrı Hüdâ'dan Azbî bir mânendedir[594]
Ey Niyâzî bu riyâzât yoluna kim gittiyse,
Buldular şol zevki kim buldu anı ancak havâs

---

[592] **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!
[593] (Bu diyarda nefs yok)
[594] **Manende:** Benzeyen, mümâsil

68

Sûre-i seb'ul mesâni Hakk'tır ayetten garaz
Mebde-i sırrı maaddir kat'ı mihnetten garaz
Küfrüle iman oluptur Hakk'a illetten garaz
Sen seni bilmektir ancak Pîr'e ülfetten garaz,
Noktayı fehm eylemektir ilm-ü irfândan garaz.

Mekteb-i ilm-i ezelden arz-ı hikmet eyledi
Küfr-ü zülmet içre kaldı ola ki illet ede
Hayr ile şerre veli Hakk'a şehâdet eyledi
Halkı bunca Enbiyâ kim geldi dâvet eyledi,
Vahdedin sırrı bilinmektir o dâvetten garaz.

Lutf u Hakk'tan her nebi bürhanı hüccet gösterir
Sanma arz-ı nefs edip edip halka kerâmet göster
Her ne gösterse senâ kıl onu kudret göster
Sâni-i gör, günde yüzbin türlü sanat gösterir,
Kendini göstermek içindir o san'attan garaz.

Zâhid bir nokta oldu bunca elvândan [595] *murad*
Hakkı bilmektir netice cümle irfandan murad
Sen seni bilmektir ancak emr-i Kur'andan murad
Hep celâlin perdesidir küfr-ü isyândan murad,
Bahr-ı vücûdun katresidir fazl u rahmetten garaz.

Azbî'ya hicran ile yandın firâkı mihnete
Çünkü dostundan cüdâ düştün diyarı gurbete
Hakk'ı ikrar eyleyen eyler bakar mı hüccete
Nefsini bilen erermiş bir tükenmez devlete,
"Fakru fahrî" dir Niyâzî bil o devletten garaz.

---

[595] **Elvan:** (Levn. C.) Renkler. Muhtelif görünüşler

69

Çün şerîattır hakikât ehline hâza [596] sırat
Emr u nehyi münkeri ârif gibi kıl irtibat
Sırrını fâş etmeye özün sırrını eyle sımat [597]
Her denînin sözüne aldanıp etme ihtilât,
Her leîmi sırra mahrem sanma eyle ihtiyât.
Bilme şeytandan günahı olma nefse âşina
Sonra yüzbin pişman oldunsa yok atâ
Hâb-ı gafletten uyar canın nasihattir sana
Şol ki söz kadrin bilir cânın nisâr eyle ana
Ayağının altına döşe yüzünü çün bisât.
Bu vücudu Hakk'a ikrar etmeğe bir senin bilir
Ehl-i la'bin[598] halini çün yine ehli din bilir
Ehl-i aşk mahbubunu bir çift bilir bir tekbilir
Arifin kadrin yine ol ârif olanlar bilir,
Ehl-i ulûvvun rütbesini bilmez ehl-i inhitât.
Pür ferah olma sana geldikçe dünya ta'nesi [599]
Özünü aldatmasın fânide sevdâ ta'nesi
Dilberin lutfu sana hoştur ki halva [600] ta'nesi
Güç getirme kendine geldikçe a'dâ tâ'nesi,
Sükkeri halvâdır andan hâsıl olur inbisât.

---

[596] **Haza:** Bu. Şu. O. Gr: İşaret zamiri.
[597] **Samt:** Susma, sükût
[598] **La'b:** oyun ehli
[599] **Ta'n:** Hoş görmemek. Kötülemek. Birisinin ayıp ve kusurlarını beyan etmek. Küfretmek. Muhalifin iddialarını çürütmek. Vurmak. Duhul etmek, dâhil olmak, girmek
[600] **HULV:** (Halva)Tatlı. Hoş ve güzel. İyi.

Sana irfan ile düzah tâ ola bağ-ı irem
Yok yere çekme kasavet her işi bil muhterem
Hâtır-ı naşad-ı ki Azbî edersen pür-elem
Ey Niyâzî fâriğ-u âzâde ol var çekme gam,
Kahr u lütfu bir bilirsen gam olur sana neşât.

70

Bize ta'n eylese gam-ı özün bilmez meğer vâiz
Bu atıp tutmasın gördüm dedim bende nedir vâiz
Sana ehli dilin cümle duası hep budur vâiz
Bugün bir meclise vardım oturmuş pend eder vâiz,
Okur açmış kitâbını bu halkı ağladır vâiz.

Kimini âh ile derde kimini devlete salmış
Kimini semt-i fetvâya kimini hüccete salmış
Kiminin rahatın almış belâ ve mihnete salmış
İki bölmüş cihân halkın birini cennete salmış,
Eliyle kürsüden birin Tamû'ya sarkıdır vâiz.

Okudursun hakikatçe nice nâdan mağbunu [601]
Meded ağlatma şadânı ferahnâke [602] *etme mahzunu*
Yeter sattın yeter vallâh bize bu tarafa macunu
Saçar ağzından ateşler yakar şeytân-ı mel'ûnu,
Sanasın yedi Tamûnun azâbı kendidir vâiz.

Satar bir pula cennet zevkini ol muteber yer yer
Temennâ [603]*duâ etsin tutturduğun semadan ber*[604]
Haberi ma'ni-i[605] *Kur'andan bilen câna heber söyler*
Tamûya şöyle doldurmuş içinde yok duracak yer,
Ana yerleştirir halkı acep hizmettedir vâiz.

Gâhi havf-i Hüdâ Azbî ediptir çeşmimi pür-nem
Gâhi va'di visaliyle oluptur hâtıra hürrem [606]

---

[601] **Mağbun:** (Gabn. dan) Alışverişte aldanmış olan. Şaşkın. Şaşırmı

[602] Sevindirmek

[603] **Temenna:** Eli alnına götürerek selâmlama işareti yapma. Minnettar olma

[604] **Berr:** toprak, yeryüzü, yer.

[605] **Ma'ni:** mana

Demeyin yâr olur yârin edep üzre oluvar benem
Yaraşur va'z ana hakkâ ki yanar yakılur her dem,
Niyâzî'nin hemen ancak cihanda adıdır vâiz.

[606] **Hurrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

71

Gel tevekkül abdi ol bî irtifâ
Kimse senden görmeye ruy-i fera’[607]
Hak sana ihsan ede ruzu ceza’ [608]
Sıdk ile girdünse yola ey şücâ
Bir kati gerekli söz var kıl sima
Olmadan evvel olup bul izz u can
Sendedir can u cihan-ı canan u can
Zahir u batından el çek pehlivan
Cümleden evvel sana lâzım olan
Cümle yârânına eyle gel veda
Hakk yanında olmak istersen ulu
Özünü fehmetmede ol kaygılı
Sana yokluk illerinden gele bu[609]
Mâl u mülk ü kavm ü ihvanım dahi
Terk et anları sana virir sudâ
Mâlik ilmi ledün sultan ede
Tende kalmışken seni Hakk can ede
Cümle varlıktan geçip uryan ede
Bir gönül kalur arada anı da
Şeyhe tapşur ana eyle ittibâ
Göz kulakla gel şeriât sırrına
Eyle hizmet gel tarikat sırrına
Malik olunca vilâyet sırrına

---

607 **Ferağ:** Vaz geçmek. Hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek. Boşaltma.

608 **Ruz:** Gün**; Ceza:** Karşılık, mukabil, ivaz. Cürüm veya günâh işleyenlere verilen azab. hüzünle, ümitsizlikle ağlayıp sızlanmak. Ahiret

609 **Buy:** f. Koku. Ümit, umma. Sevgi, muhabbet. Tamah. Huy. Tabiat. Kısmet, pay, nasib

Böyle etsen bil hakikat sırrına
Az zamanda hâsıl olur ıttıla
Cahili görme cihanda cahili
Kâmil görme bekâda kâmili
Dû cihanda [610]budur Azbî fâdılı
Sırr-ı tevhidün Niyâzî hâsılı
Hakk ile ortada kalmaya niza

[610] İki cihanda

72

Âşk-ı Hakk'a dûş olup kıl iki âlemde ferağ
Cilvegâhi cismidir onun muhakkak dâğ u dâğ
Çıkmadan fırsat elden geçti bu senden çağ
Her kimin kim derd-i Hakk-dan yüreğinde olsa dâğ,
Âkibet dermânına erip can gönlü ola sâğ.
Büsbütün dünya içinde ben gibi âvere yok
Bir yüzü kara günahkâr mücrim biçâre yok
Derdi gamla bağrı hun olmuş dîli bimâre[611] *yok*
Lik derdi olmayanın derdine hiç çâre yok,
Gönlü olmuştur anın yanından ol dâim ırağ.
Ol sırat-ı müstekimi doğru eğri anlar ol
Padişah mâsivadır nâsa[612] *hizmet eyler ol*
Bend-i zâhirde mukayyed seyri bâtın neyler ol
Habsedip şehbâz-ı rûhu zâğ-ı nefsin besler ol,
Cifeden gayri ne sayd eder havâya ağsa zâğ.
Olmaya çün kaydı iman din mezhep tâmuda
Fâide vermez pişman olduğun hep Tâmuda
Akl ile dostluk eden kaldı mertebe-i Tâmuda
Şol esir-i nefs olan dâim muazzeb Tamûda,
Nefs elinden kurtulana cennet olmuştur durağ.
Dembedem ehl-i yakîn gönlünde yoklar gönlünü
Vasılı dil eylemiştir dîle çoklar gönlünü
Ehl-i nefsin lâcerem[613] *nefsinden otlar gönlünü*
Nefs odur kim cehli karanûsu kaplar gönlünü,
Rûh odur kim ilm nûru gönlüne yakar çerağ.

---

[611] **Bimare:** f. Hasta, alil. Muharebeler veya akınlar esnasında ele geçirilen kadın esirlerin ayrıldıkları sınıflardan birinin adı.
[612] **Nas:** f. İnsanlar.
[613] **Lacerem:** şüphesiz, elbette, besbelli. Nâçar, zaruri.

Dost isen gel dost ile dosta yetiştir özünü
Mantık-ı tayr'dan rumûzun noktadan gör yüzünü
Ayn-ı zât olmak için zât-ından ayırma izini
Tûtiyâ-yi ma'rifetle rûşen et cânın gözünü,
Göresin cânını her yüzden ola dâğ üzre dâğ.

Bir melek sîmâ habîbe Azbî ya üftâde[614] *ol*
Bâ-i bismillâh ki sensin ayn-i nokta bâ'da ol
Kendini birlikte fehmet cism ile eşyada ol
Cân-ü gönlün şâd olup her gussâdan âzâd ol,
Bir ola dâim Niyâzî gözüne yakın irağ.

[614] **Üftade:** f. Düşmüş. Fakir, biçare. Âşık, tutkun.

73
Oldun ise âşk ile gerisine[615] *saf*
Eremez maksuduna ehl-i hilâf
Miskinin Ankâ'sı ise der Kuh-i Kâf[616]
Gel ey sofî çıkar sofu kıl insâf,
Ko sûret düzmeği kıl içini sâf.

Uzaktır görmeyen sırrı emini
Tutalım zabt ede ruy u zemini
Der ağuş[617] *edesin bir mehcebîni*[618]
Riyâ ile bu ömr-ü nâzenini,
Nice bir sarf edip edersin isrâf.

Yüzünden zerre denli verme kini
Nice yâd edesin kalbi selimi
Kazandınsa eğer lutfu hilmi
Kuru davâ mı sandın sen bu ilmi,
Bu yola böylemi gittiler eşraf.

Okur mevlâsına karşı yalanı
Kemal ehlinde görme imtihânı
Mürüvvetsiz olan bilmez imanı
Dahî kâmilliğin bu mu nişânı,
Sana derviş ola etrâf ü eknâf.

Görünen pertevi Hakk'dır bu çeşme
Kusuru zinet cândır bu cisme
Barışma nefisle canana küsme
Değil vallâhi mürşidlik bu resme,
Kemâl ehline yakışmaz bu evsâf.

O kim ikrah eder cevr u cefâdan
Huzuru vechin görür sanma gedadan

---

615 Arkasına
616 **Kûh:** f. Dağ.
617 **Ağuş:** f. Kucak. Sığınılan yer.
618 **Mehcebin:** f. Ay alınlı. Alnı ay gibi parlak olan.

Nişan bulmaz efendi ol vefâdan
Arıt pâk eyle kalbin eyle hâlis,
Beğenmez böyle kalbi anla sarrâf.

Tecelliden vücudun gel yuyagör
Vücudun ismi yüzbindir san gör
Özünden bil haber birdir duyagör
Hakîkat kârbânına uyagör,
Kati rûşen yola gider ol esnâf.

Oku Hakk'tan çü âşık dilleri hep
Yerine bağlıdır Hakk yolları hep
Açılmıştır şeriat gülleri hep
Fenâ Kâf'ından aşır yolları hep,
Bekâ Ankâsı'na olurlar ezyâf.

Bu sırrı cümleden zîba tutarlar
Vücudu Kâbe-i ulyâ tutarlar
Bu râhî gâf-ı dil ankâ tutarlar
Bu yolu cümleden âlâ tutarlar,
Sarây-ı vahdete erişen eslâf.

Kelâm-ı Hakk'a koşun tâ ola sâk[619]
Vücudun ile fânî aşkla yak
Ne yüzden zâhir olmuş san'at-ı Hakk
Hurûfa bakma andan içeru bak,
Nefestir can değildir nûn ile kâf.

Takılmış boynuna ikrar kimindi
Bilir haktır pirinden cümle fendi [620]
Yeter epsem [621]*yeter epsem gel Azbî*
Nefs bahrında lâl olmuş Niyâzi,
Sada vü harf içinde olan urur lâf.

---

[619] **Sak:** Bir şeyin aslı. Topuktan baldıra doğru bacağın incik yeri
[620] **Fend:** f. kendini korumak, karşı koymak
[621] **Epsem**/epsera:Suskunç

74

Şirin tek isbat-ı Hakk'tır kâf-ı sâf
Bir elif bir lam elif olmuş muzâf
Aynı Hakkı zahidâ sanma güzâf
Bulan cemiyyet-i kübrâ olur sâf,
Vücûdu olur anın "ha" ile "kâf".

Hakk insana kemâli hisse verdi
Bilir kâmil olan hallak [622] merdi [623]
Cihanda fark eder cem ile ferdi
Diliyle eylemez da'vâyı merdî,
Gönülde himmetidir "nûn" ile "kâf".

Habibin vechine olan nigâhban
Olur, bizzât yanında din u iman
İrâde mahv olur ilmiyle irfan
Olur, zâtı bu mevcûdâtın ol insan,
Oluptur kevn ana âzâ vü evsâf.

Düşelden zülfü dildârı kiminde
Olurmuş şâh-ı âşka ayn-ı bende
Nice sandın bu âşk-ı sırrı sende
Nitekim can olur mahfî bedende,
Gerektir ola mahfî kutb-ı etrâf.

Meded ey Azbî bir doğru haber ver
Ki ibn-i vakt olur merdi hüner ver
Ki sahn-ı[624] âşk-ı yarda oynadır ser
Fenâ meydânının merdi olan er,
Niyâzi gibi etmez ol kuru lâf.

---

[622] **Hallak**: Yaratan, her şeyi halkeden, Kadir-i Zülcelal, Allah Teala Hazretleri

[623] **Merdî:** f. Erlik, erkeklik. Merdlik, cesurluk, yiğitlik. İnsanlık, hamiyet.

[624] **Sahn:** Sıcaklık, harâret

75

Vech-i âşk-ı kıl temaşa suret-i insana bak
Küfr-i zülfünde habibin gizlenen imana bak
Mevr[625] *ise hem sohbetin ey dil ona mirâta bak*
Zâhidâ sûret gözetme içeri gel câna bak,
Vechi üzre gör ne yazmış defter-i Rahmâna bak.
Münkire illet gelir arz olsa âdem hücceti
Âdem ol İbrâhim'in aşkında bul bir milleti
Âdeme imhâ ile bahş oldu izzet hil'ati
Mushaf-ı hüsnünde yazmış "Kul hüvellâh" âyeti,
Gel inanmazsan geri var mekteb-i irfâna bak.
Sırrı âşk âşık olanın hân [626] *ile mânın*[627] *alır*
Ehl-i âşk zevkin verir feryadı hicranın alır
Hubbu dünyadan sabırsız din-i imânın alır
Çeşmini gösterdiğince âşıkın cânın alır,
Leblerin açtıkça can nefh eyleyen cânânâ bak.

---

[625] **Mevr:** Başka te'sirle bir şeyin dalga gibi gidip gelmesi. Çalkanmak. Suyun yeryüzüne yayılması. Hayvanlardan yün almak. Yol, tarik. Toz, gubar. Rücu etmek, döndürmek.
[626] **Han:** zenginliğini
[627] **Mâ:** f. Biz mânasınadır. (Bak: Şahıs zamiri) Mim ile elif harfinden ibâret "Mâ". Arabçada muhtelif isimleri vardır. Ve çeşitli mânalara gelir. **Cansız şeylere işaret eder.** "Şu nesne, o şey ki..." mânâlarına gelerek kelimelerle birleşir.

Dilberâ ihsan senindir ben gözü pür-hûnu[628] gör
Mâcerâyı âşkı fehmet kâse-i gerdûni[629] gör
Ben gamı hicrana nide hatır mahzunu gör
Zülfünün herbir telinde bağlı bin mecnûnu gör,
Hattının leylindeki yüzbin meh-i tâbâna bak.

Şerh i mümkün olmaya yüz bin desem bir şemmesi [630]
Nice âlemler beyan eyler hakikat şem'ası [631]
Âleme pertev salınca mihr-i âşkın şu'lesi
Âteş-i ruhsar ile yanmış kararmış çehresi,
Harf libâsından soyunan nokta-i uryâna bak.

Zerre denli ma'nidendir ehl-i isyan şehleri [632]
Kapısında bendedir zâhir bu devrân şehleri
Bir harabat ehli miskindir fenânın şehleri
Hep mülâzim kulluğunda bu cihânın şehleri,
Kapusında pâdişahlar kul olan sultâna bak.

Şerhi âşk-ı yâd eder anlar isen bu çâr[633] kitâp
Her nedenli eylesin dildâre farzdır intisâp
Azbî âşık ol heman vallah a'lem bi's-sevab[634]
Âlem onun hüsnünün şerhinde olmuş bir kitâp,
Metnin istersen Niyâzî sûret-i insâna bak.

---

[628] **Pür-hun:** Kan içinde. Kan dolu.
[629] **Gerdun:** f. Dünyâ, felek. Dönen, dönücü, devreden, çevrilen.
[630] **Şemme:** Bir defa koklamak. En küçük mikdar.
[631] **Şem'a:** Işık, çıra. Nur. Muma batmış fitil. **Şu'le:** Alev, ateş alevi.
[632] **Şeh:** Şah
[633] **Çâr:** f. Dört. Cihâr
[634] Allah Teâlâ bilir, doğrusu budur.

76

Cennet deminin demi bin ömre[635] imiş ancak
Sohbet demine tahrik bir gamze [636] imiş ancak
Bu cümle ulûm-i Hakk'a bir zerre imiş ancak
Hakk ilmine bu âlem bir nüsha imiş ancak,
Ol nüshada bu Âdem bir nokta imiş ancak.
Emrinde olur kâim bu yerde olan eşya
Vâr ile yoğu ârif olan bilmez mi gâmi ferdâ
Bu kenzi hafî sırrın buldunsa eğer câna
Ol noktanın içinde gizli nice bin deryâ,
Bu âlem o deryâdan bir katre imiş ancak.
Hâl ehline bir demdir çün âhiriyle akdem[637]
Birlikte özün her kim var ile kılır hemdem
Her Ehrimen'i [638] âdem sanma görüben Hürrem'i[639]
Âdemliğini her kim bulduysa odur Âdem,
Yoksa görünen sûret bir gölge imiş ancak.
Âyât-ı hüdâ remzin bilmez veli her nâkes
Ârifler ile hemdem olmaz veli her nâkes
Cehlile kemâl içre gelmez veli her nâkes
Bu zevki yeler herkes bulmaz veli her nâkes
Eren anâ Âdemde bir fırka imiş ancak.
Eyler Azbî'ye bu şeş cihetten sağ u sol
Ger rûhu sultandan hemdemi olmakla buldu kese [640] yol

---

[635] Bin yıl
[636] **Gamze:** Süzgün bakış.
[637] **Akdem:** Daha önce. Daha ileri. Daha mühim.
[638] **Ehriman:** (Ehrimen, Ehremen) f. Ateşperestlerin şer ilâhının ismi. Bâtıl bir ilâh ismi. **Ehramen:** f. şeytan, iblis. Dev
[639] **Hurrem:** f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü

Gencine-i zât-ına çıktıysa eğer Hakk yol
Kim ol deme buldu yol vasl oldu Niyâzî ol,
Nâcî denilen fırka bu zümre imiş ancak.

Mevlâyı bilen zâhid ger fehmeylese fiilin
Cân eder idi sûret içre görünen meylin
Mizânı Hüdâ aklın kıldıysa Hüdâ aklın
Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün,
Âdemde olan esrâr bu demde imiş ancak.

[640] **Kese:** Kısa yol, kestirme yol

77

Âkıl isen batılı koy Hakk'a bak
Rûz u şeb [641] kıl yâre iştiyâk [642]
Seni derdi elemde oda yak
Ey gönül gel olmağıl Hakk'dan ırâk,
Tende cânın vâr iken eyle yarâk.

Bir kemâl ehli bize verdi haber
Kendi özün gören olur iblis haber
Aklına aldanma sofi el-hazer[643]
Dünyada ölmezden evvel kıl sefer,
Hiç edinme bir makâmda sen durâk.

Cürmünü fehm eyleyen şâfî değil
Vechi yârin kimine müştâki değil
Âşık-ı mest eyleyen sâkî [644] değil
Yoksa bu fırsat bize bâkî değil,
Menzil al düşmezden ortaya firâk.

Yâre yâr olmak için ol yâre yâr
Pây-i mâl-i[645] âşk isen kıl iftihâr
Yâr-i ağyarı bilen vâr oldu vâr
Gel bu ırz u nâmûsu kıl târ-ü mâr,
Ger yola girdinse var ârın bırâk.

---

[641] **Ruz u şeb:** Gece ve gündüz.
[642] **İştiyak:** aşırı ihtiyaç duyma, aşırı istek, özleme, arzu duyma.
[643] **El-hazer:** Sakın! Sakınınız!
[644] **Saki:** (Saky. dan) Sulayan, içecek su veren, sucu. Kadeh sunan. İçki sunan.SAKİ' : Kırağı, şebnem, çiğ
[645] **Paymal:** (Pâyimal) f. Ayak altında kalmış, mahvolmuş, telef olmuş, sürünmüş

Çün âhiri vâr olur cevri cefâna
Çün insana bir ola şâhı gedâna
Çün âşık bilmedi cevr-i fâna
Halkın uslu demesinden sana ne,
Âkil isen âdını Mecnûna tak.

Subhdem ağla cihanda gülme hiç
Kimseye arz-ı şikâyet kılma hiç
Kendini teşvişi halta[646] salma hiç
İlmine mağrur olursan olma hiç,
Issı vermez sana ne kara ne âk.

Gözünü ayırma gözünden mürşidin
Sözünü seçme sözünden mürşidin
Ey bilen Hakk'ı yüzünden mürşidin
Gir sakın çıkma izinden mürşidin,
Her ne emrederse sana olma âk.

Her yanında derd ü gam hazır ola
Hem sana hem dem gerek dâim feza
Âşıka zecr-u sitem aynı safâ
Bir eline gözyaşından al asâ,
Bir eline dert odundan yak çerâk.

Anladın Kur'ân içinde andımı[647]
Vech-i âdemde görünce fendimi[648]
Azbî'ya bilmek dilersen kendimi
Ey Niyâzî tutar isen pendimi,
Diye sana istediğin işte bâk.

---

646 **Halt**: f. durdurmak, durmak, duraksamak, tereddüd etmek, topallamak, aksamak, bocalamak, tökezlemek, sendelemek

647 **And:** 1. yemin, ant. 2. küfür, lanet.

648 **Fend**: hile yalan dolan; (f.), (eski.) esirgemek, muhafaza etmek, korumak.

78

Paslı dilin envârı nefsi dürur [649] Kâmilin
Evliyânın Hakk sırrı nefsi dürur Kâmilin
İki cihân dilberi nefsi dürur Kâmilin
Hak yolunun rehberi nefsi dürur [650] Kâmilin,
Dil tahtının serveri nefsi dürur Kâmilin.

Arzı niyâz oldu çün kalbî küşad eyleyen
Müşkünü hal eder nefsi necât eyleyen
Sözü mezâd[651] eyleyen sırrı kesâd [652]eyleyen
Nefsini mat eyleyen def-i memat eyleyen,
Nefh-i hayat eyleyen nefsi dürur Kâmilin.

Bana lebin[653] zemzemi sonuna bulam hoş demi
Bildin ise âlemi eyle müdâm [654]âlemi
Canla fehmet demi âşıkın ol mahremi
İsteyü git Âdemi Âdemde bul Âdemi,
Sırr-ı "nefahtü" dem-i nefsi dürur kâmilin.

Âşık isen âşk ile fehm ede gör mutlakı
Secdeye yüz verde sen kara ile at akı
Bülbül isen gel şakı sûre-i Necm-i oku
Sûre-i Necm-i oku gel anla vahy-i Hakk'ı,
Bilesin sen ol mantıkı nefsi dürur Kâmilin.

---

[649] **Dürur:** İnmek. Akmak, seyelân

[650] Azbî Baba kaddese'llâhü sırrahu'l azîz "nefesidir" yerine "nefsi dürür" kulamıştır.

[651] **Mezad:** Artırma ile yapılan satış. Tuluk, dağarcık.

[652] **Kesad**: Alış veriş durgunluğu. Kıtlık. Eksiklik. Verimsizlik.

[653] **Leb:** f. Dudak. Şefe. Kenar. Sahil. Kıyı.

[654] **Müdam:** Devam eden. Sürekli. Dâim ve bâki olan

Görmiyemmi ben beni öldüre bu âr beni
Külhân edem meskeni tâ ki bulam gülşeni
Hakk vere anda seni mahv ola mâ-i meni [655]
Rûhu'l-kudüs demini Âdemde iste anı,
Ol imiş gönlün cânı nefsi dürur Kâmilin.

Ayn-ı cihât eyleyen işte bu zât eyleyen
Ayn-ı sıfat eyleyen sonra memat eyleyen
Nefsini at[656] *eyleyen cismini âyat eyleyen*
Mâye-i zât denilen feyz-i necât denilen,
Âb-ı hayât denilen nefsi dürur Kâmilin.

Sıdk ile gelenleri hizmeti olanları
Dilberi bulanları aşk ile dolanları
Unuta hep kinleri göstere Hakk fenleri
Diri kılan tenleri zinde eden canları,
Kaldıran ölenleri nefsi dürur Kâmilin.

Derdlere derman eden Azbî'ye ihsan eden
Derd ile hayran eden âşk ile devrân eden
Âleme sultan olur cehlini irfân eden
Niyâzî'yi cân eden zerresini kân eden,
Katresîn ummân eden nefsi dürur Kâmilin.

---

[655] **Mâ-i Meni:** Erkek veya dişinin bel suyu. Döl suyu. Nutfe. Sperma
[656] Hayvan

79

Ey dil yine sen âşkla meydana mı geldin
Terk eyleyüben cehlini irfâna mı geldin
Vechini görüp sıdk ile imâna mı geldin
Ey bülbül-ü şeydâ yine efgâna mı geldin,
Azm-i gül edip zârıyla giryâna mı geldin.

Medh eylemedin kendini hep halka satarsın
Sen kendi özünü cehlile ârif mi tutarsın
Derde ehline derman diye sen dert mi katarsın
Pervâne gibi âteşe dâim cân atarsın,
Evvelde bu aşk oduna sen yâna mı geldin.

Sen kendini ankâ sanuben yüksek uçarsın
Bî-ma'na[657] yere gördün ki doğru tutarsın
Ta böyle acep teslim olup söyle n'dersin
Yağmur gibi yağarsa belâ sen baş açarsın,
Can vermeğe dost yoluna kurbâna mı geldin.

Demidir denirse nola âşk hevâ sazına tanbur
Bir zerre ki mirâtı Hakk'a oldu ayan nûr
Bu sırrı sana remzle çün keşf ede santur [658]
Her şey çalışır bir sıfatı eyleye mâ'mur,
Sen cümle sıfat ilini virâna mı geldin

Her ahsen edâ suret leylâ'da görünmüş
Çün âşk-ı Hüdâ lücce-i [659]deryâda görünmüş
Aksi güzelin ayine-veş mâ'da[660] görünmüş
Vech-i ahadiyyet ki şu eşyada görünmüş,
Bu kesrette ancak anı seyrâna mı geldin.

---

[657] Manasız

[658] **Santur:** şarkıcı, tilâvetle okuyan kimse; kilise korosunda baş okuyucu. Kanuna benzeyen telli çalgı

[659] **Lücc(e):** Engin sular. Gümüş. Ayna. Kalabalık cemaat.

[660] Suda

Bir yüzde nakşı görüne bu âlem ve âdem
Ebkem olur ashâb-ı edep fehmiyle her dem
Dildarı seven epsem [661]olur sırr ile ebkem[662]
Bir kimse senin olmadı hiç râzına mahrem,
Bilmem bu cihân için yekdâne mi geldin.

Layık mı sana Hakk'a niza' remzin edersin
Bakaydı Hakk'a çünkü fenâ remzin edersin
Azbî kuluna küllî vefâ remzin edersin
Bu hasta Niyâzî'ye şifâ remzin edersin,
Derde düşenin derdine dermâne mi geldin.

[661] **Epsem**/epsera:Suskunç

[662] **Ebkem:** (Bükm. den) Dilsiz. Konuşamıyan.

80

Sen nefsine galip ol ihsana erem dersen
Kimdir sana kezzâb[663] *ol imana erem dersen*
Her haline kâtip ol yazana erem dersen
Derd-i Hakk'a talib ol dermâne erem dersen,
Mihnetlere râgıb ol âsâna erem dersen.
Ma'nide zehirdir âşk amma ki şifalıdır
Sultanı budur onun meşrepde gedâlıdır
Yâri cefâkar satma billâh vefâlıdır
Aşk yolu belâlıdır her kârı cefâlıdır,
Canından ümidin kes cânâna erem dersen.
Âşk yoluna girdinse hizmetini çalâk[664] *et*
Geç lezzeti nefisden Hakk'ı sana tiryak[665] *et*
Çek elini dünyadan ârif gibi imsâk[666] *et*
Od yak sineni çâk et su gibi özün pâk et,
Yüzün yere sür hâk et ummâna erem dersen.
Akla karayı terk et fark eyle özünü bil
Her gördüğün esrârı can u dil matlap kıl
Bilmediğin ahvâla dil urma sakın hem el
Bu yolu bil andan gel deryâyı bul andan dal,
Ka'rına erüp el sal dürr-i kâna erem dersen.

---

[663] **Kezzab:** Yalancı. Çok yalan söyleyen.
[664] **Çalak.** f. Yerinde durmayan, çabuk, oynak. Dâima çalışan. Her bir hareketi çabuk olan. Akıl ve ferâseti açık.
[665] **Tiryâk:** panzehir, zehirlenmeden veya bir hastalıktan hemen şifâ bulmaya yarayan ilâç.
[666] **İmsak:** Kendini tutmak. Bir şeyden el çekme

Talip isen ey talip sohbette nasihat tut
Ya söyleme yâhut sen ikrarını gayet güt[667]
Nâ-hak[668] *ile gel Hakk'tan hem cismini uryan et*
Pîrinle olan ahdi güt nen var ise ko git,
Bildiklerini terk et irfâna erem dersen.

Gel ehli bulup sayd et kâmillere mensup ol
Hem sohbetini fark et gayet eyle mergup ol
Etme talebi zihâr[669] *sen kendine matlup ol*
Sabretmede Eyyûb ol, gam çekmede Yâ'kûb ol,
Yûsuf gibi mahbub Ken'âna erem dersen.

Âşkıyla müdâm yâr ol her dem gezip ağlayı
Mecnun zaman oldun sevdin ise Leylânı
Azbî deme ki hoş görmeğe gamı ferdâyı
Terk et kuru dâvâyı hem ucb ile riyâyı,
Mısrî ko o sevdâyı Sübhân'a erem dersen.

---

[667] gütmek
[668] **Na-hak:** f. Haksız, beyhude, boş.
[669] **Zıhar:** İki şey arasında münasebet ve mutabakat meydana getirmek. İki şeyi birbirine mutabık eylemek. Arka arkaya, mukabil kılmak. Karşılıklı yardımlaşmak

81

Pîr-i âşk olup bu yolda "küllü men aleyhâ fân"[670] *gerek*
Vâlihi hayran gerek sinesi püryan gerek
Sahib vain[671] *dem bu dem iman olanda an gerek*
Ârifin mutlak kelâmın duymaya irfân gerek,
Sırr-ı muğlâktır gönülde zevk ile vicdân gerek.
Karadan alır nasîbin olsa bir kes ger hasîs
Ruz u şeb kendine lanet seyri gör eyler hasîs
Evliya gurbunda olmazız bir yalancı bir hasîs
Bir hazînedir tasavvuf mâlik olmaz her hasîs,
Bulmağa anı dü âlemde beğim sultan gerek.
Vuslat-ı dildarı kim mâtemde bulmak isteyen
Evliyanın sırrını her demde bulmak isteyen
Pîri Allah olduğun âdemde bulmak isteyen
Dürr-i yektâ kânını âlemde bulmak isteyen,
Bulmaz anı nehr içinde bahr-i bî-payân gerek.
Âlem ü âdem içinde epsem ol olmaz mı kim
Bunca yıl arzu tekellüm eyleyen duymaz mı kim
Hakk'a karşı ma'rifet ızhâr eden sanmaz mı kim
Ma'rifet dâ'vâsın eden müddeî bilmez mi kim,
Dildeki dâ'vâya elde hüccet ü bürhân gerek.
Hakk'a teslim rıza olanı bilirsen ağlamaz
Sabreder cevri belâya halka sırrın söylemez
Bende-i Hakk kimsenin pendin efendi dinlemez
Ârif oldur başına halkı dirüp cem eylemez
Gönlü cümle halk içinde hâk ile yeksân gerek.

---

[670] ***"Yeryüzünde bulunan her şey fanidir."*** (Rahman, 26)
[671] **Vain**: boş, faydasız, gururlu, nafile, abes, anlamsız, beyhude, kendini beğenmiş, kibirli

Görür aşkı er gerek meydanı aşkta salmağa
Kendiyi terk eyler ol ferdâ gamına salmağa
Zâhir u batın haber dil Hakk cemâlin bulmağa
Kibr-ü ucbun illetinden kurtulup sağ olmağa,
Bil tabîbin mâ'nâda Şeyhin senin Lokmân gerek.

Ol ki halinden haberdâr oldu etmez kıl u kâl
Gel bu pendimden gözün aç merd isen bir hisse al
Ey bu gün arzı rezalet eyleyen sahibi kemal
Şöhret ıssı ma'rifet kenzini bulmaktır muhal,
Varlığın şehri senin baştan başa virân gerek.

Kendi halin fikr edip hayret içinde ol kâle[672]
Kaydı ukbâ ve fenâyı er gibi zevka sala
Haşr-ı neşrin gerdeşinden [673]*gönlünü âsayiş bula*
Ölmeden evvel ölüp kabre girip haşre çıkıp,
"Mâlik-ül mülk"-ün şuhûdunda gönül hayran gerek.

Cay-i [674] *âsayiş bula ancak ona hizmet geçüp*
Yetmiş iki millet içre kendini alçak seçip
Sohbeti irfan içinde hem meyi Kevser içip
Nefsi tamûsun sırât-ı şer'i ile bunda geçip,
Kalp evi hep hûr-û gilmân cennet-i rıdvân gerek.

Bu sebepdir ehl-i irfan her sözü bikr [675]*ettiği*
Cevri yâri zevk bilip her hâline şükrettiği
Âşıkın dinlemesini rûz u şep fikrim ettiği
Söyleyip işittiği dahî görüp zikrettiği,
Üstüvâ-i arş-ı sırda Hazret-i Rahmân gerek.

---

[672] Söze
[673] **Kerd:** Sürmek. Def'etmek, kovmak. Boyun
[674] **Cây:** f. Yer, makam, mevki.
[675] **Bikr:** (Bikir) Bozulmamış. Temiz.Bekâr.El sürülmemiş.

Âlemî tufân eder eşki revân ettikte ol
Cennet-i irfan eder sözün ayan ettikte ol
Mürdeler [676]ihya edermiş bahşu can ettikte ol
Her kaçan tûtîlere feth-i dehân ettik ol,
Lezzetinden tûtîler sözlerine nedmân gerek.

Gâhice dil hasta miskin gâhice âlicenap [677]
Gâh ol ruyi cihâna aktab [678] şu'le-i tâb[679]
Gâh ol ilmi ledünden eyleye çok fethi bâb
Gâh hamûş olup dilinden kimse almaya cevab,
Gâh açılıp şâd olup güller gibi handân gerek.

Gâh helal ola haramı gâh haram ola haram
Gâh ola aklı mükemmel gâh ede arz u celal
Gâh mümin gâh batıl gâh kâfir u gâh dalâl [680]
Gâhi üns, gâh heybet gâh rü'yet gâh cemal,
Gâh sahv-ü gâhi mahv gâh vücûd gâh cân gerek.

Kimseye fâni cihânda satmaya hiç takvayı ol
Tıfl içinde hân-ı âlem ol mektebi harfe ol
İlmi irfan ile yani ere şeyhi sırfa [681] ol
Terk edip cümle kuyûdâtı erişe sırfa ol,
Sırfa erse bir gönül içi anın ummân gerek.

---

[676] **Mürd:** (Emrüd. C.) Sakalı belirmemiş genç yiğitler.
[677] **Âlicenap:** yüksek ahlâklı, cömert.
[678] **Aktab:** kutublar, hak tarîkatlerin reisleri, şahları; bir çok Müslümanların kendisine bağlandıkları büyük velilerden zamanın en büyük mürşidi olan kimseler.
[679] **Tab:** f. "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.
[680] **Dalâl:** sapıklık; doğrudan, îman ve İslâmiyet yolundan sapmak.
[681] **Sırf(e):** Sadece, yalnızca. Sâfi ve hâlis şey. Karışık olmayan

Ârif-i billâh olan elbet ola hakk'al yakîn
Ola seyran gâhî onun arş-ı kürsi kemterin
Bir olup arz-u semâvat bir ola huld u berin [682]
Aradan iskât edip cümle izâfâtı hemân,
Hakk vücûdu âşikâre gayrisi pinhân gerek.

Kadrini fehm eyledi hâver [683] *ziya hâverin*
Senin hâr[684] *ile yeksân görme kadrin gevherin*
Batının idrâk edersen nîru Hakk'tır yerin
Çünkü ârîdir izâfattan vücûdu dilberin,
Zevk-i küllî isteyen âşık dahi üryân gerek.

Hükmü nahvî sırfı icra etmede ehl-i güman[685]
Bilmedi şirki hafidir ilticâyı âşiyan
Azbî'ye kaydı vücûdü kaydı duhândan yemân
Mısrıyâ terk-i izâfât etmeğe lâyık olan,
Kümmel-i insân içinde bindebir insân gerek.

---

[682] **Huld:** Ebedilik. Sonu olmayan. Sonu olmamak **Berin:** f. Pek yüksek, en yüce (cennet)
[683] **Haver:** güneşin doğduğu gün. erkek ve kadın adı olarak kullanılır. levent, şark, doğu.
[684] **Hâr :** Mermer
[685] **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe.

82

Sıdk ı pâk ile davran ahd ile peymân gerek
Hakk'ı yekdâne bilip hem özü bir-dâne [686]*gerek*
Cân ile hizmet edip kalmaya bir cân gerek
Sâlikin Mürşîdine hizmeti şâhâne gerek,
Eşiğine koya bâşın diye şâhâ ne gerek.

Gördüğünü bildiği onun ola ancak diyâr
Rengi [687] *dildâr ile yâri kıla rengi ızhar*
Ne çeke kaydı adviyi[688] *ne bile çünbüşü yâr*
Geçe Dünya ile ukbâyı dahî etmeye âr,
Bu yolun mihnetine ol katı merdâne gerek.

Elem ve gam deyü gamdan geçelim müşkil odur
Ola pervane gibi beste[689] *lisan bülbül odur*
Lâ ve illâ yı bilen cahil ise fazıl odur
Nâ-murad olmağa tâlip ola kim menzil ala,
Dahî halk içre adı âkil-ü dîvâne gerek.

Ona bu ilmi ledün sırrını çün bildire ol
Kimini ağladıben kimisini güldüre ol
Kimini vahyede ondan kimini öldüre ol
Dahî Mûsâ gibi Hızr'a gemisin deldire ol,
Eski dıvârı yıkıp hem katl-i oğlana gerek.

Çün yolundan şaşıra nice bin avere nefs
Ede biçâre nicedir dile biçâre nefs
Kendine hem dem ede iblis mekkâre[690] *nefs*
Gemi sağ olsa anı gasbeder emmâre-i nefs,
Yeni dıvar beğim eski vîrâne gerek.

---

686 Eşsiz
687 Renk
688 **Adüvv:** Düşman, hasım
689 **Beste:** f. Bağlanmış, bitiştirilmiş, bağlı. Kapalı.
690 **Mekkâr:** Hilekâr. Düzenbaz. Çok aldatıcı. Mekir yapan.

Sanma her gördüğünü sıdk ile ol âşık ol
Zahir u batını idrak edici hâzık [691] *olur*
Sanma bu ilmi ledün her kişiye layık olur
Eğer öldürmese oğlanı sonu fâsıd olur,
Bu bağın bülbülü aşk oduna pervâne gerek.

Azbî'ya feyzi hüdâdır sana ahd u eman
Kimine her vechile Hakkı ede Hakk'tan iz'an
Cümle ikbal kanadın ola ancak uryan
Ey Niyâzî bu yola kim gire kurbân ede can,
Îyd-i ekberdir ana vuslat-ı cânâne gerek.

---

[691] **Hâzık:** Mehâretli, işinin ehli, mütehassıs.

83

Ya Nasara'dır ya mülhid ya firenk
Ya kedidir ya köpektir ya şebek[692]
Çünkü Hakk'ı bilmedi ha bir eşek
Köstebektir köstebektir köstebek,
Ol münâfıklar vezîr olsun ya bek.

Dili zabt etmeyen bulmaz yolu
Er kişiye çün licam [693]*oldu dili*
İkiyüzlüden köpek yektir [694] *veli*
Kâfirin yeri cehennemdir veli,
Derk-i esfelde münâfık oldu sek.

Bâb-ı firdevsi açan müminleri
Nefsi elinden kaçan müminleri
Âb-ı kevserden içen müminleri
Hem sırât üzre geçen mü'minleri,
Şaşırandan dağdaki hınzır da yek.

Kendi bildiği yola gidenlere
Davayı merdânelik edenlere
Mâli hülya fazlasın yiyenlere
Nushuna çi fâide diyenlere,
Ger nasihat eylesen tâ haşre dek.

Seni idrâk etmeyen Hakk'ı anlamaz
Ben diyen kimseye evvallâh diyemez
Kendi bildiğin bilen bend eğilemez
Eylemez Deccâl'a tesir eylemez,
Kıl ferâgat anlara çekme emek..

Hak sözü nâhak olan kes dinlemez

---

[692] **Şebek:** 1 . Daha çok Afrika'nın dağlık bölgelerinde yaşayan, uzun veya kısa kuyruklu türleri olan maymunlara verilen ad. 2 . sıfat, mecaz Çirkin ve arsız
[693] **Licam:** (Ligâm) f. Dizgin. Gem.
[694] **Yek:** f. Bir, münferid. Bir oluş, birlik

Karnı tokken dergâhı Allah'ı bilemez
Dönme bir nâdana tenezzül [695] eylemez
Menn ü selvâyı Yahûdî istemez,
İstediği ya basal, ya mercimek.

Mâsiva ehl-i Hüdâyı neylesin
Âşık-ı kâzip cefâyı neylesin
Sıdkıle âşık vefâyı neylesin
Sükkeri olan gıdâyı neylesin,
Aklı fikri cezb eder tuzlu semek.

Ol gıdadan doğru emri istemez
Sanmaki mal ile ömrü istemez
Âlem-i ehl cevri zecri [696] istemez
Üstüvâyı arş-ı şer'i istemez,
Çingene çuldan kara çadır gerek,

Mâsivâcı ona rahman yeter
Şehveti bahr ona umman yeter
Hemdemi olmuş ona şeytan yeter
Çenginin çengi ona Kur'ân yeter,
Cânına kelb urduğu nân u nemek..

Kıla mâsiva kalbini hubbu siva
Çünkü tahkiktir olur haşra siva
Dembe dem Hakk'ı talep kıl Azbî'ya
Doğru yoldan taşra gitme Mısrîyâ,
Enbiyâ çekti bu derdi sen de çek.

Oldu seyrangâhi ben rûyu zemin
Benden özüne görmedim bir kemterin
Böyle idrâk eyledim Hakk'al yakîn
Çün Kitâb-ullâh durur "hablü'l-metin",
Pek yapış bu urvet-ül vüskâ'ya pek.

---

[695] **Tenezzül:**(C.: Tenezzülât) İnme, düşme. Aşağılama. Gönül alçaklığı.
[696] **Zecrî:** Cebren, zorlayıcı olarak.

84

Bu yolda canından geçen âşık yolunda Vâmık gerek
Kâmil mürşid olan insan cümle derde hazık gerek
Her kârından fariğ [697] olup derdi Hakk'a layık gerek
Derviş olan âşık gerek yolunda hem sâdık gerek,
Bağrı anın yanık gerek can gözleri açık gerek.

Fehm eylemezmiş ruhunu rağbet edenler dürriye[698]
Layıkmıdır insana kim kala koyundan geriye
Sen sırrını bilmez iken sırrın cihânı bürüye
Alçaktan alçak yürüye toprak içinde çürüye
Aşk âteşinde eriye altın gibi sızmak gerek.

Kâmil derler veli herkes melul [699]bilmez ola
Cahil ona derler imiş her kârında fuzul[700] ola
Hubbu siva koymaz seni canın Hakk'a vasıl ola
Zikr-i Hakk'a meşgul ola yana yana tâ kül ola,
Her kim diler makbul ola tevhide boyanmak gerek.

Bu fânide mihnet için ağlamayın çün gülemez
Bir pire teslim olmayan Hüdâ'yı bilemez
Bir noktayı fehmetmeyen bin noktaya dil olamaz
Eyün kişi yol alamaz maksûdunu tiz bulamaz,
Yoğ olmayan vâr olamaz vârını dağıtmak gerek.

Azbî fakiri derdmend[701] kuşandı gayret kuşağı
Bir eyledi kahri gamı fehmeyledi balı yağı
Her birinin bir derdi var göster bana sağdan sağı
Dervişlerin en alçağı buğday içinde burçağı,
Bu Mısrî gibi balçığı her bir ayak basmak gerek.

---

[697] **Farig:** İşini bitirmiş, boş kalmış, alâkasını kesmiş, rahat, vazgeçmiş, çekilmiş.
[698] **Dürr:** inci. İnci tanesi.
[699] **Melul:** Usanmış. Bıkmış. Bezmiş. Mahzun.
[700] **Fuzul:** (Fazl. C.) Fazla şey. Lüzumsuz söz.
[701] **Derdmend:** f. Tasalı, kaygılı, dertli.

85

Gel hakikat şehrine gir şâhı bul
Âşk yolunda ârif-i billâh'ı bul
Sırr-ı âşka lemyezel [702] âgahı bul
Kalbin içre ayn-ı beytullâh-ı bul
Ey gönül gel Hakk'a giden râhı bul,
Ehl-i derd olup derûnî âhı bul,
Cânın ilindeki şems ü mâhı bul,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Ehl-i vecde hoş halâvette güzel
Gerçi zikirde tilâvetete güzel
Terki dünyada ferâgatta güzel
Ehl-i âşka hoş harârette güzel
Gerçi Allah'a ibadette güzel
Zâhid u takva kanââtta güzel
Halvet ehline kerâmette güzel
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul.
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Can kulağı işide Hakk'ın sözünü
Aşinadır Hak söze çünkü özün
Sırrını fâş eyleme yoktur özün
Sana söyler çağırır oldu gözün
Ol sana açmış durur dâim gözün,
Sen yetirmişsin ha ararsın özün,
Bi-cihet göstermiş eşyâda yüzün,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Ziyneti dehr ile mamur olma sen
Etme benlik şâha ma'mur olma sen

[702] **Lemyezel:** zâil olmaz, bâkî, dâimî olan.

Kurbu Hakk'tan köz göre devr olma sen
Nefsine mağlup makhur [703] *olma sen*
Devlet-i Dünyaya mağrur olma sen,
Lezzet-i câhına mesrur olma sen,
Anları izzet sanıp hor olma sen,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Azbî'ye yâri müheyya [704]*görünür*
Sûreti fânide ukbâ görünür
Gör bu şiirimden temâşa görünür
Kande baksa remzi illa görünür
Ârife eşyâda esmâ görünür,
Cümle esmâda müsemmâ görünür,
Bu Niyâzi'den de Mevlâ görünür,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı gör.

---

[703] **Makhur:** (Kahır. dan) Kahredilmiş. Mahvedilmiş. Bozguna uğratılmış. Mağlub. Mahkum. Allah'ın (C.C.) gazabına uğramış. Yenilmiş. Hakaret görmüş.
[704] **Müheyya:** (Hey'e. den) Hazırlanmış olan. Hey'et-i mecmuası tertib ve tesviye olunmuş olan.

86

Sevdâ ise yeter oldu gel Allâh'a dönelim gel
Dünya yeter oldu gel Allâh'a dönelim gel
Takvâ ise yeter uldu gel Allâh'a dönelim gel
Hevâ ise yeter gönül gel Allâh'a dönelim gel,
Sivâ ise yeter ey dil gel Allâh'a dönelim gel.

Unutalım derd-i fikri edelim subuhdem şükrü
Nice gezelim uğru[705] *birlikte olalım doğru*
Özümüzde bulup yâri bir haber alalım bari
Nice bir sevelim gayri, nice bir olalım ayrı,
Analım vuslat-ı yârı gel Allâh'a dönelim gel

Medet kıyamet kopmadan İsrâfil sur urmadan
Ömür geçip devr olmadan râh-ı aşkta yorulmadan
Hakk'ı bulalım ölmeden gel bu tenden ayrılmadan
Bize Hakk-dan gel olmadan ecel kösü çalınmadan,
Cânın Azrâil almadan gel Allâh'a dönelim gel.

Gelmedin Zâhid ikrara aldandın kaldın inkâra
Yüzün yoktur hey biçâre nice baksın Hünkâra
Âşık olsun dildâra onmadık miskin biçâre
Özenmez misin ol yâre ki aldanmışsın sen ağyâre,
Seni azdırmış emmâre gel Allâh'a dönelim gel.

Hakikat şehrinin şahı değiş bu nefs-i gümrâhı[706]
Bulup bir merd fi'lllâhı olasın sırrın âgahı
Göresin ol yüzü mâhı sür âşıkların gâhı
Talep kıl her sehergâhî yürekten eyle gel âhı,
Sevenler buldu Allâhı gel Allâh'a dönelim gel.

Sâhib kadem olanlara âşk bahrine dalanlara
Hakk'tan haber alanlara dostan nişan bulanlara
Erkân ile gelenlere okut farzın bilenlere

---

[705] **Uğru:**1 . Hırsız: 2 . halk ağzında Ön veya yan:
[706] **Gümrahî:** f. Sapıtma, doğru yoldan çıkmış olma

Soralım gel bilenlere gülü bûyun direnlere,
Visâline irenlere gel Allâh'a dönelim gel.

Er ol nefsin ile savaş nâdana sır eyleme fâş
Sağ edüp gel câha ulaş sabr eyle bağrına taş
Bulup bir hâline haldaş Azbî sana söyler gardaş
Niyâzî'ye olup haldâş olursun yoluna yoldâş,
Döküp gözlerimizden yâş gel Allâh'a dönelim gel.

87

Âşıka ta'n adüvden yok karar eksik değil
Âşk elinden her zaman ağlar yanar eksik değil
Gülşeni âlemde zağ[707] *u dil hezâr*[708] *eksik değil*
Âşinâ-i aşk olandan âh u zâr eksik değil,
Keşti-i bahre demâdem rûzigâr eksik değil,
Âşık biçâre âh u zar eder dolu ve dıraz[709]
Her zaman bir derdmenddir eyleyen söz ü güzâr[710]
Sevdiğimden müptelaya dembedem arttıkta naz
Ol cemâl-i mutlakın aşkında arttıkça niyâz,
Ol kadar nâz arttırır bir gülizâr eksik değil,
Ruz u şeb fikri visâli yâr olursa âşıkın
Veche karşı gele cismi nâr olursa âşıkın
Hem demi hem sohbeti ol yâr olursa âşıkın
Yeri cennet baktığı didâr olursa âşıkın,
Vechi nûrundan anı yakmağa nâr eksik değil.
Fi'l-misli [711]*âlemde kalmış câm ile cem denilir*
Âşık-ı dilber eder her yerde her dem denilir
Yârsız cennette neyler zevki âdem denilir
Bu nişânı âşıkın rahat olur gam dirilir,
Hayret ender hayreti leyl-ü nehâr eksik değil.

---

[707] **Zağ:** Karga
[708] **Hezâr:** Bülbül
[709] **Dıraz:** f. Uzun.
[710] **Güzar:** Geçiş, geçme. Beceren, halleden, yapan. Geçiren, geçirici mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Dem-güzar : Zaman geçiren, vakit öldüren.
[711] Benzeri

Cân bağışlar âşıka yâr sunsa câm-ı lâlefam[712]
Olmasa cennette dilber bulmaya cennette nizam
Azbî'nin sözü budur vallah a'lem bi's-sevab [713]
Şem-i aşka Mısrîyâ yandır özün yoğ ol müdâm,
Âşıka her yokluğun üstünde var eksik değil.

[712] **Lalefam:** f. Lâle renginde. Rengi lâlenin rengine benzeyen.
[713] Allah Teâlâ bilir, doğrusu budur.

88

Bâkî ateşle fenâda yâne gel
Bâde-i âşk-ı Hüdâd'dan kâne gel
Gel enel-Hakk sırrına boyane gel
Varlığın mahveyleyip meydâna gel,
Lâ vü illâdan geçip merdâne gel.

Gel şeriât hükmünü sende oku
Hem tarîkat semtini sende oku
Marifet noktasını sende oku
Gel hakîkat ilmini sen de oku,
Bir kadem bas mekteb-i irfâna gel.

Bulmasın bir kimse senden inkisâr[714]
Ta'nı a'dâdan [715]*gücenme etme âr*
Yokmudur cisminde cânın yâne vâr
Zulmete Hızr ile gir gevher çıkar,
Âb-ı hayvandan içip hem kane gel.

Âyin hilm u hayaya server ol
Mâ'nide şâh suretâ kim kemter ol
İki âlem içre ruy-u envâr ol
Şer-i başa tâç edip İskender ol,
Geç otur taht-ı dile şahane gel.

Gevheri fehmeyleyip ehl-i eder
Senin hârâyı zümrüdü[716] *dûn*[717] *eder*
Sırrını fâş eyleme sen bi-haber

---

714 **İnkisar:** Kırılma. Gücenme. Beddua ve lânet okuma. Şikeste olma

715 **A'da:**(Adüv. C.) Düşmanlar.

716 **Hâra**: Mermer

717 **Dûn:** Aşağı, alçak. Kolay. Zayıf. Gölgeli. Aşağılık. Altta, aşağıda.

"Küntü kenzen" sırrını duydunsa ger,
Sakla sırrı deme her nâdâna gel.

Vuslat-ı pervânenin hem nâr iken
Yâre ağyar olma yâre yâr iken
Meskeni bülbüllerin gülzâr iken
Vahdetin meydânı sırrı var iken,
Kesret içre girme sen zindâne gel.

Âlem içre meğer bir dânesin
Çâr harf sana sadef dürdânesin
Azbî'ya benzer katı mestânesin
Ey Niyâzi baş açık divânesin,
Nice bir divânesin uslâne gel.

89

Âşk-ı yolunda bende ki merdâne kıl
Bahr-i vahdette beni yekdâne kıl
Sırrın ile sırrımı hem hâne kıl
Pâdişâha aşkını hem-hâne kıl,
Mâsivâ-yı aşkını bigâne kıl.

Gel bana göster yüzün mesrur edip
Genci günahımdan beni mağfur edip
Bendeki feyzinle aynı nur edip
Zikr u fikrinle beni pür nûr edüp,
Mest-i medhûş eyleyip dîvâne kıl.

Ey soran derdine derman soran
Merhamet ummak gibidir uğradığın
Hakk'a ulaş fiilin kes gayriden
Mürg-i ruhum meylini kes gayriden,
Şol cemâlin şem'ine pervâne kıl,

Ki çeşmim fehmettin bendesini
Hayf diriga [718]*yıktı senlik meskeni*
Mani-i vuslat kılan bendirini[719]
Benliğimdir senden ayıran beni,
Varlığım şehrini yık virâne kıl.

Ey hakikat derdine olan tabib
Senlik ve benlik hevasından geçip
Kalbimi ferman biri hükmün kılıp
Gönlümü mir'ât-ı vech-i zât edüp,
Ol tecellîyle beni mestâne kıl.

Kalbi Azbî'den sivâyı kaldırıp
Hâb-ı gafletten dili uyandırıp
Lâ ve illâ şerbetinden kandırıp

---

[718] **Diriga:** f. Yazık, eyvahlar olsun!
[719] **Bendir:** teften büyük, zilsiz, darplı Türk musiki sazı

Cezb-i feyzin şarâbın doldurup,
Bu Niyâzî bendeni meyhane kıl.

90

Hâne-i dilde gam yâr oldu mihmânım benim
Gece gündüz ağladırdı bana hicranım benim
Gözlerimden kanlı yaşlar akmada canım benim
Evvelimde dinmez idi âh-u efgânım benim,
Gece gündüz bitmez idi zâr-ı giryânım benim.

Nefsini fehmeyle cân ol ayn-ı ruh etsin seni
Kıl ferâğat eyle zahid çeke gel kayduyetini
Dinle hâlimden hikayet eyleyim kuş et et beni
Düştü aşk odu bu cânâ yaktı kül etti beni,
Kül olunca yanmaz oldu nâr-ı sûzanım benim.

Mazi-i müstakbeli oldum hayali âşk ile
Su gibi didare karşı ben akalı âşk ile
Varlığım eşyası sıdkım yıkalı aşk ile
Hâr-u hâşâk-i enâniyet yanalı aşk ile
Arş-ü kürsîden geniş açıldı meydânım benim.

Dilbera ahdin gamıyla yaralıyım yâralı
Kaydı medh u zemmi ettim sana gönül vereli
Olmuşum mânend mecnun veche sırrım göreli
Âr-u nâmus şîşesin yerlere çalıp kırmadan,
Vech-i Hakk'ı olmadı her yüzde seyrânım benim.

Herkesin halin bilir hakka iltica bulmaz dua
Eylemez her âşık dil hastaya lutfun ata
Her vefâ vaktinde hazırdır sana yüzbin cefa
Râhat ile istedim vaslını kahretti bana,
Derde düşüp ağlayınca güldü cânânım benim.

Bilmeyenler bilmedi her ânın ân luftf ile
Bilmedim elesti eğer şeytan lutf ile
Hâne-i tahkike hakk oldu mihman lutf ile
Top ile çevkânı sundu bana canan lutf ile
Bendedir amma görünmez top ile çevkânım benim.

Feyz-i Hakk geldi dile haddin aşırdı beni kim
Kaldırıp bisyar [720] sefer gam ile pişirdi beni kim
Cümle karımdan geçip şöyle şaşırdı beni kim
Hayret ender hayrete şöyle düşürdü gönlümü,
Şerh olunmaz bu dil ile şimdi hayrânım benim.

Sana ben sen dediğim için yine sendendir bana
Tabi' emr u safa vechi tendendir bana
Fânî ve bâkî bir oldu iki meskendir bana
Âlem ol vech-i âmâ'dır hayret andandır bana,
Bu vücûdum gamı örttü mihr-i rahşânım benim.

Âlemi gaybiden gelince ben ayan[721] iklimine
Çün dolaştım tâ gelince bu zaman iklimine
Olmuşum şâh-ı muazzam ben iman iklimine
İbtidâ azmeyleyince bu cihân iklimine,
Bir libâsım yok idi kim örte uryânım benim.

Sırrımı pinhân edip şerh eylesem bir hoş edâ
Fi'l-misli bir tığ-ı uryana[722] gılâf [723]olur şehâ
Arsa-i cisme gelince ruha cism oldu gıda
Hep birer kaftan verildi dostlarıma hem bana,
Anların dahi durur eskidi kaftânım benim.

Çünkü nur doğdu bu zulmeti illetin kaldırdılar
Nûru nâra nârı nûra arz edip bildirdiler
Cahili ağlattılar kâmilleri güldürdüler
Suya vardık anlar ile kapların doldurdular,
Ben de vardım testimi mahvetti ummânım benim.

Hakk benim halim bilir çün bilmeyen bilmez niçin
Der bana n'oldu görenler bâtının gülmez niçin

---

[720] **Bisyar:** f. Ziyade, çok, fazla.
[721] **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.
[722] Kınından çıkmış kılınç gibi
[723] **Gılâf:** kılıf, mahfaza, örtü.

Zâhir ederdim gören der bu acep olmaz niçin
Derler imiş halka-i zikre girip dönmez niçin,
Ben dönerdim lîk gözden mahfî devrânım benim.

Sûretim derviş edip kendime bühtan eyledim
Kendi esrarımı fâş ettim ben âh kân eyledim
Kesret içre vahdet ettim nice seyran eyledim
Halka bir gez dönmeden ben nice devreyledim,
Bilmediler devrimi yanımda yârânım benim.

Hâlime haldaş olur yanımda yâri muharrem
Günde bir türlü libas nâzeninin bulup kim
Kim ki bu esrârı bildi bidi sırrına diyem
Yâr ile ahdeyledim gâh dağılıp gâh cem olam,
Tâ ezel budur anınla ahd-ü peymânım benim.

Gam-ı giryânım efendi gâh hayran tâ ebed
Gâhi ağlar inlerim gâh-i zâr u efgân tâ ebed
Gâh vahdet gâh kesret özüne seyrân tâ ebed
Anın için gâhı cem'im gâh perîşân tâ ebed,
Döndü kaldı üstüme cem'ü perîşânım benim.

Bir sözümden bin haber her kim arar oldu ise
Ehl-i sır olur yâri yâr-i gâr [724]oldu ise
Azbî'ya her kim benimle yâr-i gâr oldu ise
Devre-i Arşiyye'den her kim haberdâr olduysa,
Ol duyar ancak Niyâzî ilm-ü irfânım benim.

[724] **Yâr-ı gâr:** Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin en sâdık sahabesi Hazret-i Ebubekir radiyallâhü anhın ünvanı. Hicret esnasında en tehlikeli bir zamanda mağaraya girdiklerinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellema sadakatla hizmet ettiğinden bu nam ile anılır.

91

Dinle bu künhe sarâyıda nice mihman olur
Nice geldim nice gittim özüne seyran olurum
Gâh olurum âbad olurum gâhi virân olurum
Âdetim budur ezelden kevnde bir ş'en olurum,
Dirilip gâh cem olup gâhi perîşân olurum.

Zahidâ cân kuşu ile dinle ahvâlim benim
Nice oldu bendenin şehri hakikat meskenim
Çok temâşalar geçirdi cân olunca bu tenim
Bu cihânın halkına bir bir yolum uğrar benim,
Cem edip bunca kumaşı bir bedestân olurum.

Gâh dağ u gâh taş ve gâh mahzen gâh gâr[725]
Gâh âb u gâh hâk ve gâh ateş rüzgâr
Gâh vuslat gâh firkat gâh ağyâr gâh yâr
Gâh sehâb u gâh matar gâhî doluyum gâhi kar,
Gâh nebat u gâhi hayvân gâhi insân olurum.

Gâh rûşen gâhi zulmet gâh duman gâh pûs
Gâh Fransız gâh Maltız [726] *gâh Hırvat Negrus*[727]
Gâh Mikril gâh Gürcü gâh İsveç gâh Rus
Gâh Nasârâ gâh Yahûdî gâhî Tersân gâh Mecûs,
Gâhi Şia gâh olur Sünnî Müselmân olurum.

Gâh ağlar gâh güler men gâh şevka düşerim
Gâh yârim gâh ağyar gâh aşka düşerim
Gâh kasavet gâh kesâfet gâh zevka düşerim
Gâhî âbid gâhi zâhid gâhi fiska düşerim,
Gâhi ârif gâhi ma'ruf gâhi irfân olurum.

---

[725] **Gar:** Mağara.
[726] **Maltiz:** Maltalı. 1. (a) Maltese. 2. Maltese, of Malta
[727] **Negros:** İslandalı, İsland in the central Philippines

Gâh satılmış gâh kudurmuş gâh devirmiş gâh mûş[728]
Gâh koyun gâh keçi gâh öküz gâh kuş
Gâh buğday gâh başak gâh ısırgân gâh yemiş
Gâh olur bakır, kalay u gâh olur altun gümüş,
Gâh olur âlemde her ma'denlere kân olurum.

Gâh kapristen dolaştım tez[729] *bulundum çînede*[730]
Gâh Tatar tohması oldum göründüm oyunda
Gâh bağdad ki Basra ki bulundum Konya'da
Gâh olur, benden hakîr hiç kimse olmaz dünyada,
Gâhî Kâftan Kâf'a hükmeden Süleymân olurum.

Gâh kâmil gâh batıl gâh olur divâneyim
Gâh güle bülbül olurum şem'aya pervâneyim
Gâhi sarhoş ki ayık gâhi mestâneyim
Gâh olur bu harmân-ı âlemde ben bir dâneyim,
Gâh kamûyu câmî olmuş ulu harmân olurum.

Büsbütün bu âleme gâhi özüm Hünkâr olur
Gâhi bürdinada[731] *her ne var ise bende var olur*
Gâh kârım Hakk'a ikrar gâhice inkâr olur
Nâ'l tırnak arasından yerim gâh dar olur,
Gâhı Arş'u Kürsî'den yek âlî meydân olurum.

Gâhi şâdem gâh Hürrem gâh mâtem gâh gam
Gâh işret gâh cilve gâh sohbet gâh elem
Gâh a'raf gâh berzâh gâhi bir bâğ-ı irem
Gâh olur mevcûd mâ'dum gâh vücûdi ile âdem,
Gâh tecelliyle ayân u gâhı pinhân olurum.

Gâh sağ u gâh hasta ki abus [732]*ve gâh neşat*
Geh misafir geh mücavir gâh sahib geh sımad [733]

---

[728] **Muş:** f. Fare.
[729] Seri şekilde
[730] **Çine:** f. Kuş yemi.
[731] **Bürdî:** Hurmanın iyisi.
[732] **Abus:** Çatık çehreli. asık yüzlü. Yüzü ekşi

Gâh bâliş[734] gâh bister [735]gâh câme geh bisat [736]
Gâhî Dünya gâhî ukbâ gâhî mahşer gâh sırât,
Gâhî berzah gâhî cennet gâhî nirân olurum.

Geh hayvan gâh u pir ve gâh masum olurum
Gâh mevcud gâh mezkûr[737] gâh merhum[738] olurum
Gâh taş u gâh toprak gâh bir kum olurum
Gâhî Mâlik gâhî âteş gâhî zakkum gâh cahîm,
Gâhî hûrî gâhî gılmân gâhî rıdvân olurum.

Gâh ateş gâh çakmak gah kiprit gâh mum
Gâh ördek gâh turna geh köpütür gâh bum
Gâh hayr u gâh şerrim gâh uğurlu gâh şûm
Gâhî zerre gâh güneş gâhî kamer gâhî nucûm,
Gâhî arz u gâh semâ gâh Arş-ı Rahmân olurum.

İki âlem cilvegâhım gâh gelir gâh giderim
Gâh bâki gâh fâni gâh beter gâh yiterim
Gâh bir dilber olurum gâh dilber severim
Bunca sûretler libâsın gâh birbir giyerim,
Gâh soyunup cümlesinden şöyle üryân olurum.

Laklakıyla Azbî'ya benzer ki gönlün eğlenir
Sözlerimin her birine nice hikmet gizlenir
Sözlerinden sahn-ı irfan içre çok söz anlanır
Şimdi kesrette olan Âdem Niyâzî söylenir,
Âlem-i vahdet içinde sırr-ı Yezdân olurum.

---

733 **Sımad:** Şişe tıpası.
734 **Baliş:** f. Yastık. Altın. Nakit.
735 **Bister:** f. Yatak, döşek.
736 **Bisat:** (C.: Büsüt) Döşek. Döşeme, kilim, minder.
737 **Mezkûr:** Zikri geçen. Zikredilmiş. Evvelce bahsi geçmiş olan.
738 **Merhum:** (Rahm. den) Kendine rahmet edilmiş. Rahmete kavuşmuş. Dünyanın sıkıcı ahvâlinden kurtulup rahmet-i İlâhiyeye kavuşmuş olan.

92

Bu bendene eyle nigah lûtfeyle açıver yolum,
Verdim benim âh oldu âh lûtfeyle açıver yolum,
Eyle inâyet ya ilâhi lûtfeyle açıver yolum,
Ey kudret ıssı, padişâh lûtfeyle açıver yolum,
Bağlandı her yânım şehâ lûtfeyle açıver yolum.

Ol nuru pâkin[739] *hakkıçün ol abdi âlin*[740] *hakkıçün*
Bu binbir adın hakkıçün hem şemsi cihan hakkıçün
Sırrı hakikat hakkıçün hem kainâtın hakkıçün
Şol ism-i zâtın hakkıçün cümle sıfâtın hakkıçün,
İzz-ü şânın hakkıçün lûtfeyle açıver yolum.

Beyt-i Muazzam hakkıçün hem arşı âzam hakkıçün
Havva âdem hakkıçün feyz-i mukaddem hakkıçün
İbrahim Ethem hakkıçün hem âb-ı zemzem hakkıçün
Ol ism-i azâm hakkıçün ol nûr-i ekrem hakkıçün,
Ol Fahr-i âlem hakkıçün lûtfeyle açıver yolum.

İrsâli [741]*Kur'ân eyledin isâli imân eyledin*
Taatı fermân eyledin yolunu âsan eyledin
Dertliye derman eyledin lûtfu firâvan[742] *eyledin*
Lütfûnla ihsân eyledin vaslınla handân eyledin,
Hicrinle hayrân eyledin lûtfeyle açıver yolum.

Fânide tutma meskeni bakide iste gülşeni
Savruldu ömrüm harmanı biçâre kaldım gör beni
Koymam elimden dâmeni[743] *maksudumu ver bağını*

---

[739] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem
[740] **abdi âlin**: Hz. Hasan ve Hüseyin aleyhimesselâm
[741] **İrsal:** (Resul. den) Göndermek, gönderilmek, yollamak. Havale kılma. Salıvermek. Kendi haline koymak. Sürü sahibi olmak. Elçi gönderme.
[742] **Firavan:** f. Bol, çok, ziyade, aşırı, fazla

Saldın şikâre hod Benî Âdem olup bulam seni,
Bağladı Dünya-yı denî lûtfeyle açıver yolum.
Verdim ehad ferd samed Azbî sana Hkk'tan pesend
Yok bende kibr u kin hased ey bî-zevâl bî-ebed
Çün lütfuna yoktur aded senden kerem dahi meded
N'etsin Niyâzî derd-mend etmiş anâsır kaydu bend,
Bilmem ilâhî gayr-i fend lûtfeyle açıver yolum.

[743] **Dâmen:** f. Etek. Kenar. Taraf. Zeyl. Elbise veya dağ eteği

93

Mukaddem pâkine secde eyledi beyt-ül haram
Lât Uzza yüzü üzere yerlere düştü o dem
Şanına levlâk Hakk'tan merhaba çağrıldı hem
Doğdu ol sadr-ı Risâlet bastı arş üzre kadem,
Saldı ol nûr-i Nübüvvet pertevin fevkal–ümem.
Âleme doldu sadâyı merhaba sad [744] *merhaba*
Âleme geldin mübârek mükaddeminle dilberâ
Sana ümmet oldu cümle enbiya ve evliyâ
Çalınıp tabl-ı beşâret geldi şâh-ı Enbiyâ,
Gulgule doldu cihâna kondu ol sâhib âlem.
Kıldı isbat-ı nübüvvet zatını isbât-ı hacer[745]
Vech-i nûru pakine haksın diye söyler şecer[746]
Pâkine yüz sürmeye müştâk idi cümle semer[747]
Nûr-i vechinden alındı encüm ü şems ü kamer,
Bahr-ı ilminden bilindi hikmet-i levh u kalem.
Çün senin mehdin ede ferdi[748] *Cenâb-ı Kibriya*[749]
Zât-ı pâkinçün dedi Dostum, Habibim Mustafa
Ârşla ferş melâik [750] *mukaddeminden pür safâ*
"Merhabâ yâ Mustafâ ey nûr-i ayn-i asfiyâ,
Merhabâ ey Sâhibü'l-mi'râc-ı fi-daci'z-zulem"

---

[744] **Sad:** yüz: 100
[745] **Hacer:** Taş, kaya
[746] **Şecer(E):** Ağaç. Kütük.
[747] **Semer(E):** Meyve, yemiş mahsul. Verim. Netice.
[748] Bir olan
[749] **Kibriya.** Azamet. Cenab-ı Allah Teâlâ'nın azameti ve kudreti, her cihetle büyüklüğü.
[750] Gök yer melekleri

Zât-ı pâkinçün beyâna geldi kaf nun ayan
Sana şahım cümle ervâh mukaddes bendegân
El-amân ben derdimende kıl şefaat el-aman
Gelmeseydin âleme sen halk olunmazdı cihân,
Dostluğuna yaratıldı ey Nebiyy-i muhterem.

Seni idrâk etmede zâhid ki ihmal eyledi
Onu nefsi azdırıp yolunda idlâl [751]eyledi
Seni inkâr etmedi ol mâsiva âl eyledi
Biz günahkâr ümmete sen Şâhı irsâl eyledi,
Hamdü-li'llâh sana ümmet eylemiş ol Zî-kerem.

"yevme tüblâ"da[752] benimçün ümmetim değil deme
Ey tabibim sen sezâvar [753] ile merhem yarama
Azbî'yem biçâreyim sen çâre eyle derdime
Yâ Rasûlallâh şefâat kıl Niyâzî mücrime,
Şol zaman kim baş açık yâlın ayak kan ağlıyam.

---

[751] **İdlâl.** saptırmak, azdırmak.

[752] يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ***"Sırların orta yere çıkarılacağı gün"*** (Târik, 9)

[753] **sezavar:** f. Münâsib, uygun, lâyık, şâyân.

94

Cemâlin ayni Yezdandır sözündür derde dermânım
Kaşın mihrabı ümmettir benim hem dinim imanım
Esirge bendeni lutfer Meded ey şâh-ı hubânım
Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme cânım
Görünür oldu her gâhı gözüme vech-i cânânım.

Yeter ağlattın ey dilber bu ben biçâre hayranı
Yeter ey cefâ ettin yeter ey cismin cânı
Çün zâtın sırrı a'zâmdır ayan fehmeyledim onu
Niçin sevmeye cân anı ki anda buldu cânânı,
Yıkıldı kal'a-i fikrim yapıldı dinim îmânım.

Kapunda bendedir şehler veyâ âlemlerin şâhı
Cemalin pür ziya eyler hakikat şemsle mâhı
Ayan olsun bize Yâ Rabb hidayet şehrinin râhı
Çü bildim vech-i cânânı kamûda sezdim Allâhı,
Fenâyım Hakk-ta Vallâhi ne bilim kaldı ne dânım.

*Yüzündür **"Vedduhâ" "Tâ-sîn"** dudağın **"Kâf vel Kur'ân**"*
Özündür aynı beytullah sözündür camii kur'ân
*Çü cismin **sure-i nur**'dur kaşın hem âyeti sübhan*
Buluştu bir ten ü bir cân bu mülkü ettiler seyrân,
Niyâzî'den görünen ol ben ancak ad ile sânım.

95

Kaydı müstakbelle mazi mihnette bi gamım benim
Lâ ve illâ remzini fehm edeliden ekremim
Bir meleki simadan ayrıldım onun için sersemim
Ol menem kim vâkıf-ı esrâr-ı ilm-i Âdemim,
Kâşif-i genc-i hakikat hem hayât-ı âlemim.

Eğer uysun isteyen zât-ı sıfâta hem nişin
Benden öğrendi bugün ebcedi hem ehli yakîn
Bendedir harfin sukûnu hâtemi oldu emin
Bende mahfî oldu gaybül-gaybın esrârı hemîn,
Bendedir sır-ı emânet ana kenz-i mübhemim.

Âşıkım bahri tevekkül içre kendim salmışım
Râh-ı aşkta o mâhin cümle vârım vermişim
Fakr-ı tamme sabr ile mânend[754] *mecnun olmuşum*
Ben cemâl-i Hakk'ı cümle şeyde zâhir görmüşem,
Bu merâyâya anın için baktığımca hurremim.

Maksadı ukbaya herkes fâniden ermiştir
Ayn-ı fânidir cihanda kefti[755] *nefs olmuş durur*
Olmadan evvel nice âşıklarınolmuş durur
Her sözüm miftâh-ı kufl-i "küntü kenz" olmuş durur,
Hem dem-i İsâ ile herbir nefiste mahremim.

Olmadan vâkıf benim hâl-i dil pürdür deme
Sözlerim gûş eyleyip halt kelâm etmiş deme
Her sözüm bin hüccet oldu sırrı Hakk'tan mahreme
Cümle mevcûdâtı verdim ben vücûd-ü vâhide,
Zât u esmâ ve sıfâtın ile hâlâ yek demim.

---

[754] **Mânend:** benzer, eş, denk.
[755] **Keft:** Cem'etmek, toplamak. Sarfetmek, harcamak. Evmek. Katı katı sürmek.

Sanma bir bigâne var benden bana hep âşina
Onsekiz âleme âyineyim ben zâhidâ
Hem adât hem tasavvuf Hakk bana kıldı ata
Yerde gökte her ne kim var bağludur bâşı bana,
Âşikâre vü nihâne ben tılsım-ı â'zâmım.

Tâlibi râhı Hüdâyım Hakk'a hem râh olmuşum
Men ârefnâ sırrına sırrımla âgah olmuşum
Azbî vechim âleme verdi ziyâ mâh olmuşum
Ben o Mısrî'yem vücûdum Mısrına şâh olmuşam,
Hâdisim gerçi velî ma'nîde sırr-ı akdemim.

96

Yapılmak kasdım virâne geldim
Bilmeğe seni seyrâne geldim
Ezel âleme mestâne geldim
Aşkın meyine ben kana geldim,
Şevkin oduna hoş yana geldim.
Varların ve yoklarını atmışlar
Su gibi didâra karşı kılmışlar
Âşıklar meydana aşka çıkmışlar
Şem'i tevhidi gördüm yakmışlar,
Gitti kararım pervâne geldim.
Visâlî sırrına layık layıklar
Arz eder sıdkın sadık sadıklar
Girmiş meydana bağrı yanıklar
Halka-i zikri kurmuş âşıklar,
Ben de sahnında cevlâna geldim.
Yummuşum destim[756] *ferdâ*[757] *derdinden*
Şikâyet etmem cefâ derdinden
Ben beni bilmem mevlâ derdinden
Mecnûnum bugün Leylâ derdinden,
Neylerim aklı dîvâne geldim
Bir yere gelmiş hep biçâreler
Haddin işitti geldi ol âvâreler
Arzuhal etmeğe yâre vâreler
Derdi cânânın açtı yâreler,
Bağrım üstünde dermâne geldim.

---

[756] **Dest:** f. El, yed. Mc: Kudret, fayda, nusret, galebe. Düstur.
[757] **Ferda:** (far.) ka. 1. yarın. 2. gelecek zaman, ati. 3. ahiret, öbür dünya.

Müntazırım bir dilberin emrine
Bel bağladım onun cümle re'yine
Gece gündüz kul yalvarır Rabbine
Ümmî Sinân'ın hâk-i pâyine,
Sürmeğe yüzüm sultâna geldim.

Yâr lutfu bana var neden imiş
Mihnetim rahatım kârımdan imiş
Azbî'nin dermânı zârından imiş
Yâremi bildim Yârimden imiş,
Bunda Niyâzî Lokmân'a geldim

97

Ol şehî âlemlerin emrine kurban olayım
Lûtfuna can vereyim kâhrına kurban olayım
Her gülü nûr saçanın hârına kurban olayım
Kapısında bende-i mûruna [758]*kurban olayım*
Ol cihânın fahrinin sırrına kurbân olayım,
Hutbe-i levlâke inen şânına kurbân olayım,
"Kâb-ı kavseyni ev ednâ"sına kurbân olayım,
Ben anın ilmiyle irfânına kurbân olayım,
Ben anın esrâr-ı mi'râcına kurbân olayım.

Alî nurdur Muhammed nur Ebübekr ü Ömer Osmân
Bular bir cism-i vâhiddir hakikat perdesi ihfâ
Bu bir sırdır beyân olmaz beyân olsa ayân olmaz
Dış ilde söyleyen bilmez iç ildedir bilen[759]
Ol Ebûbekr u Ömer Osman Ali dört yâridir,
Ol Risâlet bağının anlar gül-i gülzârıdır,
Cümle Ashâb hidâyet râhının envârıdır,
Ben anın Âline Ashâbına kurbân olayım,
Ben anın Ashâb-ü ahbâbına kurbân olayım.

Nâsı gâfilden bunlar çekti nice cerü cefa
Hem İmâm Ali Hâdî hem o şâhı evliya
Rehberi râhı tarikat oldu çün Musâ Rıza
Ol Hasen Askeri der nesli pâki Mürtezâ
Ol Hasan hazretlerine zehr içirdi eşkiyâ,
Hem Hüseyn oldu susuzluktan şehîd-i Kerbelâ,
İkisidir asl-ü nesl-i Âl-i Mustafâ,
Ben anın Âline evlâdına kurbân olayım,
Ben anın evlad u ensâbına kurbân olayım,

---

[758] **Mûr:** olgun, kemâle ermiş, ergin, tamam,
[759] Bu kısım divanından tamamlandı.

Devleti uzma bilenler bu fenâda zilleti
Tâ kıyamet bellidir elhamdülillâh kıymeti
İki âlemde helâldır Hakkın ona hücceti
Ehli imânın yanında "fedhulû"[760] dur cenneti
Cümle ümmetten hayırlıdır o şâhın ümmeti,
Ümmetine cümleden artık eder Hakk rahmeti,
Enbiyâ anınla buldu bunca lûtf u izzeti,
Ben anın lûtfuna ihsânına kurbân olayım,
Ben anın envâ-i eltâfına kurbân olayım,

Hakkı ikrâr eylyenler yüce devlet buldular
Sırrı illâ'llâhla onlar paslı kalbi sildiler
Vechi pâkin mazharı zât ilâhî bildiler
Müjde vaslı Hüdâ'dan Azbî cümle geldiler
Her ne denlü Enbiyâ vü mürselîn kim geldiler,
Ümmeti olmaklığı Hakk'dan temennî kıldılar,
Evliyâ ana Niyâzî kul u kurbân oldular,
Ben anın ayağının tozuna kurbân olayım,
Yoluna gidenlerin izine kurbân olayım.

---

760 ***"Kullarımın arasına gir."*** (Fecr, 29)

98

Mükerrem oldu çün Ahmed mukaddem
Müahhirdir mükaddemdir mükerrem
Sıfât-ı zâtla Hakk'tır muazzam
Hüdânın sun-ına âyîne âlem,
Düşüptür sâni'in mir'âtı Âdem.

Ona Levlâke Levlâk[761] *demiştir*
Onun şânını muazzam eylemiştir
Özün fehmet kime ne cân demiştir
Odur Âdem ki nefsin tanımıştır,
Oluptur Hızr-ü İlyâs ile hemdem.

Basiret ehlidir sahibi temâşa
Görür birlikte eşya müheyya
Onun dersi budur "nahnü kasemna"
Ne görürse iyi kem zîr ü bâlâ,
Görür öz nefsini her baktığı dem.

Bu remzi fem eder mi ayni bizzat
Seni idrâk içindir cümle âyat
Gelir özü varlığından küllü zerrât
Eğer râî eğer mer'î vü mir'ât,
Kamunun aslıdır Âdemdeki dem.

Velilerdir edenler nefsi islah
Eder bir noktadan cevalan ervâh
Bulur ıslah olanlara iflâh
Göründü bahr-ı kândan bunca emvâc,
Olur zâhir gider yine kalır yem.

Özünü bilmeyen özdür zevâyid[762]
Özünü bilmeyen bulamaz fevâid [763]

---

[761] Sen olmasaydın, Sen olmasaydın,
[762] **zevaid:** (Zâide. C.) Fazlalıklar, fazla şeyler. Faydasız şeyler

Ezelden böyle kılmış Hakk vâid [764]
Bu âlem de bahirdir hem mevâlid,
Eder emsâlini tecdid demâdem.
Gece gündüz yatıp içmek yemeği
Tuz etmek[765] *hakkını bilmemeği*
Acep Mevlayı isbat eylememeği
Aceb misli demek gayri demek mi
Yahut aynî mi, yâ cem'imi desem.
İki âlemde kârı let [766] *yemektir*
Özünü bilmemek kuru emektir
Bunu idrâke çok emek gerektir
Bilen ayn-ü bilmeyen gayr demek,
Budur şâfî cevap "allâh-ü â'lem"
Veli vahdette ve kesrettedir gayr
Dahi kesrette ve işrettedir gayr
Görür mevlâyı ve sohbettedir gayr
Özü evvelkidir sûretle dürür gayr,
Ki yani can odur terkib o demem.
Nedir bir veche bunca lutf u izzet
Bu muayyenden bulandı bunca kudret
Bize "irciî" haktan geldi hücceti
Ki zirâ can bir oldu çok sûret,
Budur kavl-i muhakkik hem müsellem.
Nedir bu yerde olur hâli ûla
Niçin illet olur yâ kâlî ûlâ
Nedir arz ederler kâlî ûlâ

---

[763] **fevâid:** (Fayda. C.) Faydalar. Faydalı şeyler.
[764] **Vaid:** vaad ve tehdit kapısı.
[765] Tuz ekmek hakkı: İyilik görülen kimseye karşı minnettarlık
[766] **let:** f. Dayak, kötek. Dövme, vurma. şiddetle çarpma

Desen niçün bilinmez hâlî ûlâ,
Çün oldur sonra niçin der ki bilmem.

Niçin cebbâr olur ismi gayuru[767]
Neden cânın bu cism oldu kubûru
Bu yüzden oldu çün sâni'[768] *umuru*
Tegayyürden bilinmezlik zuhûru,
Birlikten dürür dediği bilsem.

Mükerrem eyledi rûh âb keblî[769]
Nitekim bülbül ister buyu gülü
Niçin diri ölür ya ölü diri
Niceyse neş'e-i ulâda gönlü
O zevki arzular Sânî de bî-kem

Ezelden bize fermân çünkü candır
Diri olmak ölüden pes ayandır
Bu âşk ehline maşuktan nişândır
Taleb evvelki zevkî hükm-i candır,
Cehl terkibinin hükmü ol epsem.

Gelen mest giden mest duran mest
Hüdânın varlığıdır niyetle dest
Vahdet u kesrettedir bizim elest
Kamû bir noktadır ilm ancak ey dost,
Çoğaldıkça dolar kalbe hemm u gam.

Gönülle Azbî hayret içre kaldı
Gönülden kuru tecelliden ferdi buldu
Halas-ı gam olup şâd oldu güldü
Niyâzî taht-ı "bâ"da nokta oldu,
Ali'nin sırrına olalı mâhrem.

---

[767] **Gayur:** Hamiyetli. Çok çalışkan. Dayanıklı. Çok gayretli. Kıskanç. ("Gayyur" diye yazılması yanlıştır.)
[768] **Sâni:** san'atla yaratan.
[769] **Kebl:** Bağlamak. Kovanın ağzını iki kat edip dikmek.

99

N'ola birkaç gün ey gafil yüzüne gülsün bu dünya
Pişmanlık mukarrerdir sonunda hasretâ veylâ[770]
Elinde fırsatın var iken gel ömrün eyleme fenâ
Gözün aç perdeyi kaldır duracak yer mi gör Dünya,
Kati mecnun durur buna gönül verip duran insan.
Sana âşık olan insan niçin canın nisâr [771]*etmez*
Alınmış[772] *lezzeti nefse özünü Hakk'a yâr etmez*
Sana hâl ehlinin bendi niçin bilmemeğe kâr etmez
Kafeste tutiye sükker verirler hiç karar etmez,
Aceb niçün karar eder bu zindâna giren insan.
Fenâ dünyaya aldanmış demi nez'înin[773] *eğmezsin*
Hevâyı nefsine uyup sen Allah'tan utanmazsın
Uyarsın nefse şeytâna mekri haşra inanmazsın
Ne müşkül hâl olur gaflette yatup hiç uyanmayıp,
Ölüm vaktinde Azrâil gelince uyanan insan.
Hüdâ'dan yüz çevirmiş sen seni bende eylemiş sevda
Ne zikrin vârına fikrin var, hanî ahdin sen uya
Sana matlup yeter dünyana lazımdır sana ukba
Kararmış kalbin ey gâfil nasihat neylesin sana,
Hacerden katıdır kalbi öğüt kâr etmeyen insan.
Olur, hep dediğim bir bir görürsen akıbet elbet
Ne özrünü tutar Mevlâ olurmu hiç Hakk'a illet
Halas et kendini gamdan bekaya etmeden rihlet

---

[770] **Vaveyla:** Çığlık, yaygara, feryat. Eyvah, yazık gibi üzüntü ifadeleri
[771] **Nisar:** Saçmak, dağıtmak. İ'ta etmek. Vermek
[772] Alışmış
[773] Nez' (A.) 1.can çekişme. 2.sökme, koparma, zorla alma. nez' eylemek ayırmak, çekip atmak, sökmek, koparmak.

Bu derdin çâresin bul sen elinde var iken fırsat,
Ne ıssı sonra âh u zâr edüp hayfâ diyen insan.

Hüdâ'dan olmagıl hâli nazr kıl ayn-i resmine
Sakın aldanma nefsine terahhüm eyle cismine
Sözündür tatlı sükkerden dediler Azbî ismine
Niyâzî bu öğüdü sen ver evvel kendi nefsine,
Değil gayriye andan kim tuta her işiten insân.

100

Dilde zikri fikri Kur'ânımdır Allâh hû diyen,
Bâtınımda dinim imânımdır Allâh hû diyen,
Bana Hakk'tan lutfu ihsanımdır Allâh hû diyen,
Tende cânım canda cânânımdır Allâh hû diyen,
Dilde sırrım sırda sübhânımdır Allâh hû diyen.
Cümlede eşyada görünmüş zahida isbatı Hakk
Her sıfatıyla göründü âşıka bu zâtı Hakk
Zahidâ çün zat-ı haktır ârife mirât Hakk
Dest-i kudretle yazılmış yüzüne âyât-ı Hakk,
Gönlümün tahtında sultânımdır Allâh hû diyen.
Onsekiz bin âlemin oldu zâtı Hakk'ın zerresi
Her sıfat içre göründü nuru zatın şu'lesi
Her yanından bakarsın şem'i vahid çehresi
Cümle â'zâdan gelir zikr-i "Enel Hak" nârası,
Cism içinde zâr u efgânımdır Allâh hû diyen.
Âşk ile cennet olur düzah[774] *olursa meskeni*
Herkesin bir derdi var yoktur meni illa seni
Âşkıyla hâk can etsem sezâdır bu teni
Geceler tâ subh olunca inledir bu dert beni,
Derdimin içinde dermânımdır Allâh hû diyen.
Mâye-i sırrı Muhammed âdemin sülbündedir
Ol veledi sırrı ebî fehm eden aslındadır
Her kesin matlubu yine herkesin kurbundedir[775]
Yere göğe sığmayan bir mü'minin kalbindedir,
Katremin içinde ummânımdır Allâh hû diyen.

---

[774] **Duzah:** f. Cehennem. Tamu. Mc: Keder. Külfet
[775] **Kurb:** Yakınlık. Yakında oluş. Yakın olmak. Yakınlık kazanmak.

Kim ki "mazağa'l- basar"[776] *dır seyr eder bu sırları*
Ehli âşkın lâ ve illâ dan geçti mühtedi
Gel düşe postun hû hû makamın ola eri
Kisve-i tenden muarrâ seyreder bu gökleri,
Çark uran abdâl-ı uryânımdır Allâh hû diyen.

Müminin mümin olanlara Azbî'ya mir'âtıdır
Herkese kim yahşi yaman çün Hüdâ sıfatıdır
Her ne söz kim söyledimse bil Hakk'ın ayatıdır
Her kişiye kendiden akreb olan dost zâtıdır,
Ey Niyâzî dilde mihmânımdır Allâh hû diyen

---

[776] ***"Gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı."*** (Necm, 17)

101

Bu dildeki efkârım yağmadır alan alsın
Hem yâr ile ağyar yağmadır alan alsın
İmân eyle ikrar yağmadır alan alsın
Sevdim seni hep vârım yağmadır alan alsın,
Gördüm seni efkârım yağmadır alan alsın.

Âzadeyim efgende kayd-u gam medfeninden
Düzah eyle cennetten külhan eyle gülşenden
Hep minnetimi kesdim elinden ve yerinden
Aldı çü beni benden geçtim bu cân u tenden,
Aklım dahi her vârım yağmadır alan alsın.

Bu künhüne yalancının zehriyle balın yuttum
Dünya ile ukbayı bir pula alıp sattım
Çün dostu ayan gördüm efkârımı dağıttım
Ben varlığımı attım dost varlığına yettim,
Her usluya bazârım yağmadır alan alsın.

Sen canla cânâna geçtim sır ile candan
Hem nâmla nişandan hem küfrü ile imandan
Abâdile[777] *ve yâranım bu ahd ile peymânından*
Geçtim ben âd u sandan çıktım ben o dükkândan,
Hep ırz ile vakârım yağmadır alan alsın.

Çün ahd ile ikrârım bir oldu kamu varım
Nur ile budem nârım yârim eyle ağyarım
Ben kuşdilin anlarım dil Attar'ım
Geldi dile dildârım buldum gül-i gülzârım,
Şimden gerû hep vârım yağmadır alan alsın.

Her kande ki ey dilber baktım ise hazırsın
Çünkü Hakk'ı özün duydu her vechile zahirsin
Ey dil nice bir bilmem bülbül gibi şakırsın
Sen gâib u hâzırsın her hâlime nâzırsın,
Ahvâl ile etvârım yağmadır alan alsın.

---

[777] **Abâdile:** Abdullah isimliler

Hakk oldu benim benim varım hiç kalmadı inkârım
Mahv oldu kamu karım şâd oldu dil zârım
Hem bir gülü bir hârım hem şeş ile hem çârım[778]
Çün buldu gönül yârim terk eyledim ağyârım,
İmân ile zünnârım yağmadır alan alsın.

Azbî ederim efgan hicrinle olam nâlan
Kalmadı gam niran yâr oldu bana canan
Kalmaz bana isyan bu nefs ile hem şeytan
Mısrî'ye vücûb imkân bir oldu kamû a'yan,
Tâat ile ezkârım yağmadır alan alsın.

[778] **Şeş:** Altı, Çar: dört

102

Ne ma'niden seçer zâhid ki bilsem lâ'yı illâ'dan
Sıfat-ı zâtla Hakk'tır göründü sırrı müsemmâdan
Ne ma'niden göründü Hakk bilindi vechi leylâ'dan
Elâ, ey Mürşid-i âlem haber ver ilm-i Mevlâ'dan,
Elâ, ey mânâ-i Âdem haber ver remz-i esmâdan.

Ne sırdır Kevseri sahbana [779]*sırdır cennet-ül me'vâ*
Ne sırdır mihnet dünyana sırdır âlemi ukba
Ne sırdır sırrı ev-ednâna sırdır nüshâ-i kübra
Ne sırdır Âdem ü Havvâ, ne sırdır "allem-el esmâ"
Ne sırdır Sidre vü Tûbâ haber ver arş-ı âlâdan.

Ne sırdır ya şebi [780] *isneynene*[781] *sırdır Seyyid-ül Kevneyn*[782]
Ne sırdır kurret'ül ayn[783] *ne ma'na nedir harfeyn* [784]
Ne sırdır kuvvet-i dâreyn ne sırdır mâtem-i şadeyn
Nedir dillerdeki ilmeyn, nedir ya remz-i Zülkarneyn,
Ne yerdir Mecmau'l-bahreyn haber Hızr u Mûsâ'dan.

Ne sırdır bende-i ednâna sırdır şah ile dânâ [785]
Ne sırdır dağla sahrana sırdır Nil ile derya
Ne sırdır Künbed-i Hadra [786] *ne sırdır Mescid-i Aksa*

---

[779] **Sahbâ:** şarap içki
[780] **Şeb:** f. Gece, karanlık. **İsneyn:** İki. (2) Pazartesi günü.
[781] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin doğduğu gece
[782] **seyyid-ül kevneyn:** İki âlemin efendisi, seyyidi. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bir nâmı
[783] **Kurre:** Parlaklık. Tâzelik. Gözün parlak ve nurlu olması **Ayn:** Göz
[784] İki Harfin Sırrı: Yâ-sin
[785] **Dânâ:** f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim

Ne yerdir merkez-i ednâ nedir tâ halka-i vustâ,
Bilinmez Devr-i Kübrâ haber ver sen bu suğradan
Ne sırdır matla'i ulya[787] *ne sırdır makta'i efnâ*[788]
Ne sırdır bu mehyi Garâna ne sırdır künbedi Mina
Ne sırdır nefsle man'nana sırdır tende rûh ayâ [789]
Kimindir feyz-ü hem ihyâ ne sırdır hem dem-i İsâ,
Nedir Meryem'deki deryâ haber ver dürr-i yektâdan.
Nedir mü'minin ikrârı nedir münkirin inkârı
Nedir âşkın asârı [790] *nedir sırrın küfrün izhârı*
Ne sırdır âşıkın yâri ne sırdır yârin ağyârı
Nedir Kur'ânın esrârı, nedir esrârın envârı
Nedir Mehdî'nin etvârı haber ver sırr-ı esrâdan.
Nedir nefs ve nedir şeytan ve nedir adl ve nedir güfran
Nedir din ve nedir iman nedir ısyanla tuğyan
Nedir Azbî nedir insan nedir insandaki bu ân
Nedir Mısrî, nedir Ken'ân, selîm kimdir ya kimdir ân,
Haber verdi bunu Kur'an haber ver seb'i kurrâdan.

---

[786] **Künbed:** f. Kubbe. **Hadra:** (Müennestir) Yeşillik. Sebze. En yeşil. Pek yeşil.

[787] **Matlâ:** güneş veya yıldızların doğdukları yer, ufuktan çıktıkları yer; yıldız veya güneşin zuhur etmesi. **Ulya:** (Müe.) Pek büyük, pek yüce, daha yüksek. Çok yüksek olan.

[788] **Maktâ:** kesilen yer, kat'edilen yer, kesinti yeri. **Efn:** Noksan etmek. İçmek. Sağmak. Davarın sütü az olmak

[789] **Âyâ:** "acaba, nasıl oluyor, hayret' gibi mânâlara. Gelen şaşkınlık bildiren bir edattır.

[790] **Âsâr:** Öç almalar. İntikamlar. Eserler. İzler. Nişanlar. Abideler. Âdetler

103

Teşebbühe[791] behre[792] mend[793] olmaz rızadan almayın izin
Dönen mürşid izinden ol kimin mürşid bilir izin
Gözüne sürme kim çeker pirinin ayağı tozun
Şeha yüz döndüren senden kime dönse gerek yüzün,
Gözün yuman cemâlinden kime açsa gerek gözün.

Recasını kesen senden bulur mu derdine derman
Olanlar ehli imandır cemâlin seyrine hayran
Sana meftun olan miskin olur hem zar u sergerdân [794]
Seni terk eyleyen insan bulur mu cismine ol can,
Yüzünde âyeti Rahmân okur her kim siler tozun.

İzini izleyin kimse himâre [795]kurtarır başın
Münevver eyler ol izden hemişe[796] bu için taşın
Şehâ her kim ki medh eyler gözünden akıtır yaşın
Saçınla kirpiğin kâşın heme evsâf-ı nakkâşın,
Şehüm yoktur ayakdâşın kim ileri süre ferzin.

Ebu Cehl etmedi gitti Rasülü Ekrem'e secde
Yüzün döndürmedi Hakk'a edenler âleme secde

---

[791] **teşebbüh:** Benzemek, müşâbehet etmek. Zorla benzemeğe çalışmak.
[792] **Behre:** f. Nasib, pay, hisse. Tez tez solumak. Vasat, orta.
[793] **mend:** f. Kelimelerin sonuna getirilerek "sahip" mânasına edattır.
[794] **Sergerdan:** başı dönmüş, şaşkın, hayran.
[795] **Hımare:** (C.: Hamâyir) Ayak üstü. Havuzun etrafına koydukları taş. Avcıların av vurmak için çevrelerine ev gibi dizdikleri taşlar.
[796] **Hemîşe:** f. Dâima. Her zaman.

Bilenler vechi rahmânî ederler âleme secde
Buyurdu Hakk ki Kur'ânda edeler Âdem'e secde,
Div-ü şeytân o kim bunda kabul etmez Hakk'ın sözün.

Bugün bir zerreden Hakk'ın göründü bi-hisab fendi
Bu fendi fehm eden ârif bilir esrâr-ı mânendi [797]
Çün Azbî bendeyim şimdi muhakkik kuluyum kendi
Kaşın mihrâbını şimdi Niyâzî kıble edindi,
Kati çalıştı süründü yöneldince sana özün.

[797] **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi.

104

Fenâ dünyaya mayil n'idersin
Sonunda göç olan fâlı n'idersin
Pişman olduğun hâli n'idersin
Gönülden zikre eyle iştiğâli
Zikirden gayrı iştiğâli n'idersin.
Eğer tekmil edeyim dersen kemâli
Görüne sana yârin sırrı hâli
Sana yüz göstere nûru visâli
Yöneldigör Hakk'a akl ü hayâli,
Bu halden gayri ahvâli n'idersin.
Hakikat bi-şeriât oldu kâfir
Hakikatle eğer olmazsa mâhir
Ne lazım sana ahvâli tefâhür[798]
İbâdet acısın bu nefse tattır,
Amelden olmağıl hâli n'idersin.
Olanlar katil nefs oldu çün hâs
Cedel kıl düşmanına misli kısâs
Kâtî sa'yet tâ bula canın halâs
Amel oldur ki anda ola ihlâs,
Hulûs olmayan â'mâli n'idersin.
Metânet hâsıl ettinse bu fende
Göründü ise muhabbet her dininde
Gözün aydın ola dâim öğünde
İç ol zehri ki bal olsun sonunda,
Sonunda zehr olan balı n'idersin.

---

[798] **Tefahur:** Fahirlenmek. İftihar etmek. Kendini iyi görüp, kusurdan gaflet etmek.

Mal için dünyaya olma efgende[799]
Olanlar olamaz çün Hakk'a bende
Karıdâşın var ise keriminde
Derüp Dünyayı cem etme önünde,
Seninle kalmayan malı n'idersin.

Unutma kahrı Hakk'ı lutfu Hakk'ı
Vech-i yâre âyeti İhlâs oku
Sahn-ı âşka bülbül-asa[800] *gel şakı*
Ko mekri aldatıp gezme bu halkı,
Bu mekr ü fitne vü âli n'idersin.

Hilâfın eyle nefsin ola makhûr[801]
Ola cisminde ruhun ola ma'mur
Lisanında ola esrâr-ı Mansur[802]
Gönül ikbâli halka olma mağrur,
Gönülsüz olan ikbâli n'idersin.

Sözü çün söyleme sohbet-i uzatma
Sakın bir söze yüz bin dâhi katma
Sakın bir kimseye sen bir dil uzatma
Riyâ ile bu halkı gel azıtma,
Ko tâc-ü hırka vü şâlı n'idersin.

Kuru irfan ile matlup bulunmaz
Yorulmadan beğim menzil alınmaz
Bugün ağlamayan kes erte gülmez[803]

---

[799] **Efgende:** f. Yere atılmış, düşürülmüş. Yıkılmış, yıkık. Bozulmuş, tahrib edilmiş. Biçare, zavallı, düşkün.
[800] **Asa:** f. (Gibi) manasına gelerek birleşik kelimeler yapılır.
[801] **Makhur:** (Kahır. dan) Kahredilmiş. Mahvedilmiş. Bozguna uğratılmış. Mağlub. Mahkum. Allah'ın (C.C.) gazabına uğramış. Yenilmiş. Hakaret görmüş.
[802] Hallâc-ı Mansur

Kuru lâf ile maksûd ele girmez,
Yürü hâl ehli ol kâli n'idersin.
Hüdâ yoluna doğru gittinse
Elest ikrârını gözettin ise
Bu âlem varlığından yettin ise
Fenâ ender fenâya erdin ise,
Ferâgat ehli ol hâli n'idersin.
Bu cümle aklı milâh[804] *eyle evvel*
Ruhun ismini fettâh eyle evvel
Dilin zabt eyle islâh eyle evvel
Ko halkı nefsin islâh eyle evvel,
Salâh ehli ol ıdlâli n'idersin.
Bu Azbî'yi sa'yle Hakk'ı bulurmuş
Bilirmiş tâlibin matlup görürmüş
Hüdâ herkese maksudun verirmiş
Niyâzî isteyen Hakk'ı bulurmuş,
Gel imdi iste ihmâli n'idersin.

---

[803] *Bugün ağlamayan kimse kıyamette gülmez.* **Erte:** yarın

[804] **Milah:** (Milh. C.) Milhler, tuzlar. Tatlandır.

105

Ey nice nâçâre el-hak feyzini ızhâr eden
Ey nice uşşâkı zârî zâr sergerdân[805] *eden*
Nokta-i esrârı zâtım günde bin devrân eden
Ey bu cümle kâinâtın aslını bir cân eden
Âdemi kudretle ol cana sevip cânân eden.

Oldular ayni müsemmâ ***"allem-el esmâ"*** *ile*
Erdiler zât-ı Hüdâya her sıfatından Lâ ile
Kadrimiz idrâke geldin sırrı ***"mâ-evhâ"*** *ile*
"Allem-el esmâ" ile hem tâc-ı "kerremnâ" ile
Arş-ı âlâda melekler cem'ine, Sultân eden.

Dest-i kudretle bu vechi Âdemi tasavvur eden
Zâtına secde emrin Âdeme takdir eden
Her sıfatı Âdemin vechinde Hakk'ı ta'mir eden
Vechi Âdemle cihân fânûsunu tenvir edip,
Künhü zâtına o vechi hüccet ü burhân eden.

Rûyuna âyine kıldı ruyuna Hakk'ı Âdemin
Olmaya harf u nidâsı bil bu ismi a'zamın
Çün Elest bezmi bu demdir ettin akdemin
Evveli Âdem, sonun hâtem kılup bu âlemin,
Hâtemi Mahmûd-u Âdemi zübde-i insan eden.

Bâisi[806] *ihyayı âlemi Ahmed'in zâtın kılıp*
Hem sıfat ilmine muharrem Ahmed'in zâtın kılıp
Hem muahhir hem mukadem Ahmed'in zâtın kılıp
Nokta-i pergâr-ı âlem Ahmed'in Zâtın kılup,
Sırrını kutb-ı hakîkat mazhar-ı Rahmân eden.

Görünür her kande baksam çeşmime didâr-ı Hakk'ın

---

[805] **Sergerdan:** f. Başı dönmüş, şaşkın. Hayran.
[806] **Bâis:** Gönderen. Sebeb olan. İcab ettiren. "Gönderen, yeniden yaratan" mânâsında Allah Teâlâ'nın bir ismi.

Şüphesiz hakk-al yakîndir eyleyen ikrâr-ı Hakk'ı
Oldu şeytan vechi Âdemden eden inkâr-ı Hakk'ı
Enbiya vü Evliyâ hep mazhar-ı envâr-ı Hakk,
Mustafa'da her şuûnun cem edüp bir şe'n eden.

Çünkü cân sultânı oldu nefs-i bed mekkârenin [807]
Yani esmâsı bir oldu seb'âi seyyarenin [808]
Mısrîdır sultan Azbî kemteri âvârenin
İsmi resmi mahv iken bu âciz ü bî-çârenin,
Nâmını Mısrî verüp dillerde âd u sân eden.

[807] **mekkâr:** Hilekâr. Düzenbaz. Çok aldatıcı. Mekir yapan.
[808] **seb'âi seyyare**: Yedi gezegen

106

Ormanlıktan çıkmadın bostanı arzularsın
Cehlinden kurtulmadan maanî arzularsın
Cehennemde yanımdan cananı arzularsın
Nâdanı terk etmedin yârânı arzularsın,
Hayvânı sen geçmedin insânı arzularsın.
Bir bakar körsün heman zahir Hakk'ı seçmedin
Pir-i muğani [809] *bulup bari yüze içinden*
Ruhunu sen bilmedin gizli sırrı açmadın
Sen bu evin kapusın henüz bulup açmadın,
İçindeki kenz-i bî-pâyânı arzularsın.
Sen bir oda yapmadın kapın vârına bucak
Geldin odun kesmeğe ne baltan var ne nacak
İçmeğe geldin gibi oldu şaraba yasak
Taşra üfürmek ile yalunlanır mı ocak,
Yönün Hakk'a dönmedin ihsânı arzularsın.
Zülmete dûş eylemiş bu nuru siyah seni
Aldadı bu âlemin ızzî ile câh senî
İblise yâr eyledi yâr vesveseli râh-ı seni
Dağlar gibi kuşatmış benlik günâhı seni,
Günâhın bilmeden gufrânı arzularsın.
Nefsle bizim Hakk'a kimse yakîn olamaz
Ettiğin ki kimsenin tevbe ile bakılmaz
Zahire olup bilmedin batın ile alınmaz
Cevizin yeşil kabını yemekle dad bulunmaz,
Zâhir ile ey fakîh Kur'ânı arzularsın.
Aferin olsun sana arz-ı hüner kılmadın
Yar sana rahmetti ağlamadın gülmedin
Tütüne mekrûh dedin çünkü şarab bulmadın
Şarâbı sen içmedin sarhoş u mest olmadın,

[809] Şeyh

Nice Hakk emrine fermânı arzularsın.
Mayalanıp taşmadın ocağını aşmadın
Bahri gama düşmedin öz-dil için koşmadın
Dağ ve beli eşmedin dertli olup şaşmadın
Gurbetliğe düşmedin mihnete sataşmadın,
Kebab olup pişmedin büryânı arzularsın.
Yatup kalkacağın yok evin yok bucağın
Bucakta nacağın[810] yok bir ulanmış[811] evin yok
Dilde gam ve dağın yok kurbana bıçağın yok
Yabandasın evin yok bir yanmış ocağın yok.
Issız dağın başında mihmânı arzularsın.
Hâli sanup meydânı arz u hüner kılmadı
Yeri göğü doluştum kendi özümü bilmedim
Subh u mesa[812] Zâhid ağlamadın gülmedim
Ben bağı ile bostanı gezdim hıyâr bulmadım,
Sen söğüt ağacından rummânı arzularsın.
Varile var-ı ayn olur pire çıkan iziyle
Özünü Hakk'tan görür hemdem olan öz ile
Azbî bugün er görür bu göz ile
Başsız kabak gibi bir tekerleme söz ile
(Yunus) leyin Niyâzi irfânı arzularsın.

[810] **Nacak:** Bir ağaç sapa geçirilen, ağzı keskin, genişçe demir âlet. Balta.
[811] **Ulanmış:** Eklenmiş- bitişmiş
[812] Sabah akşam

107

Bildiğinden geçmedin irfânı arzularsın
Bir pirden el almadın rahmânı arzularsın
Derdi Hakk'ı çekmedin dermânı arzularsın
Cânını sen terk etmedin cânânı arzularsın,
Zünnârını kesmedin imânı arzularsın.
Bir sözünden bin kere deli gibi dönersin
Bir bî-ziya fersizsin san za'mınca [813] *yenersin*
Telsiz çöğür[814] *çalarsın ezgisizce uyanırsın*
Şol uşacıklar gibi binersin ağaç ata,
Çevkânı ile topun yok meydânı arzularsın.
Sen Ermeni kişisin nefsine kul olurken
Nefsine oldun nedim[815] *dar-ı Hkk'a gelirken*

---

[813] **Za'm:** Kelâm, söz

[814] **Çöğür:** Bir çalgı türü. Günümüzde "kısa sap" olarak anılan, 36 ilâ 42 tekne ölçüleri arasında değişen ve yukarıdan aşağıya la-sol-re düzeni ile çalınan bağlamanın, bağlama ailesi içindeki adı. Çöğürün tanımı ile ilgili süregelen tartışmalar vardır. Bir tanıma göre çöğür, bağlama ailesinin en kıdemli çalgılarından sayılır. Divan sazı'na yakın büyüklükte, 9 ya da 6 tellidir. Çöğürle seslendirilen dinsel eserler, âyin havaları, semai, nefes gibi tasavvuf müziği eserleri, etkileyici bir hava yaratır. Bir diğer yaklaşıma göre ise, çöğür belli bir sazın adı değildir. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde, çeşitli sazlara çöğür denildiği öne sürülmektedir.Güneyde(Adana, Mersin, Gaziantep, Urfa , Diyarbakır) bozuk'a, on iki telli aşık sazlarına çöğür denilmektedir.

[815] **Nedim:** (C.: Nedmân - Nüdemâ) Sohbet arkadaşı, meclis arkadaşı.

Bilmeyesin kendini gayriye pend[816] verirken
Karıncalar gibi sen ufak ufak yürürsün,
Meleklerden ileri seyrânı arzularsın.
Âşkla çün yelersen Hakk suyuna kanarsın
Her ne ki görürsen ona elin salırsın
Sân cennete dalarsın bulduğunu çalarsın
Topuğuna çıkmayan suyu deniz sanırsın
Sen katreyi geçmedin ummanı arzularsın
Kendini görme ölü cehlile kalma geri
Yer ile bugün kamu Hakk ile olmuş dolu
Etme özün gaygulu Azbî gedalık eyi
Var sen Niyâzi yürü atma okun ileri,
Derdiyle kul olmadan sultânı arzularsın.

---

816 **Pend:** f. Nasihat, vaaz, öğüt

108

Cânımdır bu arzuyu vaslı cânan eyleyen
Dil midir dilber midir bu aklı hayrayan eyleyen
Nefsimdir ya canımdır bu tende cevlan eyleyen
Gül müdür bülbül müdür şol zâr u efgân eyleyen,
Ten midir yâ can mıdır hem arş-ı seyrân eyleyen

Eyleyen bir noktadır bu çâr[817] *kitâbın naklini*
Soyud harf içre zâhir koydu bâtın ilmini
Ruh ile herkim değişti aldı sultan aklını
Nâr-u bâd u âb-ü hâk'in gel haber ver aslını,
Kim bulârın her birini emre fermân eyleyen.

Dört kitabı vechi aşktan okudun ezber bize
Âşk yolunda feyzi Hakk'ı eyledi rehber bize
Vaktımız şita[818] *eyyâmı*[819]*hep birdir bize*
Âteşin keremiyetinin sırrını tuygur bize
Geh hilâf üzre anı kimdir gülistân eyleyen.

Sohbeti Hakk'tan bize lutfı atâ zevkin veren
Sâlike mürşid değil mi bu safâ zevkin veren
Nutku Hakk'tan gülşene neşvünema[820]*zevkin veren*
Yelde kimdir geh nesîm ü geh sabâ zevkin veren
Gâhî hışmiyle nice büldânı vîrân eyleyen.

Zâhidâ sen kaldın ağma vech-i nûru görmeyip
Süreta hayvana döndün zât-ı aslın sormayıp
Her sıfatın sırrına sa'yinle mahrem olmayıp
Kimdir anı bana göster şol sularda durmayıp,
Rûz u şeb yüz üstüne aşk ile cevlân eyleyen.

---

[817] **Çâr:** dört
[818] **Şita:** kış mevsimi.
[819] Günler
[820] **Neşv ü nema:** Büyümek ve gelişmek.

Sen özün fehmeyledinse oldu mümkün müşkilât
Bu dürrü yektâ ve nuru sırrı çünkü mümkünât
Bir iki ma'den bir oldu ayn-i vücûdu iltifât
Hâk ne ma'dendir biter andan maâdin geh nebat,
Kimdir anı gâhı hayvân gâhı insan eyleyen.

Ne sebepten devr eder bu âleme şems u kamer
Hemdem nehr ehl-i didar oldu miskin[821] nilüfer[822]
Yelde bir sun'u Hüdâ'dan arz eder kaddin semer[823]
Ay u gün yıldızları kim döndürür ver gel haber,
Hem ne seyr için dönerler bunca devrân eyleyen.

Bindin artık müjde vaz'ı görünüyor insanda bir
Bir yana nefsin hücümu bir yana şeytanda bir
Ne bilâ bu nefs ve şeytan can yeter cananda bir
Bâde birdir sâkî bir meclisteki yârân da bir.
Bâdenin keyfiyyetini kimdir elvân eyleyen

Kimisini ehli aşkın tâlibi tevhid eden
Kiminin taatı makbul kimini fasık fasık eden
Kimini takva yolunda serseri Zâhid eden
Kiminin mescidde boynun eğdirip zâhid kılan,
Kiminin meyhânede serhoş u sekrân eyleyen.

Mâverâ aklı fehm et bu âdemi âlem nedir?
Kimisini nutku Hüdâ'dan söylemez ebkem[824] nedir?
Zikru İllâ'llâhı tekrar eyleyen herdem nedir?
Zâhidin benzin sarartıp ağlatan kim hem nedir?
Kâfirin küfrü dahi fâsıkta isyân eyleyen.

Ayrı bilme mürşidinden salikâ Hakk izini

---

[821] **Misk:** Bir cins güzel koku ismi.
[822] **Nilüfer:** f. Beyaz, mavi ve sarı çiçekler açan bir cins su bitkisi. Bursa yakınlarında akan bir akarsu
[823] **kadd:** Boy, bos. **Semer:** Geceleyin kıssa söylemek, hikâye anlatmak
[824] **Ebkem:** (Bükm. den) Dilsiz. Konuşamıyan.

Gözlerine tutya-veş[825] sürme çek pir tozunu
Kimine seyran eyledi bi-perde yârin yüzünü
Halktan ayırmış gözünü pinhâna çekmiş özünü
Ne arar kendini halktan böyle pinhân eyleyen.

Kaşların "İnna hedeyna"[826] okuyan kâmil olur
Vechini seb'ul mesânî [827] anlayan fâdıl olur.
Sanma bir mahbubi sevse bir kişi cahil olur
Görse mahbubu gönül bî-ihtiyâr nâil olur,
Ehl-i derd uşşâkı kimdir zâr u giryân eyleyen

Kimini feyzi Hüdânın sırrına nail eden
Kimine verip hayayı ilmile âkil eden
Kimine esmâ-i talim eyleyip fâdıl eyleyen
Kim bu sırdan kimini mahrum edüp câhil eden
Kimini mahrem edinüp ehl-i irfân eyleyen.

Arzuyu vaslı yâri dilde mihman ettidiler
Özlerini ol sebepten ehli vicdan ettiler
Sırrı yâri fâş edenleri ehli isyan ettiler
Vahdet ehli cümlede bir yüzü seyrân ettiler,
Lik görmez ol yüzü kesrette tuğyân eyleyen.

Pir âşk-ı ben Azbî'ya âşk-ı Hüdâ'yı bildirir
Bunda kendin ağlatanlar anda yârin güldürür
Ruhunu ihyâ eder her kim ki nefsin öldürür
Ey Niyâzî kim vücûdun terk ederse ol durur
Cümle yüzler içre ol bir yüzü seyrân eyleyen.

---

825 **Tutya:** Çinko. Sürme. **Veş:** Gibi (mânâsına teşbih edatı.) Mah-veş Ay gibi.

826 اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ***"Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör."*** (İnsan,3)

827 Fatiha-i şerif

109

Kâmil-i fi'llâha cahil cehlile yâr olmasın
Yok yere âşk ehline Zâhid sitemkâr olmasın
Bi âbes vaslı Hâbibe ol talepkâr olmasın
Kim ki candan geçmez ise deyin bize yâr olmasın,
Âr u ırz ile gelüp âşıklara bâr olmasın.

Ol hakikat bahrine feleği teni salmıştır
Âşk yolunda can verip cânânı almıştır
Kîl u kâli terk edip ol ehli hâl olmuştur
Gam yükün âşık olan dâim çeke gelmiş durur,
Duymayın dost derdine aşka giriftâr olmasın.

Bilmek istersen sözünden eyle idrâkı sâdıkı
Arz-ı sözünden bilirsen vaslı yâre lâyıkı
Bile bu derdin devasın buldum bir hazıkı
Derd uyutmaz rahat etmez gece gündüz âşıkı,
Şol ki bülbüldür güle karşı nice zâr olmasın.

Âbidunda hâibîn [828] ahvâli aşkı anlamaz
Kîl u kâli geçmeden efâli âşk-ı anlamaz
Çekmeyen yârin cefâsın âli âşk-ı anlamaz
Zevk-i tâatle kimesne hâl-i aşkı anlamaz,
Tâlib-i sâdık isen belinde zünnâr olmasın.

Zâhida aşk-ı mecâzî sanma Hakk vârı değil
Ger mecâzî ger hakikat her kesin kârı değil
Yâr-i ağyârı bildin yâr ağyârî değil
Remz-i Hakk'a mahrem olmak değmenin kârı değil,
Kim dilerse aşk ile yâr olsun, ağyâr olmasın.

---

[828] **Abid(un):** İbadet eden. Zâhid. Çok ibadet eden. Köle **Haib:** Mahrum. Ümidsiz. Kederli. Me'yus. Bi-behre olan.

Lâ'yı iskât eyleyen cân zâhir atmacıd [829] ile
Gecesi Kadri Berat gündüzü hem iyd[830] ile
Bildiğinden geçte gel sen kul olup tevhid ile
Cümle efkârın hurûfun cem edüp tevhid ile
Nokta-i vahdette haşr ol gayri efkâr olmasın.

Kendini Azbî sakın nâdana yoldaş eyleme
Hem sana yâr olmayanı hâle haldâş eyleme
Aklı bir güzele görüp herkesi gardaş eyleme
Ey Niyâzî hâl-i aşkı herkese fâş eyleme,
Sırr-ı Hakk'dır ana bigâne haberdâr olmasın.

---

[829] Yalandan atma ile
[830] **Iyd:** bayram. Bayram günü.

110

Bî tarikat bî hakikat olana eş neylesin
Sâhibi kibr u kîne düzahda ateş neylesin
Talib-i altun olan bimâre peşkeş[831] neylesün
Teşne-i bahr-ı mûhît olan dile reş neylesin,
Tûti-i sükker-feşân uftâdeye keş neylesin.

Eğledim hakikat oldu sâhib-i nüktedân
Balı zehri bir bilip semmî[832] helâhil[833] irfân
Baktığı âyinedir eyler sıfatın hoş ıyadır
Cür'a-i sahbâ-i zât-ı nûş edip temkin bulan,
Afitâb olan gönül telvîn-i meh veş neylesin.

Etti tekmil tarikat mâlikî sırrı edep
Serbeser[834] sırrı hakikat ona zâhir oldu hep
Gel bugün sen ayn-ı cem ol derviş eyle talep
Arifin esrârı settâr olduğun etme aceb,
Tâ'n eder zâhid denilen div-i serkeş neylesin.

Buğzla kibri haseddir halka la'net çün hemin
Böyle idrâk eylemiştir ârif hakk-al yakîn
Kendi nurundan vücûda geldi âdemdir hemin
Âdemin vechinde Hakk'ı görmedi iblîs-i lâin,
Sûretâ gördüğü bir şekl-i munakkaş neylesin.

Oldu hep ârifler içre bu haber Hakk'ı mu'teber
Tabi' nefsi olan kes râhına yanlış gider
Dinle bu mağzı hakikat Azbî'den ma'na haber
Can Niyâzî ehl-i aşka nazikâne va'z eder,
Ehl-i nefs olan işitmez dil-i müşevveş neylesin.

---

[831] **Peşkeş:** karşılıksız vermek. Haksız yere birşeyi vermek.
[832] **Semmî:** (Semmiye) Zehirle alâkalı. Zehirli.
[833] **Helahil:** (Hülhül. C.) Tesiri pek kuvvetli ve öldürücü zehir. Panzehiri olmayan ağu
[834] **Serbeser:** f. Baştan başa.

111

Âdem'den alup nüsha-i kübrâ haberin sen
Fehmeyledin Mescid-i Aksâ haberin sen
Vechimden oku sırrıyla mevlâ haberin sen
Aldın mı gönül hüsn ile yektâ haberin sen,
Duydun mu hem ol Yûsuf-ı zibâ haberin sen,
Fikri Hakk'ı kendini tâ bilmez olunca
Nefsin sana iblisi sözün vermez olunca
Ferda gâmına can u dil salmaz olunca
Ya'kub veş ol, dîdelerin görmez olunca,
Ağladı mı ta sorsan o bina haberin sen.
Hakk'tan sana bir zerre eğer olmaya mahbub
Sen olmaya sen sırrı Hüdâ vechine mensub
Hem mihnet Cercis [835] *oluben sabr eyle Eyyüb*
Yûsuf yoluna ağlayan ancak deme Ya'kub,
İşittin anın oldu Züleyhâ haberin sen.
Hakk âşkî gibi olmaya âbid dahî bir zevk
Bir dilde ki hâsıl ola hem âşkla bin şevk
Güyâ ki eğer lutfla lutf ile ol hak
Kays'ı nice yıl ağlatıp inletmedi mi aşk,
Alsan n'ola bir doğruca Leylâ haberin sen.

---

[835] **Cercis:** (Circis) Taberi tarihine göre: İsâ Aleyhisselâmdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriatı ile amel etmiş olan bir peygamberdir. Yedi sene içersinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, müteaddid defalar öldürülmüş ve mu'cize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helâk edilmiştir. En sonunda yine Cercis Aleyhisselâm şehid edilmiştir.

Ağlatma beni hicrinle ey gözümü âhu
Gül bir yüzüme hânde gün ey dişleri ancak
Ger bana tecelli ede ol dilberi hûbru[836]
Dağlar dahi dayanmaz anın yüzüne karşı,
Âlimlere sor Tûr ile Mûsâ haberin sen.

Çıkma hata ile hazer güzele dilekden
Kimseye sakın verme haber gonca gülünden
Sabr eyle gönül her ne gelir yârin elinden
Sular gibi yüzün yere sür kalma yolundan,
Alçakta alursun yürü deryâ haberin sen.

Her âşıka vuslat sırrını etme sezâvar[837]
Hem âşka haberin eyleme câh ile izhâr
Pişmân olup sonra dil eyleme pür-zâr
Âlemde nice yüzbin olur aşka giriftâr.
Gel sorma o mecnunlara dânâ haberin sen.

Divâneye sor derdiyle bu hayret âşkî
Herkes çekmez cevr ile bu gayret âşkî
Bir zerrede gör suret ile seyret aşkî
Bülbüllere sorma yürü var hâlet-i aşkı,
Pervâneden al gizlice tenhâ haberin sen.

Bir lâm elif içre ayan anla şuhûdu
Hem anla otuz iki huruf ile vedudî
Tevhid ile imâna eriş anla vücudû
Tevhid sanır "lâ" ile isbat-ı vücûdu,
Sorma güzelim anlara "illâ" haberin sen.

Dil olmaz ol derdi derdiyle bin pâre delinmez
Bu çâr şeşi [838] *çünkü Hakk'ın mazharı bilmez*
Maksudu eğer ka'be ise ondada bulmaz
Her kim bu yola sıdk ile girmezse yok olmaz,

---

[836] **Hubru(y):** (C.: Hubruyân) Yüzü güzel olan. Güzel yüz.
[837] **Sezavar:** f. Münâsib, uygun, lâyık, şâyân.
[838] Dördü altı gören şaşı

Yok olmayacak Yûsuf'un umma haberin sen.

Azbî sözünü fehm ediben anladın ise
Lakayd oluben Hakk sesini bekledin ise
Âdem'de Hakk'ı seyre gelip dağladın ise
Lâhût ile nâsûtu gönül anladı ise,
Mısrî ana sor "Kâf" ile "Ankâ" haberin sen.

112

Sıfâtu'llâhı seyr etsen kimin dürdanesiyim ben
Gedâ suret gözettimse hakkın bir şanesiyim ben
Eğer fehmeylesen sofi ne cân cânânesiyim ben
İlm-i bahrî vücûd asdâfının dürdânesiyim ben,
Maarif kenz-i dil vassâfının virânesiyim ben.

Vârımı sırrıma âgâh olanlar hisse aldılar
Dîl-i lâl aklı mât olup benim sırrımda kaldılar
Hakk'a teslim olan canlar yolu erkânı buldular
Benim ilmim katında müctehidler âciz oldular,
Veli İlm-i İlâhî'nin deli divânesiyim ben.

Kimisi râz sergerdân olup hayrette kalmışlar
Kimisi dârı mihnette özün kavgaya salmışlar
Kimi yoklukta mahvolmuş kimi bu vâre gelmişler
Birer hâle cihânın halkı bir bir râzı oldular,
Benim bir hâle meylim yok Hakk'ın bilmem nesiyim ben.

Ne izhâr eylesem mümkün ne pünhâneylesem ey yâr
Ne bir derdimle ortak var ne bir mislim gibi nâçâr
Er satveleri [839] olur aciz ne merhemle olur tımar [840]
Bi-küllî âlemin halkı bilirler bende bir dert var,
Bilinmez sevdiğim kimdir nenin mestânesiyim ben.

Hakikat bahridir aklım reis oldum teni feleğe
Özüm evvelden evveldir kadem basmadan eflâke
Gözüme Hakk olur perde bakarsam mâli emlâke

---

[839] **Satvet:** Ezici kuvvet. Hışım ve şiddetle kavrayıp almak. Birisinin üzerine şiddetle sıçramak ve hamle etmek.   Zorluluk

[840] **Timar:** f. Bir şeyin devam ve inkişafı için yapılan hizmet. Tedavi

Eğerki sûreta âhirde geldim âlem-i mülke,
Ne mâziyem, ne müstakbel her ânın ânesiyim ben.

Çün insânım ve mekânım bu mir'ât tenliğimdendir
Ziyâ bahşâyışı bizim bu ziynet şenliğimdendir
Bakâda fânide benlik benimle senliğimdendir
Yitürdüm benliği, benlik bana hak benliğindendir,
Tekellümde hitâb-ı gıybetin kârhânesiyim ben.

Ezelden sâkiya câm bekâdan mestü hayrânem
Perişan turresin yârin körelden dil perişânım
Ne Azbî'yem ne şârkıyem ne gârbiyem ki ben cânım
Ne Mısrîyim, ne Mehdîyim, ne İsâ'yım, ne insânem,
Bu yanan dâimî şem'in veli pervânesiyim ben.

113

Sırrı "sübhânellezi esrâ"[841]da dil mihmân eden
İstivâ sırrın vücudun şehrine sultân eden
Vay benim aklım perişân gönlümü hayran eden
Ey bu gönlüm şehrini bin kahr ile vîrân eden,
Bî-dühân odlar yakup bu sînemi külhân eden.

Herkes cins maal cins [842] hem demi sohbet olur
Ehl-i Hakk'ın devleti Hakk'tan gelen zillet olur
Çâre kıldıkça tabibler derdine mihnet olur
Ehl-i âlem derdinin mislin görür rahat bulur,
Cins u misli olmayan derde beni dükkân eden.

Nefsle ruhun varasın fehmeden ehli zamir [843]
Tekye-i fakr-i fenâya can u dil eyler esir
Ger hakikatten haber almak dilersen âşka gir
Bir bahirdir sâhili yok mevci olmaz münkesir,
Leylinin fecrin getürmez gökteki devrân eden.

Çıktı "mâzâgal basar"dan [844] çeşmime kehli uyun[845]
Tıflı dil derdinden oldu seni derdim tâze nur
Çünkü ben biçare oldum sine püryan [846]dîde-hûn[847]
Akl-ı fikrim zevrâkı yollarda kaldı ser-nigün,
Belki cümle akl-u fikri bende sergerdân eden.

---

[841] İsrâ Suresi
[842] **Cins maal cins**: cins cinsi ile beraber
[843] **Zamir:** Bir şeyi gizlemek. İç. Huk: Bir şeyin iç yüzü. Niyet. Vicdan. Kalb.
[844] ***"Gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı."*** (Necm, 17)
[845] **Kehli uyun:** Gözlere çekilen sürme.
[846] **Biryan:** Püryân. f. Kebabın bir nev'i. Piran.
[847] **Dîde-hûn:** Gözler kanlı

Azbî'ya fakri rızâdır âşıka âşkı pîşesi[848]
Gel iki âlem rahatımdan çekme vakt endişesi
Talib-i fakr u fenâ ol kır bu vârın şişesi
Kimine meydân eden bu âlemin her köşesi,
Mısrî'ye uçtan uca her köşeyi zindân eden

[848] **Pişe:** f. İş, kâr. Meşguliyet. Alışkanlık, huy, âdet. Meslek, san'at. "Huy edinmiş, alışmış" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Hasenât-pişe : İyi şeyleri âdet edinmiş olan

114

Cân u dilden âşkla gel yâne yâne Hû deyu
Nefsine aldanma zinhâr yâne yâne Hû deyu
Kendini kâl ile hâl ol yâne yâne Hû deyu
Gir semâ'a zikr ile gel yâne yâne Hû deyu,
Er safâyı aşkı- Hakk'a yâne yâne Hû deyu.
Bilmeyen imânı bulmaz küfrü imân perdesin
Âdem olmaz geçmeyen ilmiyle hayvân perdesin
Çâk eder âşık olan elbette isyan perdesin
Hep erenler Hû ile kaldırırlar can perdesin,
Açtılar gözlerin anda yane yane Hû deyu.
Hû ile irşad olanlar oldu Hû nun hemdemi
Var ise Hû yok ise Hû iş bu sırrın mahremi
Evvel Hû âhiri Hû kıl temâşa âdemi
Gördüler Hû kaplamış hep On sekizbin âlemi,
Feyz alırlar cümle Hû'dan yane yane Hû deyu.
Mübtelâlar sırrına kavuştular bu Hû ile
Evliyânın bezmine [849] *oluştular bu Hû ile*
Dostla alıştılar buluştular bu Hû ile
Zât-ı Hakk'ı buldular, buluştular Hû ile,
Dost göründü her taraftan yane yane Hû deyu.
Kalbine yâ Hû diyen âşıkların rahmet yağar
İki âlem mihnetten kurtulup cennet arar
Âzbi'ya feyzi Hüdâ'dan Hû deyu doğar
Ey Niyâzî gönlüne âşıkların hikmet dolar,
"Künt-ü kenz" in haznesinden yâne yâne Hû deyu.

[849] **Bezm:** f. Sohbet meclisi. Muhabbet yeri. Yiyip içme, îş u nûş. Meclis.

115

Aşkıyla mest efkâr olayım şimdengerû
Cevri hicri güle sitemkâr olayım şimdengerû
Yâre hem ağyâra hoş yar olayım şimdengerû
Nevbahar erişti bi-dâr olayım şimdengerû,
Andelip-i bağ-ı gülzâr olayım şimdengerû.

Lutfu kahrından vefâsından geçip abdâl-veş
Âlemin şahı gedâsından geçip abdâl-veş
Bu ribat hünhünden uryân olup abdâl-veş
"Dünya vü ukba hevâsından geçüp abdâl-veş,
Kâşif-i cilbend-i esrâr olayım şimdengerû".

Bulmasın bir kimse bende bulmasın nâm u nişân
Kalayım yokluk içinde bî-nişân ve bî-mekân
Cümle âlem âşık olsun görmeğe vechim ıyan
Dolanayım Hızır-veş âlem gözünden bir zamân,
Mutlak olup sırr-ı settâr olayım şimdengerû.

"küllü şeyin yerciu"[850] *nun ma'deninde kân olam*
Çün bana elzem özümden özümü özden bulam
Eyleyim İsâ'ya ta'lim sırda eşratı[851] *kıyam*
Nice bir bu ten zemininde karar edüp kalam,
Çıkayım göklere devvâr olayım şimden gerû.

Âlemin ak ve karasından çıkar âli cenâb
Bilmedi münker suâlin çektiler onlar azâb
Hakk'a teslim olmadan özünü bekâda yok sevab
Bu izâfât u kuyûdât illerin edüp harâb,
Lâmekân ilinde seyyâr olayım şimdengerû.

---

850 وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الاَمْرُ كُلُّهُ ***"Bütün işler O'na döndürülür."*** Hud, 123
851 **Eşrat:** Nişanlar. Alâmetler. Şartlar.

Nice birdir doğmanla subhdem feryâd edem
Kûh sırrı âşkına ben kendimi ferhâd edem
Kayıttan kurtulup ruhum eyle âbad edem
Mürg-i cânı bu kafesten uçurup şâd edeyim,
Ol âdem şehrine tayyâr olayım şimdengerû.

Hâkle yeksân[852] olan ârş üzre eyler hoş mekân
Geldi çün benden bana benlik nişânından ziyân
Geçtim ondan dahî mânendî [853] bir olur pehlivân
Bir beden kaldı bana mensûb olan bunda hemân,
Yok edip anı dahî var olayım şimden gerû.

Her kimin kalbinde olsa Hakk şuhudu zerrece
Gelir elbet ona Hakk'ı lutf cudî [854] zerrece
Azbî'nin zâhir u bâtın yok vücûdu zerrece
Kalmasın varlıkta Mısrî'nin vücûdu zerrece,
Kurtulayım vasl-ı dildâr olayım şimde gerû.

---

[852] Yerle bir toprak olan
[853] **Manend:** f. Benzer. Denk. Eş. Gibi.
[854] **Cûd:** cömertlik bol verme.

116

Zâhid sana şerh eyleyem guş [855] eyle bir destân kamû
Doğru haberler söyleyim fehmeylesin yâran kamû
Hiç bilmezem ki neyleyim kılam ıyan beyan kamû
Bir şehre erişti yolum dört yanı düz meydan kamû
Ona giren görmez ölüm içer âb-ı hayvan kamû.

Gaflettedir uykusu var Hakk'tan katî korkusu var
Yirmi dokuz bârusu [856]var otuz iki incisi var
Itır gibi kokusu var her yanı kaplarûsu [857]var
Bir hoş güzel yapısı var otuz iki kapısı var,
Cümle şehirlerden ulu her yanı bağ bostan kamû.

Âşk ehli ol eyledin kesil âb-ı revân ol selsebil
Dağları sünbül zencebil çağlar akar Ceyhun Nil
Onda döğülmüş misli gül altın cevâhir fî sebil
Âb u havâsı mu'tedil giren çıkamaz ay u yıl,
Dağları lâle ak kızıl bağlar gül-i handan kamû.

Dertlilere dermân eder âşıklara ihsan eder
Her sırrı sır-cünban [858]eder âb[859] u revân efgân eder
Âşk ehlini mestân eder hâlin perişân şân eder
Bülbülleri nalân eder cân-u dili hayrân eder,

---

[855] **Guş:** f. Kulak. Mc: İşitmek.
[856] **Bar:** i. 1. çubuk, sirik. 2. engel. 3. bar (içki içilen yer). 4. huk. baro. 5. su içindeki kum seti. 6. müz. ölçü çizgisi. f. (--red, --ring) 1. sürgülemek. 2. engel olmak. 3. sokmamak, almamak. edat -den baska, hariç
[857] Kaplayan
[858] **Cünbân:** f. "kımıldanan, kımıldatan, sallanan, oynayan, oynatan, hareket eden" mânâlarına gelir ve sıfatlar yapar.
[859] **Ab:** f. Su. Mc : Yağmur. Letâfet, güzellik. İtibar. Irz, nâmus. Vakar. Cilâ. Keskinlik.

Bahçeleri seyrân eder her köşede hûbân kamû.

Her emrine fermân olur her ne ararsın bulunur
Bilmediğin hep bilinir görmediğin hep görünür
Dostlar başına derilir [860]canla sohbet olunur
Eşçârda sazlar çalınır dallarda meyve salınır,
Sen sunmadan ol bulunur her emrine fermân kamû

Deryâ misali çuş eder her ne dilersen hoş eder
Cananı sana eş eder huriler dem-keş[861] eder
Düşman kaddin ham-keş[862] eder şeytanla yâdaş[863] eder
Kim Selsebil'den nûş eder rahik anı bi-hûş eder,
Tesnîm ebed sarhoş eder olur içen mestân kamû.

İllet bana hüccet değil gösterdiğim illet değil
İşret ve hem sohbet değil hem işret ve sohbet değil
Hakk'tan bize rahmet değil sanma ki bu kudret değil
Bu dediğim Cennet değil anlara ol minnet değil,
Bunun safâsı zevkine ehl-i cinân hayrân kamû.

Baldan şekerden hoş tadı can bülbülü olmuş tûtî
Oldu beyân sırrı-ebî[864] Hakk'tan gelen âdem gibi
Cismi hakikatten idi Hakk âdeme dostum dedi
Şehr-i hakîkattır adı, Hakk sırrını bunda kodu,
Ol sırra vâkıf olanı, Hak eyledi mihman kamû.

---

[860] Toplanır

[861] **Dem-keş:** f. Nefes çeken, soluk çeken. Devamlı öten bir güvercin cinsi. Kaval, ney gibi çalgıları devamlı üfürenler. Bazı kuşların, kübbül gibi uzun uzun ötenleri. Şarap içen

[862] **Ham-keş:** f. Bükülmüş, kıvrılmış, eğrilmiş.

[863] Anılırsın

[864] **Sırr-ı ebî:** Babalık sırrı

Bu sözlerim gel levha yaz bu şehre gelmez yaz güz [865]
Bunlardır ehli temiz Hakk'tan ıyan bunlarda yüz
Hakk'tır bularda[866] *Hakk'tan öz yokuş değil her yanı düz*
Özleri canlardan aziz sözleri ballardan leziz,
Yok anda sen, ben, siz ü biz birlik ile yeksân kamû.

---

[865] **Güz:** Sonbahar

[866] **ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ**

XIII. yy'ın sonlarına kadar tek bir koldon devam eden Tük yazı dili, aynı yy'ın sonlarında dallanmalara uğramıştır. Doğuda Doğu Tükçesi (çağatayca), Kuzeyde Kuzey Batı Tükçesi (Kıpçakça), Batıda ise Güney-Batı Tükçesi (Oğuzca) adlarıyla anılan Tük yazı dilinde bugün kullandığımız yazı dilinin temelini Batı Oğuzcası (Anadolu'ya göç eden Tükler tarafından işlenerek yazı dili haline getirilen) teşklil etmektedir.

Batı Oğuzca'sını gösterdiği değisimler göre devrelere ayırdığımızda XIII-XV. Yy'lar arasında kullanılmış olan, içine Selçuklu dönemi Tükçesi'ni de alan Eski Anadolu Tükçesi devrinin ilk sırayı aldığını görüüz. Değişik kaynaklarda bu devrenin "Eski Osmanlıca", Eski Tükiye Tükçesi " adlarını da aldığı görülmektedir.

XV, asrın II, yarısı bir geçiş devresidir. Bununla birlikte EAT'si devri özellikleri XVI. Yy boyunca devam etmiş ve XVII. Asırda da etkisin sürdümüştü.

Bu dil kullanımı özellikleri ile "bunun, anın, bularnın, onlarnın, bunun, şunun, onun, **bularun (bunların), şularun (şunların), olarun onlarun)** şeklinde yuvarlar ünlülü kullanılmıştır.

Bu dediğim ehli necat bulmaz bulur kesb kesad[867]
Ateş değil sudan nebât bunlar değil hâk ile bâd[868]
Haktır hakikat iş bu âd işit onu bâd şâd
Olmaz anlarada hiç fesad buğz u hased kibr ü inad,
Cümle biliş yok asla yâd birbirine ihvân kamû.

Bağışladımdı almadı bu sırrı bâtıl bilmedi
Âşkımdan âgah olmadı teşvişe kendin salmadı
Nefsî yüzüne gülmedi bunlar hakikat olmadı
Ol şehre Mürsel gelmedi, anları dâvet kılmadı,
Anlar yolu yanılmadı evsafları Kur'ân kamû.

Epsemlik[869] *olmuş dilleri iki cihan merkebleri*[870]
Yok bunların ucbları[871] *iman olur edepleri*
Hakk bunların mucipleri Hakk'tan mühürlü lebleri[872]
Hak mezhebi mezhebleri, deryâ-yı zât meşrebleri,
Hâsıl kamû matlableri, kadr içredir her an kamû.

Bilmez bular lâfügüzaf[873] *Hakk bunları kılmış muâf*
Bunlar kamuya sine-sâf olmuş bular Ankâ-i Gâf
Hayr ile şer bunlarda lâf her sözleri nûn ile kâf
Yoktur onlardan ihtilâf günden ayân Hakk bî hilâf,
Her işleri Hakk'a muzâf ruh eylemiş Yezdân kamû

---

[867] **Kesb:** Kazanç. Çalışmak. Sa'y ve amel ile kazanmak. Elde etmek. Edinmek. Kazanç yolu. **Kesad:** Alış veriş durgunluğu. Kıtlık. Eksiklik. Verimsizlik.
[868] **Hâk:** Toprak **Bâd:** f. Yel. Rüzgâr. Soluk. Nefes
[869] **Epsem**/epsera:Suskunç
[870] **Merkeb:** (Rekb. den) Binilen vâsıta. Binilen şey. Eşek.
[871] **Ucb:** kibir, gurur, kendini beğenme, ameline, yaptıkları işe güvenme.
[872] **Leb:** f. Dudak. Şefe. Kenar. Sahil. Kıyı.
[873] **Lâfügüzaf:** Boş söz

Makbuli Hakk olmaz rezil olmuş bulur ayn-ı Halil
Hakk iledir bunlara eyle makbul edüprabb'ül celil
Bundan müberra vekil canlar verirler fî sebil
Terk eylemişler kâl u kil lâl olmuş anlarda bu dil,
Her halleri Hakka delil hep mazharı Rahmân kamû.

Bî-din görür mezhepsiz Hakk'tan ıyandır Hakk yüzü
Bulmuş seâdet yıldızı piri izi Hakk'ın izi
Kehli uyun payi tozu birdir [874]*geçile gündüzü*
Gerçi sana bakıp gözü, sohbet eder söyler sözü,
Lâkin Hakk'ı bulmuş özü, söyleştiği Furkân kamû.

Sarhoş olup bayılmadı içenleri ayılmadı
Esrârları yayılmadı hep dilleri duyulmadı
Kimseye gönül vermedi çalışmadı yorulmadı
Dünyâya anlar gelmedi, geldiyse de eğlenmedi,
Şeytân oları görmedi, anda olar pinhân kamû

Cândır Hüdâ'ya peşkeşi onun için yeter işi
Zâhirdedir âdem kişi doğmuş hakikat kuşu
Erkek değildir hem dişi hem hakkıyla Hakk cünbüşü
Ana girerse bir kişi gider gönülden teşvişi,
Başına bu devlet kuşu konan olur Sultan kamû.

Olmazdan evvel çün olur maksudu candan alır
Fânide ol bakî kalır istediği zâhir olur
Cânın verir canan alur nefsin bilir rahman olur
Hemen ki ol şehre gelir her korkudan azâd olur,
Yollarda bellerde kahr div u peri şeytân kamû.

Ölmezden evvel ey püser[875] *can iline kılmış sefer*
Bunlara yok arzı hüner her işleri cümle biter
Mahv bulur her derdi sırrı Hakk'tan gelir ona haber
Dâr-ül emândır ol şehir lâkin girer yüzbinde bir,
Sanma ana dâhil olur hûri melek rıdvân kamü.

---

[874] Ayağının tozu göz sürmesi ile birdir
[875] **Püser:** (C.: Püserân) f. Erkek çocuk, oğul

Aklını kurban eyledi ol neylediyse eyledi
Bu tahmîsim [876] *kim değildi esrar Hakk'ı anladı*
Dostun izin kim izledi Hakk'ın cemâlin gözledi
Kim ki o şehri özledi erenler izin izledi,
Adâb-ı Hakk'ı gözledi irşâd eder Pîran kamû.

Âlemler onun kuludur onlar velinin âlidir [877]
Bî-mağrifet kim dilidir kiminki bu söze belî dir [878]
Can bülbülünün gülüdür âşk şâdînin bülbülüdür
Her semt o şehrin yoludur, lâkin girenler velidir
Anın için dopdoludur Türk ü Arab Süryan kamû

Seyr eyledim sünbüllerin mest eylemiş bülbüllerin
Hay oldu verdi dillerin Hû koktu cümle güllerin
Oynamaz kâküllerin kâfir inanmaz kulların
Ehlini bul ol illerin sarpın geçersin bellerin,
Yırtar yalnız gideni kurd u peleng arslan kamû.

Bu şehrin aslı bülbüldür kâmil olan bî-dillidir
Aşıkları kanlıdır erkânı böyle yolludur
Sünbülleri hoş tellidir bülbülleri hoş güllüdür
Ehline anlar bellidir, zirâ bilir bir illidir,
Her birisi ahsen sıfat her müşküle bürhân kamû.

Etme muhabbet mülküne her mâl her emlâkine
Eyle nazar eflâkına katma siva imsâkine
Sa'yeyle nefsin terkine sultan olasın mülküne
Gir Enbiyânın silkine bin bu vücûdun fülküne,
Kahreyle nefsin askerin gark eylesün tûfan kamû.

---

876 **Tahmis:** (Hums. dan) Bir şeyi beş kat veya beş köşe haline getirmek. Edb: Bir şiirin her beytine üçer mısra ilâve ederek beşe çıkarmak

877 **Âl:** Sülâle, soy, hânedan. Akrabâ ve taallukat.

878 **Beli:** f. Evet.

Gel sen özüne bende ol tâ Hakk yoluna çıka yol
Bahri hakikat içre dal ferdâ gamın ferdâya sal
Kalmaya sende kıl u kâlî dâhi taşa çal
Var "Semme vechu'llâh" ı bul tâ görüne sana ol il,
Senden sana eyle sefer kim idesin seyrân kamû.

Sa'y eyle ol ehli ede sana misilin acep
Etme sakın arzı nesep cehlin ıyan etme ki hep
Cümle acem ile arab emrinde ola rûz şeb
Candan riyâzat-ı taab çeksin anı edip taleb,
Olur riyâzat sonu derdlerine dermân kamû.

Yok onda hem bülbüle zağ [879] *yok anda matem hem ferağ*
Yok onda kara yüzü ağ yok onda lâle bağ u dağ
Yok onda hem yakın irağ var anda hem nurdan çırağ
Çek sinene dağ üzre dağ şol hasta gönlün ola sağ,
Şayet ola dağ üstü bâğ yâdlar ola yârân kamû.

Bakma kişinin fiiline onun nazar kıl nesline
Dünyayı koymuş meyline mağrur olanlar ilmine
Cahilin olanın fazlına düşmüş bu zulmet cehline
Can ermeyince aslına bülbül gibi gül faslına
Hep cenneti arz eylesen olur ana niran kamû

Cân u dil nûr ettiğim ben kendimi çürüttüğüm
Derdimi tefsir ettiğim hâlimi tabir ettiğim
Takdirce tedbir ettiğim uşşâka tebşir ettiğim
Can ilidir vasfettiğim derd ile ta'rif ettiğim,
Bundan inip döküldüler bu tenlere her cân kamû.

İhlâs edip imânını fehm eyle gel izânını
Nefsin bilip düşmanını hor eyle gel şeytanını
Tâ bulasın rahmanını dilde tutup mihmânını
Gel tende koma cânını a'lâya çık bul kânını,

---

[879] **Zag:** (C.: Ziygan) f. Karga ve kuzgun. Fitneci, gammaz

Lâyık mıdır insâna kim yeri ola zındân kamû.

Ben Azbî'nin koyma izin tâ göresin Hakk'ın yüzün
Candan işit cânım sözün payine vâr hem sür yüzün
Pendini tutma söz sözün hemdemi olma göz sözün
Tut bu Niyâzî'nin sözün bunda aça gör gözün,
Bir gün gidersin ansızın görmez seni karbân kamû.

Yuyan imânın küfrüne bağlan Hüdâ'nın emrine
Sabr eyle yârin cevrine kâil olup her kahrine
Tâ kim eresin zevkine aldanma nefsin mekrine
Var ol hakîkat şehrine er anda Hakk'ın sırrına,
Dolsun senin de gönlüne deryâ olup irfân kamû.

117

Hakikat şemsi çün doğdu zemin u esmâ içre
Güman[880] gitti ıyan içre ıyan oldu beyan içre
Ne yüzden âdem oldum ben gülünce cismim ve cân içre
Ezelden nârına aşkın ben yâne geldim cihân içre,
Akıttım nîce dem yaşlar gözümden dolu kan içre.

Gedâ sûret iyan oldum âtâya feyz kân iken
Libâsım rehberim oldu anâsır bî-nişân iken
Noktâ-i kevn u mekân içre zemin u asumân iken
Hak ile bî-nişân iken kamû canlara cân iken,
Düşürdü bî-mekân iken beni kevn ü mekân içre.

Nice düştüm nice kaldım nice dem ağladım güldüm
Nice kâmil nice sâlik nice nâdan olup kaldım
Çü benden ben cüdâ düştüm onun için derdmend oldum
Nice geldim, nice gittim nice doğdum, nice öldüm,
Nice açtım, nice soldum, şol gül gibi cihân içre.

Nice dem serseri gezdim nice dem oturup kaldım
Nice dem malik oldum ben çariğ u şeb çerağ [881]oldum
Gelince bu fena dehre nice oldum nice doğdum
Bulut olup göğe ağdım, matar olup yere yağdım,
Güneş olup gehi doğdum zemîn u âsumân içre.

---

[880] **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe.
[881] **Çerağ:** f. Işık. kandil. Lâmba. Mum. Kutlu, mutlu. Otlak. Mer'a. Otlama. Tekaüd. Talebe.

Benimle bâkidir bâki benimle fânidir devrân
Benimdir sikke-i [882]efdâl benimdir kisve-i insan
Benimle devr eder devran benimle seyr eder seyranım
Nebat olup nice devrân nice demde olup hayvân
Geyürdü sûret-i insân bana devr-i zamân içre.

Nice doğdum nice oldum işit seyranımı buldum
Nice makbul merğubum[883] ne yüzden mağrifet buldum
Hakikat şehrine sultan olup hayli hüner aldım
Çü insân sûretin buldum Hakk'a hamd-ü senâ kıldım,
Fenâ ender fenâ oldum bekâ-yi câvidân içre.

Vücudum sidresin [884]bildi bilenler Beyt-İ Ma'mur'u[885]
Bilenler istiva nur Hüdâ'dan ittiler fahri
Hakikat şehrine sultan ben Azbî'dir Hüdâ emri
Erişti ma'rifet nûru gönül oldu Hakk'ın Tûru,
Niyâzi duydu çün sırrı gümân etti ayân içre.

---

[882] **Sikke:** Damga. Nereye ve kime ait olduğunun bilinmesi için konulan işaret, mühür. Umumi damga. Dirhem. Para üstüne vurulan damga. Düz, doğru yol. Mevlevilerin keçe külâhlarının ismi. Basılmış madeni para

[883] **Mergub(E):** Rağbet edilmiş. Beğenilmiş. Çok kıymet verilen. Çokları tarafından istenen.

[884] **Sidre:** ağaca teşbih ile benzetilen, yedinci kat gökte bir makam ismi.

[885] **Beyt-i Ma'mûr:** İ'mar edilmiş ev. Melekler Kâbe'sinin bir ismi.

118

Sen gayri yüze bakma yalvar güzel Allâh'a
Hem nefsine aldanma yalvar güzel Allâh'a
İzinden izin ayırma yalvar güzel Allâh'a
Uyan gözün aç durma yalvar güzel Allâh'a,
Yolundan izin ayırma yalvar güzel Allâh'a.

Gel hılye-i [886] âlem ol hem ruhuna hâdim[887] ol
Gel vakıf-ı hâlim ol maksudu maalim[888] ol
Her demde hayalim ol lutf ile kemâl ol
Her geceyi kâim ol her gündüzün sâim ol,
Hem zikr ile dâim ol yalvar güzel Allâh'a.

Şüphe ile iş bitmez Hakk ehli yolu gütmez
Sırrını öyle vermez cahille yola gitmez
Maksuduna kim eremez evvel Hakk'ı meğer bilmez
Bir gün bu gözün görmez hem kulağın işitmez,
Bu fırsat ele girmez yalvar güzel Allâh'a.

Sen zilleti devlet bil bu devleti sıhhat bil
Her zerre-i kudret bil her kudreti hikmet bil
Yen nefsini izzet bil bu izzeti rahmet bil
Sağlığı ganîmet bil her saatı ni'met bil,
Gizlice ibâdet kıl yalvar güzel Allâh'a.

Nefsinden özün kurtar kendi özün âzade et
Ma'mur ediben kalbin gel kendini âbâd et
Şehr-i dili ma'mur et nefs ilini berbâd et
Allâh'ın adın yâd et can ile dili şâd et,
Bülbül gibi feryâd et yalvar güzel Allâh'a.

---

[886] **Hilye:** Güzel sıfatlar. Süs. Zinet. Cevher. Güzel yüz. Kılıcın sapındaki veya kınındaki zinet. Suret. Hey'et. Görünüş.

[887] **Hâdim:** hizmet eden, hizmetkâr.

[888] **Maalim:** (Ma'lem. C.) Dinî inançlara, itikadlara dair mes'eleler. İzler. Nişanlar. Eserler.

Gel Azbî niyâz eyle niyazı dırâz [889] eyle
Gel hâcetin Allah'a sen dol dırâz eyle
Kimdir sana Allah'a niyazını az eyle
Gel imdi Niyâzi'yle Allâh'a niyaz et,
Hâcâtı dırâz eyle yalvar güzel Allâh'a.

---

889 **Dıraz:** f. Uzun

119

Hemen durma gece gündüz Hakk'a yalvar seherlerde
Bu cümle masivadan geç Hakk'a yalvar seherlerde
Tâ mevlâya erişince Hakk'a yalvar seherlerde
Uyan gafletten ey nâim Hakk'a yalvar seherlerde,
Döküp acı yaşı dâim Hakk'a yalvar seherlerde.

Unutup cümle efkârı kerem eyle meded ey yâr
Eğer dildârı bildinse senin yârin olur ağyar
Ola tâ hemdemin ey dost hakikat dilberi hünkâr
Kapusında durup her bâr yüzün dergâhına tut var,
Yürekten kıl demâdem zâr Hakk'a yalvar seherlerde

Eğer sen cânı bunda verirsin fî-sebil[890] *ey dil*
Hakikat ehli olmaksa muradın var Hüdâyî[891] *bil*
Eğer zâhir eğer bâtın muradın hâsıl olsun gel
Seherlerde açılır gül anın için zâr eder bülbül,
Uyanıp derd ile ey dil Hakk'a yalvar seherlerde.

Seher kalkıp yatğında Meded ey zâr biçâre
Yapışıp dâmeni pirin yakin ol lutf dildâre
Alınma nefsi gaddare uyma sen ağyare
Gel ey miskin bi-çâre dolaşma gezme âvâre,
Dilersen derdine çâre Hakk'a yalvar seherlerde.

Eğer ki rûhu sultânî ederse sana ihsanî
Alırsan âşkta meydânı eğer bildinse cânânı
Bilirsen hükmü yezdânı müdam kıl âh u efgânı
Açılır bâb-ı Sübhânî çekilür hân-i sultânî,
Dökülür feyz-i Rabbâni Hakk'a yalvar seherlerde

---

[890] Yoluna

[891] **Hudayî:** f. Hudâlık, uluhiyyet. Allah'lık. Allah Teâlâ'ya mensub.

Gel Azbî âşkla her ân edegör canla efgânı
Ede ihsan sana sultan edersen sıdk ile vicdan
Namazda hazır ol ey cân girerse kalbine irfân
Seherde uykudan uyan Niyâzî durma derde yan,
Ola kim erişe dermân Hakk'a yalvar seherlerde.

120

İlişkin kalmaya alında ve turanda [892]
Ortaklığın bulunur görmez öyle görende
Akılla hilm u edep hem bendedir hem sende
Deme kim Hakk'ı sende mevcûd ola ya bende,
Ne sendedir ne bende sığmaz ol bir mekânda.

Cân belâda canândır canân mihmâna cândır
Her mekândır nişânı her nişânı mekândır
Dinsiz imânsız nedir hem evvel bana imandır
Mekânı bi-mekândır nişânı bi-nişândır,
Yine zuhûr eden ol mekânda ol zamanda

Miskin ona ey kişi yer eyle gök ten olur
Ruyu Hakk'ı seyr eden ağlamadan şen olur
Hakk'ı ıyan anlamak fen içinde fen[893] *olur*
Hem cân u hem ten oldur hem sen ve hem ben oldur,
Cümle görünen oldur uzakta vü yakında.

Âhu [894]*dediğin budur* [895] *budur dediğin âhudur*
Lü'lü-yi inci sanan incü değil lü'lü-üdür
Aşikâre sandığın âşikâre saklıdır
Sanır mısın kim oldur istediğin ya budur,
O bu kamû bir Hû dur gidende vü duranda.

---

[892] **Turra:** (Tuğra) Alındaki saç. Tura. Mühür. Pâdişah damgası. Pâdişahın imzası. Kumaşın etrafındaki nişan ve işaret. Kumaşta ipekten çevrilen kenar. Herşeyin ucu ve kenarı.

[893] **Fenn:** Hüner. Mârifet. San'at. Tecrübe. İlim. Nevi, sınıf, çeşit, tabaka.

[894] **Ahu:** f. Ceylân. Gözleri çok güzel olan. Çok güzel göz. Gazâl. Mc: Dilber. Mahbub.

[895] **Bu(y):** f. Koku, râyiha.

İbretle baktığın Allah olsun ona bâkî
Yak sinene âteşini seninle oda sen yak
Azbî irağ sandığın yakındır olmaz ırak
Niyâzî gözün aç bak her şey olup durur Hakk,
Sanma ânı kim ola nihanda ve ayanda.

121

Eder def'i keder Elhamdü-li'llâh
Kılar arz-ı hüner Elhamdü-li'llâh
Budur doğru haber Elhamdü-li'llâh
Hüdâ davet eder Elhamdü-li'llâh,
Bu can Hakk'a gider Elhamdü-li'llâh.
Bugün yek zerre hikmet oldu
Bu hikmet dediğin hoş kudret oldu
Bize Hakk'tan devlet oldu
Hakikat şehrine çün rihlet oldu,
Gönül durmaz uyar Elhamdü-li'llâh.
Aramaz taşradan derde tabîbi
Özüne yâr edenler bin rakîbî
Bilür ayin erkânı adâbî
Tuyaldan cân-ü dil vasl-ı Habîbi,
Hem okur, hem yazar Elhamdü-li'llâh.
Dilersen olasın hayr ile merhum
Bir öze kim edesin hırz-ı[896] ma'sum
Hüdâ'nın rahmetinden olma mahrum
Yakın geldi tulûa şems-i rûhum,
Bugün kevnim doğar Elhamdü-li'llâh.
Bulundu kesret içre vahdeti yâr
Bulundu yâr ağyar celvetî yâr
Bu cennet dediğimiz sohbeti yâr
Ölüm dedikleridir halveti yâr,
Kamû ağyâr gider Elhamdülillâh.
Veliler zümresine ola mensup
Ona hazır ola her yerde matlup

[896] **Hırz:** Melce'. Sığınılacak yer. Tılsım. Cenab-ı Hakk'ın muhafaza etmesine dair yazılı duâ. Fık: Bir malın âdet üzere muhafazasına mahsus yer. Muhafaza etmek.

Görüne sana düşmanın olup hûb[897]
Şehâdet mansıbıdır âli mansıb,
Bize veriliser Elhamdü-li'llâh.
Edenler aşka arz-ı kemal
Yezid ile yezid olmak fiâl[898]
Budur kârı velinin Hak zevâli
Göründü manâ yüzünden cemâli,
Bozuldu hep suver Elhamdü-li'llâh.
Nice dertlilere dermanlar etti
Bu biz âşıklara fermânları etti
Bize ta'lim vaslı canlar etti
Biliştik bunda hem ihsanlar etti,
Nasîbimiz kadar Elhamdü-li'llâh.
Kavme Azbî niyâzi sen dırâzı
Cefâsıyla habibin anla nazı
Budur âşıkların sözü güzârı[899]
Ne gam giderse dünyâdan Niyâzî,
Visâline erer Elhamdü-li'llâh.

---

[897] **Hubb:** (Hibâb - Hibb - Mehabbet) Sevgi, muhabbet, bağlılık, dostluk. Bir şeyi birisine sevdirmek. Hulus, lüzum ve sübut. Muhafaza ve imsâk.
[898] **Fial:** (Fiil. C.) Fiiller, yapılan şeyler
[899] **Güzar:** f. Geçiş, geçme. Beceren, halleden, yapan. Geçiren, geçirici mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Dem-güzar : Zaman geçiren, vakit öldüren.

122

Aklımı hayran eylesem bu halvetin şerbetine
Fikrim postunu beklesem bu halvetin şerbetine
Kavlimi metin eylesem bu halvetin şerbetine
Bilmem n'etsem n'eylesem bu halvetin şerbetine,
Bu cânı teslim eylesem bu halvetin şerbetine,
Ağlar iken güldürseler çeşmim yaşın sildirseler
Ayıklığım bildirseler mey küpüne daldırsalar
Muradıma erdirseler sakiler kadeh verseler
Hep bu gökleri indirseler şerbet ile doldursalar,
Biricik bizi kandırsalar bu halvetin şerbetine.
Tulum tulum olsa arak[900] *sarhoş olsam yalın ayak*
Dağlar taşlar olsa çanak meze olsa tabak tabak
Afitabı etse sancak hem bulutlar olsa yaprak
Şerbeti gönderdikte Hakk öğünce gün olsa çerak,
Yıldızlar olsa hep çanak bu halvetin şerbetine,
Sır sözümden haber alan vahdette meskenet bulan
Münkirlere olsa yalan bilir bunu ehli iman
Hamdülillâh olmuş nihan[901] *bu nihan sır değil ıyan*
Duysa bunu halk-ı cihân katresine verirdi can,
Olmaz bahâ kevn ü mekân bu halvetin şerbetine.
Derûnda lezzeti kalır tadın unutulmaz anılır
Bu şerbetten kanan bilir kanmayan ahmaktan olur
Aklın olur canın verir âşk ehlinin aklın alır
Bu bir aceb ilden gelir ancak bunu içen bilir,
Kim tatsa hayrette kalır bu halvetin şerbetine,

---

[900] A**rak:** rakı
[901] **Nihan:** f. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. Sır.

Bu içen görmez azap vasıl olur ol bî-nikâp[902]
Bülbüllerle bir mi gurab [903]*münkirlere hoş ızdırap*
Bu bir şarabdır bir şarab her katresi yüzbin savab
Her kime olsa feth-i bâb içer anı görmez azab,
Cism ü cânı eyler kebâb bu halvetin şerbetine.

Azbî hâli anlamadı hiç gafletten uyanmadı
Yar neki günü saymadı emri Hüdâ saymadı
Aşk rengine boyanmadı âşıklara inanmadı
Şerbetimiz tükenmedi içenleri usanmadı,
Niyâzî hergiz kanmadı bu halvetin şerbetine.

[902] **Nikap:** yüz örtüsü, peçe, perde, örtünme.
[903] **Gurab:** (C: Garbân-Egribe) Karga.

123

Kâmu mevcud olanın â'zamısın yâ Resûlallâh
Dilberi biçârenin sen merhemisin yâ Resûlallâh
Kâmunun â'zamısın ekremisin yâ Resûlallâh
Zuhûr-u kâinâtın ma'denîsin yâ Resûlallâh,
Rumûz-u Künt-ü kenz'in mahzenîsin yâ Resûlallâh.

Atâ bahşâyişi [904] âlem olan ihsân feyzindir
Muhibbi nûru yezdânısın çevsayık [905] nûru mahzındır[906]
Sana her vechile bende olan kes abdi hâsındır
Beşer denen bu âlemde senin sûretle şahsındır,
Hakîkatta hüviyette değilsin yâ Resûlallâh.

Senin şanında levlâk [907] nidâsın Hakk kıldıysa
Senin zâtı şerifinden o kim bir lem'a olduysa
İki âlemde lâ-şüphe[908] veli olada geldiyse
Vücûdun cümle mevcûdâtı nice câmi olduysa,
Dahî ilmin muhît oldu kamûsun yâ Resûlallâh.

Hakikat yok eden her varı ilm-i ledündür
Kaşın mihrabı sözün her bar ilmi "min ledün"dür
Cemâlin mazharı esrârı ilm-i "min ledün" dür
Dehânın menba-i esrâr ilm-i "min ledünnâ"dır,
Hakâyık ilminin sen mahremîsin yâ Resûlallâh.

---

[904] **Bahşayiş:** f. Bağışlayış. İhsan. İhsan etmek. Afv. Atiyye

[905] **Cevsak:** Kasr, köşk, konak.

[906] **Mahz:** Safi ve hâlis. Katıksız. Sırf. Hâs. Hulus ile muhabbet. Tâ kendisi. Sadece. Su katılmamış hâlis süt

[907] "Sen olmasaydın" nidası

[908] şübhesiz

Senin kadrin bilen kadrin özün ağlaya biliserdir
İki âlemde teşbihin cemâlin pâkin oluserdir
"Ve yabkâ vechike" [909] *remzin bugün zâtın biliserdir*
Ne kim geldi cihâna hem dahî her kim geliserdir,
İçinde cümlenin ser-askerîsin yâ Resûlallâh.

Şeriattan elin her kim çekerse kaldı çırılçıplak
Kapında bende-i kemter gedâdır nice bin ishâk[910]
Hakikat âleme senden açıldı alem ile sancak
Cihân bağında insân bir şecerdir gayriler yaprak,
Nebîler meyvedir, sen zübdesisin yâ Resûlallâh.

Nice dem sırrını Azbî dahî ahdini gördü
Gamınla âşıkın oldum beni âşkınla yedirdi
Cefânı kessen ey dilber ölümden bana beterdi
Şefâat kılmasan varlık Niyâzî'yi yok ederdi,
Vücûdu zahmının sen merhemîsin yâ Resûlallâh.

---

[909] وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ***"Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak."*** (Rahmân, 27)

[910] İshak: nebi, resul; bilhassa Allah Teâlâ için söz söyleyen kimse, kâhin, kehanet sahibi.

124

Kıl ile kâlı[911] gizlidir âşıka hâl içinde
Lutfunu gördüm ıyan [912]saklı zevâl içinde
Cehlini seyr eyledim gizli kemâl içinde
Ey bî-misâl vâhid-i hüsnün misâl içinde,
Âyînenin göründü bir hub cemâl içinde.
Serviyle topu [913]senin kaddine [914] olmuş melil [915]
Kimki seni görmedi cehliyle oldu zelil
Yoluna her kim verir can u dili fî-sebil
Düştü kamû heyâkil kâmetine mukâbil,
Cünbüşü gösteren sen şekl ü hayâl içinde.
Ârif olur er kişi bu sohbeti kim görür
Sohbetiyle cân olur bu sohbeti kim görür
Vuslatına tez erer bu farkı kim görür
Bu san'atı kim bilür, bu kudreti kim görür,
Bu vuslatı kim bulur ceng ü cidâl içinde.
Cennet olur tâlibe sırrın eyle külhânın
Düzâh olur münkire müşkül eyle gülşenin
Aşkınla âşıkın cennet eder meskenin
Kande bulur isteyen lütfunu ey dost senin,
Çünkim anı gizledin kahr ü celâl içinde.
Ehl-i gamın pendini canla çün geldim
Hayli zamandır senin vuslatını bekledim

---

[911] Dedikodu
[912] **Ayan:** (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği.
[913] **Serviyle topu:** Baştan ayağa. toplam, tüm, bütün, toptan, hepten
[914] **Kadd:** Boy, bos.
[915] **Melîl (Melile):** Kül içinde pişirilen ekmek. Hararet, sıcaklık. Üzgün, kederli. Melul.

Tâ bilicek sırrını nice zaman eğledim
Mushaf-ı hüsnüne çün tefe'ül eyledim ben,
Burc-u belâda gördüm kendimi fâl içinde.

Derdinle serseri sarhoş iken eyledim
Nice nice ben sana arzı mâil eyledim
Nice zaman âşkınla derde düşüp eğledim
Taliimi yokladım mihnet evinde buldum,
Anın için yürürüm herdem melâl içinde.

Cevr u cefâsın çekip umma vefâ güzelin
Yâri kadîmim [916] olmaya hiç ecilden
Olmaya herkez nasip kurtuluş bu keselden[917]
Bizim de mihnet imiş kısmetimiz ezelde,
Kaldı başım anın çün fitne vü âl içinde.

Ehl-i dilin içinde kim ki olur hemdemi
Anlar Elest emrini fehm ediben bu demi
Sırrı Hakk'ın sen onu sanma sakın mahremi
Gamsız olan adamı sanma anı âdemi,
Hayvandan ol edaldir kaldı dalâl içinde.

Hayr ile şer haktır âdemi sanma deli
Cismi şeriât olur dili hakikat ili
Dîli olandır veli kimine velidir beli
Şadlık ehl-i aşka, aşkın gamıdır veli,
Şol ayrılık güzeldir ola visal içinde.

Hayli zamandır senin âşkınla giryanım
Senden olur derdime lutfunla dermanım
Meded müddam eyle bana meded sultanım
Haddin tecellîsine müştak olur bu cânım,
Görmedi çoktan anı şol zülf ü hâl içinde.

---

[916] **Kadîm:** Eski zaman. Başlangıcı olmayan. Uzun zamandan beri var olan. Evveli bilinmeyen hâl ve keyfiyet

[917] **Kesel:** Tembellik. Uyuşukluk. Yorgunluk. Ağırlık.

Hakk'a giden râhı ger bana soraydı zâhid
Hubbu sivâ eğer Hakk'a vereydi zâhid
Baktığına Hakk deyü doğru göreydi zahid
Mescide varmak ile zevke ereydi zâhid,
Kılmazdı da'vâyı ol bu kîl ü kâl içinde.

Çünkü Hakk'ı bilmişim yahşi yaman yermezem
Hakk'ı ıyan görmüşem kimseye yol sormazam
Kendi özümü kimseden çünkü gani görmezem
Meyhânede bir kadeh nûş etmeği vermezem,
Bin şuğluna sofinin tekyede şâl içinde.

Cennet oluptur bana kûşe-i fakr u rıza
Hayr şerri bu dem Hakk'tan okudum şehâ
Kande ki baksa gözüm Hakk'ı görüp bî-riya
Mescidi meyhâneyi fark eylemem zâhidâ,
Göründüm ise ne var hâ ile dâl içinde.

Ver serini Niyâzî sırrını verme yâda
Nadâna sırrın veren kalur vebâl içinde

125

Devre-i ârşı oku bu halka-i tevhid ile
Tâ cihâna şâh olasın kise-i[918] *tevhid ile*
Gel budem tevhidi Hakk'a kisve-i[919] *tevhid ile*
Kalbini bâğ-ı cinân et ravza-i tevhid ile
Can dimâğın kıl muattar nefha-i tevhid ile.

Âşıkı kurbu Hüdâ'ya çekti zillet yolları
Kasrı işret gâhiçıktı anla gurbet yolları
Oldu bin birden ziyâde yâre vuslat yolları
Kâbe-i nûr-i siyâhın bî-nihâyet yolları,
Kat'eder erbâb-ı aşk bir lemha-i tevhid ile.

Ger kıla Mührü Süleymânı ahd ü peymânın seni
Ola canından azizin sana cânânın seni
İrgörür[920] *dermâna âhir derde dermânın seni*
Her ne denlü rû siyâh ettiyse isyânın seni,
Ağarır bî-şek yüzün bu garra-i tevhid ile.

Vuslatın sırrın bilir ilmi ledünden hoş habâr[921]
Sırrını fâş eylemez munis olur ona yâr
Evliya ve enbiyanın kadrini okuryazar
Mâ-verâ-i ins ü cinni seyredip arşa çıkar,
Kim ki mi'râç eylediyse cezbe-i tevhid ile.

Azbî'yi mıknatıs âşkı feyz Hakk'ı cezb eder
Sanma Hakk'tan söyleyen kudretin sözünü kizb [922] *eder*
Masivâyı terk eder hubbu Hüdâ'yı kesb eder

---

918 **Kise:** (Kis-Kese) f. Küçük-büyük torba kab. Para kesesi. Kumaştan çanta biçiminde torba kab. Yoğurt kesesi. Para. Para hesabı. Öz para. Kestirme yol.
919 **Kisve:** Elbise. Kılık. Hususi kıyafet. Küsve. Kisbet
920 **İrgörür:** Ulaştırmak, götürmek
921 **Habar:** (C.: Habârât) İmzâ. Mühür, damga.
922 **Kizb:** yalan; yalan söyleme.

Ey Niyâzî Ârif-i billâh gönülden selb eder,
Onsekizbin perdeyi bir lem'a i tevhid ile.

126

Ehl-i âşk mesti mey olmaz âşk şarabı olmasa
Gülemezdi sırrı Hakk'ı dilde tâbi olmasa
Ger bu zülmetten bezerdi ızdırâbı olmasa
Zerreler zâhir mi olurdu afitâbı olmasa,
Katreler kande yağardı hiç sehâbı olmasa.
    Dertden özüne hangi derttir derdi var dermanı yok
    Yârine âşık yakîn olsa dîni imânı yok
    Her kimin ısyanı çok kadr bil onun gufranı yok
    Bahr-ı zâtın mevcinin hiç haddi vü payânı yok,
    Zâhir olmazdı cihân anın habâbı olmasa.
Ten kulağıyla işittim sözünü ey dost senin
Koymaz elden ölünce izini ey dost senin
Kim koyup gitmiş ayağı tozunu ey dost senin
Herkes anlar hem görürdü yüzünü ey dost senin,
Kibriyâ-yı "len terâni"den nikâbı olmasa.
    Lâ ile ilâ'nın idrâk eyleyen aksâsını[923]
    Ehli iman oldu bildi hazreti mevlâsını
    Kim bilirdi lâm- elif ten âşıkın esmâsını
    Kim bilürdü zülfün ile kaşların ma'nâsını,
    İki âlem gibi şerh eyler kitâbı olmasa.
Âb u hayvandan ne fark var bu âb'dan zülfünün
Yok rehâyab [924] *olmağa baisi mekandan zülfünün*
Bir teli yektir keserse bin tuvandan[925] *zülfünün*
Ukdesin kim halledeydi ol kitâbdan zülfünün,
Anın insan denilen âhirki bâbı olmasa.
    Ehrimen sırrı nebiye haşâ mahrem mi olur
    Âdemi inkâr eden şeytandır âdem mi olur

---

[923] **Aksa:** En uzak. En son. Kusvâ. Nihayet. Irak
[924] **Rehayab:** f. Kurtulan.   Yolcu olan.
[925] **Tuvan:** f. Güç, kuvvet.

Cahile kâmil bu yüzden oldum ekrem mi olur
Haşri inkâr eyleyen mülhidler ilzam mı olur,
Sâl-be-sâl evrâk-ı eşçâr inkılâbı olmasa.

Mûnisi yâri refikî Azbî'nin Allah idi
Âşıkın hâli mükedder münkirin gümrâh idi
Bu fenâ dünyada olmak Hakk'a doğru râh idi
Kabri vahdet kûşesi haşri temâşâgâh idi,
Ey Niyâzi kimde kim cehlin azâbı olmasa.

127

Cevrine âşık Habibin bende-i ferman ola
Tâ ezel âdet oluptur kâmile pünhân ola
Kimine bu söz gümandır[926] kimine imân ola
Devredüp geldim cihâna yine bir devrân ola,
Ben gidem bu ten sarâyı yıkıla virân ola.

Ötmeye cân bülbülü bu ten gülü bir gün sola
Yine haldâşım gelip bu sırrıma vakıf ola
Yıkulup bu dert deyü vârım bir kuru âdem kala
Cûş edüp ummân-ı can cismim gemisin dağıda,
Yerler altında tenim toprak ile yeksân ola.

Olmadı bu sırra mahrem hamdülillâh ecnebi
Kandedir sırrı ilâhî kandedir sırrı nebi
Çünkü bir zıllı hayaldir bende bu sırrı ebî
Bu vücudum dağı kalka atıla yünler gibi,
Şeş cihâtım açıla bir haddi yok meydân ola.

Mebde-i sırrı maadı fehmeder ehli hüner
Dört kitabın remzini bir noktadan ezber eder
Er kişi maksudun ister eyleyüp azmi sefer
Yevm-i Tüblâ'dır o gün her mânâ bir sûret giyer,
Kimi nebat ve kimi hayvan, kimisi insân ola.

Bir imiş savm u zekât hac sücüd ile kıyam
Böyle bir hâli vücudum olmaya rûşen zalâm [927]
Harf u savtım kalmaya tekmil ola külli kelâm
Dağıla terkibim otuziki harf ola tamâm,
Nokta-i sırrım kamûnun cevherine kân ola.

Edeler yağma olmadan cümle kîl u kâli
Cübbe ve destâr[928] ile zâhir görenler şâlımı

---

[926] **Güman:** f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe
[927] **Zalâm:** Karanlık. Zulmet.
[928] **Destar:** f. Sarık, imâme, başa sarılan tülbent.

Ben bile fark etmez olam hâli mâ fî'l bâlimi
Kabrime dostlar gelip fikredeler ahvâlimi,
Her biri bilmekte halim vâlih ü hayrân ola.

Derviş Azbî bir olur hâl ehline ıssı ziyan[929]
Ehli hâl olan kişiye sığmıya şek ve güman
Tâ gire bir şehire salik olmaya gerçek yalan
Her kim ister bu Niyâzi derdimendi ol zaman,
Sözlerini okusun kim sırrına mihmân ola.

[929] Azbî Baba'nın divanında burası "ümmi zebân" geçiyor

128

Bildim nice gezdim bu hikmete erince
Cân ile sülûk ettim ben hizmete erince
Kaldım nice hizmet tâ rahata erince
Ahvâl-i serencâmım bu saate erince,
Demem sana icmâlin tâ gâyete erince.

Bu âleme yol bulduk hep vârımız yüzdük
Ser seddini bir kesdin maksudumuza erdin
Suret yine bir oldu zulmet evi nur oldu
Biz beş er idik çıktık bir demde yola girdik,
Kırk yılda Pîr'e erdik bu sohbete erince.

Çün Hakk ile Hakk'landık yayan iken atlandık
Birlik ile bağlandık bir fend ile avlandık
Sanma bize aldandık ikrar ile sağlandık
Her yanına çalındık çok adları takındık,
Dört tekbiri bir kıldık ta kâmete erince.

Çar ile şeşe baktık ol nur ile uyandık
İmam Hakk'a erdik esrârı duyduk
Akıl ile dil verdik maksudumuza erdik
Çün kâmet alıp durduk divânına el bağlı,
Veçhini ayân gördük bu hayrete erince.

Hikmet bu imiş ancak kudret bu imiş ancak
Rahmet bu imiş ancak hüccet bu imiş ancak
Şefkat bu imiş ancak zillet bu imiş ancak
Tâat bu imiş ancak, râhat bu imiş ancak,
İzzet bu imiş ancak bu hizmete erince.

Münkir gözü kör oldu ikrar eden er oldu
Pirim bana pir oldu sâlik bana mûr [930] oldu
Sûret yine bir oldu zulmet evi nûr oldu

[930] **Mûr:** olgun

Kesret idi bir oldu, sûret idi sır oldu,
Zulmet idi nûr oldu bu âyete erince.

Esrârı Hakk'ı açtım derya dil olup taştım
Hep berzahımı eştim aklım ile barıştım
Yârim ile buluştum hasretime kavuştum
Bindörtyüz kanat açtım altıyüz dani koştum,
Tâ onbeşe dek uçtum bu hâlete erince.

Mestâne idik gamdan âşkın ile ayıldık
Birden bine dek yüzbin tâ bire değin sayıldık
Çün mahvi vücud ettin hem ferd ile yayıldık
Çün cân ile bir idik ebdân ile dağıldık,
Âhirki deme erdik bu vahdete erince.

Lutfî ile çün halk Azbî ola uyanık
Derdinle olup hâzık dermâna ola layık
Nefsim yolu karanlık ruhum yolu aydınlık
Dünyâyı n'ider âşık, ukbâyı n'ider sâdık,
Mısrî ola gör ayık, sen vuslata erince.

129

Eyle eziyet nefsine rûhun dilek bilmez ola
Âşık olan vuslat için kaydı gerek bilmez ola
Hakk'al yakîn îzan bula âşk ehli şek bilmez ola
Devrân odur kim devrini devr-i felek bilmez ola,
İnsân odur kim sırrını ins ü melek bilmez ola.

Yârin cefâsın çekmedin âşık gerek usanmasın
Mevlâdan özüne kimse yok hiç kimseye dayanmasın
Ârif o derdimin göre ferdâ safâsın ekmesin
Merkep izinde su görüp deryâyı gördüm sanmasın,
Deryâ odur kim ka'rını aslâ semek bilmez ola.

Ehli sulukun şartıdır bâkî ten ile cân ola
Her ne gelir dostundan gelir cân ile bir fermân ola
Sahn-ı rıza içre girip hem hâk ile yeksan ola
Âdem odur kim nârı ola hem mâ u hem zemân ola,
Hayvandan ol adal durur nân ü nemek bilmez ola.

Dâim ede mestânelik âşk meyini içmiş ola
Dehrin bu ak ve karasın atıp kamu geçmiş ola
Tâ kim vâra ılliyyine Hakk'tan kanad açmış ola
Kâmil odur kim aç susuz çok çok emek çekmiş ola,
Nâkıs o çiğdür bunda kim hergiz emek bilmez ola.

Âşkın elinden Azbî'ya mesken kafesdir bülbüle
Duymaz cefâ senden onun cânın verir bülbül güle
Bu remzi kâmil gerek zâhir ile batın bile
Herbir Nebî, herbir velî zilletle erdi menzile,
Mısrî'ye söğsün şol ağız Allâh demek bilmez ola

130

Şerha şerha yareler bu sinemde hicrânımdır
Başka başka kan mıdır bu damlayan mercân mıdır?
Katre katre dökülenler dürr müdür bârân mıdır?
Zerre zerre görünenler hat mıdur reyhan mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
Kana kana kan mı içmek hâlin senin
Yare yare bu vücudum oldu çün derman mıdır?
Taze taze açılan gül mü cemâlin mi senin
Yane yane inleyen bülbül mü yahud cân mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
Sîğe sîğe yâre varmak yâr olmak hemnişin[931]
Sîne sine girmek ister koynuna yaşan mıdır?
Halka halka salınan kâkül mü yâ hablü'l-metîn
Sûre sûre yazılanlar hat mıdur Kur'ân mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
Çeke çeke cevrini kadîmi gümân eyledin
Sala sala bendeni ferdâya bu ihsan mıdır?
Pare pare eyleyüp bağrum kızıl kan edeli
Kana kana içdigim sahbâ mıdır yâ kan mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
Ura ura [932] *taşlara şişe-i nâmusu*
Güle güle hâlime hâz eyleyen insan mıdır?
Dâne dâne görünen hâl mi yâ vahdet sırrı mı?

---

[931] **Nişin:** f. "Oturan, oturmuş" gibi mânâya gelir ve başka kelimelerle birleşir
[932] Vura vura

Lâle lâle kızaran haddün mi yâ mercan mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
Geze geze buldum bir yâr mahrem sırrıma
Dolu dolu içtiğim sır bâdesi ya can mıdır?
Döne döne yanmadan derman umardım derdime
Gûne gûne mihnetin derd mi yâ derman mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi
Dile dile bağrını çün Azbî'ya giryan[933] *senin*
Yâne yâne bâliş[934] *mihnet bana denmi ya pister*
[935]*midir?*
Ata ata kirpik okun bu Niyâzînin dilin
Şerha şerha eyleyen cânum mı yâ cânan mıdır?
Karâr etmez bu cânım kalmadı hîç dermanım
Cemâlimi göresim geldi dîvânında durasım geldi

---

933 **Giryan:** f. Gözyaşı döken. Ağlayan.
934 **Baliş:** f. Yastık. Altın. Nakit.
935 **Pister:** f. Yatak, döşek.

131

Bihamdillâh vel'minne[936] ki dermandan haber geldi
Bu derdin çaresin buldum çü Lokman'dan haber geldi
Bugün mısrı dile [937]adl işi sultandan haber geldi
Bugün Ya'kûb-ı kalbe Yûsuf-ı cândan geldi,
Kâmîsi pur- nesîm ile o cânândan haber geldi.

Göründü çün ıyan bize hüner arz-ı kemâlinden
Özümdür vuslatın dilde hakikat hâli hayalinden
Dîli bîçare zâr eder temenâyı visâlinden
Açıl ey gözlerim envâr-ı vech-i zül-celâlîden,
Dilâ bedr ol kim mehr-i dırahşândan haber geldi.

Özümü eyledim tasdik hayal ehlini gördükçe
Ona hemdem olur gönlüm visal ehlini gördükçe
Temâşayı cemal eyler cemâl ehlini gördükçe
Yerinme nâkısım deyu kemâl ehlini gördükte,
Kamû noksânı tekmil eden insanlardan haber geldi.

Bugün oldum emîn-i'llah emânettir bana esrâr
Eriştim ilmi Yezdân'a inâyet eyledi settâr
Çü feyzin eyledi ihsan cenâbı Hazret-i Gaffâr
Ne kim yağma olundu çekme gam şimden geru sen var,
Dil-i vîrandaki ol kenz-i vîrândan haber geldi.

Bu hasret iştiyâkından sana sanma ziyân ede
Sana ihsan ere Hakk'tan vücudun ayn-ı can ede
Kâmu derdi dile dermân ola bâkîde fânîde
Edip dilhâneyi tamir otur bu beyt-ül ahzanda,
Bu şeb bana seher vaktinde mihmândan haber geldi.

---

[936] Allah Teâlâ şükür minnetle beraber
[937] **mısrı dile**: Gönül Şehri

Müsemma ola ta esma bırakma dilden Allah'ı
Yorulup kalma gel yolda gece gündüz edüp ahı
Ben Azbî'nin vücudundan eser kalmadı vallâhi
Bu Mısrî'nin vücûdu Mısrî'nin oldur şehinşâhı,
Ezelden tâ ebed hükm-i Süleyman'dan haber geldi.

132

Bir menzilde kalındı arzı hüner kalındı
Bahri ilme dalındı sana haber olundu
Nusret kösü çalındı aşikâre kılındı
Zevâle gün salındı, kal'a-i Vân alındı,
Bâtıl vücûd dolandı, vücûd-ı Hakk bulundu.

Lütfu Hüdâ'ya tapan gafleti ko gel uyan
Sana rivayet beyan eyleyeyim dâsitan[938]
Bu sözüme gel ıyan sanma bunu sen yalan
Vücûd-ı insâna cân, muhakkak oldu Sultân,
Şeytânı sürdü Rahman, levhinden ol silindi.

Hem demi hünkâr idi her sözü inkâr idi
Münkiri inkâr idi zalim gaddâr idi
İbkis ile yâr idi çün inâdı var idi
Bir mahfî sahhâr idi, kattâl u cebbâr idi,
Câdü-yı mekkâr idi, caduluğu bilindi.

Güneşi sorma köre haberi eğri verir
Bin yıl olursa ömrü dayanıp etme garre[939]
Tanrı cezasın vere sanma murada ere
Tevbe ederdi hayre, niyet ederdi şerre,
Küp olmuş idi hamre hamrin küpü delindi.

Batıl idi hüneri mala idi seferi
Yok idi hiç hazeri sevmez idi geri
Girmiş ona dipdiri oluru cehennem yeri
Sevmezdi ol beşeri, eâm idi hep zararı,
Ehl-i Hakk'ın ciğeri, dilim dilim dilindi.

---

[938] **Dâsitân:** (Dâstân) f. Destan, sergüzeşt. Geçmiş hâdiseleri anlatan nesir veya nazım halinde yazı. Şöhret.
[939] **Garre:** Gafil kişi, gaflette bulunan kimse.

Sordum onun halinden geçmez idi malından
Zahid kıl u kâlinden bülbül cüda gülünden
Bezmiş idi kavlinden âlem onun dilinden
Ol zâlimin elinden, çıktı çoğu yolundan,
Cüdâ düşüp ilinden, defterleri çalındı.

Kendin bednam eyledi san eyi nâm eyledi
Arzı meram eyledi azmi zülam eyledi
Azbî kelam eyledi ona düşnâm [940] eyledi
Yezîd-i bed-nâm idi, ilimde haham idi,
İt idi Bel'am idi taşra dili salındı.

[940] **Düşnam:** f. Sövme, sövüp sayma, ta'n.

133

Böyle idrâk eylemiş Hakk'tan bunu can bülbülü
Fî'lmisli hârdır müzeyyen eyleyen nâzın gülü
Kim hakikatle şeriat emrine etmez beli [941]
Kıldan ince ve kılıçtan keskin ol şâhın yolu,
Her kemâl ehli, kapusunda anın ednâ kulu.

İki âlem rağbeti yanında ednâ yolu olur
Âleme sultan olan bir zereye bin kul olur
Yine kendi emrine hâkim meğer ol olur
Okları kavs-i kazânın kuvvetince yol alır,
Putesine kalb-i sultandan geçer okun yolu.

Sahibi genç nübüvvet şâh sultanı'r-rusûl
Padişâhî ba'si kevn ve mekâni'r-rasûl
Büsbütün âlemlere sultân şâhi'r-rasûl
Çün mukaddem "Fakr-i fahri" dedi sultânı'r- rusûl,
Yâ aceb mi "fahr-i züllî" dese bu âhir veli.

Gel rumuzun eyle idrâk hâb-ı gafletten uyan
Acı tatlı yanındadır oldu bir sûr[942] *îkân*[943]
Kim bu dem iksire sa' edenlere olmaz yalan
Ferha terha iki deryâ "Mecmail Bahreyn" olan,
Taht-ı akdâm-ı erâzil Arş-ı Rahmân menzili.

Kâmilin bir nutku pâki oldu vechi intizâm
Ger hakikat ger şeriat bî-sebeb olmaz kelâm
Hakk teâla ılmini çün kim tamam etmiş
Ârifin bir himmeti var ana arş olmaz makâm,
Sidre vü Tûbâ gözetmez kâmilin cân u dili.

---

[941] **Beli:** f. Evet.
[942] **Sûr:** emin, güvenli
[943] **İkan:** İyi ve yakînen bilmek. Sağlam bir iş. Yakin hasıl etmek ve edilmek suretiyle bilmek.

Nice bin gördüm cihânda hâle hâldaş olmadı
Kimsenin ahvâline hiç kimse âgah olmadı
Bir kimsenin hiç kimseden hiç ricâsı kalmadı
Âkilin mizân-ı aklın mâverâsın almadı
Âşıkın âkiller içre adı mülhid ya deli.

Şerha şerha olsa sinen dön yüzün Hakk'tan yana
Lem'a lem'a zât-ı pâktir Hüdâ'ya rûşena[944]
Yâne yâne âşıkın olmuş bu kemter Azbi'ya
Zerre zerre kıldı Mısrî'nin vücûdunu kaza,
Katre katre kıldı zâtını anın aşkın yeli.

[944] **Rûşen:** f. Parlak, aydın. Belli, âşikâr.

134

Zâhid yola ben kâilim ya sen beni, ya ben seni
Kurban için gelmiştim ya sen beni, ya ben seni
Sanma beni hâinim ya sen beni, ya ben seni
Kasab elinde koynum, ya sen beni, ya ben seni,[945]
Cellâd önüde boynum, ya sen beni, ya ben seni

Sırrımı hâs eyle âmm[946] *çünkü geliptir cümlesi*
Merdi târikât olduğum zâhid biliptir cümlesi
Cânile bâşım cümle bâkî kalıptır cümlesi
Irz u vakâr mal menâl yağma olundu cümlesi,
Soyunmuşum bu yolda ben, ya sen beni, ya ben seni

Seyrângâhımdır bu zemin dönmem yemin ettim yemin
Halvette oldum hemnişin zât-ı Hakk'a oldum yâkin
Anlar sözüm illâ leîn [947]*kurbanı Hakk oldum hemin*
Habsüm bugün kırk erbâîn oldu tamam Deccâl laîn,
Kıldı beni Rabbim emîn, ya sen beni, ya ben seni

Münkirlere görünmezem meydandayım bilinmezem
Hakk'tan olup ayrılmazam nâdana sırrım vermezem
Tallı hayalim olmazam billâh sözümden dönmezem
Vallâhi senden korkmazam dâ'vâyı bâtıl kılmazam,
Hak-tır yolum yanılmazam ya sen beni, ya ben seni

Âşık gerek kalbe gire âşk ehli kalmam sırra
Filden büyük oldu pire üçyüzyirmiden göre
İniş yokuş düpdüz ova sırrımı açım münkire
Vardı çıkalı göklere Binaltıyüzdoksanbir'e,
İndim senin için ben yere ya sen beni, ya ben seni

---

[945] Azbî Baba "***ya o beni, ya ben onu***" yerine ***"ya sen beni ya ben seni"*** olarak tahmiste kullanmıştır.
[946] **Âmm:** herkese âit, umuma âit, umumi.
[947] **Lein:** Vallahi eğer

Tığ u teber[948] *hılmimdir hem çûşunam*[949] *ilmimdürür*
Isyan benim kâlemdir yer gök benim zulmüm dürür
Hakkı Mustafa teslim dürür hem Murtaza aslım dürür
Mehdî benim adlim durur, İsâ benim fazlım dürür,
Âhir amel katlim durur, ya sen beni, ya ben seni

Azbî sana Hakk'tan atâ olmuş bu ilm-i verâ
Kaydı beka kaydı fenâ gelmez bana bir zerre mâ
Merdâne geldim ben sana varsa hüner göster bana
Meydâna çık gel ey kaba avret gibi giyme kaba,
Ben Mısrî'yem geydim abâ, ya sen beni, ya ben seni

---

[948] **Tîg:** f. Kılıç, seyf. **Teber:** f. Balta
[949] **Cuş:** f. Coşmak, kaynamak. Taşmak. Deprenmek

135

Zâhid talebi Hakk'ta iken mal göründü
Şimden geri bu söylemeğe lâl [950]göründü
Pirimle olan ahdi diyemem dâl [951]göründü
Dost illerinden menzili key âli göründü,
Derd-i dile dermân olan Elmalı göründü.
Bir yerde gönül kanmadı dünyayı gezerken
İdrâk ile bu Lâ ile İllâ yı gezerken
Bin derd ile bu zât tecellâyı gezerken
Mecnûn gibi sahralara ağlayı gezerken,
Leylâ dağının lâlesinin alı göründü.
Derd ile gezip yâri bulup gelse aceb mi?
Cân ile dil şâd u ferah olsa aceb mi?
Dil hal dili derde nihân kalsa aceb mi?
Ten Yakûbunun gözleri açılsa aceb mi?
Can Yûsuf'unun gül yüzünün hâli göründü.
Gel sevdiğine Azbî Meded eyleme nazı
Yoklukta özün var ediben anla bu râzı
Nâz etme sakın yârin terk etme niyâzı
Kâl ehlinin ahvâlini terk eyle Niyâzî,
Şimden gerû hâl ehlinin ahvâli göründü

---

[950] **Lâl:** f. Dilsiz. Söz söyleyemiyen
[951] **Dal:** Ağacın ilk verdiği kol. Kur'ân hattiyle yazılan () harfinin okunuşu (Ebcedi değeri dörttür.) Noktasız olduğundan "dâl-i mühmele" de denir.

136

Ten gemisin süremezliğin atsın yokluğu
Taşradan pâk görürsün içi murdar kabağı
Poyraz ile doldurmuş meze için tabağı
Ey kefere o ığrıb avlar mı bu balığı
Yanlış haber söylemiş size viren salıgı
Çünkü karnın aç imiş rüzgarla doyar mı
Tarhanesiz gemide deniz suyu yanar mı
Kıla binse karınca karınca kıl duyar mı
Yer ile göğe sığmayan bir iğrıbe sıgar mı
Karnı içiyken anun deryâların yatağı
Serendipten [952] *bin arşın tufan gibi aşırdı*
Kuvvetinden yer çekip gök silkinip düşerdi
Yerde gökte her ne var gölgesine üşürdü
Ver ile gök arası dolar dahi taşardı
Eğer zahir olaydı cihâna bir tırnağı
Cennet ile cehennem bir zeredir işinde
Bad-ı sarsar[953] *kim eser senin kovar başında*
Yüzyirmibin ay güneş ıyandır bir kaşında
Yer götüren sarı öküz ondörtyüzbin yaşında
Ondan dahi büyüktür bu balığın kulağı
Bundan artık söyleme âşık yeri değildir
Eğer Hakk'ın kuluysan adın diri değil
Kimse onun vasfının mehdi eri değil
Ne denlü vasf edersem binde biri degildir
Zîra bunun alnıdır levh u kalem durağı

[952] **Serendib:** (Hintçe) Hindistan'ın güneyindeki Seylân adasının ismi.
[953] **Sarsar:** Gürültü ile gelen pek soğuk rüzgâr, yel. Kasırga.

Âşıka lazım olan emr olan bir nefhadır
Münkir sanma bu emri puhte[954] *olmuş lokma*
Men u selva kudret Hakk'tan bize nüshâdır
Merkezi de belirsiz zahir küçük noktadır
Arş ile kürsî anın gıdâsının çanağı
Âleme eyler atâ bunu Hakk cânın gülü
Medhini onun dilâ Hakk'tan okur Hakk'ı veli
Azbî dolu her cihan kudret feyzi Ali
Bu Mısrî'nin sureti aldar bu halkı velî
Manîde her bir kılı bu dünyânın kâf dağı

[954] **Puhte:** (C.: Puhtegân) f. Pişmiş, pişkin. Olgun, kâmil insan.

137

Küfr-ü zülfü yâr ile hayran olan anlar bizi
Zahidâ yek din olup imân olan anlar bizi
Vâkia dürr-ü yetime kân olan anlar bizi
Zât-ı Hakk'da mahrem-i irfân olan anlar bizi,
İlm-i sırda bahr-ı bî-pâyân olan anlar bizi.

İlm-i sırrın hâlini zahir bilenler anlamaz
Feyzi Hakk'ı davâ-i ırfan olanlar gelemez
Mâsiva sultanını ten-bin[955] *olanlar anlamaz*
Bu fenâ gülzârına bülbül olanlar anlamaz,
Vech-i bâkî hüsnüne hayrân olan anlar bizi.

Hamdülillâh dahme-i [956] *İsfendiyâr'i* [957]*açmaz*
Ol sebebten âleme dürlü cevâhir saçmaz
Âlemin ak ve karasından onun için kaçmaz
Dünyâ vü ukbâyı ta'mir eylemekten geçmişiz,
Her taraftan yıkılıp vîrân olan anlar bizi.

Hamdülillâh kimseye ma'lum değil ahvalimiz
Kalmadı elde iradet dilde kıl u kâlimiz
Oldu bir dostla bir post dü-cihanda [958]*malımız*
Biz şol abdalız bıraktık eğnimizden şâlımız,
Varlığından soyunup üryân olan anlar bizi.

---

[955] **Bîn:** f. Kelime sonuna ilâve ile "gören, görücü" mânalarına gelir.
[956] **Dahme:** f. Mezar, kabir. Türbe. Donanma geceleri atılan hava fişeği.
[957] **İsfendiyâr**: Efsânevi İran Hükümdârı, Gustaps'ın Oğlu. Firdevsi'nin Şahnâmesinde macerâları anlatılır.
[958] İki cihanda

Arife geldi emirden bu hitap müstetâb[959]
Katresin nûş eylemektir feyzi Hakk'ın bin sevap
Her işi Hakk'tan bilen cân şüphesiz görmez ıtab[960]
Kahr u lûtfü şey'i vâhid bilmeyen çekti azab,
Ol azabdan kurtulup sultân olan anlar bizi.

Hakk'ın yüzü pîrin yüzü pîrin sözü Hakk'ın sözü
"İnnâ fetehnâ" [961]*ayetin yârin okur kaşı gözü*
Bu remzi idrâke gel Hakk'tır yine Hakk'ın yüzü
Zâhidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi,
Cür'ayı sâfî içüp mestân olan anlar bizi.

Zâhirin Kur'ân ma'na sırrına mihman gerek
Bâtının esrârı hikmet sahnına meydan gerek
Hem tarikattir şeriat sıdk ile merdân gerek
Ârifin her bir sözünü duymaya insân gerek,
Bu cihânda sanmanız hayvân olan anlar bizi.

Başımız bir olmadık sevdâya saldık biz bugün
Aklımız haddi yok sahraya saldık biz bugün
Varımız Azbi'ya yağmaya saldık biz bugün
Ey Niyâzî katremiz deryâya saldık biz bugün,
Katre nice anlasın ummân olan anlar bizi.

Var idim âlemden evvel âlem âdem olalı
Bî-nişandır sohbetin zâtın tecellî kılalı
Aklı ile fikri hayali bahri ferde salalı
Halkı koyup lâ mekân ilinde menzil tutalı,
Mısrıyâ şol canlara canân olan anlar bizi.

---

[959] **Müstetab:** İyi, güzel, âlâ. Devâ.
[960] **İtab:** paylama azarlama
[961] Fetih, 1

138

Vârı idrâk eyledinse orda vâr kalmadı
Yoğu vâr eyledinse gayrı efkâr kalmadı
Bir kişi sultan olunca onda deyyâr[962] *kalmadı*
Ben sanırdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı,
Ben beni terk eylerim bildim ki ağyâr kalmadı.

Zâhida çünkü ezelden aslıla efkârı yok
Hem Hakk'a birdir dedin hem misline uyar yok
Bilmedin inkâr ile ikrârı sende yâd yok
Cümle eşyâda görürdüm hâr var gülzâr yok,
Hep gülistân oldu âlem şimdi hiç hâr kalmadı.

Kûşei kuyu ceybî[963] *subhdem beklerdi dil*
Hasreti ruyun gummetinden[964]*âh edip ağlardı dil*
Sırrını bizim ezelden cân gibi saklardı dil
Gece gündüz zâr u efgân eyleyüb inlerdi dil,
Bilmezem n'oldu kesildi âh ile zâr kalmadı.

Çünkü yâr oldu ezelden bana zillet dost ile
Rahatım zevkim çü bildim cümle mihnet dost ile
Ara yerde kalmadı nefsimle ülfet dost ile
Gitti kesret, geldi vahdet oldu halvet dost ile
Hep Hakk oldu cümle âlem çarşı pâzar kalmadı.

---

[962] **Deyyar:** Bir kimse. Ehad.   Yurt sahibi birisi. Manastır sahibi.
[963] **Ceyb:** (C.: Cüyûb) Cep. Gömleğin (yarığı) açıklığı. Yaka.   Kalb. Geo: Sinüs.
[964] **Gumme:** Tasa, keder.   Kırba, tuluk gibi şeylerin derinliği.   Belirsiz mühim nesne.

Kaşların gözlerin Azbî'ye verdi galgale [965]
Vechini gülden görenler oydu aşkı bülbüle
Geldi çün yârin hayali sırrı Hakk'tan Hakk güle
Dîn diyânet âdet ü şöhret kamu vardı yele,
Ey Niyâzî n'oldu sende kayd-ı dindâr kalmadı.

[965] **Galgale:** Sür'atle gitmek. Gecenin gitmesi. Haber vermek.

139

Kıl u kâli zâhidin hâl ehline hâl oldu
Âşk hâlini ne bilsin zâhide hâl kâl oldu
Bir âlemden ayrıldım yüzyetmiş bin sâl [966]oldu
Can yine bülbül oldu hâr açılıp gül oldu,
Göz kulak oldu hep bir her ne ki vâr ol oldu.
Akl u fikri cânla kapladı her vâr âşk
İkrâr ile inkârdan çekti ilk yâri âşk
Kimde nümâyan olur feyz ile esrârı aşk
Uyandı çün nâr-ı aşk kaynadı ebhâr-ı aşk,
Her yanaya çağlayup aktı gözüm sel oldu.
Firakından dilbera benzim hazâna döndü
Kaşlarının derdinden belim kat kat büküldü
Cemâlinmiş bülendi mağzı kur'ân bulundu
Gönül ol bahre daldı dilim tutuldu kaldı,
Girdim anın zikrine azâlarım dil oldu.
Bana muhabbet eden gönül içre bulundum
Kendimi onda görüp zâtım için kılındım
Zâtla sıfatla gizli iken bilindim
Ferhâd bugün ben oldum varlık dağını deldim,
Şirin'ime varmaya her cânibim yol oldu.
Kânde imiş bilmedin seni beni yaratan
Ata ana hakkı kimdir Azbî vâr eden
Hakk'ı bilen geçmedi münkire müdâradan
Geç ak ile karadan halkı bırak aradan,
Niyâzî dön buradan durma sana gel oldu.

[966] **Sal:** f. Sene, yıl.

140

Hasretin ben derdmendi zârı giryân eyledi
Başıma uçtan uca dünyayı zindan eyledi
Hâlimi illeti perişân kârım efgân eyledi
Dilberâ gamzen oku içim dolu kan eyledi,
Şol siyah zülfün teli aklım perişân eyledi.

Ebcedi hevvez[967] *bilirsen ahdine gelmez zarar*
Dört kitabın remzini bir noktadan okuryazar
Gel bugün dâr'üş-şifâdan[968] *anlasın doğru haber*
Türlü türlü fitneler saçından oldu âşikâr,
Halk-ı âlem sandılar kim anı şeytân eyledi.

Gel bir ibret gözle seyret kâribânın[969] *halkını*
Sanma mahrem-i Hakk'tan bu zamanın halkını
Anla sen Hakk ehlidir sûd [970] *ziyânın halkını*
Hatt-ü hâlin iki bölmüş bu cihânın halkını,
Birini kâfir, birini ehl-i îmân eyledi.

Mahrem-i esrârı Ahmedî'ya velidir Yâ Ali
Çün Ali'dir sırrı Hakk'ın yâ velidir Yâ Ali
Rûhu sultânı enel Hakk sırrına dedi beli
Gizli sırrından haber verdikçe uşşâkın dili,
Âbid ve zâhidlerin aklını hayrân eyledi.

Dilberin vechinden nûrun ayeti seyr etmeye
Kaşlarında Hakk Teâla sanatı seyretmeye
Vahdet-i aşkında yârin kesreti seyr etmeye
Gör ne gayrettir ki sırr-ı vahdeti seyretmeğe,
Cem u tafsîli o gayret kul u sultân eyledi.

---

[967] Ebced tekerlemesi
[968] Şifa yurdu
[969] **Kâriban:** f. Kervan.
[970] **Sud:** (Sevda. C.) Rengi kara olan şeyler. * Sevdalar.
Ziya: parlak ak şeyler

Hayr şerde Hakk'tan özüne cümlede hiç ayrı yok
Yani bu âlemde eğri görmedim hiç doğru yok
Ilm-i zâtından habîbin hem gamından ağrı yok
Cümle esmâ ve sıfâtındır görünen gayri yok,
Her biri bir vechile hûb zâtın ilân eyledi.

Gel imân getir o mâhin cünbüş pür tâbana
Kalma kesret âleminde aldanıp lezzâtına
Çün bedel olmaz cihanda zâtının mir'âtına[971]
Kudretin insanı mazhar kıldığı için zâtına,
Yüzünün nakşını hep âyât-ı Kur'ân eyledi.

Aldanır mı zıllı [972]*dünyaya beni ve Hakk veli*
Mâ sivallâhı ıyan bil böyledir Hakk'ın yolu
Sırrı Hakk'ın mahreminin lâl olur aklı dili
Örttü bu bâzâr-ı kesret gözlerin halkın veli,
Ârif olan cümle yüzden seni seyrân eyledi.

Münkire inkâr âdem ulu illettir görün
Hizmeti irfana ârif veche sohbettir görün
Bu ne izzet bu ne ülfet bu ne hüccettir görün
Bu ne hikmet bu ne kudret, bu ne san'atır görün,
Zerreyi kevn, katreyi deryâyı ummân eyledi.

Âdemi inkâr eden kes ehl-i hâcetinden olur
Evliyâullahı sanma sırrı kâşifden olur
Ahmed u Mahmud bende çünkü ma'nîden olur
Kim ki bu sırdan haberdâr oldu âriften olur,
Kurtulup hayvân adından kendin insân eyledi.

Âyine erkân-ı Hakk'tan sana ihsandır dinin
Çü mutaf kudsiyândır ehl-i âşka mektebin
Ehl-i imân mezhebidir Azbî'ya hak mezhebin
La'l-i cânân olalıdan ey Niyâzî meşrebin,
Sözlerin uşşâk içinde âb-ı hayvân eyledi.

---

[971] **Mir'at.** Ayine. Ayna. * Meşhur bir cins lâle.
[972] **Zıllî:** Gölge ile alâkalı.

141

Onun için başıma bu kavga düştü
Zahidâ başıma hem sevdâ düştü
Vefâ sana cefâ bana düştü
Çün sana gönlüm mübtelâ düştü,
Derd ü gam bana âşinâ düştü.
Cehdinle sevdiğim nâr idim evvel
Hem senin âşkınla zâr idim evvel
Cümleden akdem vâr idim evvel
Zühd ü takvâya yâr idim evvel,
Aşkla benden hep cüdâ düştü.
Ârif isen âşık gel doğru söyle
Âşık isen âşık bunda değil
Subhdem âşkla âşık ol inle
Vâiz eder gel aşkı terk eyle,
Nideyim sabrım bî-vefâ düştü.
Her kim bu yolda olduysa sadık
Ol olur lutfuyla ihsana layık
Bî ihtiyar olur âşk ehl-i Vâmık[973]
Nice terk etsin aşkı şol âşık,
Ana karşı sen meh-likâ düştü.
Yerlere göklere yayılır aklım
Âlemden büyük sayılır aklım
Âşkını rehber bulunur aklım
Vechini görsem dağılır aklım,
Zülfün ona çün muktedâ düştü.
Kim gaib oldu ol seni buldu
Dünyâyı terk eden âşkınla doldu
Derdinle âşık divâne oldu

---

[973] **Vamık:** Seven. Âşık, sevdalı. * Meşhur bir hikâyede Azra'nın âşığının ismi.

Kim seni buldu kendi yok oldu,
Vaslına ey dost can bahâ düştü.
Dilber vechin hüccet etmişsin
Tâlibe arz-ı âyet etmişsin
Âşk için âdeme izzet etmişsin
Aşka, uşşâkın dâvet etmişsin,
Can kulağına ol sadâ düştü.
Pirinle olan ahdini güde
Doğru yol bilmem kim Hakk'a gide
Azbî derdmend [974]bilmezem kim bende
Bu Niyâzî'nin hiç vücûdunda,
Zerre komadı hep bekâ düştü.

[974] **Derdmend:** f. Tasalı, kaygılı, dertli.

142

Ol dilberin nâzın tenin mecnun olur divânesi
Her kim yüzün seyrân eder asrın olur hayrânesi
Düzâh ise cennet olur âşk ehlinin kâşânesi
Bir yüze dûş oldu gözüm yüzbin gezer divânesi,
Olmuş cemâli şem'nin ayı ile gün pervânesi.

Söyler enel-hakk sözünü âşık olan lâyıklara
Etme sakın mestânelik mestânesin ayıklara
Her kim olursa cânıyla hemdem bugün sâdıklara
Kendi sunar dolu dolu peymâneler âşıklara,
Bir kez elinden nûş eden olur ebed mestânesi.

Her kim hakikat anladı aşk hakikat lem'asın
Nuru hakikat ondır seyr eyledim Hakk şu'lesin
İstek eyle kim ki giyer Hakk'tan melâmet hırkasın
Şunlar ki tatmadı ezel bezminde anın cür'asın,
Tatmaya dahi bunda ol aşk ehlinin bigânesi.

Çünkü Süleyman hükmünü etmiş ıyan ol padişâh
Sırrı hakikat resmini ihfâ eden ol padişâh
Geçtinse nefsin eyledin dü-cihân ol padişâh
Bir mülke mâlik eylemiş uşşâkını ol pâdişâh,
Mülk-i Süleymân onların yanında bir virânesi.

Azbî cemâli yâr sana Hakk'tan olur hüccet yeter
Ruhsar ile bu kaşları hem kavline âyet yeter
Vulat içinde râhatım düzah bana cennet yeter
İki cihanda Mısrî'ye devlet dahi izzet yeter,
Geldikçe yâr'in sunduğu gevherlerin her dânesi.

Her kimin sırrında vardır sırrı Ahmed mayesi
Mahv olur cismi olur nûr nûrun olmaz sâyesi[975]
Çünkü levlâk dedi Hakk Cebrâil'dir dâyesi
Tâlib-i Hakkın devâsızdır olur sermâyesi
Onun için âh u zâr olur hemîn hemsâyesi

---

[975] **Saye:** f. Gölge. **Dâye:** çocuk hizmetçisi,

İçindekiler